

TASSONYI ERNŐ

AKI A PÁRJÁT KERESI

FRÖCCSÖNTŐ SASOK BARÁTI TÁRSASÁGÁNAK KIADVÁNYA

TASSONYI ERNŐ

AKI A PÁRJÁT KERESI

REGÉNY A SELMECI DIÁKÉLETBŐL

MÜHLBECK KÁROLY RAJZAIVAL

MÁSODIK KIADÁS ALAPJÁN

SOPRON
1998.

Könyvem a selmeci bányász és erdész FŐISKOLAI
KÖR tagjainak ajánlom kollégiais szeretettel

A SZERZŐ

**FRÖCCSÖNTŐ SASOK
BARÁTI TÁRSASÁGÁNAK
KIADVÁNYA**

KERESKEDELMI FORGALOMBA NEM HOZHATÓ
CSAK BELSŐ HASZNÁLATRA

A KIADÓ ELŐSZAVA

Tassonyi Ernő 1905-ben jelentette meg első ízben a selmeci diákéletről szóló regényét. A regény még egy kiadást ért meg 1912-ben, ezután a feledés homályába merült.

Ismereteink szerint csak két példány élte túl a költözködést Selmecbányáról, és a két háború viszontagságait. Egy 1905-ös kiadás a Soproni Egyetem Erdészeti Múzeumában, egy 1912-es kiadás pedig az Egyetem Könyvtárában található. Sajnos csak a könyvtári példány maradt fenn teljes épségében. Így az újra kiadás alapját az 1912-es példány szolgáltatta. A könyvek az adott kor helyesírási szabályai szerint íródtak, ezért a könyvet olvasva ne legyen meglepő a mai szabályoktól való eltérés.

Úgy éreztük, hogy aki igazán meg akarja ismerni a selmeci diákéletet, annak mindenképp olvasni kell ezt a művet, hiszen Tassonyi Ernő bányamérnök hallgatóként élte meg az általa leírt eseményeket, így hiteles képet tudott festeni a régi selmeci diákéletéről.

Itt szeretnénk köszönetet mondani, mindazoknak, akik másfél éves munkánk alatt segítségünkre voltak e mű újbóli kiadásában.

A Fröccsöntő Sasok Baráti Társasága sok szeretettel ajánlja ezt a könyvet mindazoknak, akik szeretik és tisztelik hagyományainkat, óvják és ápolják őket, vagy csak egyszerűen többet szeretnének megtudni a lassan már rég elfeledett időkről.

**Jó szerencsét!
Üdv az erdésznek!**

Sopron, 1998. február 10.

Dankó Miklós
a. Tit.Co
FS elnöke

Vigh Előd
a. bwp.Rabbit
főhagyománymondó

TARTALOM

1. Szomorú napok	1.
2. Nyugtalan sejtelmek	10.
3. Gaudeamus igitur...	21.
4. A nagy harc	35.
5. Akiket másodszor keresztelnek	51.
6. Szerelem és kifli	62.
7. Ki hogyan szeret?	74.
8. Csókliget	84.
9. Egy hang az őserdőből	100.
10. Első támadás	109.
11. Aki lenni akar	120.
12. Ilyen a bányász élete	130.
13. Jönköpingsek	149.
14. Öreg adósság	164.
15. A legszebb ének	175.
16. Honnan?... Hová?...	187.
17. Egy vótum	194.
18. Hogy fogják a balekot?	202.
19. Utolsó "Jó szerencsét!"	207.
20. Cé-có	216.
21. Ballag már a vén diák...	223.
22. Valakit keresek... Valakit várok...	230.
23. Örök vágy	234.

ELŐSZÓ AZ ELSŐ KIADÁSHOZ

Egyik legforróbb óhajta teljesül a lelkemnek most, hogy könyvem az olvasóközönség kezébe adhatom.

Jó ideje keletkezett bennem ez a vágy, még akkor, amikor *balek* fővel bolyongtam az ős bányaváros keskeny utcáin. Bizony ma már *ultraveteranissimus* a nevem.

Minden dicsekvés nélkül elmondhatom, hogy ez alatt az idő alatt a selmecbányai ifjúság életében ott voltam az elsők között. Húzódtam ettől a szereptől, de akarva nem akarva, odasodortak a körülmények.

Sok szép derűs napot, talán megannyi szomorú órát átéltem az ifjúság szíve mellett. Voltam *szakestélyeken fuhrwerk*, megtisztelték egy esztendőn át a *Főiskolai Kör* elnöki székével is. Láttam a *Schacht* utolsó maradványának, a *bányászati szakestélyeknek* elmaradását. Néztam *Steingruben* nagyközség elmúlását. Megértem más eredeti diákszokások elfeledését. Fájt nekem is éppen úgy, mint a többieknek. Talán hamarabb belegyőződtem, mint a többiek, mert megértettem, hogy ezeknek a dolgoknak *így kellett* történni. Föl lehetett volna őket tartani, ha a nagy többség le tudott volna mondani a formáról a lényeg megmentéséért.

Ezekben a napokban fogamzott meg a lelkemben az a vágy, hogy a selmecbányai diákéletnek változatos, eredeti képét megmentsem az utódoknak.

Célomnak megfelelőleg kerestem a formát. Végre is abban állapodtam meg, hogy a selmeci diákélet képét regény alakjában.

Egy szeretetreméltó család kedves, kis vendégszobájában aztán egy hangulatos, téli alkonyaton, keresztülvillant az agyamon regényem alapgondolata. Ezután akadt kezembe Lovik Károlynak: *A leányvári boszorkány* című könyve. A selmecbányai diákéletéről szól ez is. Elolvastam. Az elolvasás után még nagyobb vágyat éreztem könyvem megírására. Bármilyen szép is Lovik Károly regénye irodalmi szempontból, az a kép, amelyet ő a selmeci diákéletéről fest, a selmeci diákéletnek semmiképpen sem találó képe.

Könyvem elkészült. A selmecbányai *Főiskolai Kör* nagy lelkesedéssel vállalkozott a kiadására. Tagjainak ezen a helyen is köszönetemet nyilvánítom.

Egyúttal köszönetet mondok *Mühlbeck Károly* úrnak is, aki regényemet művészi rajzaival illusztrálta.

Még azt kell kijelentenem, hogy művem megírásánál nem alkalmazkodtam mindenben a történethez. Céлом csak az volt, amint említettem, hogy a selmeci diákéletről, annak eredeti sajátosságairól lehetőleg hű képet fessek.

A regényben előforduló dalokról föl kell említenem, hogy azok egy része a »*Schemnitzer Akademische Lieder*«-ből van fordítva. Egynéhányat közülök eredetileg magam írtam a meglévő dalok hangjára, a bányász, erdész és valétáns dalt ma is éneklik. A németből átvett daloknál nem törekedtem hű fordításra. Itt-ott kibővítettem, vagy elhagytam belőlük. Céлом csak az volt, hogy a közölt dalokban jobban, közvetlenebbül föltüntesse a diákélet humorát, vagy eredeti sajátosságait.

Igen jó hasznát vettem még regényem megírásánál az Ifjúsági Kör *Zivuska Jenő* által szerkesztett *Millenniumi Emlékirat*-ának.

Végül – bár ezt előbb kellett volna tennem – megköszönöm azoknak szíves jóindulatát, akik diákéletükből sok szép dolgokat mondtak el nekem, amelyeknek regényem megírásánál igen jó hasznát vettem.

Selmecbánya, 1905. évi. December hó 1-én.

Tassonyi Ernő

Szomorú napok.

Csicseri Péter, harangozó és egyházfi, egy nagyot lódított még a vén harangon odafönt a kálvinisták sugár tornyában. Majd megeléglően a harangozást, egyre rövidebbre fogta a kötelet, s olyan hirtelen elrángatta a kettőt, mint a siető ember a maga mondani valóját.

A harangzúgás nyomban elhalt. A két harang azonban még bűgött azután is sokáig. Úgy olvadt egybe a nagy harang bánatos bűgásával a kis harang éles csengése, mint az édesanya elfojtott zokogásával a gyermeksírás.

Csicseri Péter odaszólt a fiának: Hallod, hogy sírnak a harangok? Meglátod, még valami csapás éri az eklézsiát'...

Lassan-lassan a nép gyülekezni kezdett a templomban.

A széles tonácú prókia felől Turbucz Gergely, a prédikátor is ballagott már az Isten háza felé.

A szél, mint pajzánkodó gyerek, lekapta bal karjáról a vállai fölött függő, kizöldült, foszladozó palástot. Olyan volt őkegyelme így a hátán a levegőben lobogó, kopott, szaggatott palástartal, mint egy csaták viharában megtépett harci lobogó. Magas, szikár alakja úgy meredt az égnek, akárcsak egy zászlórúd. Bokáig érő magyaros tógájának apró gombjai, melyekről lefoszlott a kötés, egymás mellé sorakozó zászlószegek gyanánt csillogtak a napfényben.

Turbucz Gergely, a harangodiak ékesszavú prédikátora nem egyszer mondomta magában: Az Isten különös kegyelmének kellett közreműködni, hogy a bölcs szuperintendencia egyértelemmel ezt a

csaknem száz gombbal ellátott öltözetet rendelte a kálomista Áronoknak papi használatra. Mert hiszen ez, a testhez kálomista őszinteséggel simuló ruha, mindennap a két legszebb erénynek gyakorlására szorította a prédikátort.

A két legszebb erénynek: a türelemnek és az alázatosságnak.

Bizony jókora türelemmel, s alázatos meghajlással kellett buzgólkodnia minden reggel az Úr jámbor szolgájának, amíg azt a hetven, s egynéhány borsónagyságú gombot az állától a lába hegyéig begombolta. Ha egyet eltévesztett véletlenül, kezdhette újból az erényes szórakozást, s ha nem volt kellő gyakorlata, folytathatta egészen istenúntig. A kegyes igehirdetők azonban rendesen csak oldalnyílással egybekötött derékfájásig folytatták e nemes gyakorlatot.

Megmerevedett Turbucz Gergelynek is a dereka egypárszor, amíg rájött a gombolkozás egyedüli helyes módjára. Nem egyszer fogott kutyafület - amint mondani szokás - a tógája alsó szelében hasztalan keresvén gombot egy árván maradt lyuk számára. Most, az első gomb után mindjárt az utolsót kapcsolván be, nincs kitéve ennek a kellemetlen tévedésnek, s gombolkozhatik békés nyugalommal.

Valahányszor a dereka körül tartott a gombolkozásban, mindannyiszor elcsudálkozott a nemes szuperintendencia mély bölcseségén, mely a papi ornátusnak illetően megválasztásában nyilvánult. Mert ha Isten tápláló kegyelméből Turbucz Gergely őtisztelendősége hájat ereszt vala, bizonyára körülményesebb lett volna a gombolkozási művelet, mivelhogy annak elvégzésében egyedül magára volt utalva, nem lévén neki sem felesége, sem gyermeke. A harangodi kegyes eklézsia kártájában foglalt csipp-csupp járandóságokból pedig nem igen tellett volna holmi inas félére, aki ellátta volna Gergely prédikátornak eme mindennapi szükségletét. Végso következtetése az volt ökelmének, hogy bölcsen intézi az Úr az ő szolgáinak dolgát kicsinyekben ép úgy, mint a nagyokban. A soványnak adott hajlékony derekat, a kövérnek pedig rendel vala szolgát a tóga begombolására.

Mert hiszen, amelyik kálvinista prédikátor az Úr ingyen való kegyelméből, s a nem éppen bőkezű hivektől származó járandóságok révén elhízik, annak telik már szolgára is, aki az ő saruját megoldja és tógáját bekapcsolja.

Turbucz Gergely hagyta, hogy a szél libegtesse-lobogtassa hátán a megtépett palástot. De amikor egy erősebb szélroham, mint egy vitorlának neki feküdt a papi jelvénynek, hogy őt magát is majd hátrarántotta: ügygyel-bajjal, s célirányos forgolódással a kezéhez kaparintván azt, a hóna alatt átvéve, bal karjára akasztotta. Látszott rajta, hogy szeretettel szorítja magához annak a foszlani indult selem darabnak a végét.

Nemhiába. Tizenhat esztendővel azelőtt féltő gonddal öltögetett azon a bényei parókia tornácán, verőfényes napokon a sápadt Katóka. Minden öltéséhez az ő szűzies tiszta lényének egy-egy boldog vágyódása, minden hajtásához egy-egy merengő álma tapadt.

A prédikátor elandalgott egy pillanatra.

Hogy tűnik egy nap a másik után!... Életünk évei sietnek el, mint az égbolton a szélről kergetett felhők... Minden lépéssel közelebb a sírhoz. Olyan rövidnek tűnt fel előtte annak a tizenhat esztendőnek az elfolyása.

Mintha csak ma szentelték volna pappá a Katóka által varrott palástban... Még hallotta a kopogását a harangodi eklézsia küldöttségének, amely szülőföldjére lelkipásztornak hívta... Élénken szeme előtt lebeg a ködös, pocstás, novemberi nap, amelyen a vézna Katóka utolsót köhögött.

Ettől fogva bezárult a lelke. Küzdött ő is, tolt a egyik napot a másik után, mint a többi halandó, de a lelke fenekén, a belső életében maradt minden a Katóka sírjánál.

A harangodi hívők bizalmát megköszönte, s kiment a Rákóczyak régi kollégiumának stipendiumán az utrechti egyetemre enyhülést keresni tudományokban...

A német város szerény diákszobájából azonban csakhamar hazahívta a *Talpra magyar!* Ott küzdött a veressipkások rettenthetetlen csapatában egészen a világosi, szomorú napig. És azután keblében mélységes honfibanat eljött a prédikátor nélkül maradt harangodi gyülekezethez, hogy az elnyomatás keserű napjaiban ne engedje kiveszni a csüggedőkből a nemzet feltámadásának hitét.

Egy szempillantás alatt átgondolta Turbucz Gergely ezeket a dolgokat, s szívében átnyilallott az egyéni fájdalommal együtt a daccal vegyes honfibanat keserű érzése.

A templomból kihallatszotta hívők ájtatos éneke.

Turbucz Gergely az elkoptatott kőküszöbön keresztül belépett szent áhítattal a templomba, s Csicseri Péter harangozó uram bezárta utána a cinterem nehéz, vaspántos ajtaját.

A gyülekezet tisztelettel felállt papjának érkezésekor. Rövid fohász után leült a prédikátor a presbiterek ülőhelyével szemközt lévő, egyszerűre mázolt fenyőfaszékebe, s jóleső érzéssel legeltette szemét az egybegyülekezett, Isten igéjét szomjazó hívek seregén. Alig hiányzott valaki a faluból. Még a sír felé vánszorgó, betegség alatt roskadozó öregek közül is eljött az, akinek jártányi ereje volt.

Édes a szegénynek és szenvedőnek a hit vigasztalása és a kesergő lélek fájdalmát enyhíti az imádság.

Ott ülnek a vének közt nemes, nemzeti és vitézlő Zákány András úr is serdülő fiával, s a katedra melletti széken ékeskedett felesége, a nemzeti asszony is kicsiny lányával.

Egy pár versszakot elénekelt a prédikátor hiveivel, s azután lassan, méltóságteljes léptekkel fölment az agyagból rakott katedrába. Szemeit égfelé emelvén, összekulcsolt kezekkel hálát rebegett a Mindenhatónak az ő szép, mélyzengésű, bariton hangján. A gyülekezet utána mondotta arcra borulván a fohászokadást. Itt-ott megállt egy pillanatra a könyörgésben, s ilyenkor aztán kihallatszott a vénasszonyok süvöltése, amint egy-egy »s« szabadult ki fogazatuk töredezett sövénye közül.

Az egész templomot betöltötte az áhitat, s a lelkek egyesültek az Isten utáni, mohó vágyódásban.

Úgy hallatszott, mintha odakünn a cinterem ajtaja csapódott volna.

Csicseri Péter lábujhegyen kitipegett azért, hogy az ajtót a szél háborgatja, hát elrekeszeli.

De bizony nem a szél zörgette az ajtót, hanem Beőr Ádám császári biztos jött azon be két szuronyos zsandárral, s mint akinek legistenesebb szándékai vannak, leült a cinteremben a vezeklők székebe.

A harangozó végignézett a hatalom zsoldosain néma megvetéssel, azután csendesen behúzával maga után az ajtót, visszaült a helyére. Hadd imádkozzanak - gondolta magában - úgy sem hallgatja meg az Isten a hazája ellen vétőnek az imádságát.

Beőr Ádám nem véletlenül tért be a harangodi templom cintermébe avval a két zsandárral. Egyenesen azért jött, hogy Turbucz

Gergely prédikációját meghallgassa. A lelkiekben való épülésre nem igen nagy hajlandósága volt a császári biztos úrnak. Lelki épülés, mennybéli kegyelem minek néki, amikor háta mögött állt a jogfosztó zsarnokság sötét börtöneivel, bárdolatlan bitófáival? Szó sincs róla... Jó néhanap az Istennek oltalma, de mégis biztosabb fedezet a hatalom kifent szuronya.

Legalább ő így vélekedett.

Nem igen búsította, hogy az ujhelyi kaszinó névkönyvéből kitörülték a nevét, hiszen Bécsben első helyen diszelgett az a nemzet becstelen hóhérjainak a lisztájában. Rá is szolgált erre a kitüntetésre az elvetemedettek embertelen gonoszságával. Jobban segített a vérszomjas önkénynek a nemzet sanyargatásában, mint a legszolgálatkészebb, legmagyarfalóbb, császári biztosnak idepottyant, pimasz, cseh dudás.

A spionoktól megtudta, hogy a kálomista papok a szószékből az elnyomók fülének nem mindig kedves beszédet mondanak, s hogy újabb érdemeket szerezzen fent, megindította nagy ravaszsággal a hajtóvadászot. A harangodi lelkipásztor első volt a gyanúba vettek közt. Jött tehát személyesen bizonyítékot szerezni.

Turbucz Gergely elrebegvén a könyörgést, kinyitotta a könyvek könyvét, s felvette belőle a textust ilyenképpen:

Isten nagy nevének imáadására, s szent igéjének hallgatására ebben az ünnepélyes órában egybesereglett, kegyes hívek! Elmélkedni kívánok előttetek azon szent igéknek vezérnyomán amelyek írva találhatok az ótestamentumban, az Ezékiel próféciájáról írott könyv 21. részének 25. és 26. versében ekképen vannak megírva a figyelmet keltő szavak:

»25. Te pedig Izraelnek hamis és hitetlen fejedelme, kinek napja és ideje eljött, hogy vége legyen álnokságodnak.«

»26. Ezt mondja az Ur Isten: Elvészem a királyi süveget és elvészem a koronát fejedről és nem leszen ez; az alázatost felemelem és a kevélyt megalázom.«

Míg a felolvasott szent igék fölött elmélkedem, kísérjen becses figyelmeitek.

A gyülekezet leült, Turbucz Gergely pedig megigazította a nyakára kötött selyemkendőt, mely az ádámcsutkájával okvetlenkedett. Amíg a zaj elcsöndesedett, jóleső érzéssel szemlélte a templom szemközt lévő falán a még nedves meszelést.

Azon a helyen vers volt, amelyet Gergely pap a presbitérium hallgatag beleegyezésével a minap kapartatott le.

Szólott pedig annak a két első sora imigyen:

Az Isten e házában szentül tiszteltesék,
Királyhoz hűsége mindennek kitessék.

II. József türelmi rendeletének hatása alatt vésette be az eklézsia ezt a verset. Most nem tett senki ellenvetést, hogy Turbucz Gergely lekapartatta. Minek keseríténé mindig a ránézőnek szívét. Az Isten majdcsak megbocsátja végtelen jóságával a prédikátor tettét. Attól pedig, akiről még kívüle szó volt a versben, sem a nemzet, sem az eklézsia nem várt akkor egyebet, mint bilincset és könnyet.

Belekezdett hát a köhécselés és a szüette székek recsegésének elnémulása után a prédikátor a beszédbe.

Eleinte halkan, egykedvűen szólott, magyarázgatta a zsidók történetére vonatkozását a szent leckének. Majd egyre jobban-jobban nekimelegedett, amint otthagya az ótestamentomot. Szavában felzúgott a vád, a harag, ajkán feljajdult egy jogtalanul eltiprott nemzet elfojtott keserűségének a fájdalma.

A templom padjain gömnyedő hívők szemében itt is, ott is felcsillantak a könnyek. Eleinte félve bújtak a szempillák alól - hiszen akkor még sírni sem volt szabad - de csakhamar felbátorodtak az Úr szolgájának a szaván és sűrű egymásutánban peregetek alá az asszonyok, leányok ábrázatán. A férfiaknál pedig szégyenkezve elrejtőztek a sűrű szempillák mögött.

A honfigyással összeolvadt az egyéni fájdalom; hiszen a hazán kívül mindegyiknek volt még más siratni valója. A rónaságon feldomborodó honvédsírok néhol még kettesével is takargattak harangodi férfiút.

Az egész templom mélyen el volt érzékenyülve, még maga Turbucz Gergely is csak hosszas erőlködés után tudta lenyomni hatalmas ádámcsutkájával a kebléből minduntalan elétörő zokogást. Egyes egyedül Csicseri Péter szemében nem fénylettek a könnyek. Az ő arcán a meghatottság helyén ott reszketett a sápadt félelem. Sejtette már, hogy Beőr Ádám nem imádkozni jött a harangodi templomba. Éppen elakarta reteszelni a templom nehéz, tölgyfa ajtaját, amikor belépett rajta a három hivatlan vendég.

Beőr Ádám nem sokat teketóriázott. Odszólt Turbucz Gergelynek, hogy menjen velők, mert ha nem, hát viszik.

A pap belátva az ellenállás oktalanságát, fenséges nyugalommal alászállott a katedrából, és készen állott, hogy a zsandárok a biztos úr parancsára bilincsbe verjék.

Zákány András szívét átjárta a harag. Amikor Turbucz Gergely kezére láncot akartak tenni, kiugrott a presbiterek közül, megragadta a két zsandárt, és úgy vágta az egyiket az Úr asztalának, a másikat pedig a pap székének, hogy mind a kettő véresre harapta a nyelvét. A templomajtó felé húzódó Beőr Ádám urat már nem érkezett megfogni, mert a két föltápaszkodó zsandár szuronya útját állotta a mellének.

Csak egyet kellett volna lódítani a két zsoldosnak a gyilkos szerszámon, s Zákány András uram átdöfött zsigerrel bizonyosan elköltözik rövid úton erről az árnyékvilágról.

Beőr Ádám szigorú hangon a zsandárok lábához parancsolta az engedelmes fegyvereket. Az ő vérszopó természetét nem elégítette ki az, hogy egy rebellis magyarral ily hirtelen végezzenek. Szuronyal átküldeni Zákány Andrást a másvilágra, esztelen jótétemény volna. Sokkal gyötrelmesebb az odavezető út a börtönök, lelki megaláztatások kálváriáján keresztül.

A császári biztos úr megörült ennek az ötletének. No Zákány András - gondolta magában - a magadfajta, szilaj magyarok már mind az *Új-épületben* vannak, most te is oda kerülsz. Nem akartalak pedig bántani. Mit érthatsz te nekünk egymagad? Ezt a legázolt, elcsüggedt nemzetet fel nem támasztja többé a ti lelketek. Eddig szemet hunytam, hogy ne lássam viselt dolgaidat. A feleségedért tettem. Külömbnek akartam látszani előtte, mint aminő vagyok. Meg akartam mutatni, hogy nincs bennem bosszú. Esztelenül nekiszálltál a tűznek, mint az éjjeli pille. Hej Zákány András, ha te akkor nem akadsz Szentessy Ilona elébe, akkor talán ma én ülnék a te helyeden! Könnyű teli innel renitens magyarnak lenni. Magamfajta kopott senki-semmi annak is örül, ha vállon veregeti a jogfosztó hatalom. Más mértékkel mért a sors egyikünknek is, másikunknak is. Te még elnyerheted a nemzettől a mártirkoronát, nekem jó, ha kijut a hóhérok között a latorbecsület.

Beőr Ádám, mialatt ezek átfutottak a lelkén, kereste a szemével Zákány Andrásné tekintetét. Most sem olvasott ki mást abból,

mint megvetést és utálatot. Intett a zsandároknak, s azok a pap, meg a földesúr kezére rátették a vasat.

A gyülekezet férfiainak szemében felcsillant a harag. Fenyegető ökölrel állt fel valamennyi.

Zákány András egy szavával rendre intette őket. Hiszen tudta ő, hogy csak egyet kellene intenie, s Beőr Ádám úgy eltűnne, mintha a föld nyelte volna el. De minek? Jönne helyette más, talán még vérszomjasabb. Nyugodtan nézett mindennek elébe. Hát jöjjön, ha jön-nie kell neki, maga a halál! Szüksége van a nemzetnek vértanukra, hogy erőt merítsen az ő kínszenvedéseiből a maga föltámadásához. Ha dédelgetnék, még elfeledné, hogy le van igazva.

A mikor a két zsandár szuronya között kilépett Zákány András, meg Turbucz Gergely az egyszerű kálomista templomból, nem igen gondolta egyikök sem, hogy útjuk sok szenvedésen keresztül egyenesen Kufsteinig vezet.

A harangodi templom is várhatta vissza a prédikátorát, meg az udvarház is a maga gazdáját.

Ott szenvedett mindkettő a sötét, nedves börtönben Beőr Ádám jóvoltából.

Az öröm, a vigasság gyors szárnyakon jár. A bánattól terhes idő alig cammog.

Zákány Andrásné is legalább is tiznek gondolta azt a négy és fél esztendő, melyet az ura nélkül eltöltött bánatosan, szomorúságban, emésztő nyugtalanságtól gyötörve. Hasztalan volt lelkében a Szentessyek szívóssága, mégis megbarázdálta ábrázatát a gond, s huszonnyolc éve dacára kicsillámlottak dús, hullámos, fekete hajából az ezüstös szálak.

Nem is csoda. A szenvedő embernek keserűség a kenye, nyughatatlanság a párnája és álmatlanság az éjszakája.

Gyászos idők voltak azok...

A hazának sem volt külön sorsa, mint a harangodi udvarház nemzeti asszonyának.

Fel nem száradó könnyek, elnyomott sóhajok országszerte.

Szolgaság, szenvedés, embertelenség, kimondhatatlan gazság... minden, minden benne van ebben a rövid, gyűlöletes, kutyavakkantásszerű névben: - *Bach*.

Akad-e egy ihletett lélek, aki hűen lefesti ennek az átkos korszaknak mélységes szenvedését?...

Merre vannak a valódi nyomok?... A pribékek száját lakat őrizte. A nedves, szűk börtönök pedig nem adtak visszhangot...

Zákány Andrással hamar elbánt a kufsteini vár mély kútjának taposó kereke, meg a sötét, nedves, vársáncba épített börtön dohos levegője.

Négy és fél év múlva rászakadt a vízkor.

Azután egy tavaszi reggelen, amikor a jégcsapok megcsordultak a vár mohos tornyainak keskeny eresze alatt, kivitték, s elkapták végtisztesség nélkül a sáncárok melletti, köves temetőbe. Nem unhatta magát. Akadt kívül ott más magyar is.

A községi előljárásának csak néhány hónap múlva adták hírül, hogy Zákány András meghalt. Járt fűhöz-fához a nemzeti asszony, hogy az urát haza hozassa a hazai földbe pihenni. A gyáva önkény még a halottakat is félt kiadni a kezéből.

Özv. Zákány Andrásné addig vívódott a saját lelkével, amíg egyszer legyőzte magában a megvetést, s az utálatot, melyet Beőr Ádám iránt érzett.

Elment hozzá könyörögni a kufsteini rab földi maradványaiért.

A biztos úrnak tetszett, hogy a büszke asszony előtte megalázkodott, s megígérte neki a közbenjárását.

Talán a hiusága készítette erre hogy nemesnek látszódjék a hajdani Szentessy Ilona előtt? Vagy tényleg volt lelkében némi szánalom érzet a rá nézve örökre elérhetetlen nő iránt.

Lehet.

Sajátságos lény az ember. Ha egyszer igazán szerettünk valakit még a gyűlöletünkben is lappang egy parányi szeretet iránta.

És Beőr Ádám beváltotta a szavát.

Zákány Andrást hazahozták a harangodi udvarház kertjének sírboltjába, a széles koronájú bokrétafák és búslakodó szomorúfüzek árnyékába.

Az udvarház csöndesebb lett. Körülötte sötétebbé váltak a tűnékeny árnyak; szomorúbban sóhajtottak a széltől hajtogatott fák; bánatosabban kesergett a Rónaságról hozzátévedt pásztorfurulya siráma.

Bent, a boltozatos termekben pedig titkon sirdogált egy hallgató, korán vénülő, szomorú özvegyasszony.

Nyugtalan sejtelmek.

A letarlott rónaságon vándorútra kelt, mint hazátlan lélek, az ökörnál. Szomorú nótát dudorásztat a szél... Oda... odavan a mosolygó nyár. Az ágon megrezzen, s lehull a levél. A kosza varjú rákiáltja - kár!

Bánatosan sóhajgatják a fák: miért nyílik, ha lehull a virág?

Miért születünk, hogy ha meghalunk? Nem ábrándkép a hallhatatlanság, mellyel áztatjuk tévelygő agyunkat? Mi lesz lelkünkkel, ha lábunk sírba hág?

Vagy csupán por és semmi más vagyunk?

Örök talányok... Fölvetette még bölcső korában az emberiség.

És már azóta egy sereg bölcs bolond - vagy bolond bölcs - tőri a fejét rajta. Cáfolják egymást. Nézet, nézetet ront, s igazságuk mind megannyi fajta. A sok lángész - egy sem szerzett vagyont - a nagy kérdést megfejtetlen hagyta...

Fürkészőnek bőven maradt hátra bizonytalanság, ábrakadabra. Hogy mi van innen és túl e világon? - maradt sejtelen, ködbevesző álmom...

Van-é, ki nem jut oda deres fővel, hogy életünk merő kérdőjel? S rá semmitmondó felelet a halál...

Ha valaki benézhetett volna özv. Zákány Andrásné lelkébe, ilyen, s ehhez hasonló kérdéseket látott volna abban. Amióta az ura sírját gondozta, egészen hatalmába kerítette az élet szomorú semmiségének, s hiábavaló voltának elszomorító tudata.

Belátni az élet kisszerű, értéktelen voltát; lerombolni mindent, amit a hit és tudomány alkotott a megismerni vágyó emberi elme hitegetésére, s mégis tovább élni meghasonlott lélekkel, nyugvó pontot nem találva sehol -: nagy filozóf elmének adatott kiváltság.

A mi, közönségesebb fajtánk előtt, ha eljutunk addig, hogy Hamlettel így kiáltunk föl: Unott nekem ez a világi üzlet - csak két út áll: Az örület, vagy az önként választott halál...

Zákány Andrásné nem volt a szó szoros értelmében filozófelme. Minden izében nő volt. A nőknek azon fajtájából, akik nemcsak anyák, hanem édesanyák is.

Gyötrő álmatlanságban átvirrasztott éjszakáin nem egyszer kezében volt az ópiumos üveg. Csak néhány cseppel több a szokott-nál és ő megtért volna aludni a nemzetes úrhoz, a búslakodó fűzek árnyékába.

Nem egyszer elment szilárd elhatározással a fia, meg a lánya ágyához, hogy ajkukra leheli utolsó csókját. Mindannyiszor legyőzte benne az édesanya meleg szíve a szenvedéstől ellankadt, a lemondásba beleőszült, sírbavágyó, gyöngye asszonyt. Visszatért a halál küszöbéről avval a szomorú megnyugvással, hogy élni sokszor kinszenvedés, de erkölcsi kötelesség.

Ha kicsit léhább, könnyebb vérű lett volna, fordíthatott volna a sorsán.

A férfi asszony nélkül is egészen férfi, de az asszony csak a férfi oldalán élve egészen nő. Számtalan nő férjhez megy vonzalom nélkül. Mert a nő lelkébe a természettől öntudatlanul beleoltott ösztön, élénken érzet lelkiszükséglet, hogy csak akkor él természet szerint, ha férfi oldala mellett tölti el az életét. Minden nő a párját keresi lelkének hiányzó felét. A férfi legtöbbször csak az ellenkező nemet.

Talán az ura halála után jelentkező kérők valamelyikével Zákány Andrásnénak is elviselhetőbb lett volna az élete.

Az ősi sírboltban nyugvó halott bizonyosan megbocsátott volna neki. A világ egészen rendén valónak találta volna. Azonban tiltakozott ellene a nemzetes asszony szíve. Az ő szerelmök nem volt amolyan hétköznapi szerelem, amelyet manapság üzletszerűen kötnek a törpe lelkek az élet zsibvásárjában erszényükre való tekintettel. Zákány Andrásné megtalálta urában a párját, azért volt neki olyan nehéz a feledés.

Ott üldögélt most is a művészi érzékkel épített sírbolt melletti alacsony padon.

Sápadt sugarával szomorúan mosolygott a vénasszonyok nyara. Csalóka fényére kibújt itt is, ott is egy-egy másodvirág. Olyanok voltak ezek a sugárzó fák, mint a vén leány keblében a férjhezmenés reménye. Csalóka ígérek, amelyeknek már születésükkel meghalt a beváltásuk.

Most mintha szomorúbb lett volna a nemzeti asszony. Dús, idő előtt megöszült hajkoronája, mint valami dicsfény ragyogott nemes vonású feje fölött az őszi napsugárban. Kezében, egy szél által onnan a holtak nyugalóhelye mellől letört krizantémot dédelgetett. Beszédes szemeiben ott szomorkodott a mélabú.

A főnyes út kanyarodója felől nehézkes léptekkel érkezett dr. Frisch a híres ideggyógyász, az udvarháznak régi orvosa.

A nemzeti asszony helyet mutatott az orvosnak maga mellett a kis padon.

Dr. Frisch udvarias hajlongások között letelepedett.

- Megtalálta a fiamat doktor úr?

- Igen. Ott gunnyasztott most is a könyvtárban. A világ összes pesszimista bölcsészeinek és költőjének munkái ott heverték körülötte az asztalon. Olvasgatott belőlük. Néha - néha kinézett az ablakon, s szemei elrévedeztek a rónaságon. Majdnem egy fél óráig figyeltem meg az ajtónál állva. Nem vett észre, amint beléptem hozzá.

- Használt neki az északi tenger? Mit gondol?

Az orvos belenézett a nemzeti asszony szemébe. Kiolvasta a tekintetéből, hogy hozzá van szokva a szomorú igazságokhoz. Föltette tehát magában, hogy olyan igazán fog beszélni, amilyen igazán csak tud.

- Nem nagyságos asszonyom. Sőt, amint észrevettem, azóta szótlanabb, búsabb és tétovázóbb. Beszéde néha alig érthető. Gondolatainak sorrendjében olykor alig hidalható át az ugrás közönséges gondolkodással. Ez mind annak a jele, hogy kedves fia a lelke mélyén nagyon el van foglalva bizonyos gondolatokkal. És ezektől a gondolatoktól semmi sem tudja eltéríteni a figyelmét. Szüntelenül mereng, méliázik előttünk érthetetlen, bús álmokon...

- Édes doktor úr! Az Istenre kérem. Mondjon el nekem min-dent, amit tud a fiam állapotáról. Tavasszal azt mondotta, hirtelen-

múló állapot. Majd helyre hozza az északi tenger. A fjordok komor partalakulásai, a felhőbevesző, jégvértelte hegyormok, az északi nap bággyadt, szürke fénye még sokkal búsabbá tették. Hazajött csaknem teljesen elborult lélekkel.

- Akkor még magam is azt hittem, hogy hirtelen múltó hangulattal van dolgunk, s a gyógyszer célzerű szórakozás. Most látom, hogy a baj egészen más természetű, s lenyulik egészen a lélek mélyéig. Azt gondoltam, hogy az én boldogult barátom fiának érzékeny lelkét csupán ennek az ősrégi, az ő elhunytá óta csak szomorú emlékeknek élő ház bánatos légköre fátyolozza be. Tévedtem. Ez a dolog ugyan nagyban elősegítette az ő érthetetlen mélabúját, de koránt sem ez az indító oka annak... Minden nemes nagy lélekben ott van valahol mélyen elrejtve a búskomorság csirája... Teremtő lelkek, írók, művészek, bölcsészek mindnyájan keresztül esnek az úgynevezett Fauszt pillanatokon, amikor a kielégítetlen lélek lerombolja a tudományt, s hitnek minden álmát, hogy maga álmodjon magának elhihetőbbet, amely elringatja a gyötrő kételkedést. Ezekben a vergődő, örülettel határos pillanatokon vagy örökre elborul a lélek, vagy átizzítva, az alkotás szent ihletétől megtermékenyülve szabadul meg tőlük. Vannak akik újra, meg újra felidéznek lelkükben ezt a folyamatot, hogy fölfrissítsék benne szunnyadó zsenijüket. Alkotni nagyot, maradandót csak vergődve, vérezve lehet.

- Nagyságos asszonyom! A Zákányok mind született költő-lelkek. Talán éppen azért nem irta ki egyik sem közülük az érzéseit, mert igen mélyen érzett. Valószínűleg mindnyájan keresztül estek a lelkirázkódások édesen bús idején, amikor az ember kéjeleg a fájdalomban. Amikor fáj minden. Borult a fényes ég. Nincsen csak egy vágy. Levetkőzni az ember valót! A sok lesújtó tudat között csak egy kecsgetet szomorú vigasszal, a sírral bekövetkező egyéni megsemmisülés. Én úgy hiszem, hogy kedves fiának az egyéni természet mellett még az öröklött hajlandóság is súlyosbítja a baját. Szerintem arra, hogy megszabaduljon kedélybajától, egyetlen egy mód van. Ki kell ereszteni a világba ebből a búsongó környezetből, s rá kell beszélni, hogy valamilyen életpályát válasszon. Hiszen az ő lelke olyan sok szép és nemes érzésekkel van tele. Ott künn a kenyérért tülekedő, pillanatnyi élvezet hajszó emberárban megismeri majd a maga nemes lényét, s mérlegelni fogja tudni mások fölötti értékét. Remélem lelke megtelik majd nemes önérzettel, s ha megundorodik is a

maga fájától, mégis kíváncsi fogja tartani az életet, azért hogy szeretetet, lelki nemességet terjesszen e között a marakodó, gyűlölködő, önző embertömeg között. Lehet, hogy belefárad a lelke majd a szomorú bölcséleti igazságokba. Eldobja azt a lehangoló meggyőződést, hogy egyedül a fájdalom, a szomorúság, a pozitív, s az öröm csupán pillanatnyi illúziója az érzékeknek. Megrezegetetik majd szívét az élet kicsinyes örömei. Elvégre olyan az élet, amilyenek vesszük. A szenvedőnek szomorúság, az örvendezőnek vigasság. Ki mondaná meg kinek van igaza? Annak-e, aki szüntelen a maga hasznát keresve, állati örömeiktől ittasan szépnek, jónak vallja az életet? Vagy annak, aki magasabb rendeltetésétől eltelve, a valódi megismerésre, nemes eszmények elérésére törekszik, s minduntalan csalódva, semmit el nem érve, vigasztalannak, hitványknak mondja az életet?... De annyi bizonyos, hogy akinek a szemét még megragadja a természetnek változatos színjátéka; szíve még megérzi egy rokon szívnek a dobbanását; értelmét még vonzza a mindenségnek egy megfeytetlen talánya; lelkét hevíti egyetlenegy magasztos eszmény: az érdemesnek találja az életet arra, hogy végigélje... Tán ő is fog találni az életben, mint annyi nagy lélek, valami bódítószert, amellyel elszibbasztja majd komor életgyűlölet szomorú fájdmát. Az a fő tehát, hogy eltávozzék ebből a környezetből, amely napról-napra táplálja az ő érthetetlen mélabúját.

Az orvos bevégezte beszédét. Egy nagyot fűjt a levegőbe, s elégedetten törülgette a fénylő, kopasz fején előgyöngyöző izzadtságot. Valami önérzetféle töltötte el a lelkét a magának bölcsességével különben is tetszelgő embernek.

Látható érdeklődéssel kísérte a nemzeti asszony az orvos szavait, nagy, szomorú szemei elárulták a lelkében kergetőző hangulatokat, amelyek a doktor beszéde nyomán keletkeztek. Megértette, hogy a fia lelke közeli rokon az övével. Túlságosan elfinomult, érzékeny az is, mint az övé. Teleg van megfeytetetlen örök kérdésekkel, soha ki nem oltható vágyakkal, nyugtalan sejtelmekkel, borongó, szomorú álmokkal.

- Megértettem doktor úr. Végtelen köszönöm a felvilágosítást. Örökre hálás lennék Önnek, ha segítségemre lenne fiam megmentésében.

Dr. Frisch meglóbálta idomtalan természetét. Ez a nehézkes, félszeg mozdulat mindennek volt inkább nevezhető, csak udvarias meghajlásnak nem.

- Megtiszteltem érzem magam. A legbensőbb öröm tölt el, valahányszor boldogult barátom családjának csak legkisebb szolgálatot is tehetek.

A doktor úr rokonszenvében a kegyeleten kívül jókora része volt még a szép honoráriumnak is, amely neki úgy újévtáján a nemzeti asszonytól minden évben kijárt. Mert hát fő az úri módon való megélhetés. A megélhetés meg még a legszebb léleknél is marad megélhetés.

A nyárfasorok felől előállott az udvarház csinos fogata. Az orvos udvarias búcsúvétel után elhajtott. Ment, hogy szenvedő embertársai baján segítsen; hogy olykor-olykor egyengesse a sírhoz vezető útjukat, hogy bezsebelje az ő nézete szerint a legfőbb jót, a pénzt.

Szólatlanul vacsorázott meg az udvarháznak a rónaságra néző verandáján Zákány Andrásné kicsiny családjával.

Borús, rövid alkonyat után csakhamar ráborult a látóhatárra a hűvös, szomorú, őszi este. Futó árnyékok vetettek a földre a hold előtt lomhán elvonuló fellegek. Távolról főlhallatszott búsan, mint valami halottas ének, a fák el-elcsendesedő zúgása. Az álmosan bóbiskoló függőlámpa lángját kénytelen-kelletlen táncra kényszerítette a szőlővenyigék között beszabaduló, szeleburdi szélroham.

A nevelőnő kisvártatva fölment az emeletre a még alig serdülő Emasuval, s Zákány Andrásné egyedül maradt a fiával csendes, merengő hallgatásban.

Zákány Csaba fejét jobb tenyerébe hajtva, kifelé nézett az égbolton egymást kergető, tarjagos felhők felé. De látszott rajta, hogy nem azok tűnő játékát nézi. Nagy, álmodozó, kék szemeivel befelé nézett a saját lelkébe. Érdekes, magas tőkélyt sugárzó, sáppadt arca mintha szomorúbb lett volna ma a szokottnál. Merész hajlású, finom orra fölött a két szemöldökét elmesgyező akaraterőre, s mély gondolkodásra valló redő, mintha élesebben vágódott volna most bele domború homlokába. Dús, fekete, göndör haja, mintha kuszáltabban terjeszkedett volna érdekes feje fölött.

A nemzeti asszony egy jó ideig bámulta a fiát és sokkal szebbnek találta, mint amilyen volt abban az időben az ő

hiresszépségű apja. És elandalgott egy pillanatra az ő nem mindennapi szerelmi történetén. Zákány András a szó szoros értelmében elrabolta őt a büszke, gőgös Szentessy kúriától. A nemzeti asszony nem bánta meg soha, hogy szét tépte a szülői akarat bilincseit. Majd szeme összetalálkozott a fia szemével, s szeretettől áradó hangján megszólította.

- Min gondolkozol édes fiam?

A fia mintha nem értette volna a kérdését eleinte tétovázva nézett rá, de amint meglátta az édes anyja esdő tekintetét, lágy, bariton hangján beszélni kezdett.

- Azokon a dolgokon tünődöm, amelyekről te az orvossal beszélgettél. Hallgattalak benneteket. Te vagy legközelebb a lelkemhez. Mégis kerülő úton akarod megtudni bánatom okát ahelyett, hogy engem megkérdeznél. Ami fáj a léleknek, azt jobban tudja az ember, mint akármely más. Anyám meg kell engem értened. Te mondtad, hogy az első szavam, amelyet gügyögő ajakkal megtanultam a »miért« volt. Gyakran emlegetted, hogy neked úgy tetszik, mintha az a rövidke szó szabott volna irányt gondolkodásomnak. Gyermekkoromban minden új dolognál olyan »miértekkkel« zaklattalak benneteket, amelyekre nem tudtatok soha egyenes feleleteket adni. Gondolkozássom ilyen módja egészen öntudatlan volt. Tudatosan gondolkozni akkor kezdtem, amikor egyszer veled, még mint rövidnadrágos gyerkőc a hegyekbe mentem nyaralni. Akkor láttam a természetben először fenyőfát életemben. Az én naiv lelkem elhitte nektek, hogy azt a Jézuska küldi a jó gyermekeknek karácsonykor. Egy pillanatra föl-eszmélt bennem a lélek, s első szavam ekkor használhattam tudatosan a hozzád intézett szemrehányó kérdésben: Miért bolondítottatok el? Ezután kezdtem a lelkem tudatosan vizsgálni. Sok, sok balga álmot, tévhitet, együgyű mesét találtam benne. Láttam, hogy az emberek nagy tömege hiszi ezeket, s keresztül megy az életem anélkül, hogy megkérdeznék csak a három legközelebb eső dologról az *eredetről*, a *létről*, s a *halálról*, hogy miért?... Lesznek, szeretkeznek és a sírba omolnak egy járomban töltött élet után, s nem is jut eszükbe honnan? ... merre? ... Az ember, ez az önteltségben szájalomraméltó lény, csak marakodni akar az életért, de annak mivolta fölött elmélkedni nem.

- Megfigyeltem azokat, akiket körülöttem nagynak nevez a világ. Láttam, hogy egyik ravaszabb, másik zsugoribb, a legtöbb

ámitóbb, többet merészlő, mint a tömeg, amely meghajol előttük, de ők sem gondolkodnak, az ő lelkek sem mélyebb. Te tudod mióta búvóm a könyvtárak zugait. Belemélyedtem a bölcsészek, tudósok, vallásalapítók könyveibe, s nem találtam egyikben sem megnyugtató feleletet lelkem nagy kérdéseire. Szövevényes rendszerekkel, tartalmatlan szóhalmazokkal palástolják ők is tudatlanságukat. Nem egyebek ők, mint nagy álmódók akik álmokat teremtenek az utánuk jövő, hiszékeny, korlátolt, bamba tömegnek. Az igazi megismerést hirdető tudomány, a mennyei boldogsággal cégéreskedő hit nagy igazságai nem egyebek meséknél, a valóság mezébe öltöztetett álmoknál, csalóka ámitásoknál. Érthetetlen, vagy együgyűen naiv szavakat dadognak az örök titkok mély, sötét honából. Egy sem fejt meg a lét bús talányát, s nem mondja meg, hogy keserűséggel, lemondással teljes földi életünk mily csodás?... Egy sem világít a szemfedő alá.

- Az emberiség örök kérdései bántanak anyám és nem találok rájuk a sok semmitmondó felelet közül elfogadhatót. Mi vagyok én, és mi körülöttem mindennek lényege?... Egykorú vagyok-e az örök léttel! Mi bennem múló? Lélek, vagy a parány?... Mi e kérész élet, az arasznyi futás? Micsoda e földi létnek célja, hol minden virágot dér fagyaszt meg, hol öröm csak könnyön vásárolható?? Miért bennem a vágy, ha el nem érhetem? Miért a tudás ha nem oszlat homályt, s lelket emészttve szomjra-szomjt növel? Örök lét van-e, vagy semmi sem létezik, minden mit látok, érzek, gondolok nem egyéb, mint agyam káprázata? Érzécsalódás, idegvibrálás, délibábos semmi? A világhoz alakul-e szemem? Vagy szememben alakul a világ? Csak fogalom a tér, meg az idő? S ami van időtlen-e, örök? Vagy leszen vég, ha volt keletkezés? Milyen volt a kezdet? Tértelen, időtlen semmi? Mi lesz a vég? A naprendszereket szülő végtelenség megáll-e egykor a mérhetetlen időben? S napok kihunynak, mint a mécs világa? Lesz minden újra, világok magva, formátlan ösköd? ... És mi hol leszünk? Az ő ölében, együtt a föld anyánkkal? Hát az ígért föltámadás! Ábrándkép, jóleső ígéret? A mennyei boldogság amott túl a határon? Képzelőds, csalóka álom? Érdemes ezért végigszenvedni a lét meggyötrő kínját? Vagy bölcsesség önszántunkból keresi a sírt, ahol elalszik a létnek kínzó öntudata? Balga talán, kit búsít sárvolta? A létezésen kívül más célt is keres, ahelyett, hogy barom módjára élne gondtalan? ... Ezek és még számtalan kérdés búsít anyám. Nem tudom őket hideg ésszel mérlegelni. Velök érzek, s napról-napra

halványabbá tesznek. Nem hagy nyugodni a kétkedés. Busongó lelkemben életre kelnek a gyötrő álmok, nyugtalan sejtelmek. Minden reggellet sötétebb lesz nekem az élet. Úgy érzem, hogy egyre hatalmasabban követelőzik a lelkemben egy vágy, amelynek kielégítlensége még szomorúbbá, csüggedtebbé teszi. Annyiszor rajtakapom magam, hogy vágyon a távolba tekintek. Úgy érzem, mintha hívogatna egy lánytekintet. Egy sötét haj sejtelmes éje. Egy csengő hang édes zenéje. És bolond érző lelkemen átnyilallik a szerelem. A szerelem, amelyet valaki iránt érzek, akit nem láttam soha. Talán nem is fogok. De sejtem, hogy csak az ő mélységes vonzalma tudná a lelkem elvonni a lét megfeythetetlen kérdéseitől. Szint, melegséget csak ő tudna adni életemnek, s talán vele találkozáskor nem tetszenék nekem kisszerűnek, hiábavalónak ez a röviden is hosszú földi tartózkodás. Anyám érzem, annyi, oly sok vágy gyűlt össze a szívemben, hogy sokáig maradván kielégítetlenül elepesztenek. Elégek a saját lelkem tüzeiben. Belepusztulók annak mohó vágyakozásába.

- Igazatok van. Itt kell hagynom benneteket egy időre, mert itt az apám szomorú emléke még inkább az élet sötét oldalára tereli a gondolataimat. Választok valami életpályát, s megpróbálom eltölteni ifjúságomat azok között, akiknek küzdeniök kell a megélhetésért. Talán majd megismerem odakint közöttük a szeretetet, s a gyűlöletet. Lehet, hogy megkedvelem az élet elfutó örömeit, s elfelejtem annak szomorú semmiségét.

Zákány Csaba elhallgatott. Mély, álmodozó szemeivel tétovázva nézett a sötétségbe. Mint egy szemérmes leány, úgy belepírult lelkének utolsó vallomásába a szerelemmel soha megalkudni nem tudó Zákányok közül, ez a legmélyebb, legszínesebb érzésű.

Az anya nem szolt semmit a fia beszédére. Hallgattak, mint két szerelmes, akik beszéd nélkül is megértik egymást. És csakugyan úgy látszott, hogy a fiú és az anya lelke lélekrokonság révén beszélgettek egymással a szótlanság csöndben.

Késő éjjelre váltott az idő. A szél tisztára söpörte az eget, és bánatosan mosolygott a földre a forradásosképző holdvilág. A fák idegesen borzongtak meg, amint elsuhant mellettük a hegyekről lenyargaló, híves, őszi szél.

A lámpa is hunyorgatni kezdett, s a nemzeti asszony, meg a fia néma búcsúzás után nyugovóra tértek.

Zákány Csaba érezte, hogy a szemére nem fog jönni álom. Gyertyát gyújtott a családi ereklyékkel telt tágas teremben, s fejét tenyerébe hajtva sokáig bámult az asztalra könyökölve a viasz sárga lángját. Agyában egymást hajszolták a gondolatok, hogy szabaduljon tőlük kezébe vette a pislogó lángot, s elkezdte nézegetni őseinek a falon függő, megbarnult képeit.

Valamennyije dacos, szilaj magyar volt, akiben lánggal lobogott, a tüzes szittya vér. Négyen estek a mohácsi vészben; egy sereg elvérzett a török ellen; egyet-kettőt elsorvasztott hitéért a gályarabság; néhányan közülük ottmaradtak a bujdosókkal a mármora tenger lágyan mormoló habjainál; a nagyapja meg ott lőtte magát föbbe keservében a világosi csatásokon, azon a szomorú napon. Amikor az apjának a kufsteini várban hordott rabruhájához ért, a szeme megtelt könnyel, s a szívében megfogamzott valami vad, engesztelhetetlen gyűlölet a betolakodó idegenek ellen...

Odaállt az apjának férfiasan szép fejét ábrázoló kép elé. Tanácsot kér tőle, hogy merre menjen, milyen életfoglalkozást válasszon. Az ő szelid édesapja felelet helyett némán, jóságosan mosolygott le a képről.

Sehogy sem tudta elhatározni magát.

Nem is olyan könnyű dolog az, hogy az ember megtalálja ebben a rövid életben a leginkább neki való helyet. Egyiknek másikat teremtő lelke csak kiszabadítja magát a nem neki való életfoglalkozás alul. A legtöbb azonban vergődik a kenyérért egészen a haláláig, a balul kinézett életpályán. Melyik ifjú ember ismerné teljesen a lelkének a hajlamait, hogy azzal összhangzó pályán keressen magának megélhetést? Némelyiket hajtja lelkének titkos ösztöne; sokakat a kényszerűség, s a családi hagyomány; a legtöbbet a véletlen.

Hogy tudott volna Zákány Csaba magával megegyezésre jutni, amikor ő csak azért akart menni valahová, hogy a lelke szomorúságától szabaduljon?

Elővett egy ív papírt, és apró szeletekre darabolta. Mindenikre felírt egy-egy életpályát. Nemigen sokat gondolkozott rajtuk. Irta, ami éppen eszébe jutott. Amikor a jogi-hoz ért habozott egy pillanatra. A jog elvégzése okvetlen a fórumra ragadná. Valami balsejtelem remegtette meg a lelkét. Hátha ő, az utolsó Zákány is elvérzik majd ebben a szomorú korszakban az idegen, nemzetnyomorító hatalom elleni küzdelemben? Elszégyelte magát erre a gondolatra. Hát, hadd

vérezzék! Fölkapta a fejét dacosan, és beledobta nagyapjának átlótt csákójába az összegöngyölt papírdarabkát a többiekhez.

Végigmérte vagy kétszer hosszú lépéseivel a tágas termet. Föltette magában, hogy bármilyen utat mutat neki a sors, követni fogja vakon. Megrázta a vén csákót és a sok cédula közül csak úgy találomra kihúzott egyet.

Gaudeamus igitur...

Elkövetkezett pediglen verőfényes, mosolygó napokkal mind-szentek hava.

Idegen ember előtt nem valami különös dolog. Minden esztendőn beköszönt még a selmeci hegyek közé is, hogy megérlelje a jámbor tótocskák szilváját, amelynek az ize olyan, mint a rokoni csók. Se édes, se savanyú.

Nem a szilvaszüret miatt különös jelentőségű az október jövetele Selmezbányán; még csak nem is azért, hogy ezután már a Paradicsomhegy feje búbját meg-megüli a köd, mint a gond az olyan családapa homlokát, akinek egyszerre hat eladó lánya van; hanem azért, hogy október elsején jönnek az akadémikusok.

A két hónapi, hosszú vakáció alatt mély álomba merült város egyszerre föleszmél. Mint a kaptár belsejét a tavaszi nap meleg sugárára, sürgés-forgás, zsidongás tölti be a keskeny utcák sikátorait.

Jönnek az akadémikusok!

Leányok, mamák, fiatal özvegyek édes reménységgel várnak reájuk, mint visszatérő fecskére az eresz alja. Hiába! Selmezbányán a szív nem naptár szerint jár. Az akadémikus a fecske, ő hozza a vágyteli szivekbe a már ki tudná *hanyadik* tavaszt.

A kocsmárosok, szabók, suszterek éhesen lesnek reájuk, mint a tengerparti halász a figyelő fáról az ívás idején vándorló tinhal seregére. Az ő szemökben az akadémikus a zsákmány, s az október eleje a fogás ideje.

A pincékben csapra kerülnek a legtermetesebb hordók. Igaz ugyan, hogy az akadémikusok nagyobb részt sörivők, de azért nem hagyják megecetesedni a jó bort sem. Az ablakos szekrények fiókjai-ból előkerülnek az *auf*-könyvek. Melyik akadémikusnak nem *hosszújáratú* a hitele? Majd megfizeti a boldog após, ha nem ő, akkor más. Tavaly még egészen kurta szoknyában ügyelő *csitri* lányok, most már izléses, bokorugró szoknyában járnak-kelnek az utcákon. Amennyire az átkozott selmeci talajviszonyok megengedik, még ringó járásra is törekeshetnek, tudván azt, hogy micsoda báj rejlik a szép járásban. Bizony nem megy az úgy, mint az alföldön, ahol a női alak minden porcikájának ruganyossága érvényesül a járás vérlázító ritmikuságában.

A szalonok bútorait izlésesen elrendezik, a szünet alatt lehetett össze-vissza is. Itt is, ott is az ablakokban cédulák hirdetik a kiadó szobákat. Akinek csak van egy fölösleges szobája azt kiadja, de csak akadémikus részére. Mert Selmecen majdnem minden háznál akad eladó leány, rokon, vagy távoli ismerős, akinek udvarló kell, ha egyébert nem is, hát időtöltés céljából. Az udvarló meg ki lehetne más, mint egy szemrevaló akadémikus. Selmecen az akadémikus a pénz, a jókedv, a hatalom, a *reményteljes* jövő.

Az utcákon föl-föltünedezik már egy-egy furcsán öltözött alak. Hosszú, térdén felül érő csizmában, öles pipaszárral a fogai közt. Kopott barhet *grubenjén* arab színegyelemben pompázik a sok, bársonyból rakott, fantasztikus alakú folt.

Jórésze kedves emlék, szebbnél szebb lányoktól. Sokat tudnának ezek a foltok regélni. Csapodár szerelmekről, könnyelműségről származó, vidám lélekkel átélt öt-hat esztendő diáknymorúságáról. Ha lerázza az iskola porát, viszi is magával mindenik, mint kedves, drága emléket diákéletének. Soknak családi ereklyéjévé lesz, amelyet kegyelettel őriznek. Egyiknek-másiknak szemfedője, ott a mély aknáknak sötét halált rejtegető ölében.

Ismeretlen ember ugyancsak megbámulja az utcán lógó akadémikusokat a hátul egészen a térdük hajlását verdeső, derekukra csatolt *farbörrel*. A kezükön fehérítő, hótiszta, glaszé kesztyű, úgy világít elő a kopott ruhadarabok közül, mint a gyilkos sötét, szennyes lelkéből a szülői szeretet. A fehér kesztyű hivalkodó fitogtatása a gavallériának. Tiltakozik az ellen, hogy a gazdája kényszerűségből

viseli azt a kopott, fura öltözetet. Viseli, mert akarja; mert azt a kopott külsőt fényessé teszi a hozzá fűződő tisztelet.

Mint ahogy a gazdag hozománnyal rendelkező leány bizonyos kérkedő egyszerűséggel jelenik meg a bálon, vagyontalan, fényesen öltözködött leánytársai között, olyan kérkedően tűnik föl a *studiók* ruházataiban nyilvánuló elhanyagoltság a környezet díszelgenni igyekeztével szemben. Minek öltözködnének ők, amikor minden öregebbek öltözködik? Leányok, ódon épületek, melyekről úgy leri a modern díszítésekkel ékesített vakolat, mint egy vénülő, magát kellető asszonyról a fiatalos ruha.

Lehetett úgy október negyedike.

A pótvizsgások már ott taposták mind az ősbányaváros gidres-gódrös, keskeny utcáját. A lányok lopva nézegették őket a titoktartó függönyök mögül, a leányos papák meg udvariasan, leereszkedően emelgették nekik a kalapjaikat.

Ugyan volt is kinek. Egy bukfencező öt-hat esztendő *firma* iránt csak nem érdeklődhetik jó nevelésű leány, s nem lehet hozzá előzékeny egy reményteljes apósjelölt? Az ám, de Selmecen minden a karcsútornyú városházához igazodik. Erről pedig tudva vagyton, hogy a hátulja a homlokozaton ékeskedik. Fordítottak tehát a nézetek ebben a dologban is. Mennél sűrűbben pótvizsgázik egy diák, annál jobb parti. Mert aki sokat pótvizsgázik, az legalább is megduplázza a hároméves tanfolyamot. *Veteránnak* lenni Selmecen, ahhoz az *észen* kívül még jócska pénz is kell. Tehát jól számítanak a lányok és a papák, mert evvel a két jóval fölruházott fiatal emberek iránt, mégis csak érdemes előzékenynek lenni.

Ész és pénz, evvel a két hatalmas fegyverrel még a mai néhez viszonyok között is lehet boldogulni.

Annyi bizonyos, hogy nem volt a diákságnak barátja az, aki a *pótvizsgát* kitalálta. Micsoda aranykora lenne az a nemes ifjúságnak, ha nem volnának pótló-vizsgák? Egyszerűen nem lenne bukott diák. Így minden lelkifurdalás nélkül elnyomja csupa jóakarattól a tanár az akadémikust, hiszen lesz alkalma októberben a hiányzó osztályzatot megszerezni. Szép alkalom! Ugyan melyik siheder evett gombát, hogy életének leglázongóbb korában biflázással töltsen a boldog szünidőt? A sok »x« helyett, még a felső mathezis emeletes integráljaival is megfejtethetetlen, egyetlen ismeretlen, a nő vonza ekkor édes vággyal a bohó, fiatal szívet. És az a vége, hogy az októberi

pótvizsga nem sikerül. Azután jön újra a hallgatás. És, és azután? Ismét csak a bukás jön.

Ókullárés tanárok, torzonborz tanügyi férfiak, akik a hiányzó vizsgaeredményeknek serény lelkeket elszomorító statisztikáját vizsgálgátok, s igazi ügybuzgóságokban csak általatos olvasott *szak-közlönyökben* előbb jól megvitatott tanrendszerrel akartok a bajon segíteni, engedjete meg, de balgák vagytok! Ha az annyit módosított, bővített, javított tanrendszerek helyett, a magatok jámborindulátú, csöndesmozgású szívét adhatnátok az ifjúság lázasan lüktető szíve helyébe, meglátnátok, milyen kevés lenne a hiányzó vizsgaeredmény...

Bizony most sem valami fényesen sikerültek a pótvizsgák. Akadt ujjahallgató elég. Nem egyen betelt a végzet. *Relegálták* egy kerek esztendőre, hogy gyarapodjék észben és okosságban. Fiatal ember könnyen veszi az ilyesmit. Elég hosszú az élet! Telik belőle...

A relegátok és az ujjahallgatók kesergése nem mehet csak úgy simán. A búsuláshoz itóka is kell. Egy *nedvesestély* aztán majd elbánik a szomorúsággal.

Az »*arany bányamécs*«-ben készült is már Flóris a nagy estélyhez, amelynek hivatalos neve *szamárestély*. Khalt az arany bányamécs ábrándos, terebélyes, kékszemű tündére fölvette az ünneplő viganóját, s a szünidő porát letörölte az öblös, kő söröskorsókról, s könnyes szemmel reszelte a tormát a friss, szepességi virslihez. Flóris is fölvette a formásabb papucsát, a hosszabbított sapkáját, a címeresebb melleskötényét, s elővette *jobbik* esztét. Erre az utóbbira most nagy szüksége volt, mert ébren kellett maradnia végfogytig. A Khalt nem egyszer elfelejtette már egy-egy hamiskás kacsintásért az egész éjszakai cekket. Már pedig valakinek a szép szeméből nem lehet a mai világban megélni.

A Szentháromság-tér szegletében húzódott meg a »*zum golden Grubenlicht*«-hez címzett diákmulatóhely. A zsindeyesfedelű, sárga ház földszintjén lévő korcsmába négy-öt lépcsőfokon kellett lemenni. Idegen vendég akár kitörhette a nyakát rajta. Nem is ment oda *filiszter*, kizárólag a *bursok* gyülekező helye volt. És mintha színszerű akart volna lenni, benne nappal is ott bujkált a sötét, mint valami bányában.

Most álmosan pislognak benne a lámpák. Flóris egy alacsony széken szundikált. Még a füstös falra akasztott kakukos óra is mintha

halkabban ketyegne. Szendergett az egész korcsma. Sejtette, hogy az éjszaka úgy sem hunyhatja le a szemét.

Mint valami agyonénekelt kórista-torok, rekedten kiabálta el a koloncokkal sebesebb járásra ösztökélt óra a nyolcat.

Flórist kardcsörgés, sarkantyúpengés riasztotta föl édes szunyókálásból. Ijedten dörzsölgette a szemét, hogy jobban lásson. De akárhogy is bökdöste a szemét jobb oldalról bal oldalra azt híven, hogy kikökkentek azok a helyükről, az előtte álló, délceg, fiatal emberen diszes, fekete, magyar ruha volt.

Szent Habakuk! - gondolta Flóris szörnyülködve - kicsoda mer ebben az időben magyar ruhában járni?

A bizony Zákány Csaba volt. Magyar ruhában, csak azért is. Hadd bosszantsa a zsandárok szemét!

Flóris bizalmatlankodva mondogatta, hogy filiszternek semmit sem adhat. De Zákány Csaba leült a legközelebbi asztalhoz, s mosolyogva világosította föl, hogy ő tulajdonképpen *fuksz*.

Először kételkedve fogadta a jámbor italmérő ezt a kijelentést, de amikor Zákány egy fél liter jó bort rendelt, többé nem kételkedett. Az aki Flórisnál jó bort rendel, nem lehet más, mint *fuksz*, más néven *balek*.

Tüstént el is indult a pincébe igyekvő csoszogással. Amíg az ajtóig ért, visszanezett vagy négyszer. Bizonyosan azt nézegette, hogy milyen horderejű üzletet lehet majd a fiatal úrral kötni.

Alig eresztette el Flóris a kilincset, valami pajzán dalt dudorászva, szapora léptekkel belépett egy hórihorgas *burs*. Alig pillantotta meg Zákányt, az arca mindjárt ellenséges kifejezést öltött. Azután se szó, se beszéd, letelepedett ugyan a mellé az asztal mellé, s megpróbálta a *barbár idegent* kinézni.

Jóideig vegyítette Flóris odalent a pincében a bort, Zákány még mindig farkasszemét nézett a vén veteránnal. A burs nem igen lehetett hozzászokva, hogy az ő nézését ilyen bosszantó nyugodtsággal vegyék, kezdett ingerülten füttyörészni. De bizony az sem hatott. Zákány ült rendületlenül, s amikor éppen felemelte a szomszédja öklét, hogy egy hatalmasat csapjon az x lábón terpeszkedő asztalra, akkor állt föl összeütvén bokáját.

- Zákány Csaba első éves vagyok.

A burs a nem várt fordulatra bámulva meresztette a szemét, s a tőle telhető udvariassággal szintén bemutatta magát.

- Wilckens, alias Csimborasszó.

Te fuksz! - kezdte a veterán a beszédét - van-e cigarettád? Mert tudd meg első és fő erényednek kell lenni, hogy tekintet nélkül a nap állására dohányt kell magadnál hordanod. A fuksz fogalmi meghatározása ez: *Vulpes seu vulpecula est animal sine mente ac ratione, semper magnam tabaci vel cigarrarum quantitatem secum portat.*

Csimborasszó rágyújtott az illatos cigarettára, s aztán folytatta.

- Vedd jól eszedbe, hogy közöttünk tekintet nélkül polgári állásodra, csak vagyontalan, gyámoltalan, kiskorú, buta, irigy, falánk és zöldhasú vagy, s mindenben a *kohlenbrennerek, firmák, veteránok* gyámolítására vagy szorulva. Tehát, ha a szövetségünknek kiváló tagja akarsz lenni idővel, védd jól eszedbe, hogy az első paragrafus: *fuksz kuss!*

Zákány valamit felelni akart.

Megmondtam - szólott Wilckens az ajakára forrasztván a fuksznak a szót - első paragrafus: kuss! Zákány elhallgatott.

Ekkorra már tömegesen *firmák veteránok*, *ultrasupraveteránissimusok* a Grubenlichtbe. Amikor mindnyájan együtt voltak, körben állva összeölelkeztek, s negyven-ötven torokból egyszerre fölhangzott ujjongva:

Gaudeamus igitur,
Juvenes dum sumus;
Post jucundam juventutem,
Post molestam senectutem
[:Nos habebit humus!:]

Vivant omnes virgines
Faciles, formosae,
Vivant et mulieres,
Tenerae, amabiles
[:Et laboriosae!:]

Vivat academia,
Vivant professores,
Vivat membrum quodlibet,
Vivant membra quaelibet,
[:Semper sint in flore!:]

Ti, akik diákeveiteket kedélyesség nélkül morzsoltátok le, nem fogjátok megérteni ezt a dalt. Csodálkozni fogtok, hogy ennek a dalnak hangjainál miért pirul ki a selmeci diák arca; miért ragyog föl a tekintete; miért lágyul el, válik színesebbé a hangja. Eleinte magam sem értettem micsoda ihlettel lehet abba a nótába annyi érzést adni.

Láttam egyszer, amint a bányász s erdész akademikusok fáklyás zenével búcsúztak el egyik nyugalomba vonult tanárjoktól. Az ősz professzor könnybelábadt szemekkel köszönte meg az ifjúságnak a ragaszkodását. A menet vezetői indulni akartak. Az agg tanár fiatalos könnyedséggel odaugrott hozzájuk, megragadta a legközelebbállónak a kezét; hangja egy pillanatra visszanyerte ifjúkori csöngését, s esdőleg így szólt: Fiaim énekeljük el még egyszer a Gaudeamust.

Ő maga kezdte el a dalt, S arcára gördülő könnyekkel énekelte. Az a háromszáz fiatal ember pedig kísérté halkan, meghatottan. Úgy tetszett nekem, mintha a Gaudeamus máskor ujjongó dalam ez egyszer bánatosan méléző lett volna. És megértettem a Gaudeamust.

Igen! A Gaudeamus az ifjunál az élvezetekre törő, túlhabzó életkedv örömujjongása; az elaggottnál az elviharzott ifjúság örömjajából vissza-visszatérő dalfoszlány, amelynek hangjainál föl-föllobban még az emlékek szelénél a vénhedő szív hunyó zsarátnoka.

A Grubenlichtben elhangzott a Gaudeamus. A stúdiók a vállukra emeltek egy gömbölyű alakot, s azt kikiáltották a számaresztély elnökének.

Volt pediglen az elnök *vulgója* Csap. Találóbbs vulgót nem is kaphatott volna. Emelője volt a *csap*; szeretett *csapongani*; *csél-csap* természetű volt és mi tagadás - hónap végén mindenneműjét *becsapta*.

Csap két társa kíséretében kiment az elnöki teendők előkészítésére. A többiek pedig frissencsapolt sörből megtöltötték az öblös poharakat.

Ütlegelés és nógatás után végre becammogot *Galilei*, a Flóris érdemekben megöszült számára, görnyedezvén az arccal hátrafelé ülő Csap alatt. Nagy ügyel-bajjal háromszor inkább végigtologatták, mint saját jószántából ment az amúgy is szűkös ivóban.

Így megtörténvén a szamaragolás, Csap a Galilei hátáról beszélni kezdett az őt körülvevő, teli poharakkal fölfegyverkezett sokasághoz.

- Ezennel magamat veletek egyetemben számárnak nyilvánítom. Ünnepelesen fogadást teszek, Hogy életem és söröm fogytaig mindig számár maradok. Először, mert aki számár nem kap agylágyulást. Másodszor, mert a számársággal többre viszi az ember, mint a bölcsességgel. Az emberiség egy birkanyáj, s a közte kimagasló szamarak csinálják a történetet. Harmadszor, mert az Irás szavai szerint a szamaraké és az együgyüeké a mennyek országa. Igya-tok velem e világboldogító, egyetemes számárságra egy általános ekset.

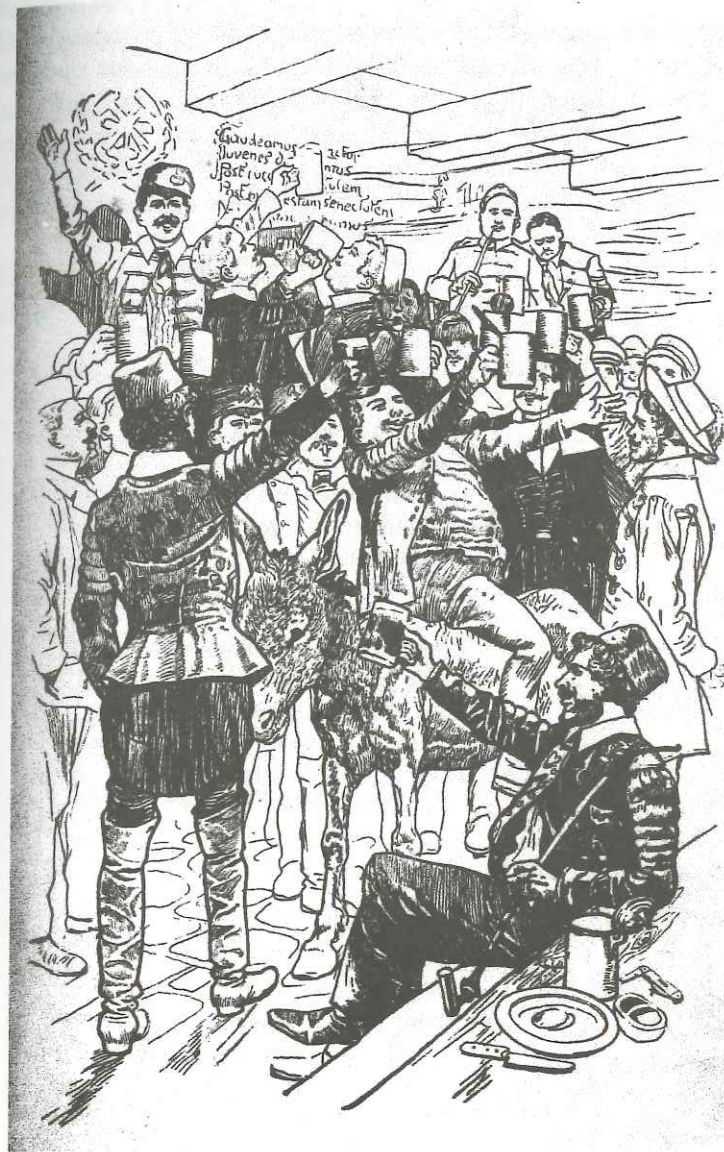
Száz szomjas torok egy szempillantás alatt elnyelte a teli poharakban habzó isteni árpalét.

Valamelyik jókedvű fiú égő taplót dughatott a jámbor csacsi fülébe, mert olyan villámgyorsan kiugrott a természetes Csap alól, mintha kilőtték volna, s még az utcán sem állott meg egy jó negyed óráig. Csap pedig elvesztvén a talajt maga alól, a tehetetlenség törvényénél fogva olyan szépen az asztal alá gurult, akár egy nagyobb szabású bécsi tők.

Azonban ez a foltokkal végződő epizód sem hozta ki a nyugalomból. Odaült az asztalfőre, s úgy egymásután behajított hét korsó sört. Zákány, aki *lájba fuksznak* volt mellé kirendelve, egészen beleizzadt a hordóhoz való szaladgálásba.

Sűrűen szólott ezután az ivásra figyelmeztető kopogás, s felhangzottak egymás után a szebbnél-szebb dalok, dicsőítve a fiatal-ságot, szerelmet, diákéletet és a barátságot.

A tréfás ötleteiből kifogyhatatlan Scandál ekkor kilopódzott, s odakünn Galileit fölöltöztette tudós talárba, a fejébe tett egy fehér szalaggal szegett, fekete magus süveget, s általános hahota között bevezette bal első lábánál fogva a két hátulsó lábán tipegő csacsit. Csap azonnal fölaltalta magát, s a helyét azonnal átadta az ujdonsült tudósnek. Csak akkor tört még ki igazán a nevetés, amikor Galilei a

Scandál segítségével két hátulsó lábán ülve egy egész korsó sört bevágott, s ékes »iá«-val adott jóleső érzésének kifejezést.

A szünidőre azért maradt Selmecen Scandál szülei rendelet folytán, hogy a paleontologia, s a geológia nehéz tudományából valamit verjen a fejébe, s a gyűjteményeket látogassa. De bizony nem ment ez sehogysem a tanulástól elszokott firmának. A meleg, nyári napokat Flóris korcsmájában töltötte nagyobbreszt, s hogy jobban essen neki a sör, méltó társaságban ivott, rászoktatta a sörre a jó, öreg Galileit is. Ez később annyira megszerette az italt, hogy még az előbbi komédiára is meglehetett tanítani pohár sörök ellenében.

De nem csak ennyiből állt Scandál szünidei tevékenysége. Elővette a hóna alatt hozott lantot, s belekezdett az *utolsó Ichtyosaurusról* szerzett balladájának éneklésébe.

Hallga! Hogy zúg a zsurlók között.
Ijesztőn fénylik a tenger...
Egy *Ichtyosaurus* úszik
Arrafelé könnyes szemmel.
Siratja a mostoha időt,
Mert napról-napra mind jobban
Egy gyanús hang harapódzik el
A *Lias-Formatio*-ban.

Az *Ichtyosaurus* kesereg.
Száján ömlik a sóhaj folyam:
Hová tüntetek boldog idők?...
Ma már még a nap sem olyan.
Kivesztek a *Belodon* verők.
Feslett erkölcsű a *Lias*...
Vitézi torna helyett járja
Most makaó, kalabriász.

A vén *Plesiosaurus* is
Hogy züllik! - Mumm a kezében.
A *Pterodactilus* berugva
Most tántorog haza éppen.
Az a bugris *Iguanodon*
Galádul viselte magát.
Világos nappal csókolta meg
A szép *Ichtyosaurát*.

Vitézlő *Ichtyosaurus*
 Nagy dühében reszket, fázik.
 Ilyet nem hagyhat családfáján,
 Mely felnyulik a *Triasig*.
 Ennek a mérkőzésnek nem lesz
Mezozoi korban mása...
 A nagyfejű *Pliosaurus*
 Lett jófésült secundánsa.

A párbaj életre halálra
 Egészen a *Malm*-ig tartott.
 A viadal hevében törtek
 Töméntelen nehéz kardot.
 A kimerítő tudósítást
 Hüllők, gyíkok csak úgy falák...
 Hozták naponként négyszer-ötször
 A *solenhofeni palák*.

Végtére az *Iguanodon*
 Egy prim vágása jól talált,
 S a doktor *Archaeopterix* búsan
 Bejelentette a halált.
 A szomorú hírt országszerte
 Vitte gyorsan sok staféta,
 S az *Ichtyosaurusnak* lőn
 Nyughelye az *Alsó-Kréta*.

Sok elbúsult őslényész irt már
 Erről koszorúzott könyvet.
 Bocsássa meg az Úr vétköket!
 Ejtsünk értök bánat könnyeket.
 Ezt a *megkövesült* dalt pedig
 Elkövette egy vén diák,
 Amikor nem hagyták aludni
Koprolithok, fossiliák.

Örömrivalgással fogadták a veteránok a humoros szerzeményt, s elénekelték még egyszer együttesen.

A dal elcsendesülése után egymást érték a humoros, szellemeskedő mondások.

Scandál nagy derűtség között mesélte el mai vizsgájának lefolyását.

- Képzeltétek geológiából az egyik kérdésem az volt. Mondjak egy olyan kőzetet, amelyik kétféle hangot ad. Persze dunsztom sem volt hozzá. Hát tudjátok meg az a kőzet a bazalt. Ád *bass* és *alt* hangot.

Majd kitepték a közellévők a Scandál haját erre a rossz viccre.

- Még képtelenebb volt - folytatta beszédét Scandál - az a másik kérdés, amelyiket a történeti geológiából kaptam. Azt kérdezték tőlem, melyik geológiai korban fordul elő a fiatal medve. Hozzá sem konyítottam. Hát a *bocs*-korban.

Ekkor már csakugyan ki kellett magát szakítania a körülötte ülők közül, s a terem közepén mondta el a kérdést, amelyet a paleontológiából kapott.

- Mondjam meg azt - kérdezték tőlem - hogyan különböztetik meg a kagylókat fogazatuk szerint? Kezdttem számolni az ujjamon: *monodont*, *diodont*, *triodont*. Ő a szavamba vágott: *kalodont* és *fogkefe*. Köszönöm elég.

Az egész társaság hasát a fogta nevettében.

Az öreg Csap is klasszikus feleleteket adott.

Mondja meg kérem - kérdezte a *doppiának*, vagy állami számviteltannak, amelyet általánosan *snakedli* tárgynak neveznek, a tanára - micsoda a kasszahiány. Az öreg szörnyű tudós képet vágva felelt: A kasszahiány egy malőr.

- Hát milyen malőr - Faggatta a számtanácsos?

- Egy átkozott malőr - bökte ki Csap nagy bölcsen.

Csimborasszótol meg azt kérdezte az öreg *Kacska*, hogy mikor kell a bányamérnökséget nagyobbítani.

- Ha a térképek olyan nagyok, hogy többé nem férnek benne; vagy ha a bányamérnök annyira elhízott, hogy nem tud a hivatal ajtaján bemenni.

És Csimborasszó erre az elmés feleletre levizsgázott.

Ilyen pajzán humorral enyhítették a vén diákok a pótvizsgájuk balsikere folytán támadt szomorúságukat.

Lassan-lassan a jókedv általános lett. Ráragadt a búslelkű Zákány Csabára is. Amikor valamelyik a sok német dal után rá zendítette a haj Rákóczy! Bercsényit!.. rákezdte ő is, az ő szép, színes,

mélyzengésű, bariton hangján búsabbnál-búsabb, kesergő kurucnótákat.

A fiuk eleinte csak hallgatták. Azután hozzáláttak ők is csöndes, lágy zümmögéssel kísérvé a teljes hangon daloló Zákányt.

Flóris biztonság kedvéért megnézte az ablak deszkákat. Be voltak jól zárva, de ha nem lettek volna is és kihallatszott volna valami, akkor sem hitte volna el senki, hogy még a bursok is tudnak rebellis nótákat dalolni. Pedig ám tudnak.

Hanem a kuruc nótákra sehogysem izlett a sör. Búsongó magyar dalra csak a bor illik, amely a mámor mellett ríkatni is tud.

Csap oda intett Flórisnak. Az öreg oldalba lökte vagy kétszer a biliárd szobában szunyókáló Khatlt, s lement vele a pince legmélyére.

Scandálnak valahogyan nagy kedve kerekedett. Megfogta Zákányt, erőszakkal táncolni kényszerítette. Fiatalos izmokkal rakták egy jó félóraig a verbunkost, meg a hadi toborzót. De Scandál igen megerőltethette magát a mai rosszul sikerült pótvizsgákkal, mert egy sebes fordulat után az asztalra rogyott, s ott olyan mélyen elaludt, mintha a lélek is kiköltözött volna belőle.

Kétszer-háromszor kiürültek egymásután a borral telt poharak. Ismételten felhangzott a kesergő magyar nóta. Zákány dalolt, a többiek meg törülgették a szemüket. Egy jórésze a fiúknak sváb, meg cipcer volt, akik ha nem is értették jól a magyarnak a nyelvét, de értették, érezték a bánatát.

A hirtelen hangulatváltozás a máskor dévaj fiúknak egészen elvette a kedvét az ivástól. Szürcsölgették a bort immel-ámmal. Beszélgettek halkán, szomorúan a haza sorsáról.

Jól éjfél után járhatott már az idő, amikor Flóris jelzette, hogy az ajtók mind tele vannak jegyezve az elfogyasztott italok mennyiségével. Ez volt a mérték. Kiki kiitta még a poharát, s azután fizettek és szokásuk ellenére csöndben eltávoztak.

Scandálba nem tudtak életet önteni, tehát hagyták tovább aludni. Hált már ő többször is Flórisnál. No meg egy öt esztendő is firmát nincs mitől féltetni.

Flóris kinyitogatta az ablakokat, hogy a szegletekben meghúzódo füstöt kiszorítsa a beáramló éjjeli levegő.

Scandál arcát megérintette a hideg áramlat. Nehezen eső mozgólódás után végre föltápázkodott, s elindult kifelé. Hasztalan dörzsölgette a szemét az ajtónál, egy helyett kettőt látott.

Amikor az ember előtt két út van, mindég a rosszabbat választja. Ő is úgy nekiment a látszólagos ajtónak, hogy csak úgy zúgott bele a feje. Tanakodott magában, mitévő legyen, hogy az igazi ajtót megtalálja. De hát nem azért tanul az ember optikát, hogy hasznát ne vegye. Mind a két szem külön lát - gondolkodott Scandál, - ha az egyiket befogom, akkor csak egy képet kell látnom.

Az ötlet, amely az optika leghíresebb tanárának sem jutott volna eszébe ebben a válságos pillanatban, bevált, s Scandál fél-szemmel szerencsésen megtalálta az ajtót.

Olyan furcsán érezte magát. Sehogy sem akarózott haza mennie. A lábai mintha ölömből lettek volna. Hanem hát Scandál rendezett első életet élt. Mindent számon kért magától.

Az igaz, hogy az ő elnéző bírása, az önmentegetőzés, minden alól felmentette, csak kifogást, s enyhítő körülményt kellett kigondolnia.

A nótázó kedve, meg az ötleteket hajhászó esze most összeolvadt, s rögtönözve egy dalt kezdett dudorászni:

A vendéglőből most jövök éppen!
Olyan furcsa vagy te utca nekem;
Ami jobbra volt az most van balra,
Utca - úgy látom - te be vagy nyalva.

Hold, a te blattod is fura kajsza!
Egy szemed csára, a másik hajsza.
Neked ártott meg a Floris bora?
Szégyeljed magad te vén cimborá!

No nézd! A lámpákat - mit nem kell látnom! -
Nem állnak meg egyenes lábon.
Izeg-mozog a kereszték rúdja.
Az ám! Mindnyájan be vannak rúgva.

Be van itt minden csipve valóban;
Hát csak egyedül én legyek józan?
Gyanakszom az ügy nem egészen tiszta!
Inkább megyek a kocsmába vissza.

És ebben a szerencsés balhiedelemben teljes megnyugvást találván, csakugyan visszatántorgott.

A szentháromság szobor glóriája olyan különösen csillogott a felhővel behintett égről levigyorgó hold sápadt fényében. A keskeny utcákat ellepte az összezsúfolt épületek komor árnyéka. A kopogó tompa tikk-takk-ját dühösen kiabálták vissza a várost rejtegető völgykatlant körülálló hegyek. Távoli hegyormokról ide hallatszott a komor fenyveserdők haragos zúgása. Olyan sajátságos volt mindez, mint egy mámorban ringatózó léleknek tűnékeny, érthetetlen álomképe.

A nagy harc.

Az utcasarkon emelkedő Körndl-ház szélső ablakában elaludt a világosság. Az egész épület sötét lett, mint a meghasonlott ember lelke. Girbe-görbe, kimondhatatlan alakú fedelével; szeglettornyával, melyen untalan ide-oda fordult, akárcsak a vásárolható lélek, a csikorgó szélkakas; széles, kőcímeres kapujával, melyen, mint az ember nyakán a hivatlan vendég, ott alkalmatlankodott egy jó nehéz, ormótlan, kovácsoltvas kopogtató, a villanyoscsengő őse - inkább valami középkori lovagvár darabjának látszott, mint békés polgár csöndes családi tűzhelyének.

A toronyablak üvegén néha föl-fölpislogott, meg elhunyt a nagy cserépkályhából kiáradó világosság. A toronyszobával összeköttetésben lévő helyiséget nem éppen legalkalmasabb voltánál fogva szemelték ki családi használatra. Körndlné akarta így még akkor, amikor tizenhét éves korában a legalább is harmincöt éves Körndlhöz került hitestársul.

A toronyszoba ablakából három utcán lehetett végiglátni. Körndlnének megbecsülhetetlen volt ez a körülmény. Az ura reggel elment az üzletbe, csak ebédelni jött haza, s öt úgyszólván elzárva tartotta féltékenységből. A szép Körndlné túrte, mert félt visszamenni a szegénységbe, a nélkülözésbe, ahonnan az ura szépségéért kiragadta. Ő közötté és világ között tizenhat esztendeig az a toronyszoba volt a közvetítő. Ott is ült az ablak mellett jókor reggeltől egészen késő estig. Nézte az utcán járó-kelő embereket, a szögleteken ácsorgó akadémiкусokat. Ez volt az egész szórakozása. El is nevezték a

szeglettornyot az akadémikusok *örtoronynak*, s a szép Körndlnét pedig csak *rabasszony*nak hívták egymásközt.

A kapu előtt várakozó, nagy, zárt alkotmány is, melyet a városban mindenki *Noé bárkájának* csúfolt, a Körndlné világtól való elszigetelésének volt egyik segédeszköze. Csak ennek jól elfüggönyözött mélyében volt szabad neki rövid látogatásokat tenni legközelebbi rokonainál.

Hanem vége szakadt egyszer a szép Körndlné rabságának is. Sarolta leánya a nevelőintézetből tizenhat éve dacára leány szépségének fejlődő pompájában jött meg. Most aztán már akár tetszett, akár nem a vén Körndlnék, a mamájának a leányával forgolódnia kellett a világban. Az apai büszkeséggel vegyes hiuság, hogy leányát mutogassa, egy időre háttérbe szorította a Körndl féltékenységet. Sok mindent megtett leánya kedvéért. Eladta kereskedését. Attól félt, hogy azok az előkelőbb ifjak, akikre Körndl számított, majd hibául tudják be a leánynak az apja foglalkozását. Könnyen megtehetette, mert amint a városban megjegyezték az irigyei, jól megszédte magát az üzleten, s a mérlegén. Nohát nem éppen mindenét a fonton szerezte Körndl. Volt neki szépszámú takarékpénztári, s bányarészcvénye is, amelyet még II. Endre király hívására betelepedett, kiváltságokkal fölruházott elődei szereztek meg szorgalommal és takarékossgal az idő folyamán.

A nagy, vaspántos ajtó nehézkesen tárult föl, mint a bizalmatlankodó ember lelke, s Körndl kilépett rajta feleségével, meg a leányával. A Noé bárkája nagy zökkenések között lomhán megindult, s lassan eldöcögött a Zsembery-ház szárnyas kapujáig.

A sötét lépcsőház alján, melyet alig világítottak meg a téve-
tegen pislákoló petróleum lámpák, karon fogta a hölgyeket egy-egy ugrifüles rendező, s boldogságában egész gyalogutat taposott szoknyájuk alján, amíg fölvezette őket az emeleten lévő, nagy terembe. A vén Körndl lomhán, messzire cammogott utánnok a bizonytalan lépcsőkön, akárcsak a vétkező ember után a késői megbánás.

Odabent már megkezdődött a bál, a fukszok híres *Katalin* bálja. Ádu vonója alatt szilajan, vérlázítón pattogott egy csárdás.

Hej, de kár volt az a talpalávaló nóta annak a cigánybanda körül szorongó tömegnek! Szöszke, lagymatag leányok, akiknek az ereiben hűtögette egymást a germán és szláv vér, feszesen, betanult lépésekkel, immel-ámmal tipegtek ide-oda. Egyik-másik mellett a

táncosa, mintha nyársat nyelt volna, olyan peckesen hegyelt. A legnagyobb részt nehézkesen, idomtalanul mozgott, mint egy súlyos kovácspöröly. Némelyik óraingának képzelte magát, s mulatságosan lengett jobbra-balra. Sok meg olyan különösen csetlett-botlott, mint-ha üveg golyók lettek volna a talpa alatt.

Szép a tánc akkor, ha a táncos minden porcikáját áthatja a nóta ritmusa, de ha csak ide-oda lötyög a táncos, s összhang nincsen az ő mozgása és a zene között - nem egyéb a tánc nevetséges, eszelős ugrándozásnál.

Csimborasszó az ajtón belépő Körndl Saroltát mindjárt leütötte a gyámoltalan fuksz kezéről, s táncolni ment vele a többi közé. Körndlné leült a gardedámok közé, Körndl papa pedig behúzott a *majomszigetre*, s ott a bálozó leányokkal rendelkező papák szeretetreméltó nyájasságával bocsátkozott szóba az ott ácsorgó, táncolási kedvbe még bele nem melegedett akadémikusokkal.

Ádu nemsokára elhagyta a csárdást. Hiába hangzott föl *hogy volt*, a cigánybíró intésére letette a vonóját.

A táncos párok megindultak a terembe egymásután. Félkörben kigyózott a menet, mint egy óriás tarkabarka szalag, amelynek egyik szélét az akadémikusok arannyal, bársonnyal díszített egyenruhái, a másik szélét pedig a leányok mindenféle színű toalettjei képezték.

Zákány a mellén összefont kezekkel a majomszigetről bámulta Scandállal a fel-, s aláhullámozó csoportot. Scandál egyszer csak megrázta a Zákány balkarját.

- Ébredj fuksz! Majd elnyeled őket a szemeddel. Talán bizony a *párod keresed* köztük? No gyere menjünk egy kicsit közelebb. Nézzünk szét a hajadonok között.

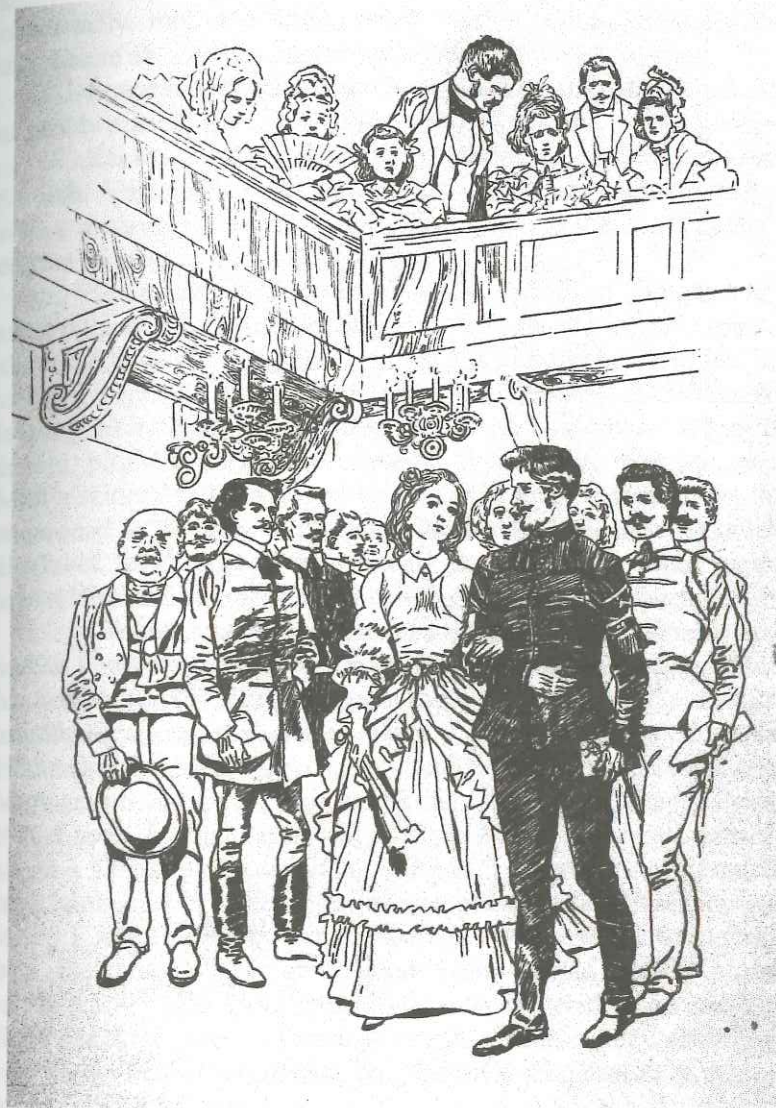
Karon fogta Zákányt, s néhány lépésnyire megállt vele az előttük elvonuló párok előtt.

- Látod, ezek a leányok itt elől az *öslények*. Ők azok, akikről azt szokták mondani, hogy nem akadt szerencsájük. Végig báloztak öt-hat esztendő eredménytelenül, s beléptek a hervadás szomorú időszakába. Soknak közülök volt reményteljes udvarlója. Végzett a firma más városba ment, most más leánynak csapja a szelet. Az *öslédiak* - amint látod - nem igen udvarolnak nekik. Mindenki tudja, hogy nem első lenne a képe a leány szívében. Ez a mi férfi fajtánk meg önző, követelő. Azt kívánja, hogy a leány szívében ő legyen az

egyedüli. Az első, az utolsó. Pedig balgaság. Ostoba illúzió. Dehát a szerelem is micsoda egyéb, mint önáltatás, színes, ragyogó csalódás?? Ezeknek a leányoknak nagy része hiába eped sóvárogva a párja után. Egyikbe-másikba belebotlik valami becsületes balek. A legtöbb szeszélyes, ideges vén leány lesz, s a szívében levő szomjú szerelmet majd elpazarolja cirmos cicákra, dédelgetett ölebekre. A gúnyoros szellemeskedések állandó célpontjai lesznek. Igazságtalanul bántja őket a világ. Egy egész életen át mindég csak várni hasztalan, inkább szájalomraméltó, mint nevetséges dolog...

Nézd amott azt a három rózsaszínbe öltözött leányt. Magunk között *Titiliti* lányoknak hívjuk őket. Az ő házuk az *első stáció*. Rajtuk tanul minden társaságbeli fuksz udvarolni. Azután mennek tovább. Oda ahol finomabbak a borok, s befolyásosabb a papa. A legkisebbik ott jön annak a nyurga Limonádénak a karján. *Stigline* a vulgója. Milyen kedvesen csere-csurál. Talán lesz valami ebből a vonzalomból. *Limonádé* őszinte, egyenes lélek. Ha forgolódik valamelyik leány körül, azt megfontolva, nyílt szándékkal teszi. Látod, hogy kelletli magát az a *Targallyak* abban a rikító ruhában. Milyen élvezettel tapossa az előtte haladó szép, szőke leány ruháját. Úgy adja, mintha véletlenül történne. Elvált asszony. Most úgynevezett jó cimborá akar lenni az akadémikusokkal. Unja magát egyedül. Még még mindég remél. Egy második házasságtól az örökre eljátszott boldogságot. Olyan azok között a serdülő leányok között, mint valami római amfiteátrum omladéka a körülötte sorakozó, apró, csinos nyaralók között. Kerüli mindenki, mégis beleragad mindenkibe, akár a bojtortván.

- No most nyisd ki a szemed. Itt jönnek a *pockok*, az először bálozók. Van közöttük csinos is. Nézz szét köztök. Ha még nem szerettél soha, hát ess át a bárányhimlő szerelmén. Annak oktanul édes bohósága után másként fogod megítélni magad és másszinű lesz előtted a világ. Olyan bolond könnyelműséggel, olyan lázzal, olyan ügyetlenül úgy sem fogsz szeretni többé soha, mint Selmecen a bohém diák évek alatt, mert számítóbb, kijózanodottabb leszel. A vén Csimborasszónak milyen jó izlése van! Milyen hirtelen megnőtt az a Körndl Sarolta. Még amikor fuksznak jöttem, az utcán igazgatta a harisnyakötőjét. Ökörülötte úgy látszik legérdemesebb itt forgolódni. Megismerkedhetsz velök. De amennyire rövid idő alatt megismertelek, tanácsolom ne keresd te itt magadnak azt a valakit. Ott, a pusz-

tulni indult, ősi kuriákon nézz szét. Ott talán hamarabb találsz a te lelkedhez való társat. Hiába, csak ott vannak gazdagérzésű, színes, szenvedélyes, álmodozólelkű leányok, akiknek a szíve talán lesz olyan mély, mint a tied. Saroltából igen jó feleség lehet, de nincs meg benne az, amit te kívánsz egy nőben.

Scandál nem vette észre, hogy Zákányinak már rosszul estek az utóbbi szavak.

Zákány Csabával furcsa dolog történt, amint meglátta Körndl Saroltát. Végignézett rajta egyszer-kétszer. Olyan szédülés félet érzett, s a szíven keresztül nyilalott a legelső, homályos, öntudatlan érzés a nő iránt.

Te mindennél édesebb pillanat, a szerelem fogantatásának szent pillanata! Amikor földöntuli mámor fogja el a szívet, mint az alkotás édes-kínos vergődésében; amikor fázunk és remegünk egy vágyteli sejtelem hatása alatt; amikor ügyetlenekké, szótlanokká leszünk, akár az iskolás gyermek, egy rövid, bordóruhás, kékszemű, éghajú, piruló lány előtt, aki némább, ügylenebb, mint jómagunk. Mint a színes északi fény bevilágítja a sarki tájak zordon éjjelét, úgy sugározod te bé a mi csillagtalan, bús, téli éjszakához hasonlatos életünket. Miért vagy olyan tűnékeny, s miért marad elfutó sugarad után a lélek mélyén még feketébb, megvilágíthatatlanabb a sötét??

- Tekints csak körül - folytatta Scandál - ott a fal mellett szép sorban ülnek a gardedámok. Olyan fanyar, unott arcot vágnak, mint ha nem érdekelné őket az egész komédia. Pedig vércse szemmel mindég figyelemmel kísérik az eladót, s a körülötte forgolódo urakat. Hátha akad közöttük valami érdemesebb, akit kár volna elszalasztani. Mert az udvarló olyan, mint az ifjuság. Ha egyszer elmegy, vissza többet sose tér. Míg bent leány, s fiatal ember szabadjára ereszti a szívet a szerelem virágos rétjén, addig kint komoly, tisztos gardedámok latolgatják ezt a szerelmet az anyagi érdekeknek érzékeny mérlegén. E körül az ide-oda mozgó, színes tömeg körül, a fekete ruhában hallgatagon ülő gardedámok sora olyan, mintha színes levélpapíron volna gyászkeret. Vagy talán a véletlen, az a cinikus fickó azt akarja ezzel a színtalálkozással példázni, hogy sok eljegyzési kártya helyett jobb volna, ha mindjárt gyászjelentést nyomtatnának.

Scandál elgondolkozott egy kicsit. Körndl Sarolta megint ott ment le mellettük. Zákány arrafelé nézett, s amikor tekintete találko-

zott a leány tekintetével, zavartan lesütötte a szemét. A szíve hangosan kezdett dobogni.

De nem csak Zákánynak akadt meg a szeme Körndl Saroltán. Egy egész csoport verődött össze fukszokból, s az ősdiaokból a majomsziget szélén, akik csak őt lesték a szemükkel és éhesen várták a keringőt, hogy egy rövidke fordulóra elvihessék. Szép is volt Körndl Sarolta. Szépségét még növelte a fiatal korával járó ama bizonyos fejletlenség, amely ingerlőbb, mint a tökéletesen kifejlődött szépség. Így is nagyon szép volt, de még kétszer szebbé tette az a sejtelen, hogy még sokkal szebb lesz teljes kinyílásakor. Alakjának vonalai, az arcának minden vonása szinte hivalkodva kiabálta a fürkésző szemnek: Még nem az utolsó vagyok, ami utánam jön, az még bájosabb.

Körndl félfüllel hallgatta a háta megett elhangzott beszédeket. Jólesett az apai szívének, hogy a legtöbb dicsérő szó az ő Sarli lányáról esik. Kalmár szellemével mindjárt azon gondolkozott, hogy a leánya ennyi szépséggel, no meg az ezreivel, milyen partit csinálhat.

Szép, dús, aranszőke hajával, amely szétbontva, mint valami aranszálakból szőtt palást lengett, szépívű vállai fölött; fekete szemöldökével, nagy, mélységes, bogár szemével, iruló-piruló, finom arcbőrével nem is volt mindennapi látvány Körndl Sarolta. Formás alakjának lágy vonalait szemérmatosan mutogató fehér ruhájában, a hajába hanyagul tűzdelt, fehér liliomokkal olyan volt, mint valami szobrásznak megelevenült álma a női ártatlanságról.

- Hidd el nekem - szólt Scandál felocsúdva gondolataiból - hogy ez a mi fajunk érthetetlen egy faj. Hányan határoznak csak ma is itt, ebben a teremben, a zenétől és ingerlő tekintetektől mámorosan, szempillantás alatt életőknek legkomolyabb dolgáról! Egy kicsit megtetszik egy leány, s egy vérlázító tánc közben elrebben ajkukról a szerelmi vallomás. A leány meg legtöbbször megpecsételi az önfeledt vallomást a boldogító igennel, egy sokat jelentő, meleg kézszorítással, vagy egy hamiskás kacsinással, amelyet ha a *viszonyok úgy alakulnak*, le is lehet tagadni. És legtöbbször egy szép reggelen számadást vetvén önmagukkal arra, a szomorú igazságra jönnek rá, hogy ami őket vallomásra bírta, nem tiszta szerelem volt, hanem a pillanatnyi mámor, a tánc, a cigány, meg a pezsgő. Ha jellemesek, kötélnek állnak; ha nem, egyszerűen megfedkeznek mindentről. Milyen

kevesen gondolják meg, amikor a bálterembe csillogó egyenruhájukban, vagy kifogástalan szabású frakkjukban belépnek, hogy csatatérre teszik be a lábukat, s jobban kell vigyázniuk magukra, mint ott kint az élet szomorú, undorító marakodásában. Különös, de úgy van. Ebben a teremben, melynek szegényességét éppen úgy nem tudja eltakarni ez az olcsó drapéria, mint a hízogató szó a számító ember szándékát; e között a szűk, négy fal között az emberiség *nagy harcának* egyik epizódja játszódik le. Annak a nagy, örök harcnak, amelyet fojtat egymás leigázására, meghódítására a két különböző nem: a nő és a férfi. És ez a sokszor mosolyra gerjesztő komédia nem való másra, minthogy a természet megejtse vele a két nemet. A sarkukon könnyedén perdülő, fölcicomázott leányok; a hozományt zsuporgató papák; a kikent-kifent, bosszantóan elegáns fiatal urak; az árgus szemekkel őrködő gardedámok, mind-mind csak azért virrasztanak itt át egy éjszakát, hogy fönmaradjon a természet egyedüli célja, az egyének legtöbbször kint és gyötrelmet szülő lét.

Csimboasszó lihegve éppen ebben a pillanatban ugrott hozzájuk.

- No Scandál - szólalt meg évelődve - te rád ma ugyancsak rádvirradt. Találtál egy balekot, aki csaknem egy fél óráig hallgatja a te cinikus bölcselkedésedet. Valami különös kedvtelésed ez neked, hogy lehangolj valakit akkor, amikor mindenki mulat. Csaba ne higgy ennek az embernek. Mindenre képes. Bohóckodik, hogy bölcselkedjék, s bölcselkedik, hogy bohóckodhassék. Az Isten azért adta neki bizonyosan a bohócok humorát, hogy bolondnak ne tartsák bölcsesége miatt. Hanem ennek most nincs itt az ideje. Jöjjetek velem, bemutatlak benneteket a *rabasszonynak*, meg a leányának. Fiúk milyen enniváló az a szőke baba. Gyere csak Csaba! Tudom, ha az ő fekete szemébe nézel egyszer, nem fogsz azon tűnődni, hogy van-e a létnek célja. Ha eddig is leány szemekben keresed, bizonytalannal hamarabb megelégedt volna ott azt a nem tudom én mit, amit mindenáron meg akarsz találni, mint a bölcsészek a nyakatekert okoskodásaiban.

- Na, na öreg! - szakította félbe Scandál - ne akarj olyanok föltünni, mint aki másnak a baját a szíven hordja. Vén firmák között nem járja a titkolózó csalafintaság. Elefántot akarsz bennünk fogni. Punktum. Látod megyünk mi úgy is.

Csimborasszó karon fogta a két cimborát, s vitte a szép Körndlnének bemutatni. Csimborasszó távolról sem gondolt arra,

hogy Zákányban és Scandálban elefántot fogjon magának. Még az sem igen jutott volna eszébe, hogy őket bemutassa Körndlnének, ha a rabasszonynak nem akad meg a szeme Zákányon. Körndlnének három oka is volt, hogy jól szétnézzon az akadémikusok között. Először gondos mama volt; másodszor gardedám; harmadszor alig harminchárom éves, fiatal asszony, aki érezte, hogy valami hiányzott neki a fiatalságán kívül.

- Wilckens - szólította meg Csimborasszót - kicsoda az a sugár akadémikus, azzal a szép, göndör hajjal, aki annyira nézi a leányomat egy idő óta. Ilyen tökéletes férfi szépséget alig lát az ember egy életen keresztül.

A legtöbb férfinak fáj, ha előtte egy más férfinak a szépségét, vagy bárminemű tulajdonságát dicsérik. Mindjárt talál egy ócsároló szót a másik kiválósága ellen. A ravaszabb fajta meg tódítja a dicséretet úgy, hogy a megjegyzése nem egyéb, mint a dicséret álarca alá bújtatott ócsárolás.

Csimborasszó nem volt közönséges lélek. Benne volt az angol fajnak nemes kiválósága. Pár hónapi együttlét után igen megszerette Zákányt, s most még jól esett neki, hogy azt, akit ő kiválasztott barátjának a többi közül, más is különbnek tartja.

- Egy első éves - felelt Körndlnének Csimborasszó. A délibábos alföld széléről való magyar gyerek. Az apja ott halt meg a kufsteini vár tömlöcében. Még egy nővére van odahaza, s van nekik a Tisza mentén másfélezer hold, acélos búzát termő szántóföldjük. Különben a bányászati pályát kalapból választotta.

- Érdekes ember lehet. Jegyezte meg Körndlné, s a szemével még jobban végig mérte a Scandállal beszélgető Zákányt.

A Körndlné mellett jobb-, és balfelől ülő, éber figyelme gardedámok pedig tovább adták egymásnak a szót. Az apja a kufsteini vár börtönében halt meg, ketten vannak testvérek, s másfélezer hold elsőrendű földjük van a Tisza mentén.

Persze ezen kívül nem hagyták szó nélkül a *leánycsöszök* Körndlnének a viselkedését sem, aki ilyen szembeszökő módon keresi a legjobb családból való fiatal embereknek az ismeretségét. Még *egyébről* is suttogtak egymás között a gardedámok. Pedig hát nem volt igazuk. Körndlnének semmi célja nem volt avval, hogy Zákány Csabáról nyíltan kimondja azt amit gondol. A nő hódolt meg benne pusztán a férfiszépség hatalma előtt.

Amikor Csimborasszó bemutatta Zákányt Körndlnének, az egész gardedám sereg majd ki pukkadtt dühében. Zákány egyszerre bámult, érdekes alak lett. Pedig a lelkét nem is ismerték. Eh, lélek? Ki keresi ott a belsőt, ahol hét-nyolcszáz tiszaháti föld jut az apai örökségből, s még az is biztos, hogy a nagypapa sem volt nemzetnyomorító kazár?...

Ádu nyirettyűjéről színes hullámokban áradt le Straussnak egy uj, bájos keringője. A leányok lihegve, dobogó szívvel lejtették körül a termet a fáradhatatlan akadémikusok karján. Még a gyámoltalan fukszok is nekibátorodtak a táncnak. Persze legnagyobbreszük még az első *stációnál* tartott, a *Titiliti* lányokon gyakorolta az udvarlás nemes mesterségét.

Ti leányok, akik figyelmetlen bálrendezők gondatlansága folytán átszenvedtétek, már nem egyszer a *petrezselyemárulás* kínja-it, jőjjetek egy selmeci mulatságra! Egy báli éjszakán kárpótolva lesztek minden szomorúságért, amelyet nektek eddig imitt-amott a nemtörődömség okozott. Itt nem kell lesni szívszorongva, hogy jelentkezik-e valahol a láthatáron egy ismerős, fiatal uracs, aki kiszólít benneteket a gardedámok fekete sorából, amikor már majdnem minden leány táncol. Egyszerre négy-öt fiatal ember rohan felétek itt, s ti boldogan kipirulva annak nyujthatjátok táncra a kezeteiket, amelyik éppen hirtelenében legjobban megtetszik. És a többiek nem állnak bosszút a kosárért, hanem azután még inkább üldöznek a kérésükkel, hogy kapjanak töletek egy táncot. Selmecen ismeretlen fogalom a *petrezselyemárulás*. Innen minden leány édes emlékekkel távozik el. Egyik-másik komoly, házassági ígérettel.

Volt most is a fukszok híres Katalin bálján minden leánynak annyi táncosa, amennyit csak a szeme kívánt, s az icipici lábacska irt, de mégis Körndlné Sarolta tette a legnagyobb hódítást. Nem volt egy percnyi megállása sem, amióta betette a lábát a terembe. Az édesanyja figyelmeztette, hogy pihenjen. Dehogyan mulasztott volna el egy fordulót. Táncolt azoknak a leányoknak víg kedvével, lankadatlan kitartással, akik boldogok abban a tudatban, hogy mindenkinek tetszenek.

Körndlnének egy ötlete támadt. Amikor egy *kohlenbrenner* egy fordulóra vitte Saroltát, közbeszólt:

- Kérem Milde úr majd a következőre. Ezt a leányom Zákánnyal táncolja.

Sarolta arcán látszott a boldogság, amint Zákány felé fordult. Tehát mégiscsak tetszem neki, gondolta magában. Még senkivel sem táncolt ma este.

Zákány zavartan állt föl. Egy pillanatig habozott. Táncoljon-e? Majd hozzáfordult Körndlnéhez.

- Bocsásson meg nagyságos asszonyom, de én nem szoktam táncolni.

- Lám mennyire zavarba jött - kacagott föl a rabasszony - hiszen tudom, hogy nem szokott, éppen azért tartóztattam föl Saroltát az ön számára. Legalább addig pihenni fog.

Körndlné helyet csinált a leányának maga és Zákány között. Szótlanul telt el az a néhány perc, amely alatt egy forduló bevégeződött. Zákány meg akarta kérdezni Saroltától nincsen-e melege, de nem jött ajakára a szó.

Ilyen az első, igaz szerelem. A beszédes embert elnémítja, a szótlant meg beszédessé teszi.

Milde Arthur (vulgó Integrál) pedig erősen végignézte Zákányt. Tehát ez az - forgatta a fejében - akit én ma este mindig keresek. Majd meglássuk ki a hatalmasabb! És a szívében egyszerre magasabbra szökött a szerelmi láng.

Ez a férfitermészet. Még a szerelemben is vetélytársat keres. Feltámad benne az ősapja, akinek csak úgy volt édes a szerelem, ha valahol, ott az őserdő vadonjában dorongjával leüthette az ellenfelét.

Sarolta tovább perdült Integrállal az egy fordulóra szükséges idő letelte után. A közelülő gardedámok ismételten összesúgtakbúgtak: Nohát az mégis sok ahogyan fogja ez a Körndlné a fiatal embereket. Mondogatták egymásnak sáпитozva.

- Zákány - törte meg Körndlné a hallgatást - miért nem táncol maga?

- Nem tudok nagyságos asszonyom.

- Ugyan ne mókázzék. Maga nem tudna táncolni, akinek már a járása, minden mozdulata csupa ritmus, merő dallamosság? Látja, én kálomista emberrel most beszélek először életemben. Azt hallottam róluk, hogy nyiltszívűek, sokszor egészen a durvaságig őszinték. Magára ez úgy látom egy csöppet sem illik. Nem szép magától, hogy éppen velem szemben nem akar őszinte lenni.

- Ne vegye rossz néven nagyságos asszonyom, ha azt mondom, hogy téved. Én kivételnélkül mindenkivel szemben igyekszem

őszinte lenni. Mert azt tartom, hogy csak a gyöngye jellemű ember nem őszinte. Egy igazi férfinak szerintem minden körülmények között ki kell mondania, ahol szükség van arra, amit érez és ahogyan gondolkozik. De így a mindennapi érintkezésben, jelentéktlenebb dolgokról, nem igen szokott még a legőszintébb ember sem a lelke mélyéről beszélni.

- Hát én kérem magát, hogy ezt a mostani időt ne a mindennapi érintkezései közé számítsa. Én meg vagyok győződve, hogy maga előtt a tánc nem is olyan jelentéktlenebb dolog. Azt hiszem, hogy magának a táncolásról, s a táncról alkotott véleménye lehet éppen olyan egyéni, éppen olyan különös, mint akár a világ minden-ségről szóló. Magok férfiak nagyon igazságtalanok, s mennél esze-sebbek, annál igazságtalanabban itélik el a nőket. Véletlenül az útjukba akad maguknak egy-két léha, szürkelelkű nő, akkor aztán általánosítják, kiterjesztik véleményüket az egész női nemre. Megformálják a frizurájukat, főlsttetik a bajuszokat, kivasaltatják a szalon kabátjukat, ügyelnek reá, hogy a nyakkendőjük félre ne csússzék, s ezzel azt gondolják eleget tettek tökéletesen a női kíváncságnak. Pedig vannak nők akik a külsőn kívül a belső embert is keresik a férfiban. Engem érdekel a maga belseje. Hát beszéljen kérem a lelke mélyéről...

(Scandál szemét hunyorgatva folytonosan azt hajtogatta magában: Éva leánya ne vigy minket a kísértésbe!)

Zákány Csaba belenézett Körndlnének a szemébe mélyen, mintha a lelkét akarta volna látni. Mit akar ez az asszony én tölem? Kérdezte magát önkénytelenül. Talán az elszalasztott gyönyörét. Vagy éppen semmit, csak szeretné látni azt a lelket, amit a kalmár Körndlnben föl nem talált.

Az asszony értelmes, hideg, szürke szeméből nem tudott kiolvasni semmit. Csak egy parancsoló kérdést látott abban, amely a feleletet követelte elodázhatatlanul.

Sarolta megint odaért elébök kipirult arccal, lihegő ajakkal. Fürkészőleg belenézett a Zákány szemébe. Onnan egy hatalmas, parancsoló vágy sugárzott feléje: *Igen! Akarlak*. Pirulva elmosolyodott, s feleletképpen, kecses könnyedséggel odaszökött az előbbi helyére. Kacagó pajzansággal mondta Zákánynak: Ezt a turát megint magával táncolom.

(Scandál ismét motyogott valamit. Bizonyosan azt, hogy ezen a fukszon nem segít már senki.)

A hölgycsőszők meg el kezdték most már a mama helyett a leányát szólni-szapulni.

- Kívánságára nagyságos asszonyom - folytatta Zákány a beszédet - de ne nevéssen ki felfogásom miatt. Én nagyon szomorú dolognak tartom, hogy itt a bálteremben kell legelőször találkoznia a fiatal embernek a jövőbelijével. Itt az érzékek mámorában keletkezik, szövődik a legtöbb olyan viszony, amelynek azután szomorú kiábrándulás a vége, amikor már késő... A bálteremben nem is gondolhat arra az ember, hogy valamelyik leány lelkét még csak nagy vonásokban is megismerje. Ha azután itt a külső benyomások kedvezők voltak, elhatalmasodik az ember szívében az érzélem, s mohó vágyában nem tud tőle szabadulni. A legtöbb ember azután minden higgadtabb megfontolás nélkül szánja el magát az életében talán legfontosabb dologra, párjának a megválasztására. És mi ennek a következménye? Az, hogy a mámor elszálltával elviselhetetlenné lesz a családi élet. Nagyképüsködő szociologusok azután vaskos kötetekben megállapítják a baj okát, hogy így, meg úgy, a családi élet nem felel meg, különösen a férfi ősz természetének. Pedig a baj oka abban van elsősorban, hogy a háztartási viszony nem alapul őszinteségen. Megkezdődik itt a színlelés a bálteremben. Mind a két fél fitogtatja testi előnyeit, sőt emeli azt ruházat ügyes hazugsága által. Tart az árnítás egészen addig, amíg a két fél egészen meghódol egymásnak. Mindenik szebbnek, jobbnak akar föltűnni, hogy megkívántassa magát a másikkal. Amikor aztán a *nagy cél* el van érve, s nincsen többé ok a színlelésre, férj és feleség arra virradnak, hogy egyikük sem olyan, amilyennek a szerelem sóvárgásában mutatták magukat. Megkezdődik a tökéletes elhidegülés, mert a nő is mást keresett a férfiban, a férfi is a nőben.

- Igazat adok magának sok részben Zákány. Dehát a mi viszonyaink között közelebbi ismeretséget úgyszólván csakis itt, a bálteremben lehet kötni. Bizony nagyon sok leány pártában maradt volna, ha elkerüli a tánctermet. Azért a leányos mamák nem igen fogják leányaiknak bebeszélni, hogy ne tanuljanak meg mennél kecsesebben táncolni, s legyen unott nekik a bálterem.

- Valami társalgási estély féléket kellene inkább a táncmulatások helyett rendezni, ahol a férfi megismerhetné a nő gondolko-

zásmódját, világfelfogását, szóval az egész lelkét. A mostani viszonyok között sem a bálteremben, sem a szalonokban nem nyílik erre alkalom. Sőt mindenféle más léha dologgal készakarva elterelik erről a figyelmet, s egyenesen útját vágják az olyan társalgásnak, amely lelki megismerésre vezethetne. Úgy hogy az ember arról a leányról, akit magáénak akar, egészen a boldogító *igen*-ig nem tud meg egyebet, mint azt, hogy tud közepesen zongorázni, tenniszezni, korcsolyázni, melyik a kedves színe, melyik évszakot szereti leginkább. Már az igen sok, ha azt is megtudja, hogy hány órákor szokott fölkelni, titokban melyik könyvet olvassa, maga hozza-e rendbe legálább a saját szobáját. Ha pedig egyszer ígéretet tettünk, akkor már késő megtudni, hogy a hajviseletét is más rendezi minden reggel, fogalma sincs a háztartás vezetéséről, s a lelke tele van elfogultsággal, a társadalom évszázados igazságtalan előítéleteivel, göggel, önzéssel, korlátoltsággal, álhatatlansággal, gyönyör és kincsszomjival.

- Maga egészen úgy beszél, mintha már legalább is tapasztalatai volnának ezen a téren. Pedig az életkorából ítélve nem igen lehet erre következtetni.

- Nagyságos asszonyom, bizonyos dolgok tudásához nem kell a közvetlen tapasztalás, elég a megfigyelés!

- Elhiszem magának. Úgy látom, hogy magának mindent el kell hinni, még amit különben nem is hinne el az ember. Olyan meggyőzően tud beszélni. Hanem a táncról még nem hallottam a véleményét. Pedig arra is kíváncsi vagyok.

- Ne nevéssen ki nagyságos asszonyom. A táncot barbár szokásnak tartom a szó szoros értelmében, s csodálkozom azon, hogy a műveltebb elem ezzel a kendőzött érzékieskedéssel mind ez ideig nem tudott felhagyni. A tánc sem erkölcsi, sem egészségtani szempontból nem menthető valami. Vajjon nem meggondolatlanság-e egy gyöngye leánynak egy báli éjszakán át ötven-hatvan kilométert futni a zenének a hangjaira? És miért van ez a testet és lelket egyaránt kimerítő robotolás? Talán mulatságból? Csupán azért, hogy a sok közömbös ember után végre azzal is mehecsünk egypár fordulóra, akihez a szívünk vonzódik. Ha én leány lennék, nem engedném meg, hogy a tánc jussán az is beszihassa a lehelletemet, s átfoghassa a derekam, akinek csak az imént mutattak be. Ezt csak egynek, a kiválasztottnak tűrném el.

- No Zákány, ha maga egy aszkéta korban él, bizonyosan elnyeri eszméinek a követésével az önmegtagadás babérját, de ebben az anyagi, élni és élvezni akaró korban csak gunymosolyra, s az érdekes különc névre számíthat. Ha én még egyszer...

Itt félbehagyta Körndlné beszédét. Elvégződött a tánc, s asztalt kellett foglalni a szünet tartamára. Különben maga is nagyon örült, hogy nem mondta ki, amire gondolt. Valamit akart mondani arról, hogy mit tenne Zákánynyal, ha még tizennyolc éves volna.

- Zákány - szólt oda a fiatal embernek mosolyogva - adja a karját. Remélem nem veti meg a társaságunkat?

Az asztalokat betologatták a terembe, s a mulató közönség leült. Lányok gardedámjaikkal, mogorva papáikkal, hőszívű udvarlóikkal. A színes toalettekben pompázó leányok, s a vadonat új, festői uniformisokban feszelő akademikusok szeméből elő-elővillant az emberiség két leghatalmasabb, két legkövetelőbb vágya: az éhség és a szerelem.

A legtöbb akademikus természetesen a Körndlék asztalánál ült. A mama és Sarolta között Zákány. Saroltának a baloldalán meg Milde, szemben vele Wilckens. Scandál a vén *liszteszák* mellett, mint amely vulgóval az akademikusok Körndl uramat megtisztelték. Körndl elégedetten dörzsölgette a kezét, s beszélgetett a bányarészenyvek emelkedéséről, ügyesen elejtve beszéd közben, hogy ő hányak boldog birtokosa.

A pincérek sűrűve-forogva elégítették ki a közönséget. Ádu kiállt a bandája elibe. Körüljártatta szép, fekete szemét a közönségen, s belekezdett egy bús hallgatóba. Majd megindult, lassan, cigány ügyességgel lapulva, mint a ragadozó az áldozatjára, az asztalok felé.

Valamennyi leánynak hangosabban kezdett verni a szíve. Kinek fogja először húzni?

Ádu megállt még egyszer-kétszer, mintha tétovázna, s azután odasompolygott a Körndlék asztalához, s megállt a Sarolta háta megett. A lány elpirult, s idegesen babrálta az asztalkendőjét, s Zákánynyal együtt szemlesütve hallgatta a szomorú nótákat, amelyekben ott sirt az epekedő szerelmi vágy, a meghallgatásért esengő vallomás.

A *Titliti* leányok irigykedve néztek Sarolta felé, s biztosan újságolták, hogy Sarolta Zákánnak titkos jegyese.

Mert Selmeceen, ha egy leánnyal végig még egyszer az utcán, a fülébe huzatod a nótáját, vele táncolod a második négyest; azonnal eljegyez vele a mindenható közvélemény.

Ádu azután tovább ment. Sehogysem akarta megtalálni azt a ropogós bankót, amelyet *Integrál* nyújtogatott összegyűrve feléje. Megfizette azt jobban Zákány.

Az asztalokat nemsokára kihordták. A fiatalság az egyik vágyát kielégítette az éhséget, s ment a másik kielégítésére irányuló szerelmi csatározást folytatni. Fölújult kedvvel fogott ismét a tánchoz, hogy kivilágos virradatig folytassa. Körndlné nem várta be még a második négyest sem, hanem amikor a jókedv legáltalánosabb volt, fölállt, s intett Sarolta leányának a távozásra. Hasztalan esengett a sok fölhevült gavallér, Körndlné megmaradt állhatatosan a szándéka mellett, s egy erélyes szemöldökintéssel a Sarolta maradni vágyó kedvét is leparancsolta.

Szívesen maradt volna még ott Körndlné. Annyi év rabsága után jólesett neki is szemlélni az élet örömét, s osztozkodni a leánya körülrajongásában. De nagy emberismerete volt a rabasszonynak. Belátta, hogy a mai este már csak alább szállíthatja leányának a nimbusát, azért határozta el magát a saját kedve ellenére a távozásra. Tudta, hogy az időelőtti távozás még jobban föl fogja csigázni a fiatal emberek szívében a vágyakozást. Ezt akarta. Ha ő nem ragyoghatott, ragyogjon a leánya. Legyen olyan, akit mindenki bámul, a aki után minden férfiszív eped.

Zákány fölsegítette a hölgyeket a *Noé bárkájába*, s nagy zakogással, dübörgéssel megindult a nehézkes, legalább is száz esztendő alkalmatosság.

Az éjszaka hideg, fénytelen volt, mint az önző ember szíve. Lassú zizegéssel hullott a hó a szunnyadó városra. A gyéren megvilágított ablakok mögül a vén Zsemberi-házból kiszivárgott a *nagy harc*nak a zaja, a zeneszó, meg egy-egy bátortalan kurjantás. Scandál, Csimborasszó, Zákány néhány percig tétovázva bámultak a sötétbe, a kapu sarkánál. Azután mintha egyet gondoltak volna, elindultak Flóriszhoz a szemben lévő Grubenlichtbe.

Körndl Saroltának szép, fekete szemét egész éjszaka elkerülte az enyhülést hozó álom. Álmatlanul vergődött a hófehér, duzzadó vánkosokon a tornyos szoba melletti leány szobában. A szeme

előtt szüntelen egy férfi alak lebegett, a Zákány Csaba szép, daliás, karcsú alakja.

A reggelinél a mama és leánya hallgatagon bámultak maguk elé. Körndl állati gyönyörrel, bosszantó hangon szürcsölte a kávéját a csaknem itcsés köcsögből, amelybe majdhogy bele nem dugta bozontos, idomtalan fejét.

- Sarolta, hogy aludtál? Kérdezte meg Körndlné a leányát.

- Sehogy.

- Hogy tetszik neked Zákány - folytatta a rabasszony beszédét minden átmenet nélkül?

- Érdekes fiú. Felelt Sarolta röviden, de látszott a szeméből, hogy rosszul esik neki ez a kurta felelet.

- Érdekes fiú. Söhajtotta Körndlné, s megvetéssel nézett az illetlenül csámcsogó *liszteszsákra*.

- Körndl azt hitte, hogy véleményt vár őtöle is a felesége, bambán megszólalt.

- Igazán érdekes fiú. Ketten vannak testvérek, s a Tisza mentén másfélezer hold, elsőrendű földjök van. Nagyon érdekes fiú.

Akiket másodszor keresztelnek.

Távol a város kapuitól, a felső Selmecen, áll egymagában, mint valami embergyűlölő, a sárgára meszelt Schacht korcsma. A sziklás, kopár hegyen emelkedő rozoga épület gőgösen néz le a völgy mélyén fekvő város össze-vissza hányt épületeire, mintha tudta volna, hogy ő kiváltságos hely. A tisztelt és rettegett *burschenschaft*-nak a hivatásos mulatóhelye. A hozzávezető út me-redek, nyaktörő, s fölötte bizonytalan, akár az idevezülésnek az utja. Micsoda lehetett az oka annak, hogy éppen ezt, a még nappal is csak fáradságosan megközelíthető lokált választották mulatóhelyül a bursok? Hát még éjszaka, mikor a sör is működik a fejben, s tétovázóvá teszik a lábat. Amikor a jégpáncél beburkolja a földet, csak egyik lábbal kell félrelépni a legalsó lépcsőfokon a bejárat alatt, s úgy elgurulhat a burs, hogy valahol a város közepén áll meg. Az pedig van ide vagy négy-öt jó hajításnyira.

Valami ördögien humoros ötlet választhatta ki a *Schachtot* mulatóhelyül. Aki sört iszik vigyázzon magára. Nem azért *burs* valaki, hogy mint valami közönséges *filiszter* még holmi sikamlós úttól is féljen, no meg éppen a nyakának a kitörésétől. Olyan mindegy, hogy az ember végelgyengülésben hal meg annak rendje és módja szerint eltestálván az összeharácsolt vagyont, vagy pedig viruló orcával szegi a nyakát testámentum nélkül. Így is, úgy is csak hat láb hosszú gödörre, meg legföljebb a menyébéli jókra számíthat. Akkor hát annál jobb, mennél hamarabb!

Az is meglehet, hogy a helység megválasztásánál a víziszony vezette a jókedvű studiókat. Nem volt elég nekik, hogy Selmec hét-száz-tíz méternyi magasságban fekszik az útlatos víztömeg, a tenger felett. Megvetésökben magasabbra mentek még tőle egypár száz méterrel. Akár mi volt az oka, de annyi tény, hogy a veszedelmes út nem akadályozta meg a burschokat a Schacht-korcsma látogatásában. Minden szerdán és szombaton este feljártak a bódító árpalé nagyban való fogyasztására. Szerdától szombatig éppen elég idő volt az *utóhatások*, *katzenjammer*, s más egyéb bajok kikúrálására.

Szombat este lévén, a Schacht - már amennyire a gyarló petróleum lámpák engedték - fényesen ki volt világítva. Az ajtótól balra, a természetes vaskályhában nehezen senyvedt a nyers fa. Csak éppen a nevéért fűtöttek. Eléggé tüzel a burschban a sör meg az ifjúi vér. A törülmetszett gerendákba belefészkelte magát a lassanörülő szű. A rajtuk lévő felírásokat egészen belepte a zavartalanul ülepedő por, s a komisz petróleum felszálló füstje. A falak meszelése imitt-amott lepattogott, s eredeti színét bizonytalanná tette az ölesszárú burs pipák gomolygó füstje. A fő ajtó fölött, az épület belsejében még elég jól látható a mindenható »tempus«. Ennek a szónak pedig nemcsak értelme, hanem hatalma is van. Ha egyszer azt mondom valamely megkapható tárgyra *tempus*: az az enyém. A terem négy, város felé néző ablakának közei tele vannak írva német, bányász és erdész dalokkal. A homlokzattal szemközt lévő falon egy freskó sötétlik, közepében a *Gaudeamus* első versszaka. Egész hosszában a helységnek hosszú, x lábú, gorombán gyalult fenyőfa asztalok nyújtózkodtak. Rajtok várakozva álldogáltak a bursok sörös stiblijei. A mellékszobába vezető ajtó mellett két oldalt düllesztették a hasukat a sörös hordók, amelyekből elő fog patakzani a keserű árpalé.

Már hallatszott a város mélyéből a burschok dala. A leányok ki-kikukucsáltak a függönyök mögül. Vargák, szatócsok megnézték nem-e feledték-e kint sildjeiket, hogy áldozatul ne essenek a *schachttag*-ról hazajövő burschok humorának.

Megesett nem egyszer, hogy az orvos címtábláját a temetkezési vállalatéval cserélték el; az ügyvédét meg a szücsvargáéval. Így reggel aztán az orvos az emberek a másvilágra való olcsó és díszes szállítására vállalkozott, az ügyvéd meg bőrök lenyúzására és kicserzésére. A rendőrség hivatalát jelző tábla reggelre kelve a pellengér

fára került nem egy izben. A városházára meg kifüggesztették az állatsereglet reklámtábláját.

A *saufcommissarium* bejárta a vendéglőket, s a *schachttagra* utasította az ott mulató akadémikusokat.

Harsány énekszóval vonult a városon keresztül a menet. Előlvitte egy szálas veterán a Bursenschaftnak, zöld, fehér színű, ezüstös »*Glück Auf!*« felirású zászlóját. Utánna jött a *praeses* díszes grubenkabátjában, a fején a henger alakú elnöki főveggel, melyen elől nagy, fekete tollforgó libegett-lobogott. Mellette a *cantus praeses* a kopogóval. Azután jöttek a *firmák*, veteránok libasorban, kezükben égő bányamécscsel, foltos, kopott *grubenkabátjaikban*, derekukon a *farbörrel*. A firmák után ballagott az öles Csimborasszó, a *fukszmajor*, kezében a ferulával. Hosszú libasorban ballagtak utánna a fukszok. A menetet a *contrapunct* zárta be, hátán ide-oda lógott a nagy ökörszarvból készült *trinkhorn*. A libasor, amint kigyóvonalat formálva az utca egyik széléről a másikra kanyargott át, olyan volt a pislógó bányamécsek világánál, mint valami lomhán kúszó tűzgyík. Ennek a menetnek *salamander* a neve. Azt tartja a hagyomány, hogy valamikor régen keletkezett ez a menési mód, amikor a burschok egyik kedves tanáruktól búcsúztak. Hogy a búcsúzás mennél tovább tartson, egyes sorban vonultak el, s az utca egyik széléről, a másikra kanyargott a menet, lévén ez sokkal hosszabb út az egyenesnél. Azóta, mint díszfelvonulás van divatban.

Vagy talán nem egyéb ez a menet egy élő hasonlatnál?

Vajjon nem az akarja-e jelképezni ez a *salamander*, hogy amilyen ide-oda csavargó, szüntelen irányt változtató az ő útja, éppen olyan tévelygő, bizonytalan a bányász kutatása a csillogó érc után odalent a föld sötét mélyében?

Nagy ügygyel-bajjal fölkapaszkodtak a bursok a rossz utak között a legrosszabbon a nagy ivóba. A fukszokat beszorították a szűk oldalszobákba. A *praeses* (vulgó Krokodil) mély, basszus hangján *silentiumot* parancsolt. A *cantus praeses* rákezde a *Gaudeamust...* Száz fiatal, érces torok ujjongta utána.

A dal elhangzása után az elnök egy általános »eks«-et rendelt el. A sörös stiblik kiürültek egy szempillantás alatt. A »Hoch das Praesidium« felkiáltások elhangzottak, s a társaság leült csöndben a hosszú asztalok mellé. A *silentiumot* megzavarni csak *propoena*

ellenében lehetett. A propoena, melyet a praeses mindenhatósága szabott ki, állt egy stibli sörnek fenéig való gyors kiürítésében.

A praeses fölállt, jelt adott a szertartás megkezdésére. Integrál, a Contrapunct az asztal végén, mint elő visszhang utána mondotta minden szavát.

Fölálltak az asztal mellől a bursok, s félkörben elhelyezkedtek a terem közepén egy nagy cseber körül. Scandál, a fukszmajor kiment, s behozta az első fukszot.

A kar egy humoros dalt énekelt. A fuksz féllábbal belépett a cseberbe, s eddigi, pogány nevét elhagyván, Ceres és Bachus nevében *vulgót* adott neki, miközben két pohár sörrel jól nyakonöntötték a veteránokból választott keresztszülők, akiknek tisztük és kötelességük az ifjú sarjnak épületes nevelése a barátságra, s a testvéri összetartásra. Azután keresztül ugratták a cseber előtt föltartott farbörön, amely képezte a határt az utált *filiszter* és a vidám *burs* élet között. Az arcára lecsurgó sört egy jól besuvixolt farbörben letörölték, annak jeléül, hogy a barátságért mindent el kell tőrníe. A fukszmajor a *ferulával* megcsapta testének azon a részén, amelyen dukált, hogy idejében szokják az engedelmességhez, de a testvériséget óvja meg minden bántalmazástól. Egy pohár sört ki ekseltettek azután vele, s a szájába nyomtak egy cigarettát figyelmeztetésül, hogy ezután sohase legyen anélkül, amikor a veteránokat megszállja az édes füstölnivágás.

Zákány maradt utolsónak. A többi fukszok már mind az asztalokhoz telepedtek. Bemázolt ábrázatukkal olyanok voltak, mint valami ördögfiúk. Zákánynak Scandál, Csimborasszó lettek a keresztszülői, s Mephistó vulgóval tisztelték meg.

A praeses kinevezte a *fuhrwerkereket*, akiknek a tisztük a rakoncátlankodók kivezetése, s kezdetét vette a hivatalos sörivás. Limonádé bejelentette a praesest a *bierinpotent*-et.

Scandál ugyancsak ráncbaszedte a fukszokat. Egymás után megitatott velök vagy három ekset, s a gyámoltalan kiskorú, zöldhasú, söriváshoz nem szokott fukszok kidülledt szemekkel, falféhr ábrázattal hordták a frissen csapolt sört a veteránoknak. Csap mellé egyenesen két fukszot rendeltek. A sörkirály ő felségét nem győzte meg egy italhordó.

A fukszok szolgálták ki a firmákat, s általában minden tekintetben engedelmeskedni tartoztak nekik. S hogy a sok méltatlan-

ság éppen ne legyen minden megtorlás nélkül, egy esztendőben egyszer, a felszabadulások előtt, mintegy negyed óráig a fukszok parancsoltak a veteránoknak. A fukszok a rengeteg ekset, amit beléjük parancsoltak egész esztendőn át, azzal bosszulták meg rendesen, hogy egyáltalában nem itattak a firmákkal semmit egy negyedóráig, ami a selmec veteránra a lehető legnagyobb büntetések egyike.

Integrál alig győzte már várni, hogy a pajzán nótának vége szakadjon. A *Katalin-bál* óta különös ellenszenvet érzett Zákány iránt, s most be akarta bizonyítani, hogy különb legény nála, ha csak sörivás terén is.

Az elnök *silentiumot* parancsolt, s megadta a szólási jogot Integrál contrapunctnak.

- Mephisto fuksz egy közönséges *bierjunge*, - kiáltotta hársányan Integrál Zákány felé.

Bierjunge? Ez nagy sértés. Nem lehet csak úgy szárazon zsebrevágni. Zákány Scandál útján megkérte a praesest, a vén *Krokodilt*, engedné meg a kiskorú fuksznak, hogy *bierscandálban* szerezhessen magának a sértésért elégtételt.

Az elnök kiváltságosan megengedte a fuksznak a *bierscandált*.

- *Bierscandál* lesz Integrál *kohlenbrenner* és Mephisto fuksz között. Mind a két fél nevezze meg a szekundánsait. Az *unparteiisch* megválasztása a sértett fél joga. Hanem Integrál *kohlenbrenner* iszik először egy *propoenát*, mivel egy gyámoltalan, kiskorú fukszszal kezdett ki.

A praeses befejezván szavait, leült.

Zákány megnevezte szekundánsait, Csimborasszót és Scandált, unparteiischnak pedig Csap *ultrasupraveteranissimust*.

A szekundánsok középre léptek, s Csap összemérve a sörrel töltött termetes korsókat. Addig-addig szűröskölt a folyadékot a nivókülönbség kiegyenlítése végett, amíg mind a két korsó kiürült, s újra kellett tölteni.

A bursok jóízűt nevettek ezen a fegyver-kiegyenlítési módon.

Végre Csap egyenlőnek nyilvánította a fegyvereket.

»Az asztalhoz«, »az ajakhoz«, »három ujnyira az asztaltól«, »három ujnyira a szájtól«, »az ajakhoz«, »eks« vezényszók után mindkét fél nekidült az öblös sörös korsónak.

Zákány jóval hamarabb kiitta a sört. Úgy csúszott belé az ital, mint ürgelyukba a víz. Csap hangosan kinyilvánította az eredményt, hogy Mephistó fuksz legyőzte Integrál kohlenbrennert.

Nagy volt a kohlenbrennerek szégyene. Egy kiskorú fuksznak csak nem engedhetik ezt a dicsőséget. Megmutatják, hogy a kohlenbrennerekben sem halt ki még egészen a régi virtus. Egymásután vagy nyolcan-kilencen hívták *bierscandálra* Mephistót. És Zákány sorban legyőzte mindannyijukat.

A viharedezett veteránok bámulva meresztették a szemüket. Ilyen ellenféllel nem mindennap találkozik az ember. Magasra ágaskodott szívében a vitézség. A sörfogyasztás rangfokozata szerint összemérték az erejüket Mephistóval. De a fuksz az ősdiaók közül is leitta a merészkedőket. A bursok szíven keresztülengett az öncsalódás maró bánata. Hát csak ilyen az a messzeföldön híres ivás? Egy ilyen-amolyan fuksz is tútesz mindnyájukon. Sorompóba lépett Csimborasszó megmenteni az öregek féltett tekintélyét.

Most a két ellenfél közé egy grubenkabátot feszítettek ki, hogy ne lássák egymást, s tisztán önerejükől győzzenek, vagy bukjanak. Ne ösztökélhesse egyiket sem a másik látása. A praeses biztosság kedvéért megitatott Mephistóval a mérkőzés előtt egy pohár meleg vizet. Na, hogyha még ez sem töri le azt a fukszt - gondolták a veteránok - akkor csakugyan nem szégyen tőle legyőzöttnek lenni. Zákány még csak az arcát sem fitorította a melegvíz után. Az *unparteiisch* ajakáról elhangzott az »eks« vezényszó. A grubenkabát mögül egyszerre emelkedett föl mind a két üres sörös pohár. A firmák ujjongva éltették Csimborasszót, aki megmentette a vének becsületét. Pedig nem úgy állt a dolog. Az *unparteiisch* parancsára felfelé fordította fenekével mind a két fél a poharát. A Csimborasszóéból bőven csurgott a *silány maradék*, a Mephisto poharának a szélén még csak egy csepp sem jelent meg. Tehát ismételtén Zákány győzött.

Firmák, veteránok kérdőleg tekintettek a vén Csap felé. Már csak ő volt hátra. Léven ő a sörivásban esztendő óta a *superlativus*. Csap föl is tápázkodott, de még mielőtt inzultálta volna Mephistót, a praeses fölfüggesztette a *bierscandált*, s fuksz Mephistó tiszteletére elrendelt egy általános ekset.

Zákánynak egyszeribe nagy lett a tekintélye. Ilyen tehetség tekintélyt érdemel. Rögtön a firmák közé ültették, s rendeltek mellé egy *lájbfukszt*, aki kiszolgálja Gambrinus nagy garatú apostolát.

Pedig hát Zákány nem volt éppen olyan nagy sörívó, de ma este olyan lelkiállapotban volt, hogy a világ minden sörívója sem lett volna vele képes versenyt tartani.

Ti, akik húsz éven túli korban lettetek legelőször szerelmesek, (kevesen vagytok!) ismeritek ezt az állapotot. Ilyenkor keresi az ember a mámort, hogy eltompítsa vele az éber öntudatot. Ilyenkor nem bir az emberrel az alkohol. Boldogok, akik apró-cseprő szerelmekben hozzá szoktatták a lelköket lassanként ehhez az érzelmhez. De százszorososan jaj azoknak, akikre egyszerre tör az ifjúság delén, hosszú várakozás után a lázongó, követelő szerelem. Ebben a korban már úgy dörömböl a vágy az ember lelkének ajtaján, hogy majd szétzakítja azt. Az ember nem elég higgadt, hogy ezt a vágyat megfékezze, s nem elég esztelen, hogy vakon rohanjon utána a sötétbe.

Bolond kor! Az Ő görbe tekintete elég ahhoz, hogy az ember lelkében felzúduljon minden szenvedély. Miért? Hogy annál keservebben kiábránduljon... Még jó, ha idejekorán...

Zákány is abban a válságos lelkiállapotban volt, amelyen még az alkohol sem segít. Egy pár nap óta Sarolta csak úgy félvállról fogadta a köszönését. Nem merte megkérdezni az okát. Talán nem is volt úgy, csak ő képzelte. Félénk, szerelmes szív még fényes nappal is árnyékot lát. Elég az hozzá, hogy az ő szívében egyszerre fölgýlemlett minden, már-már csittulni kezdő világfájdalom.

Az olyan szerelem, amely mihelyt mellőzést vél, mindjárt tivornyákban keres enyhülést, s csak *azért is* mulat; soha sem volt valódi szerelem. Amikor a szív a nagy szerelmeket éli át, nem tud mulatni csak azért is, hanem vergődik, eped, vágyakozik, vérzik titokban, amíg meg nem szakad, vagy el nem fásul.

Annak az öröme, hogy Mephistóban a *burschenschaft* olyan elsőrendű erővel gyarapodott, a *trinkhorn* is lekerült az Integrál válláról. Ebből már igazán csak a feledhetetlen napokon szoktak inni, de akkor annál többet. Nem is ment ilyenkor haza senki józanon. Legfeljebb a *bierinpotent* Limonádé, aki mindég tiszta fővel szövögette az álmát a legkisebb *Titiliti* leányról.

Nem kis dolog volt abból a hosszú ökörszarvból sem inni. Ha nem célirányosan vitte az ember a szájához, a nyakába zúdult a

kürtnek az egész tartalma. De hát nem azért tanul az ember Selmecen mechanikát, hogy ki ne tudná számítani hová esik egy folyadékkal telt ökörszarvnak a súlypontja. A jobb vállán megtámasztja a burs a kürtöt, a hegyét felfelé tartván, jobb kezével úgy fogja meg a szarv hegyesedő végét, hogy kifordított kezének a feje lefelé álljon. Ezzel a célszerű fogással aztán minden veszedelem nélkül megközelíthető az árpalé.

A kürt megindult a praesestől lefelé sorban. Ha kiürült, újra megtöltötték. Mert abbahagyni az ivást csak akkor volt szabad, ha az utolsó ember teljesen kiitta a kürt tartalmát. Ez a szerencsés véletlen pedig soha sem történt meg. Az utolsó mindég hagyott benne *casus bibendit*.

Most sem akart a szerencsés véletlen bekövetkezni. A trinkhorn csak járt körbe-körbe. A bursoknak fejébe szállt a mámor. A fuhrwerkerek nem győzték a rakoncátlankodókat kiszállítani. Krokodil, a praeses, silentiumot intett, s Csimborasszó, a cantus praeses, megadta az alaphangot a »Nun schwingen wir den Hut. Das Bier, das Bier war gut« kézdetű dalnak az elénekléséhez.

Vége volt a Schachttágnak. A bursok egy részét vitték, a nagyrésze maga támolgott kifelé. Volt dolguk a *saufcomissaereknek*, s a fuhrwerkereknek.

Amikor a nyaktörő lejáró, jobban mondva leguruló felé jutottak az *elpilledt* stúdiók, gondolkoztak egy darabig mi módon menjenek lefelé. Nem azért van a bursoknak esze, meg farbörje, hogy válságos pillanatokban hasznát ne tudná venni mind a kettőnek. Szépen átvették maguk alatt a farbőr szabadon csüngő végét, s ijesztő sebességgel lecsúsztak a meredek, jégpáncéllal fedett úton. Vagy fele útközben belefördült a két oldalt emelkedő hófúvásba. Se baj! Hadd pihenjenek addig, míg odaérnek a burschenschaft szentbernát-hegyi kutyái, a *saufcomissaerek*. Hazaviszik azok a lakásukra. Mert minden burs - soha sem tudván mikor éri ilyen baleset - elővigyázatból a *gruben*kabátja jobboldali, belső zsebében hordja a kapukulcsát, meg a lakásának a számát.

A szerencsésen lejutott bursok összefogózva rágyújtottak egy vidám nótára:

Kalaplevéve tisztel
A sok bárgyú filiszter.
Tudós képet vágok.
Csalom a világot.
A vidám burs mást mit tegyen.
Már ez minálunk így megyen.

Férfiakra haragszom.
De szeret minden asszony.
Kevés pénz, sok hitel...
Szép *kettős könyvvitel*.
A vidám burs mást mit tegyen.
Már ez minálunk így megyen.

Hogy ha az utcán megyek,
Bámulnak az emberek.
Kinéz az ablakán
Sok szöszi kis leány.
A vidám burs mást mit tegyen.
Már ez minálunk így megyen.

Ma udvarlok Lolónak.
Elhagyom Katát *holnap*.
S még mondják hűtelen
A diákszerellem...
A vidám burs mást mit tegyen.
Már ez minálunk így megyen.

Ha hiányzik a pénzem,
Rokkom melegnek érzem.
De sajna olyan ó...
Nem ad rá a zsidó.
A vidám burs mást mit tegyen.
Már ez minálunk így megyen.

Hogy ha jön *kontó, számla*,
Az ajtóm jól bezárva.
A szabó kint tüsszög...
Neveti a küszöb.
A vidám burs mást mit tegyen.
Már ez minálunk így megyen.

Éjjel, ha haza megyek,
Zavarhatom a csendet.
A rendőr nem visz be,
Mert tennék *verschiessbe*.
A vidám burs mást mit tegyen.
Már ez minálunk így megyen.

Az éjszaka csöndjében messze hallatszott a dal. A hegyek, mint a perlekedni szerető hitestárs százszorosán kiabálták vissza a hozzájuk érkező hangokat. A rendőrök szépen behúzódtak a kapuk alá. Nem tanácsos ilyenkor a rettegett hatalommal kikezdeni. Mindég a szegény rendőr húzza a rövidebbet. Lenne is miért? Aki nem tud aludni a lármától, dugja a vánkások közé a fejét. Ez a legegyszerűbb megoldás. És a jámbor rendőr jóleső érzéssel tűnődött még sokáig a kapu alatt az ő kiváló tapintatán.

A bursok szétoszlottak. Rövid negyed óra múlva azután pokoli zengés hullámozott keresztül a városon. A csatornák rései, mintha megannyi gőzkürtök lettek volna, istentelenül bömböltek. Az aláaknázott város csak úgy reszketett a hatalmas hanghullámok csapkodása alatt. A két-háromszáz éves házak, mintha valami óriási plútói szekerce csapkodott volna reájok az égből, kegyetlen dörömböléstől visszhangoztak. A közellévő tárnákban dolgozó együgyű, tót bányászok ijedten esetek térdre, s keresztvetéssel igyekeztek hatálytalanná tenni a szerintök kétségtelenül közeledő földindulást. És mikor minden elmúlt, buzgó lélekkel adtak hálát szent Borbálának, a bányászok védszentjének, hogy megoltalmazta őket a veszedelemtől.

Pedig hát nem történt semmi egyéb, minthogy a bursok éreztetni akarván a békés polgárokkal, hogy nekik még az álmok fölött is hatalmuk van, egy adott pillanatban a városnak vagy húsz különböző pontján belelövöldöztek a vízvezető csatornába, s működésbe hozták a kapukon lógó, idegerősítő kopogtatókat. Ez csinált olyan pokoli lármát.

A bezirkscomissarius első pillanatban a bursoknak tulajdonította a nagy zenebonát. De a rendőrbiztosnak reggeli jelentésében nem volt semminemű csöndzavarásról szó. Tehát alaptalan gyanujáért kellő szemrehányást tett magának. Azután pillanatnyi, földrengésre gondolt ő is. Igaz ugyan, hogy érzett éjjel néminemű

horizontális és vertikális lökéseket. Dehát erről nem tudta egészen bizonyosan, hogy nem az ő drágalátos, alsóponerániai, természetes hitvesének lábbelijétől eredtek-e? Végre is abban nyugodott meg, hogy az este jól megtámogathatta a lelkét gombóccal, s innen eredt az álombeli lidércnyomása.

A szeglettorony melletti szobában Körndl Sarolta is fölébredt egy pillanatra a nagy dörömbölésre. Csakhamar elszenderült ismét, s álmodott tovább Zákány Csabáról, aki fönt a *Schacht*-ban játszott még akkor teli korsók mellett Csimborasszó, Krokodil és Scandál társaságában az ősrégi, selmeci, diák kártyajátékot a *cerevist*.

Szerelem és kifli.

A teológusok azt mondják, hogy ezen a világon mindenkinek meg van a maga bölcs célja, s rendeltetése. A mindenség végtelenségében minden, mint ok és okozat működik közre ennek a nagy célnak az érdekében.

Nem merném ennek az állításnak az igazságára rátenni a nyakam. Ellenben azt készséggel aláírom, hogy az Úr azért teremtette vala kezdetben a *korcsmárost*, a *csapot* és a *papot*, hogy illendőképpen meg lehessen ünnepelni a hét szentheverdel napját, a vasnapot.

Az is egészen bizonyos, hogyha Csepka Lipót, a Saum Márk utóda, selmecbányai érdemes pékmester, a városi magisztrátus tagja, egy önfeledt pillanatban száraz kiflit nem küld Scandálnak, talán egészen másként alakult volna Zákány Csabának a szerelme. A szerelem pedig nem éppen utolsó dolog ezen az elnyűtt világon. Utóvégre egész nemzedékek sorsa függ a szerelemtől. A születés, meg a levés már tényező a világ folyásában. Így azután szépen rájut az ember a teológiai következtetés útján arra az igazságra, hogy a Csepka Lipót, becsületes pékmester, száraz kiflijének tényleg jelentős szerepe volt a világ, közelebbről pedig Selmecbánya mostani alakulásában. A dolog pedig történt az alábbi módon.

Egy vasárnap reggelen Scandál a Schachttag után szokatlanul éhesnek érezte magát. Diákember töröm levest éhkoppal szokott reggelizni. A klasszikusok is megmondták, hogy »plenus venter, non studet libenter.« Most az egyszer nem igen vette be a klasszikusok

bölcs tanácsát Scandál. Leszalasztotta a diákkaszárnya küld ki, hívd be inasát két kifliért. Csepka Lipót uram valamin osztozott a feleségével, s tévedésből száraz süteményből adott, úgy hogy Scandálnak beleroppant az egyik szemfoga. Lement azután Csepka Lipót uramhoz, hogy egykevéssé megfeddje gondatlansága miatt. De bezzeg a nemes pékmesterben föllobban a már előbb oldalbordája által szított indulat, s kiutasította boltjából Scandál barátunkat.

Nem azért volt a bursok jelszava az »egy mindnyájáért; az egész az egyért«, hogy be ne váltották volna. Rövid tanácskozás után kimondották Csepka Lipót uramra a »*verschiess*«-t.

Akit egyszer fersiszbe tettek az akademikusok, az legjobban tette, ha rögtön elhordta a sátorfáját Selmecről. Mert ahhoz ugyan senki emberfija nem mert még közelíteni sem, félvén az akademikusok bosszújától.

Csepka Lipót is megkapta mindjárt másnap az ildomos figyelmeztetést a város magisztrátusától, hogy jó lesz, ha önként kilép soraikból. Ne érje miatta a magisztrátust bántalmazás az akademikusok részéről. Hanem Csepka uram sem ijedt meg ám a maga árnyékától. A magisztrátus fölhívására azzal felelt, hogy mind a három sütőüzletét bezárta másnap, s három napig nem süttött egy fia süteményt sem. Az az egy pék, amelyik még Selmecen Csepka uram mellett tengődött, sehogysem tudta a várost ellátni friss, ropogós, vajas kiflivel, salzstanglival, ruganyos belű veknyivel.

Az éhség még a gyáva embert is hőssé teszi.

A városi magisztrátus is elüzent Csepka mesterhez, hogy csak gyűjtsen be a sütő kemencéibe, megvédelmezik minden injuriától. Csepka nem igen hajtott addig a szép szór, amíg a magisztrátus szavára nem fogadta a megoltalmazást. Ez megtörtént, s másnap már a Csepka uram kemencéinek lecsapódó füstje bosszantotta a bursok tüdejét.

Látták pedig az akademikusok, hogy a teljes fersiszt feltartani nem lehet, végtelen dühösek lettek. Eltökélték, hogy bosszút állanak a városon úgy, ahogy lehet. Kimondották, hogy még tökéletes elégtételt nem kapnak, addig leányos házakhoz nem járnak, s táncmulatságot nem rendeznek. A fersisznek ilyenén módosítása nem volt tréfadolog. Mert ha az akademikusok nem rendeztek táncmulatságokat, s egyáltalán nem jártak leányos házakhoz, ebből az következett, hogy nem is ment abban az esztendőben valamirevaló leány Selmec-

bányán férjhez. A sokat ígérő viszony megszakadt nem egy helyen, s a leány hoppon maradt. Már pedig inkább Csepka Lipót vett volna búcsút az ősi bányavárostól, minthogy az ő tiszteletreméltó szülei maradnak pártában.

Hanem ez még csak hagyján.

A leányok titokban epekedtek, s könnyeikkel áztatgatták dagadó vánkosaikat. Ez a néma bánat sehogy sem elégítette ki a bursok bosszúszomját. Egyenesen arra törekedtek, hogy a békés polgároknak tűrhetetlenné tegyék a városban való tartózkodást. A szombati hetivásárok alkalmával kopott grubenkabátjaikban keresztülfeküdtek a keskeny utcákon, s így akasztották meg a forgalmat. Éjszaka a kereskedők boltjainak lakatjait, meg a kapuzárakat teletönötték vízzel, s amikor a kulcslyuk telefagyott, akkor tüzet kiabáltak. Elképzelhetetlen az a rémület, amelyet ilyenkor az emberek kiállottak. A természetes kapukat nem lehetett kinyitni csak másnap délben. Akkor is csak úgy, hogy forró vízzel öntözgették a befagyott kulcslyukakat.

Nem lehetett sehogy sem rajtacsípni a csinytevőket. Bár mindenki tudta, hogy azok csak az akadémikusok közül kerülhettek ki. A rendőrség egy darabig csak tűrte a garázdálkodást. Megsokalván a dolgot, igazolásra szólíttatta föl az éjjel az utcán kódorgó bursokat, akik bizonyosan valami újabb gonoszság végrehajtásán jártatták az eszüket. Nohiszen több sem kellett a veteránoknak. Egy reggel a város csak arra ébredt, hogy az összes rendőröket megkötözve a csatornába dugták, s a bezirkscomissariust pedig, amikor elnyomta a mindent lenyűgöző álmot, kicserélték a városi sintérrel. A rendőrségnek egyszer, s mindenkorra pocskékká volt téve a tekintélye. Még a városi kutyák is megvonították ezután mindég a bezirkscomissariust. Bizonyosan érezték rajta a sintérszagot.

Hanem a legrettenetesebb csínyet Scandál gondolta ki.

Egy napon a rendőrség névtelen levelet kapott, hogy az Ó-várban két akadémikus fog párbajozni. Mint a kutya a koncon, úgy kapott a bezirkscomissarius az alkalmon, hogy végre megbosszulhassa magát az akadémikusokon. Lesben állította legényeit már jókor reggel az Ó-vár körül. Dél felé csakugyan megindult Scandál, meg Csimborasszó a segédekkel és orvosokkal a párbaj színhelyére. A bezirkscomissarius várt, hogy éppen a kellő pillanatban üssön a lovagokon. Scandál és Csimborasszó éktelen toporzékolással rohantak

egymásnak nagy pecsenyesütő nyársakkal. S amikor a rendőrök beroppantották a korhadtt ajtót, s a bezirkscomissarius diadalmas arccal belépett a terembe, Scandál a magával hozott marhavérrel telt zacskót megnyomta, s hanyatvágtá magát a padlón, s a mellén már előbb csinált karcolás helyét előntötte a piros vér. A bezirkscomissarius jegyzőkönyvet vett föl az esetről. Magával vitte boldogan a bűnlejeket, az élesre kifent nyársakat. Rögtön jelentést tett Bécsbe, s elküldötte azt a bűnlelekkel együtt, avval a legalázatosabb kérelemmel, hogy vizsgáló biztos küldessék ki az esetnek minden irányban való megvizsgálására.

Scandált pedig annak rendje és módja szerint kiterítették a bányatörvényszék épületében felállított ravatalon. Tizenkét-tizenkét kollégája két napon keresztül, csillogó egyenruhában, kivont karddal állott díszőrt mellette.

Az egész akadémia polgársága felvonult a temetéshez. A bányászok égő bányamécsekkel, az erdészek füstölő fáklyákkal. Régi hagyományos szokás szerint az akadémikusokat éjszaka temetik. A város előkelősége ott szorongott a bányatörvényszék épülete körül. Bent a tágas terem színültig megtelt. Egy akadémiai hallgató temetése nem mindennapi látványosság.

A szertartás megkezdődött. Abban a pillanatban, amikor az érckoporsóra a súlyos, nehéz födelet éppen rá akarták tenni, talpraugrott Scandál, s egy párduchoz méltó szökéssel a koporsóból egyenesen a gyászközönség közé vetette magát. Leírhatatlan rémület keletkezett erre a váratlan fordulatra. A közönség észnélkül kereste a kijáratot. Maga a bezirkscomissarius volt a legelső, aki hanyathomlok futásnak eredt. Hiszen ő saját szemeivel látta a halált okozó sebet.

Ez a kegyetlen, istentelen tréfa mégis csak sok volt. A jelenlévőknek még hetek múlva is borsódzott a hátuk, amikor elbeszélték a történeteket. S a lóvá tett bezirkscomissariuson, aki Bécsbe a nyársakat küldte föl, a közönség nem tudta kacagjon-e, vagy sajnálkozzék.

Az utolsó bányagróf föl is hívatta magához a vétkeseket, hogy a közóhajnak engedve, méltóképen megfenyítse őket. El volt tökéelve, hogy *relegáltatni* fogja őket az akadémiáról. Hanem amikor látta maga előtt azt a hat fiatal arcot, férfias bátorságot és életkedvet sugározva, mást gondolt. Iszébe jutottak azok a diákcsínyek, amé-

lyeknek ő volt a fő-fő mesterük. Átgondolta hirtelen az ő ifjúságát, a könnyelműt, a boldogát, a soha vissza nem jövendőt, nagy erőlködve összevonta a két szemöldökét, s alaposan lerántotta a hat csínytevő diákot. De amikor befejezte beszédét, elmosolyodott, s odaszólt magyarázatosan az akademikusoknak, hogy a többi hivatalnokok ne értsék: Azt el kell ismerni fiúk, hogy páratlanul jó vicc volt. Sarkon fordult és otthagyta a hat ámuló stúdiót.

A rendőrség ezek után rettegett a bursoktól. Egyszer egy akademikus tréfából ráfogta egy rendőrré a kapu kulcsát; az revolvernek gondolván az ártatlan szerszámozat, futásnak eredt. Egyszer pedig éjjeli csendzavarás miatt elfogott egy veteránt a rendőrség, s nem akarta kiereszteni. No több sem kellett a bursoknak. A mámor még mindig motoszkált a fejökben a Schachttag után. Nagyot, merészet gondoltak. Mikor a szép szóra nem hajlott a rendőrség, s fogva tartotta a veteránt, lehoztak a Leányvárból egy ágyút, s nekiszögeztek a rendőrségi épületnek. A kanóc már füstölgött, amikor végre a firmát kieresztette a bezirkscomissarius. Biztosan megjedte az ágyú felirásától. Az ágyún ugyanis ez a két ékes vers-sor díszelgett:

Stadt Schemnitz liess mich machen.
Wen ich trifft, der wird nicht lachen.

A comissarius uram pedig még sokáig akart nevetni.

Jégolvastó csókjaival megjött március. Langyos tavaszi szellő dédelgette a fák duzzadó rügyeit. A selmeci járókelőt gyakorta leütötte lábáról a házak meredek tetőiről dübörögve alázuhanó hó. Farsang farka elérkezett féktelen dobzódásával. Elhízott papok nyilvánosan vették a húst még egyszer, hogy azután titokban egyék azt.

A város utcáján imitt-amott föl-föltünezett Carneválnak egy-egy vidám maszkja.

A Szentháromság-szobor környéke szokatlanul népes volt. Flóris előtt több mint kétszáz akademikus szorongott. Farsangi menet szándékoztak csinálni a város bosszantására. A február hónapi vizsgák után csak úgy vágyott a vidám burslélek valami bohóságra. Kifigurázni a városi magisztrátust, meg a rendőrséget a farsangi menetben, ez volt az irányelv.

Mindenik tagja a városi magisztrátusnak a csalódásig hűen maszkírozott akademikusok személyében, már ott szorongott a Flóris

korcsmájában, várakozva az indulásra. A bezirkscomissarius élethű utánzata Scandál személyében éppen ott csörtetett a rendőrségi épület előtt. Az együgyű cseh, amikor meglátta az utcán saját magát menni, halálra rémült. Csak miután az előszobában meglátta a szögön lógó köpönyegét, meg a rezes kardját, s őrmester Lipics úgy haptákba vágta magát előtte, hogy majdnem hanyatesett, akkor hitte el, hogy tulajdonképpen ő csak ugyan ő, az utcán csörtető pedig a maszk. Még saját magának nem is hitte volna el, de az őrmester Lipics az igen eszes és megbízható ember.

Amikor Scandál a Szentháromság-térre ért, a bursok már mind együtt voltak. A menet az álbezirkscomissarius vezetése mellett megindult. Utána egy fából csinált óriási kapukulcsot hozott két rendőrnek a csalódásig hű mása. A bursok pedig csufondárosan énekeltek:

A szomszédba hogyha még,
Zsebedbe kulcsot ne tégy,
Mert az szörnyű egy fegyver,
Akár a töltött revolver.
A minap is isten úgy s' ...
Elsült egyik kapukulcs.
Így mondta egy jámbor András...
Hja, Selmecen ez a szokás!

Egy Andrisnak élete
Boldog már hogy lehetne?
Hisz csak úgy remeg szegény,
Ha jön egy vidám legény.
És nem is tesz egyebet,
Kér igazoló jegyet...
S a válasz egy jó csattanás...
Hja, Selmecen ez a szokás!

Nagy eseményre virradt egyszer Selmecbánya sz. kir. város. A magisztrátus elhatározta ugyanis, hogy az akkori idő követelményeinek mindenben megfelelő vágóhidat épít. Kezdték is már rakni a nevezetes épületnek a fundamentomát. Nosza! erőtvett a kíváncsiság a selmecieken. A város apraja nagyja kijárt bámulni az építkezést. Hogyisne! hisz Selmecen olyan ritka az építkezés, mint Chilében az

eső. A legöregebb emberek sem emlékeztek, hogy Selmeceen ház épült volna. Azután a vágóhíd építését márcsak azért is érdemes megnézni, mert ennek az ablakai előre, tervszerűleg meg vannak állapítva. A boldogabb időkben pedig Selmeceen úgy építettek, hogy fölrakták a falakat úgy, amint jött. Akkor a pallér megállt a meredező falak mellett, ahova taláломra odabökött a botjával, azon a helyen egy ajtót, vagy ablakot vágtak, amint éppen kedvük tellett. Ezért van, hogy Selmeceen alig akad ház, amelyiken vakablak nem lenne. Nem kivétel ez alól még a tornyos városház sem. Ezen is ott sötétlik két, feketére festett, ablakrámákkal ellátott lyuk, érthetően hirdetőn a belső és külső beosztás bámulatos összhangját.

Felépült tehát a vágóhíd. Ezt a nagy eseményt nem lehetett csak úgy szárazon protokollumba igtatni, gondolta a nagyérdemű magisztrátus. Egy szép napon aztán összeszedelőzködött a tanács, s népnünnepélyt hirdetőn ünnepi ornátusban, zeneszóval vonult végig a városon egy fölplántikázott, virágokkal díszített ökör után, amely abban a kiváló szerencsében részesült, hogy elsőnek lehelhetette ki a párját a vadonatúj vágóhídon. Ökörnek mindenesetre föl ér ez a megtiszteltetés az emberi mártir koszorúval.

A jókedvű akadémikusok fölismerték a városi atyák fönti ténykedésének komikumát, s most felújították a vértanu ökörnek ezt a diadalmenetét számár triumfusra paródizálva.

Férfiak számára készült ruhadarabot húztak Idvezítő urunk paripájának mellső és hátulsó lábaira, leterítették egy fehér lepedővel, amelyre rá volt pingálva Selmecebánya sz. kir. város címere, a bástyatorony a reá felkapaszkodó két, nagy, zöld gyíkkal. A számárnak mind a négy csülkire egy-egy kötél volt hurkolva, amelyet egy fehérkötényes mészáros legény tartott a kezében. Elöl ment a mészáros hatalmas papír taglóval, s valahányszor a város egy nevezetesebb pontjára értek, a négy mészáros legény megrántotta a kötelet, s a mészáros a földre hulló szamarat leütötte a papiros taglóval. Ittak nagyot minden egyes helyen a jól sikerült munkára.

A számár után komoly képpel ballagott a városi magisztrátus minden egyes tagjának hű maszkja. Az egész város az utcán volt, s majd megpukkadt a nevetéstől. A város atyái, hogy csökkentse a menet komikumát, ablakaikon kikönyökölve maguk is kacagtak erőltetve az akadémikusok fölvonulásán.

Azután egy nagy pakondeklire mázolt felhőt hoztak, amelynek közepébe egy öreg harmincas szám volt írva. Körülötte hasokat szorongató, kezeiket esdőleg a mázolt felhő felé terjesztgető akadémikusok tolongtak. Így tették nevetségessé a bányagrófi hivatalnak azt az intézkedését, hogy a bányagyakornokokat napi harminc krajcár bérrel jutalmazták.

Amikor a menet eleje a részvénytársaság elnökének lakása elé ért, a magisztrátusra különben is orroló igazgató annyira megörült a nevetséges fölvonulásnak, hogy tüstént csapra veretett két nagy hordó sört. Hanem ő kegyelme is jobban tette volna, ha behúzódik a szobája legmélyére. Az igazgató úrnak megvolt ugyanis az a gyöngéje, hogy nagyon büszke volt a lovagi származására, a címere talán még a cipője talpára is reá volt nyomva minden reggel. Ha valami temetés, vagy díszmenet volt a városban az utcán mindég ott robogott a részvénytársaság elnökének címeres fogata, s benne feszeltett ő maga a leányával, aki bizony már számlált akkor legalább is harminc számos éveket. Hadd tudja meg ez a spiszbürger népség mi az lovagnak lenni! Csak nem járhatott gyalog az igazgató úr, mint más közönséges halandó? Ezt a gyöngéjét tették nevetségessé az akadémikusok. Hogy a felvonulás mindenben hű legyen, a menet végén döcögött a Körndl Noé bárkája, tele aggatva az igazgató úr családi címerével. Bent a kocsiban hátradőlve kényelmeskedett Galilei, a Flóris számara, felöltöztetve éppen úgy, amint az igazgató szokott volt járni. Csimborasszó bájosan köszöngött Galilei mellől jobbra-balra, mint az igazgató úr magát nevetségesen piperéző, vén leánya. A csöcselék hahotája elképzelhetetlen volt, amikor az igazgató által ajándékozott söröket föltették a bakra, s addig nem mentek el a lakása elől, amíg egy cseppig mind meg nem itták. Most már kacaghatott az elnök úr a saját maga gyarlóságán.

Csepka Lipót uramat sem feledték el az akadémikusok. Amikor a sütődéje előtt elvonultak, mindenik egy tintás flaskót vágott az épület falához. Néhány perc alatt olyan volt az egész ház, mintha tintába mártották volna. Éjszaka pedig a firmáját hirdető nagy, aranyos betűket megritkították hegyesvégű botjaikkal. Reggel a járókelők mosolyra húzódtak szájukkal mentek el a pék boltja előtt, mert a hiányos betűk eltűntével így szólt Csepka mester felirata: Saum Márk utóda Cs . . . a L . . . ó .

A pék csak délben vette észre az istentelen csínyt. Addig nevettek rajta a selmecbányaiak jóleső kárörömmel.

Meg is érdemelte Csepka ezt a kárörömet, mert az ő száraz kiflijének köszönhetette a város is a zaklatást, a selmeci leányok is a már hónapok óta tartó unalmát.

A bursok állhatatosak voltak elhatározásukban. Nem akadt egy sem közöttük, aki valamelyik leány szép szeméért megtörte volna a fersiszt. A szőke szépségek sóvárogva néztek az ablakból arramenő választottjuk után. Minden nap új remény gyűlt a lelkekben. Hátha egyszer csak bekopogtat valaki öt órakor a tarkabarka, bársonyfoltokkal díszített grúbenkabátban. De bizony nem jött. Erősebb volt a szerelemnél a barátság, az összetartás, az adott szó szentsége.

Mit tud önzésről, amely a maga gyönyöreit keresi, a fiatal lélek ideáлизmusa?

A többi leánynak mégis csak könnyebb volt a dolga, mint Körndl Saroltának. Ők már többé-kevésbé tisztában voltak udvarlóiuk szívével. Tudták, hogy szilárd-e annak elhatározása, vagy pedig csak ügyes taktikával lehet örök frigyre változtatni a csapodár szerelmet. Körndl Sarolta és Zákány között nem történt semmi a szerelmet *másként* mérlegelő leányok és mamák gondolkozása szerint, de igen sok azok szerint a kiváltságos, mélyen érző lelkek szerint, akikben, mint Zákányban, sokkal nagyobb az érzelem, mint a bírás vágya.

A hallgatag séták; a szemek titokjeles beszéde; a lélek csodálatos őszintesége, amellyel megmutatja mélységeit, mintha mondaná: ezt csak neked teszem, nem akarom, hogy más lássa, mert te kiválasztott vagy, téged akarlak; azok a kézzsorítások, amelyekben benne van a lélek vágya, jóleső melegsége; a sok titokteljes gyöngédség mind-mind sokat jelentőbb dolgok egy Zákány fajta embernél, mint egy szürke, mindennapi embernél a nyílt vallomás. És Zákány a fersisz tartalma alatt a reménylő, sejlő szerelem minden gyönyörét átérezte. Azokat a gyönyöröket, amelyek semmitmondó dolgákból fakadnak a szerelemnek, amelyek csak a mély, gazdag, színes érzésű lelkek jól megérdemelt jutalmai. Körndl Sarolta a maga egyszerű leánylelkével a legnagyobb bizonytalanságban érezte magát. Az ő szemében azok a csekély dolgok, amik közte és Zákány között történtek, csak ártatlan flirtszámba mentek. Ő mást akart és

remélt a Katalin-báli zene után. Kétségbevonhatatlan bizonyítékot, vallomást.

Vannak férfiak, akiknek a szerelem a maga bizonytalanságával, kialvó, meg támadó reményeivel, félő sejtelmeivel csak a vallo-másig édes. Azután már úgy bánnak azzal, mint valamely kedves életszükséglettel. A hódítás befejezésével a férfi valami jóllakottságot érez. Addig lobog benne a vágy olthatatlan lánggal, azután azt éleszteti benne a természettől a nőre rótt szerep. A nő maga gyöngelényével csupán a vallomás után érzi át a szerelmet a maga mélységében. Csak a meghódolás után, mert neki édes a legyőzetés. A férfi célja a hódítás, a nőé a meghódolás. Amíg a férfi lelkét küzdelemre ösztökéli a szerelmi harc bizonytalansága, addig a nő vonzalmát sokszor el is oltja a mindennap új kétségeket hozó várakozás.

Ti álmodozó, hangulatokra hajló férfiak, balgák és ügyetlenek vagytok!

Mikor már túl vagytok a szerelem első erőgyakorlatán, vas-tagodó bajusszal, mélyebb rezgésű hanggal egyszer csak megláttok egy bordó, kurtaruhás leányt, zöldesbe villódzó kék szemekkel, dús, hullámos, piros szalaggal átkötött, leomló, ében hajjal, s a szivetekben megrezdül egy tiszta, nemes érzés, a nagy, szerelemnek édes érzése. Együtt maradtok vele a szalonban. Hódításra termett lelketeket elfogja valami szótlan megilletődés, nem jön ajakatokra szó. S amíg ő ügyetlenül babrál a könyvekkel a szalón kis asztalán, ti azon tűnődtek, vajjon hogyan szólítsátok meg. Úgy szeretnétek a rövid, bordóruhás, kis lányhoz szólni, mint ahogy a nagy leányokhoz szokás. Nincs bátorságotok. Hátha meg nem értené az a lány beszédet, amely sejtet valamit a lélek belső forrongásából? Azután találkozik a szemetek. Ő elpirulva ügyetlenül, tétozva kimegy a szalonból. Szeretne maradni, de menni serkenti valami homályos érzés, amelyet akkor érzett először, amikor veletek találkozott. Menekül előletek, hogy meg ne sejtsetek valamit arról az átalakulásról, mely az ő ártatlan lelkében ment végbe a ti látásotok óta. És ti tovább mentek a csendes, boldog, falusi kúriáról. A kurtaruhás leány még egyszer utánatok néz a salugáteres ablakból. Ez a nézés vezérel beneteket az élet országútján. A tülekedés vad lármájából az ő lágyzengésű hangja csendül felétek. Lefekvés előtt megálltok az ő másodkézből kapott fényképe előtt, s megtelik a lelketek édes szerelmi vágyakozással. Nappal csak az ő rózsalevél piros arca lebeg szem-

tek előtt, amikor férjhez vágyó leányok kellett magokat elöttetek. Ügyes mozdulattal, mosolygó arccal kerültek el a felállított csapdákat. Egyszer aztán, amikor már szívetek célhoz érhetne, elfog beneteket a vágy, hogy meglássátok még egyszer azt a dús, fekete haját, meg a nagy, beszédes, kék szemet. Utbaejtitek a völgyben épült szegényes falut, hogy elmondjátok a nagy leálynak, amit a rövidruhás leány látásakor gondoltatok. Csak nagyritkán mosolyog rátok a salugáteres ablak mögül egy viruló, üde leányarc. Elvitték. Talán egy szépkülsejű, közönséges, szürkelelkű ember? Talán csak a megtakarított pénzéért? És most, ő csendes, eltitkolt búslakodásban tölti a napjait, mert nem találta meg a szerelemben, amit keresett, s titkon epedni fog egész életén keresztül valaki után. Amikor meghallja a ti látogatásokat, a női lélek biztos sejtelmével eltalálja annak a célját... A fülébe csendül a multból a ti férfias, mély hangotok, megrezzen rá a belsejében valami, mint akkor, amikor még rövidruhás leány volt és csendesen fölsóhajt, úgy, hogy maga is alig hallja. Ajakáról bús lemondással vegyült szemrehányás repül el: *Ha tudtam volna.*

Ez a »ha tudtam volna« jellemzi a leány szerelmét. Az ő gyöngé, tétova lelkének irány kell, amelyhez alkalmazkodjék. Ezer közül egy alig akad, aki függetlenül a férfi szerelmétől tudna a lelkében táplálni szerelmet. És ti, mert nem várt egy sejtellemtől vezéreltetve az a leány reátok, ki mondjátok, bár fáj nektek az ítélet, hogy ő is olyan, mint a többi: felszínes, léhalelkű.

Pedig nem az... Csak nő...

Körndl Sarolta hiába várta a kedvező fordulatot.

A többi leányok találtak módot, hogy ideáljaikkal érintkezzenek, ha nem is személyesen. Annyi szerelmes levelet talán soha sem fog közvetíteni a selmeci posta, mint akkor. Ez nem volt megtiltva a fersisz kihirdetésekor. Várta-várta Sarolta is a Zákány levelét. Hasztalan. Zákány, mint az álmodozó emberek, szeretett mélyen, de nem közönségesen.

Micsoda hétköznapi szerelem az, amely szerelmes levelekhez van kötve? Egy nagy érzelem nem szorul külsőségekre. Erőt az állhatatosságra nem szerelmes levelek banális ömlengéseiből merít, hanem a maga mély, izzó lelkéből.

Így telt el ez az esztendő. Szomorú, türelmetlen várakozásban. A bursok leveleztek, fenszterliztek, de nem közeledtek a leányokhoz, akiket megsáppasztott a szerelmi vágyakozás. Hja!...

Selmeci leálynak nem is kis dolog az, hogy egy esztendeig nem beszélt akademikussal. Nyolc-tíz éves kora óta úgy megszokta már a mindennapi udvarlást, mint más emberfia a feketekávé.

Csepka Lipót utam is megitta a levét a száraz kiflijének. Mikor az évi statisztikát megcsinálta, akkor látta csak, hogy sok ezer kiflijével kevesebb fogyott el ebben az esztendőben, mint az előző években. Az üzlet nyeresége meg alig valami.

Igen ám, mert nemcsak a bursok, hanem a leányos házak sem fogyasztották a Csepka uram kiflijét.

Meg is szenvedett ebben az esztendőben minden benszülött a Selmecen való tartózkodásért. A bursok megmutatták hatalmukat. Azóta, ha két istenadta tót összevész Selmecen, s a szláv nyelv gazdag szótárában nem talál már elég becsmérő szavakat a másik kibebbítésére, mint az ő szemében a legrosszabbat, legmegalázóbbat odavágja a másik szeme közé: *Ti praktikánt!*

Amely ékes szó akademikust jelent a mi anyanyelvünkön. Bányagyakornok és akadémikus megkülönböztetésére nincs Szvatopluk jámbor népnek más kifejezése. Minek is volna. Az ő szemében mind a kettő egyforma.

Talán úgy is van. Csakhogy az egyik az édesapja pénzét költi, a másik meg a magas kincstár sovány tiszteletdíját a tizennegyedik rangfokozatban.

Ki hogyan szeret?

A fersisz tartalma alatt nem kereste föl Zákány a Körndl házat. Nem járt egyik burs sem a maga választottjához. Tehát Körndl Sarolta sem neheztelhetett Zákány Csabára, hogy az ő mélységes, fekete szeméért nem tett a diákegyesület határozata ellen.

Nem csak a város, de Csepka uram is megsokallta már az akadémikusokkal folytatott ellenségeskedést. Talán az üzleti nyereség emelése végett, talán azért, mert neki is az eladók sorába kezdtek már lépni a leányai, elhatározta, hogy ki fogja engesztelni az akadémikusokat.

Dehát mindennek el kell találni a módját.

Ő csak nem mehet úgy egyszerűen megkérni őket. Ez ellen a gondolata ellen tiltakozott a szabad polgár büszke önérzete. Addig törtre a fejét az izletes sütemények formálása közben, amíg egyszer csak úgy gondolta, hogy megtalálta a hinárból kivezető utat.

Egy szeredai este, amikor éppen Schachttagjok volt a bursoknak, nagy lakomát készítettett. A Schachttag után a bursok szokásuk szerint egytől-egyig a Csepka uram háza elé vonultak, s haragjuknak éktelen macskazenével adtak kifejezést. Máskor jól bezárt kapukat és sötét ablakokat találtak, amelyeket az utca felől erős vastáblák védtek. Most a kapuk táré-varé voltak, az ablakokat fényesen kivilágították. Ez a körülmény egy kissé lehangolta a bursokat. Kelletlenül fogtak a rettenetes láрма csinálásához.

Alig hogy elhangzott a fülmetező sipítás, kerepelés, rikácsolás, nyávogás; kinyílt az egyik ablak és megjelent benne a Csepka uram ünnepélyesen fölöltözött alakja.

- Uraim! - szólalt meg a pék harsány hangon - én nem vagyok méltó arra a megtiszteltetésre, amelyben az urak engem már annyiszor részesítettek. Szeretném már egyszer legalább valamivel viszonzni ezt a nagy kitüntetést. Ne vessék meg az urak egy polgár ember szerény házat. Legyenek vendégeim. Leányaim világítsatok csak a lépcsőkre, hogy az urak meg ne üssék magukat.

A folyosón megjelent a péknek két szép, szőke leánya lámpával a kezében. A bursok összenéztek. Ennek fele sem tréfa. Először valami cselre gondoltak. Néhány percnyi tanakodás után Krokodil belépett a kapun, s a többiek pedig hallgatagon követték.

Csepka uram csakugyan nem törte semmi rosszban a fejét, hanem a mindenféle jóval megrakott asztalokhoz tessékelt az akadémikusokat, akik diáklétökre nem sokat kínáltatták magukat, s egész virradatig élvezték a derék pékmester vendégszeretétét.

Nagy lett az öröm az egész városban. A Csepka uram sütődéjének kéményei vidámabban eresztgették a levegőbe a bodorfüstfellegét, a leányok ruganyosabban járkáltak az utcákon.

Mikor még fiatal a szív, szeret meggondolatlanul, számítás nélkül.

A majdnem egy évi fersiszt nem használta egy sem az akadémikusok közül kibúvónak. Sőt még azoknál is, akiknél a megszozás folytán lanyhult az érzelem, ez a szünet csigázta a vágyakat, s újra lobbotvetett a húnyni kezdő parázs.

Körndléknél a sok udvarló egymásnak adta a kilincset. Természetesen Integrál volt a legeslegelső. Jött mindenik. Némelyik még kétszer is. Csak, akit Sarolta legjobban várt az nem jött, Zákány. Saroltának úgynevezett barátnői hírül vitték, hogy most itt, majd amott tett látogatást. Az ő szerelemre vágyó szívében fölébredt a dac a sok irigységtől sugalmazott beszéd következtében. Hát csak engem tudott kihagyni? Mindenüvé elment?

Körndlné észrevette a leánya bánatának az okát, de nem szólt neki. Ilyenkor a beszéd csak árt. A tapasztalata azt súgta neki, hogy Zákány szerelmes Saroltába, s bizonyosan nem kerüli el a házukat. Éppen az a jó jel, hogy utóljára, mintegy félve, bátortalanul megy hozzájuk.

Körndlné sejtelve nem csalt, amint a mamák sejtelve ritkán szokott csalni. Egy napon csakugyan megjelent Zákány. Hangján

észre lehetett venni a megilletődést, a keze bizonyosan remegett, amikor rátette a kilincse odakívül.

Édes, ártatlan gyönyörök! Gyorsan eliramló, boldog idő! Amikor az ember keze még egy fényesre csiszolt rézkilincsen megremeg, s a szíve egyszerre csak hangosabban kezd dobogni. Miért? Az okát félünk még magunknak is bevallani... Gyerekes ábránd... Diákszerelem...

Saroltának egyszerre eltűnt a lelkéből minden dac, amint Zákány belépett. A boldogság lángba borította szép, fehér arcát, s az egész idő alatt, amíg Zákány náluk volt, szótlanabb volt, mint valaha. De boldog volt, mert azt hitte, hogy Zákány ezután sűrűn fog ellátogatni hozzájuk.

Csalódott. Zákány minden kéthétben egyszer, fél hatkor megjelent náluk, s hét óra előtt pontosan eltávozott. Ez bizony selmeci szokás szerint édes kevés, ahol szinte elvárják a komoly udvarlótól, hogy mindennap megjelenjék.

A városban pedig ennek dacára megindult a szóbeszéd. Saroltát mindenütt azzal fogadták, hogy gratuláltak neki szerencsés fogáshoz. Mindezek a dolgok szerfölött bosszantották. Legalább csak igaz lett volna. A barátnői még azt sem hagyták szó nélkül, hogy a Zákány lakásából éppen a Körndlék ablakába lehetett látni. Ez a közelség meg inkább bosszantotta Saroltát. Más fiatal ember mindég ott ült volna az ablakban. Zákány csak elvétve nézett ki rajtok, ha éppen elkerülhetetlen szüksége volt, hogy kinézzen. Verőfényes napokon egészen belátott Sarolta a szobájába. Félnapokon át ott ült az íróasztala mellett, mélyen elmerülve gondolataiban.

És Saroltát mindezek a dolgok még jobban kínozták. Fiatalságának egész esztelenségével vágyott az után az ember után, akit mindenik leány szeretett volna magáénak, aki érdekesebb, mélysegebb, mint más.

A szomjú, elérhetetlen után futkosó nő lélek mindég valami újra, szertelenre vágyik. Az érdekes egyéniségek gyakorolnak reá különös vonzó erőt. Így érthető, ha Zákány után nemcsak Körndl Sarolta, hanem Selmec majdnem minden valamirevaló leánya élénken érdeklődött. Nem is csoda, hiszen olyan ritka az érdekes egyéniség. A legtöbb ember közönséges, szürkelelkű. Csak az a különbség közöttük, hogy egyik unalmasabb, mint a másik.

A Titiliti leányok egyre vitték a hírt házról-házra, hogy Körndléknél esküvőre készülnek. Az irigységbe belesoványodott leányos mamák pedig összedugták a fejüket, s nem minden rosszakarat nélkül mondogatták: Lám, lám ... Ilyen a szerencse. Én mindjárt láttam a tavalyi Katalin-bálon az egész dolgot. Annak a Körndlének több esze van, mint nekünk valamennyiünknek együttvéve. Meg kell adni neki, hogy jól kivetette a hálót, s egy-kettőre megfogta ezt a különb leányt érdemlő fiatal embert.

Igazuk van a mamáknak. Aki ő közülük már két-három leányán túladdott, hozomány nélkül, az sokkal jobban ismeri a férfilelket, mint egy világhírű lélekűbűvár. Nem rágalmaznak ők azzal, ha azt mondják valakiről, hogy ügyesen megfogta a leánya számára a fiatal embert, csak az élettapasztalat szól belőlük. Tudják ők nagyon jól, hogy ezer házasság közül legfeljebb egynél van jelen a szerelem a maga fenségességében. Még a vonzalomra épült frigynél is szükség van arra a bizonyos lépre, amelyen a szerelmes lovag egyszer, s mindenkorra megragad. Ők látják a férfilelket. Érzik, hogy a tünemény-szerű férfiakat kivéve, náluk még a leghevesebb szerelmük sem hat ki egész életükre, mint a nőnél, hanem a szürke, hétköznapi életnek csupán egy derült, boldog pillanata az, amelyet szívesen átélnek, s elmerengve visszaidézik emlékezetükbe, ha *unatkoznak*.

Felösmerni az udvarló gyengéit. Ez az első dolog. Erre alapítják aztán a mamák jól megfontolt csatatervüket. Mert minden embernek van egy dolga, amelyben különbnek tartja magát a többinél. Ha az a gyengéd, hogy nyekeregteted a hegedűt, s titokban zenekedvelőnek akarsz látszani, mást nem csinál előtted a leány, mint veri a zongorát, s örökre Wagnerről, Chopinről, Mozartól beszél. Ha kontárkodsz a természettudományokban, akkor ő nagy szorgalommal tanulmányozza a természettudományi lexikont, hogy beadhasson neked nem kis ámulásodra megfejthetetlen problémákat. Ha biológus vagy, vitatkozik veled a kiválasztásról, s a fejlődés legújabb elméletéről. Ha üres óráidban mázolóssal töltöd az időt, a leány művésznek csap föl, s fejtegeti előtted a különböző irányok jogosultságát. Az irodalom lenne talán a bibéd? Fogsz találni leányokat, akik elolvassák a kedvedért a veristákat, naturalistákat, romantikusokat, realistákat és mindenféle istákat, csak lásd az ő lelkeknek a te lelkeddel való rokonságát. Sőt még arra is képesek, hogy átolvassák Kantnak a »Tiszta ész kritikájá«-t, ha a bölcsészet a bogarad.

És te azt hiszed nagy bambán, hogy rokonlelket találtál. Mire fölébredsz, késő észrevenned a csalafintaságot. De hát itt még a magasabb régiókban járunk. Láttam embereket, akiket jó vacsorákkal, finom borokkal hajtottak a házasság jármába, s ne higyjétek, hogy tréfálok, egyet, akit vaniliás tésztával fogtak meg.

Ezek a jámborok idealisták, mert nem vagyonért, és összeköttetésért házasodtak, hanem vonzalomból.

Én azt mondom nektek, akik arra szántátok el magatokat, hogy az agglegénységnek minden férj által irigyelt rideg, társtalan, szomorú életmódja helyett csöndes, meleg, családi otthonban töltsetek el ezt a hirtelentűnő életet, ne keressetek egy leányban a lelki nemességen, s szívjóságon kívül semmi egyebet.

Egy okos nővel még mindig lehet türethetetlen az élet, de egy nemesszívű, jóságos lelkű nővel soha.

Az ilyen leányban soha sem fogtok csalódní, mert a léleknek ezt a két tulajdonságát nem lehet tettetni.

Pedig nem volt igazuk egy cseppet sem az irigy mamáknak. Körndlnének eszeágában sem volt, hogy Zákányt fogja a leánya számára. Ő az első találkozás rövid beszélgetése után tüstént észre vette, hogy Zákány nem mindennapi ember, s helyes érzéssel belátta, hogy egy ilyen lelkű ember szerelme nem a mindennapi fortélytól függ, hanem az öntudatos lélek belső folyamatától, amely nem irányítható becézgetés, asszonyi ravaszsággal kigondolt fogások által. Nagy öröme telt volna benne, ha Zákány csakugyan Saroltáját választotta volna élettársul önként, a lélek igaz vonzalmától ösztönözve, de még Zákányt sem fogta a leánya számára, mert tisztában volt vele, hogy a fogott férj lángolása csak ideig-óráig tart, s azután az asszonynak türessel és lemondással kell eltöltenie élete virágzó idejét. Az ő forró anyai szíve pedig csak igazán boldognak szerette volna látni leányát. Látható szívességgel fogadta Zákányt, ha olykor-olykor látogatóba jött. Igyekezett úgy a leánya, mint a saját maga jó tulajdonságait előtérbe helyezni, de máskülönben nem tett semmit a leánya és Zákány között ébredni kezdő, biztató viszony fejlődésére. Nem siettetette azt, mint a legtöbb leányos mama szokta, hanem inkább türelemre intette a leányát is, hogy várjon nyugodtan, amíg minden fejlődik a dolgok természetes rendje szerint.

Így tett Körndlné nemcsak Zákánynyal, hanem a többi fiatal emberrel is. A többiek, bár nem igen voltak ezzel a szerintük hideg

fogadtatással megelégedve, mégis elég sűrűn keresték föl a vén *liszteszák* házát. Hatott rájuk a Sarolta szépsége, talán még jobban a pénze.

Zákánynak meg határozottan tetszett Körndlnének ez a magatartása, s ha egészen ismerte volna a Sarolta lelkét, gyakrabban el is járogatott volna hozzájuk. A leány lelkében még ez ideig nem talált rokon vonást. Érezte, hogy a leány vonzódik hozzá. De hát ez neki nem volt elég. Valamit keresett a leányban, mint a szerelmükkel is filozofáló emberek, akiknek nem elég a külsőnek mohó megkívánása ahhoz, hogy egy leányt magukévá tegyenek. Tisztában volt azzal, hogy az az érzés, amelyet Körndl Sarolta iránt érez, s amely egy pillanatra megkedveltette búsongó lelkével az életet, nem egyéb, mint az édes, első szerelem hajnalhasadása. Más ember, ment volna ez után a lidércfény után vakon, meggondolatlanul. Zákány Csabának elég volt a szerelemnek édes, bizonytalan érzése. A bírni vágyás mintha nem lett volna meg a lelkében. Semmit sem tett, hogy közelebb férközzék Saroltához. Csak átadta a lelkét egészen a maga mély érzésének, s mint aki nem törődik a másiknak az érzésével, nem értett meg semmi bátorító jelt, s nem ragadott meg a bőven kínálkozó alkalmak közül egyet sem, amely közelebb vitte volna a szerelmesek nagy céljához.

Alkalom mindenütt sűrűn kínálkozik a szerelmeseknek. Selmecen meg legkivált. A város maga olyan kicsiny, hogy még abba is belebotlik az ember lépten-nyomon, akit szánt-szándékkal el akar kerülni. Vágyát tehát a szív inkább követheti, mint máshol. A sebesvérű akademikusok nem is igen bujkálnak a kínálkozó alkalom elől. A szerelemnek *obsitosai* mosolyogva gyönyörködnek a tyúklépésnyi széles utcák sarkain koncsorgó fiatal emberekben, amint mindenik a választottjára les. Amikor az ember vére még forró, s a szíve lázongva szeret, nem akadályozza meg még mínusz tíz Celsius fok sem, hogy órákon keresztül ne dideregjen az utcasarkon, várván, hogy mikor jön Ő a varrodából, vagy a zongora leckéről.

Ott áldogált Zákány is nem egyszer a vén Fritz-ház szögleténél a téli zimankóban a többiekkel.

Saroltának pirosabb lett az arca, gyorsabb a lélekzetvétele, hevesebb a szívének a dobbanása, amikor meghallotta az utána siető akademikusok lépteit. Sokszor várta édes reménnyel, hogy Zákány is közöttük lesz. Csalódott mindannyiszor. Zákány maradt az udvarias

köszönés után az utcasarkon, mintha csak véletlenül állana ott. Pedig hát Selmecen komoly számba csak az olyan udvarlás megy, amelyet az utcán is folytat a sűrű látogatásokat tevő fiatal úr.

Furcsa egy valami ez a selmeci utca. Egy kokhinkakas bizonyosan általlépi. Szűk voltával nagyobbak mutatja az összezsúfolt házakat, mint a kis város a tehetséget. Annyi bizonyos, hogy több férjhez menendő leánynak tiszteletreméltó apja, s az akadémikusoknak jóakaró, szívbéli barátja lehetett az a mérnök, aki ezeket az utcákat ilyen keskenyekre szabta, s a gyalogjáróját pedig úgy alkotta meg nagybölcsen, hogy csak két, bizalmasan egymáshoz simuló ember mehet el rajta.

Ha úgy Schachttagok után a józanság, s az egyenes járás kellékeinek nem mindenben megfelelőleg csetlik-botlik is a síkos úton az akadémikus, nem kell az eleséstől félnie. Megtámasztja az utca másik oldala. Ennek a különös hazautazásnak megfelelőleg van készítve aztán a grubenkabát is. Mind a két váll táján jól ki van vátázva, hogy ütközés szigorú törvényei fájdalmas nyomot ne hagyjanak a mulató aranyifjúság felső karjain.

A széles utcájú városokban, ahol a gardedám folytonosan a fiatalok mellett fülel, nem valami különös jelentőségű az utca a szerelmesek életében. Selmecen az utcán születnek a legérdekesebb szerelmi epizódok. A gyalogjáró annyira szűk, hogy csak a két egymásért epedő szív fér el rajta, gyöngéden egymáshoz simulva; a gardedám meg kulloghat hátul. Hogy a fiatalok bizalmas közlései ellen a szigorú őr óvást ne emelhessen, arról is gondoskodik a meredeken emelkedő utca. A gardedám nem bírja a partot, s elmarad tisztességes távolságban. Ha pedig ezen általános szokás ellenére valamelyik hölgycsősz mégis a szerelmesek közé furakodnék, a gyalogjáró melletti vízárkokban addig botorkál - a lábát majd kitöri - a lovag, amíg a szerelmesek éber őre szépen hátra nem marad. Ekkor aztán kezdetét veszi a gardedámfülnek nem éppen kedves, ártatlan, bizalmaskodó beszéd ...

Saroltának, ha az ablaka alatt látott elmenni egy ilyen párt, az utánuk majdnem egy jó puskalövésnyi távolságban csoszogó gardedámokkal, mindég fájdalom fogta el a szívét.

Ez a Zákány sem nem táncol, sem nem korcsolyázik, legálább az utcán kísérné el az embert. Ha gyakrabban zavartalanul beszélhetné vele, majd kiszedné én belőle, hogy tetszem-e hát iga-

zán neki? Ezzel a kifogástalan magaviseletével egészen halálra gyötör. Ha csakugyan szeret, hát miért nem tárja föl érzelmeit, hogy együtt jobban örülhetnének az ifjúságnak, s a szerelemnek? Talán csak nem annyira tapasztalatlan, hogy észre ne venné a vonzalmamat? Hiszen mindenki mosolyog rajtam, olyan ügyetlen, olyan meg-hatott vagyok, ha találkozom vele.

Igy gondolkozott Körndl Sarolta, s a szívében napról-napra türelmetlenebb, vágyakozóbb lett a szerelem.

Ha akadályok vannak az ember vágyai előtt, még csak megnyugszik valahogy, de ha semmi sem gátolja a vágyakozását és még sem valósulhat meg az, akkor százszorta elviselhetlenebb az epe-dés.

Amikor Sarolta már alig bírta a kint, s a Zákány látszólagos hidegségét, egy terv fogamzott meg az agyában.

A természet az élet, s a szerelem nagy harcában csellel, s bámulatos fortélyal ruházta föl a nőt. A férfi ereje mellett nem tudott az ő gyenge hatalmával egyenes úton célhoz jutni, hát eljutott áluta-kon, asszonyi csalafintasággal. És ez a tulajdonság folyton átszállt egyik nemzedékről a másikra, a harc heve szerint hol erősödve, hol gyengülve.

Körndl Sarolta is csak egy egyéne volt a női nemnek, s amikor látta, hogy nem jut egyenes úton célhoz, megkísérelte azt jól kieszt csellet. Gondolta, Zákány majd csak megelégszik a merengő szerelmet, ha látja, hogy ő félremagyarázhatatlanul más felé vonzódik. Ott volt kéz alatt Milde Arthur. Egészen ügyes taktikának látszott Sarolta előtt, hogy ő vele ugrassa Zákányt.

Integrál már jó ideje ostromolta Saroltát szerelmével. Ő ugyan nem elemezgette sokat a szerelmét, hanem egy-kettő kirukkolt vele, mintahogy a közönségesebb emberfajta szokta.

Körndl Sarolta közömbösen hallgatta az áradó ömlengést, s egy kis szünet után, mintha igen meg lett volna hatva, ilyenformán szólt: Nézze csak Arthur, én kezdettől fogva észrevettem a maga rokonszenvét, de még csak nem is mertem volna azt remélni, hogy ez a rokonszenv szerelemmé erősödik. Azt következtetheti az eddigi jelekből is, hogy maga nem éppen olyan nekem, mint akárki más, de határozott feleletet ne követeljen tőlem most. Még jó távol vagyunk attól az időtől, amikor maga búcsuzik Selmectől, addig sok minden keresztül mehet a maga lelke is, meg az enyém is. Most tehát

nem kötöm le a vallomásával, ha eltávozása előtt megismétli, akkor majd megadom reá a feleletet. Ha igazán szeret, türelmes lesz, ha a várakozás megerősíti szerelmét, nem szeretett igazán, s akkor mindkettőnkre jobb, ha most nem felelek a vallomására.

Azután Körndl Sarolta bájosan nyujtotta a kezét búcsúzásra. Betért egy közeli ösmerőshé, mert valami homályos ösztön azt súgta neki, hogy az ilyen dolgoknál mindig jó, ha az ember kellő pillanatban eltávozik.

Sokáig tündődött Integrál Körndl Sarolta szavain, s mennél tovább forgatta azokat a fejében, annál inkább arra a meggyőződésre jutott, hogy az a leány őt szereti.

Szegény, bárgyú lélek...

Nem tudta, hogy az a leány, amelyik a vallomásnál annyira nincs megilletődve, hogy ilyen okos, józan feleletet tud adni, az soha sem szerette igazán az embert. Vagy ha éppen szereti is, a valakiben való csalódás után unott neki a második szerelem. Az ilyen leányból meg ritkán válik szerető hitves, mert soha sem tölti be a lelkét a későbbi, valóra vált szerelem, hanem mindig vágyik az után a *valaki* után.

Egy önérzetes, érzékeny lélek ilyen felelet után otthagyt a volna a faképnél Körndl Saroltát, s búsongó, hallgatag maradt volna csalódása miatt talán egész életén által. Milde Arthur nem igen jött ellenkezésbe az önérzetével. Neki a Körndl Sarolta szerelme kellett, s e mellett a vágy mellett hallgatott a lelkében minden egyéb tulajdonság.

Körndl Sarolta örült az Integrál szerelmi vallomásának. (Ugyan melyik leánynak nem hizeleg az, hogy ő valakinek kell, még ha az a valaki gyűlöletes is előtte?) Valami nagy idegenkedést nem is érzett attól a gondolattól, hogy esetleg Milde Artur mellett fogja eltölteni az életet, ha a fajkiválasztás nagy harcában nem fog jutni neki valaki más.

Így szeretnek a leányok csaknem valamennyien. Szerelmükben megvan az úgynevezett *tartalékrendszer*. Zákányt szerette Körndl Sarolta is, de már biztosította magát arra az esetre, ha a Zákányhoz fűzött reménye be nem vág. És sajnos, igen sok leány hiába áhítozik a tényleges, az igazán szeretett férfi után, a legtöbb esetben be kell érniök nekik a *póttartalékkal*.

A mostani társadalmi fölfogás szerint ez nem is olyan nagy csoda. Schogysem helyes az, hogy a nőnek csak tagadó szerepe van *párjának* a megválasztásában. Pedig inkább a nőnek kellene megtennie a kezdő lépést a szerelemnél, mert a nő sokkal inkább finnyás *párjának* a megválasztásában, mint a férfi. Majd ha a társadalmi fejlődés lerombolja a szerelemre vonatkozó fonák előítéleteket, s majd ha a nőnek is lesz joga szerelmet vallani, anélkül, hogy evvel a tényével a férfiban visszatetszést szülne, s nőiessége ellen vétene, s nem az lesz róla az általános ítélet, hogy fűnek-fának kelletti magát: akkor sokkal kevesebb agglegény lesz és sokkal szilárdabb alapokon fog nyugodni a most annyira ingatag családi boldogság.

Ekkor aztán a leányok sem fognak cselt és ál utakat használni, hogy szerelmük tárgyát elnyerhessék.

Hanem hát Körndl Sarolta nem várhatta meg ezt a boldog kort, amikor a leányok is vallhatnak büntetlenül szerelmet, azért hát maradt a régi asszonyi módszer mellett. Magaviseletével hazudta a világnak Milde Arthur iránti szerelmét, hogy Zákány Csabát mennél előbb magáévá tegye.

Egész délutánokat ott töltött az ablaknál Integrállal bizalmas kettesben, csakhogy Zákányt ingerelje. Zákány ki-kinézett egyszerszer az ablakán, azután a szívében fájdalmas érzéssel behúzódott, hogy ne láthassa mik történnek a Körndlék szembenlévő ablakában.

Sarolta csak azért is tüntetett Mildével. Az utcán szüntelen a nyomában volt a lovagja. A korcsolyapályán mindig ő vele ívezett. Minden második négyest vele táncolt, s addig sírt, míg a mamája meg nem hívta az illem ellenére Milde Arthurt családi vacsorákra.

Szegény, jóhiszemű férfiak! Így halmaz el figyelmével beneteket egy leány sokszor azért, hogy rátok pazarolt kitüntetéssel egy más valakinek tartózkodó szívét közelebb vonja magához.

A *Titiliti* leányok pedig megint hordták a hírt egyik házból a másikba, hogy Körndl Sarolta Milde Arthur jegyese.

Déleesti órákon, a kávé után az irigy mamák még jobban koptatták a nyelvöket Körndlné férjvadászatán, meg a leánya ledérségén...

Zákány Csaba pedig ezután még kéthetenként sem kopogtatott be a Körndlék ajtaján, hanem egyre visszavonultabban élt, s a lelkét egészen odaadta megint a gyötrő álmok hajszolásának, s a csüggeteg mélabúnak.

Csókliget.

Május vége felé járt az idő.

A felhőtlen égbolt szeliden mosolygott, mint egy olyan hajadonnak ártatlan nézésű, kék szeme, akinek még nem viharzott keresztül a szíven a szerelem.

A kisiblyei erdőöri lakás körül elterülő orgonabokrok, bodzafák csüggedten hajtották egymásra lekókadtt, megtermékenyített, fűrtös virágaikat. A hervadt szirmú zelnicek a cserjés ösvényben, unottan dugták egymáshoz fejeiket, mint azok a szeretkezők, akiknek már minden vágyuk betellett...

Megfakult a természet színpompája a virágzásban, a szeretkezésben, akárcsak az örömlányok arca. A szerelemmel jóllakottak lankadtsága ült fűn, fán, bokron. Szüntelen megújuló vágya újra betelt a természetnek. Megtermékenyült a mámorító szeretkezésben.

Lent a lövőházban sűrűn durrogtak az erdész akadémikusok puskái. A puskaropogásba olykor-olykor beleszólt a mozsárnak mély lövést jelző dörgése. A *királydíjra* pályázó jó lövők mélyebb lövéseinél föl-fölhangzott egy-egy örömrivalgás. Egy-egy *meszelésnél*, mely a *gyepet* jelezte, fölharsant a gúnykacaj.

A lövőház terme zsúfolásig tele volt akadémikusokkal. Egyik csoportban állottak a komoly versenyzők, akik a *királydíjra* versenyeztek. Meglátszott az arcukon, hogy minden lövéssel vele éreznek. A másik csoportban évelődtek a *hagymakoszorú* jelöltjei, akik nem érezvén magukban erőt a komoly díjak fölötti vetélkedésre, szánt-

szándékkal gyepeltek, hogy a legrosszabb lövőnek a vigaszdíját, a hagymakoszorút elnyerhessék.

Az író emberek egyrésze is így teszen. Amikor észreveszi, hogy nagyot, maradandót nem tud alkotni, föl hagy az örökzöld borostyánért való háládatlan küzdéssel, s ír a mulandóságnak, a napi szenzációnak efemer életű munkákat busás anyagi haszonért.

Ha első nem lehetett valaki, hát érdemes volt a hagymakoszorúért is versenyezni. Finom szivarokkal, illatos cigarettákkal, édes datolyával, cukros fügével, s más efféle jókkal vala az tele aggatva. El lehetett érte tőrni a sűrű gúnykacajt, amely a vigaszdíj nyertesét érte, amikor ünnepélyesen nyakába akasztották a hagymakoszorút.

Selmec felől is húzódott már a sok szép leány a kanyargós gyalogúton Kisiblye felé.

A lövészünnepély régi hagyományos szokás szerint táncmulatsággal járt együtt, s melyik leány maradna hát el róla? Az akadémikusok vagy kétszázan kint vannak. Mindenik leány érdeklődik közülök valamelyik iránt. Csakugyan, valamennyi szép leány van Selmecbányán, mind igyekszik ki vágyakozó szívvel az erdész akadémikusok lövészünnepélyére. Vonzza őket egy titkos sejtelem. Ráncosarcú, töpörödött anyókák sokat mesélnek a csókligetről. Önfeledt, boldog, szerelmes pillanatokról, amelyek kiinduló pontját képezték annyi boldog családi életnek. Az epedő, vágyó leányszív jóleső reményeket melenget az eladók keblében. Hátha ... Ott a csókliget ölelkező hárs és juhar lombjai alatt megtelik az ideál szíve is valami kiolthatatlan vágyódással és elsuhan ajakáról a szerelmi vallomás?

Amikor ott jártam az eladó sorba menő leányokkal, komoly, hallgatag, szigorú gardedámokkal, úgy elmerengett a lelkem. A liget fáin nagyrészt le vannak döntve, a megmaradtak lomtkoronáján mint ha bánatosabban, színtelenebben szűrődnek át a napsugár, mint a multból vissza-visszatérő, színehagyott emlék. A letarolt mezőn szanaszét hevertek a régi táncterem korhadtt deszka darabjai. Redves, szétomló koporsó deszkái az eltűnt, régi, vidám, jó időknek...

Mindnyájan hallgattunk, mintha elvágták volna a szavunkat. Merengtünk a te tűnő, színes álmodon - szerelem...

A ráncosképzű gardedámok arcán valami sajátos fény derengett. Az örömmek és fájdalomnak egybeolvadt fénye. Olyan különösen ragyogott különben bágyadt, beesett szemük. Talán az első

csók emléken andalogtak. Talán azt a csókot sajnálták, amely valamikor régen itt a juharfák árnyékában el nem csattant...

Egy pillanatra elment a pajzánkodó leányoknak is a kacagó kedvük. A csavargó szél fölsírt a cserjék között, s a vén juharfák szomorúan bólogattak...

Kisérteni jött a lezajlott örömek hazajáró emléke...

Odalent a lövőházban elnémult a puskaropogás. A verseny eldőlt. A vendég-lövők majdnem mindnyájan találtak szöveget. Úgy nevezett megrendelt szöveget, amely után egy kis hordó sörnek a viksolása jár.

Az erdőőri lak erkélyén a közönség szemeláttára föltűzte egy selmeci szép leány a Lops, egy hórihorgas erdész akadémikus mellére a királydíjat, Spezzinek meg a nyakába akasztotta általános hahota között a hagymakoszorút.

A többiek maradtak jutalmazatlanul.

Ilyen igazságtalan maga az élet is. Mintha a legjobb és legrosszabb lövő jutalmazása is az ő igazságszolgáltatását paródizálná. Ott is csak a legkiválóbbakat és az ostobákat éri a kitüntetés, s halmozza el anyagiakkal a vak szerencse. Az emberiség igazi munkásainak, a középtehetségeknek nem jut semmi. Olykor-olykor legfelsőbb elismerésül egy ajtónállót megillető aranykereszt...

A névtelenség átkával sujtotta a természet azokat, akiknek kevés ész adott ahhoz, hogy embertársaik közül kiváljanak, de sokat ahhoz, hogy esztelenségükkel csinálják meg a maguk megérdemelt szerencséjét.

A sörös hordókat csapra ütötték. A fából épült táncteremben megszólalt az Ádu híres hegedűje, s az életkedvtől duzzadó akadémikusok táncra perdültek. Kint az erdőszlak előtt egy hosszú asztal egyik végén ült Zákány lehorgasztott fővel, a másik végén meg Integrál búslakodott. Érintetlenül állt előttük a sörös korsó, mind a kettőt bántotta valami.

Bezzeg Csimborasszó rakta a csárdást szilaján a juharfák alatti szellős táncteremben, csakúgy döngött a padló lingár lábai alatt.

Hát ti mit gunnyasztok itt, mint valami lomha tűzokok? Szólt meg Scandál a Zákányék asztala megett. Olyan mozdulatlanul ültök egymással szemben, mintha egyiketeket is, másikatokat is odaszögezték volna az asztal széléhez. Talán a forgószél csapott így

kétfelé benneteket? Ahá! Tudom már... Az a feketeszemű, szőke leány.

A két fiatal úr az asztal végén meg sem mozdult, mintha nem is ő hozzájuk beszélt volna Scandál.

A vén firma letörölte homlokáról az izzadtságot. Leült az asztalnak éppen a kellő közepére, s onnan nézegette hol Zákányt, hol Mildét.

- Halljátok - szólt meg ismét Scandál - csak bolonddá tett az a kisebbik *Titiliti* leány. Derékon kapott, s kénytelen voltam vele táncolni, amíg az a békavérű Limonádé előkerült valahonnan. Hát fiúk látom, hogy úgy el vagytok szontyolodva, mint Dobai mikor krumpli föld nem jutott neki. Hallgassatok ide! Ha akarom egy óra múlva itt lesz Körndl Sarolta.

A két lovagnak, mintha dróton rántották volna meg a fejét, tágra nyitott szemmel tüstént Scandálra bámult, de nézésükből ki lehetett olvasni a kételkedést.

- Hát nem hiszitek? Fogadjatok egy nagy hordó sörbe.

- Tartom a fogadást - szólt Integrál egy jót ütve öklével az ingadozó asztalra.

- Én két nagy hordóig állok - licitálta túl Mildét Zákány Csaba.

- Derék fiúk vagytok. Jobban mondván pénzes apátok volt. Szóval három nagy hordó söröm van. Legalább nem fog szomjazni a szentháromság.

Volt pedig ez a szomjas *szentháromság* Krokodil, Csimborasszó és Scandál.

Scandál behajtott egy természetes korsó sört és a ceruzájával számíthatni kezdett valamit egy darab papíron. A legkisebb *Titiliti* leánytól hallotta, hogy az esteli vonaton jön Körndl Sarolta. Föltette magában, hogy az icipici vicinálist meg kell állítani bármely áron, mert különben oda a tekintély, s az isteni 3, azaz három nagy hordó sör.

Ez az utóbbi eshetőség annyira megsarkantyúzta Scandálnak az esztét, hogy pillanat alatt átfutotta a vasútépítés fortélyos tudományát, s keskeny homloka alatt megfogamzott egy olyan ötlet, amelyen maga is kacagott jó öt-hat percig.

- Fiúk - szólt Scandál a már ekkorra köré gyűlt akadémikusokhoz - melyitek tudja, hogy mennyi a súrlódási együttható?

Valamelyik *stréber* iziben megmondta, Scandál pedig elkezdett számítani.

- Ki tudja közületek, hogy hol van ennek a *kávédaráló* útjának a legmagasabb emelkedése?

- Csak itt mindjárt a liget alatt - szólalt meg mély hangján a vén Krokodil.

- Helyes - kiáltotta Scandál - s olyan gyorsan elszaladt, mint akit bottal kergetnek.

Még jóformán szét sem érkeztek nézni a csoportokba verődött veteránok, amikor Scandál lihegve visszaszaladt az erdőőri lakból, a hóna alatt három kiló szalonnával.

A firmák összenéztek. Sehogy sem értették a dolgot. Azt hitték, hogy Scandálnak elment szórakozni a pihent esze, vagy legalább is jól becsutorázott.

Scandál csak szaladt a hóna alatt a szalonnával, s közben-közben nagyokat nevetett.

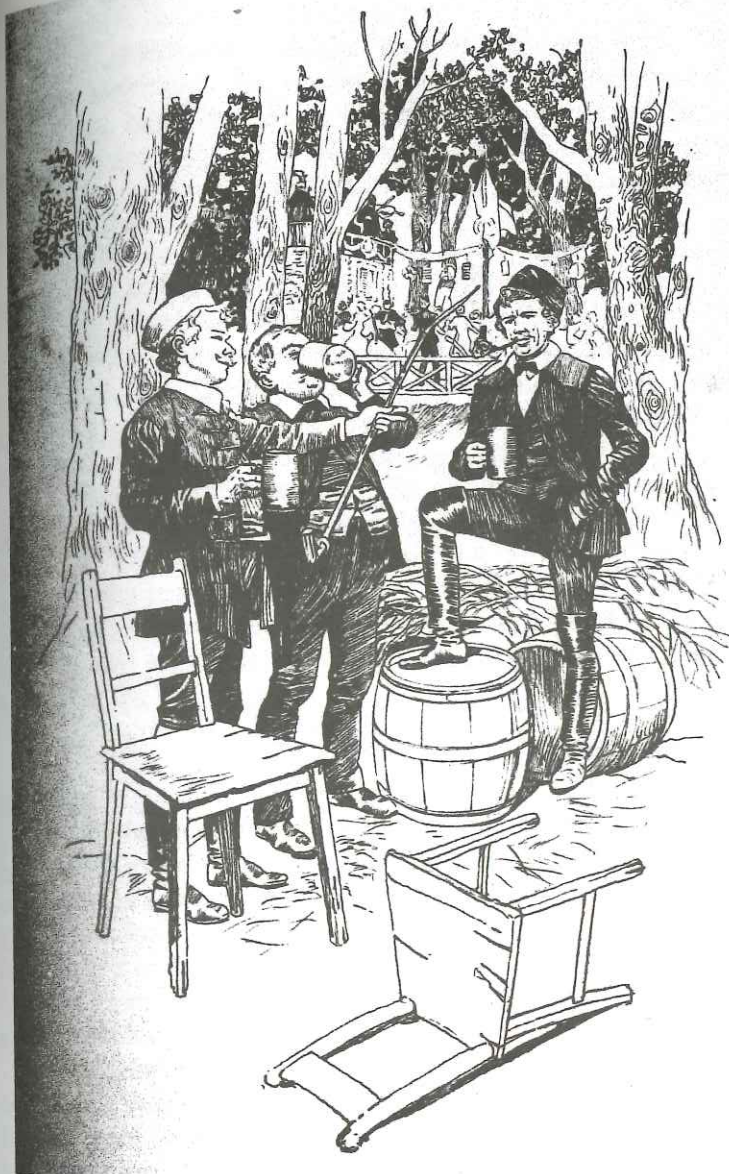
A veteránok, firmák siettek a nyomában, hogy megtudják mi történt vele. Mire a keskenyvágányú vasúthoz értek, akorra már Scandál ott, ahol legnagyobb volt az emelkedés, harminc-negyven lépésnyire berakta mind a két sint szalonna darabkákkal sűrűn, hogy egyiknek sem látszott ki a tetejéből semmi. Most aztán a többiek is megértették Scandál magaviseletét, s ők is elkezdtek jóízűen kacagni.

Nagy szuszogással, prűszköléssel, mint egy kehes ló, közeledett már a kis masina valahol nem messze. Időközönként nagyot fűttengett affölötti örömeiben, hogy a pálya egy-egy kényesebb pontján szerencsésen átesett, s nem kell neki visszafordulni Garamberzencére. A fűtő jól meghányta a tűzszekrényt szénrel, hogy fejlődjék a gőz, s meg ne essék valahogy az a szégyen, mint már annyiszor, hogy neki-neki kell ugratni a kis alkalmatosságot a pálya emelkedésének, mint az akaratos lovat az akadálnak.

De bizony hiába fűjtak a sok gőztől a szelepek, a csipetnyi mozdony megállt a szalonna darabkákkal megrakott hirtelen emelkedő sineken. Minden erőlködés hiábavaló volt, kerekei egy helyben forogtak, mintha valami csőrölő kerekei lettek volna.

Az akadémikusok gúnyos szavakkal biztatták a masinát, s kacagásukban fogták a hasukat.

Az utazó közönség kíváncsian kiszállt a kocsikból a nagy ricsajra. A legkisebb *Titiliti* leány csakugyan jól értesült a csepűte-

legráfón. Körndlné is ott volt a leányával. Zákány amint meglátta őket, azonnal visszasompolygott az erdőőri lakáshoz.

Csimborasszó, Scandál, Integrál, meg még egy sereg akadémikus körülvették Saroltaékat és ékesszólásuk minden erejét arra fordították, hogy beviasszák őket a lóvészünnepekre. Sarolta jól mulatott azon, hogy ilyen talpraesett módon állították meg érte a vonatot, de kereken kijelentette, hogy nem megy le semmi áron táncolni, hanem megy haza.

Körndlné eleinte hajlandónak mutatkozott, de meghallván a leánya vétóját, ő is elkezdte játszani az erélyes mama szerepét.

A masiniszta végtére megúnta a gépjének hiába való erőlködését, leszállt, s nem éppen hizelgő véleménynyilvánítás után letisztítván a sineket, behintette azokat homokkal. Hogy az indulásnál szégyent ne valljon, várt még egy cseppet, hadd emelkedjék a gőz. Körndlné, meg a leánya még mindég igen erősen tartották magukat.

Scandál tárcájában már megmozdult a három nagy hordó sör ára, ha ugyan föl lehetett tételezni ilyen mesés összeget hónap végén egy ilyen vén firma bugyellárisában. De azért még mindég nem vesztette el a reményét aziránt, hogy azt a három hordó sört Zákány, meg Integrál fogják megfizetni. Odafurakodott Saroltához, s csöndesen a fülébe súgta: Jöjjön, Zákány két nagy hordó sörbe fogadott, hogy nem fog eljönni.

Ez a rövid mondat megtette a hatását.

Körndl Sarolta egészen belevörösödött. Először affölött örült magában, hogy ő itt van. Itt van - gondolta - és fogadott, hogy én nem fogok lemenni. Miért? Talán az ő szép szeméért? Lám-lám milyen önhitt ez az úr. Azt hiszi, félek lemenni, mert ő ott van. No bizony szép is volna. Csak azért is. Még egy kicsit kérette magát, még gyönyörködött néhány percig az utána esengő akadémikusokban, s mintha már nem lett volna ideje a fölszállásra, szépen megindult a csókliget irányában. Már ekkor azon tűnődött, vajjon hogy fog Zákány a taktika után viselkedni.

Zákány ott számolgatta az ujján, a hosszú asztal végén, jön-e, nem jön-e Sarolta, amikor tüntető jó kedvvel, Integrállal szembeszökően kacérul viselkedve elsuhant mellette Körndl Sarolta. Később billentette meg a kalapját is, csak Körndlné válaszolt reá barátságos fejbólintással.

A színes lampionoktól tarka tánchelyiségben szólt a zene és Körndl Sarolta lejtette a táncot az utána epekedő akadémikusok karján kecsesen, ingerlő dévajsággal. Hanem, akinek ez a tüntető jó kedv szólt, csak nem akart bemenni a táncolók közé.

Zákány Csaba ott ült az asztal végén, az erdőőr lakása előtt, ügyet sem vetvén a vigadókra.

Már szépen beesteledett. A három nagy hordó sörrel is elbántak a szomszjas firmák. Mind odasereglettek a táncolók köré bámulni, Zákány mégis ott üldögélt a hosszú asztal végén egyedül. Scandál hordta neki a hírt, hogy most evvel, meg avval táncol.

Sarolta únni kezdte már a komédiázást. Közeledő rossz kedvét Mildével érezte legjobban, aki szó nélkül tűrte gúnyos, éles megjegyzéseit. Dehát Integrálnak még ez is jólesett. Bántotta a dolog, hogy a Mildére alapított taktika éppen ellenkezőjét eredményezte annak, amit őtőle remélt.

Zákány már több mint három hónapja felé sem nézett a házuknak. Még ha az utcán kellett volna velök véletlenül találkozni, még akkor is elkerülte őket.

Sarolta a táncterembe jövet jól megjegyezte magának az asztalt, amelyik mellett Zákány ült. A bejáratból éppen oda lehetett látni. Úgy intézte a dolgot, hogy mennél gyakrabban kinézessen. Megnyugvással látta, hogy Zákány még mindig ott bóbiskol az asztal szögletén, a gyéren világító lámpa mellett. Dehát ez nem volt elég Saroltának. Ő beszélni akart mindenáron Zákánynyal ma este. Érezte, hogy ha még soká így tart a dolog, akkor a Zákány önérvényesítő, dacos, büszke lelke egészen elhidegül tőle. S ha egyszer ez bekövetkezik, soha sem lehet az elmúltakat jóvátenni, mert Zákánynak nem az fog fájni, hogy őt nem nyerhette el, hanem csupán a csalódás, minden más tekintettől menten.

Az a szőke leány hajlandó lett volna már mindenre. Ami leányos rátartósság volt a lelkében, azt mind elemészttette lassanként a kételkedő, epedező szerelem titkolt fájdalma.

Nem mindennapi lelki erő kell ahhoz, hogy vérző, vergődő szívvel járjunk az emberek között mosolygó arccal. Csaljuk magunkat, csalunk mindenkit, hogy meg ne sejtse a világ kárörvendő szeme azt, ami a lelkünk mélyén fáj. Hej! de édes volna sokszor kipanaszolni magunkat valakinek, akinek a lelke összerездülne ami búsongó lelkünkkel. Igen sokszor még a hozzánk legközelebb állók sem

értene nek meg. Így aztán kacagunk és bohóckodunk tovább, pedig a lelkünk majd megszakad...

A titkolt bánat, amely nem talált sehol vigasztaló, bátorító szót, mindennél jobban emészt.

Sarolta is egészen belefehéredett abba a játékba, amelyet a Zákány meghódítására eszelt ki.

Olyan balgának, olyan esztelennek tűnik föl egynémely cselekedetünk, amelyet elkövettünk a szerelem forró lázában, ha egyszer kijózanodtunk... Olyan világos, tiszta az út előttünk, amely akkor kétséges, bizonytalan volt! Annyi gyötrődésen, kínos lelkirázkódáson kell keresztülnünk, annyi álmatlan éjszakát kell általvirrasztanunk szívteő nyugtalanságban. A természet rabigába hajtja akarátunkat, keresztülhúzza számításunkat, hatalmas érzésviharokkal rázza meg keblünket azért, hogy legyőzzön bennünket a vágyak forgószeleől élesztett egyetemes törvény, az örök és mégis múló szerelem, amely által él és virágzik évezredekben keresztül a faj. És ezért a nagy célért keresztül-kasul húzgál bennünket a természet, mint megbokrosodott ló mindenben; józanságon, önmérsékleten, elveinken, szokásainkon. Ámitók, hazugok, színlelők, hősök, csalók, büszkék, alázatosak, zsugorik, bőkezűek, ravaszok, irigyek, s ki tudja még mik nem leszünk, csakhogy beteljék az örök vágy, a szerelem...

Körndl Sarolta se igen gondolta, hogy az ő ártatlan, kis liba fejével annyi mindenféle fortélyt ki tudjon gondolni, s önmaga előtt annyiszor megalázkodjék a szerelem miatt. Most is, amint látta, hogy hiába vár Zákány közeledésére, föltette magában, hogy ő fog közeledni hozzá. Mert a véletlenre várni igen sovány reménység, kivált amikor a szív még türelmetlen, s hozzá érzelő is egy kicsint.

Az elhatározás megtörtént. A megoldáson a férfi hónapokig törte volna a fejét. Az asszonyi leleményesség azonban most sem sokáig várattott magára.

Úgyesen elsiklott egy fordulat után a táncra vágyó akadémikusok szeme elől Körndl Sarolta, s a mamáját karonfogva, az erdőőri lak felé vezette az alatt az ürügy alatt, hogy valami frissítőre van szüksége.

Zákány figyelmes lett a közeledő ruhasuhogásra, s az elfojtott kacagásban azonnal megösmerte Sarolta hangját. Eleinte azt gondolta, hogy odébbáll. Nem teszi ki magát egy kellemetlen találkozásnak. Bizonyosan jól mulatna rajta az a leány, ha meglátná itt

egyedül búslakodni. Még azt hinné, hogy ő miatta teszi mindezt. De Zákány addig gondolkozott, amíg kijutott az időből. Köröndné egyenesen arra tartott a leányával, s olyan közel ért már az asztalhoz, hogy Zákánynak föltűnés nélkül eltávoznia nem lehetett.

Zákánynak kimondhatatlan öröm járta át a szívét. Tudta, hogy Köröndlék nem egyenesen hozzá jöttek. De mégis sejtette, hogy Sarolta nem véletlenül vezette az édesanyját az erdőőri lak felé, éppen a leghosszabb, s legjáratlanabb úton. Igen - gondolta magában - határozottan mellettem akar elmenni. Még itt sem hagy békét. Tüntetni akar most is. Hát jó. Rajtam nem fog ki. Megbillentem nekik a kalapom, s azzal mehetnek a magok útján.

Úgy magában már meg is bánta Zákány Csaba ezeket a gondolatokat. De meggondolta, hát csupán büszkesége miatt is így akart cselekedni.

- Jeszszus! - kiáltott föl Sarolta meglepetést színelve - de megijedtem. Maga az Zákány? Bocsásson meg érte, ha zavartuk. Egy kis frissítőre van szükségem. Azért megyünk a mamával az erdőőri lakhoz. Remélem, ha már véletlenül magába botlottunk, hát lesz olyan udvarias, hogy elkísér bennünket. Úgyis csak egy pár lépésnyire van már.

- Hátha a világ végére kellene elkísérnem, talán azt hiszi - szólalt meg Zákány - hogy el nem kísérem?

- Olyan nagy áldozatot nem mernék magától követelni.
- Azt gondolja, hogy nagy áldozatokra nem lennék képes?
- Talán érettem nem éppen szívesen.
- Sarolta nagysám - szól Zákány szemrehányással - ne sértsen meg. Nem érdemlem ezt a szemrehányást. Hát nem voltam tölem telhetőleg mindig udvarias irányában?

- Ahogy vesszük. Az utóbbi időben még arra a csekély áldozatra sem szánta rá magát, hogy híbe-hóba ellátogasson a mi szerény házukba.

Zákány nem akart üres kifogással élni, hát inkább elhallgatta a feleletet. Érezte, hogy az ilyen pillanatokban még a jelentéktelen szónak is súlya van, s egy ügyetlen elszólással örökre el lehet rontani mindent.

Köröndné előre bocsátotta a fiatalokat, maga pedig csöndesen megindult a nyomukban, ügyes gardedám módjára.

Zákány és Sarolta szótlanul mentek egymás mellett egész az erdőőri lakig. Kevésnek becsülték az időt a komoly mondani valókra. Hétköznapi dolgokról meg egyik sem akart beszélni, amikor a lelke a legfontosabb dologgal volt elfoglalva. Félt mindenik, hogy a másik kitalálja egy semmitmondó szóból is, ami a lelkében történik. Pedig sejtették, hogy ez a szótlanúság mindkettőjökönél nagy lelki vívódást takar.

Az erdőőri lakba bement Sarolta Zákánynyal, Köröndné pedig kint maradt a ház előtt. A frissítő egy kicsit soká készült el, mert a *rabasszony* megunta az egyhelyben való állást, s lassan megindult a lövölde felé. Jól elmerülhetett gondolataiban, mert egyszer csak azt vette észre, hogy egészen a lövőház ajtajánál áll. Visszafordult, de mire az erdőőri lakhoz ért már nem találta ott leányát. Mikor Sarolta hiába hívta egy jó ideig fönhangon az édesanyját, abban a hiszemben, hogy vissza ment már a táncterembe, ők is sietve igyekeztek vissza. De Köröndné még akkor nem volt ott, tehát Zákány Saroltával visszatért ismét az erdőőri lakhoz.

Anya és leánya ismét elmellőzték egymást. Köröndné azt híven, hogy leánya bizonyosan elvegyült valahol ismét a táncolók közt, szépen leült a többi gardedámok közé.

Zákány és Sarolta alig szóltak valamit egymáshoz, amíg oda, s vissza megtették az utat az erdőőri lakáshoz. Már ismét majd a táncolókhoz értek, amikor Sarolta megszólalt.

- No Zákány, maga ugyan igyekszik engem lerázni a nyakáról. Annyira siet, alig bírom követni. Legalább olyan udvarias volna, hogy a karomat kéré.

Ezzel minden további szó nélkül pajzánul belecsimbalkózott Sarolta a Zákány karjába.

- Azt gondoltam - felelte ellágyult hangon Zákány - hogy maga nagyon siet táncolni.

- Én? Ha tudná mennyire gyűlölöm, unom azt az észnélküli ugrálást. Örülök, hogyha megszabadulhatok tőle.

- Ha unná, akkor nem csinálná sokszor kivilágoskiviradatig, hanem egyszerűen nem táncolna.

- Látja, egy leánynak nem lehet azt megtenni. Maguk férfiak megtehetik, sőt a komolyságuk javára tudják bé maguknak azt az okosabbak. De mi leányok csak jobban kitennénk magunkat ezzel is a világ igazságtalan ítéletének. Szeszélyesnek, különcöknek tartaná-

nak bennünket. Hogy tücsköt bogarat ne fecsegjenek rólunk, hát inkább úszunk az árral a saját meggyőződésünk ellenére.

- Sohasem hittem volna magáról, hogy csak kénytelenségből táncol.

- Nem csodálom. Hiszen annyira nem törődik velünk. Nem akarja a lelkünket megismerni. Mi pedig nem igen szoktuk senkinek fitogtatni a belsőnket. Aki nem sajnálja a fáradtságát, az nagyon könnyen megismerhet bennünket.

- Minek lábatlankodnék maga körül? Vannak ott elegenden, akik megakarják ismerni.

- Látja, nagyon téved. Azok közül egyesek csupán kellemsen akarják eltölteni az időt, a legnagyobb részük meg a kezemre és főképpen a pénzemre vágyik, de nincs közöttük egy sem, aki a lelkemmel is törődne.

- Egy sem?

- Egy sem! Én éppen ezért gyűlölöm, megvetem őket egytől-egyig.

- A jelek egészen mást mutatnak. Akad azért azok között valaki, akit nem olyan nagyon gyűlöl.

- Maguk nem tudják fölfogni egy leánynak a helyzetét a maga valójában. Nem adhatom ki mindenkinek az útját egy szép napon, ha ismerem és semmire sem becsülöm is őket. Egy leánynak nagyon óvatosnak kell lennie. Ha mindenkit elűzné magam mellől, talán még azok sem mernének hozzám közeledni, akik igazán csak az egyéniségem értékét nézik. Így, túrnöm kell sok, léha embernek az ugrálását azért az egyért, aki talán valamikor jönni fog és méltó arra, hogy leéljem oldala mellett az életet.

Már majdnem a táncteremhez értek, amikor Sarolta rövid hallgatás után ismét megszólalt.

- Zákány, ha nem untatnám menjünk arra a liget felé egy kicsit sétálni. Legalább nem kell mindjárt részt vennem abban az eszelős ugrálásban.

Zákány kétkedőleg nézett Saroltára.

- Csodálkozik? Sétálni hívom. Persze maga aggódik, hogy nincs velünk gardedám. Ha akarja kihívom a mamát. Valahogy meg ne szólja a világ magát, engem már úgyis eléggé szól-szapul.

Körndl Sarolta bájosan föl kacagott. Ha oldalról nézte volna magát, bizonyosan elámult volna szokatlan, féktelen jókedvén. Olyan

különös érzések járták át a lelkét. Hevítette, ragadta magával a szerelmesek nyugtot nem hagyó vágya. Amint a liget felé kanyarodó fővenyes útra rátértek ismét megszólalt komoly hangon.

- Nem tudom micsoda a maga véleménye, de az én nézetem szerint végtelen korlátoeltságra vall, ha a gardedám szüntelen a leány sarkában van. Egy helyesen nevelt, úri leányban kell annyi önállóságnak lenni, hogy kifogástalanul viselje magát minden körülmények között. Ha pedig nincs meg benne ez a tulajdonság, akkor úgyis hiába a gardedám. Még pedig jó sokáig fog a leánynevelés odafejlődni, hogy szakít ezzel az ostoba társadalmi fonáksággal. Én látja végtelen megalázó dolognak tartom azt, hogy egy leánynak belső értékét olyan kevésre becsülik. A szüntelen, nyomunkban kullogó gardedám a női nem legnagyobb szegénységi bizonyítványa.

A liget egymásra boruló fái alá értek. Az árnyak összefolytak a sejtelmes félhomállyal. A dombok aljáról, a hegyek lejtőjéről valami édesen mámorító illatot hozott le az enyhe májusi szellő. A hold kíváncsian emelkedett a láthatár fölé. Lángban égett az ég alja, mint egy szende, piruló leány rózsás arca. Egy-egy dal foszlány hallatszott a táncterem felől. Bele-bele sirt a zenészek lágy zömmögése.

A fák virágba nyíló ágai epedve hajlottak egymásra; a réti virágok szerelmesen dugták össze tarka-barka fejecskéiket; a füvek valami titkos epedéstől rezgő szárain a harmatcsepp édes gyönyörrel összefolyt.

Ebben a merengő, gyönyört esdő pillanatban egy mindent megejtő szerelmes vágy suhant által a világon...

Végig mentek egyszer-kétszer a fővenyes úton. Az estének, meg a különös együttlétnek hangulata édes merengésbe ringatta szerelmre vágyakozó lelküket.

Zákány minden átmenet nélkül megszólalt.

- Egyik sem azok közül?

- Egyik sem - felelte Sarolta remegő hangon.

- Még mindég várja azt a valakit?

- Igen. Talán hiába...

Sarolta lázban égő ajkáról alig hallható sóhajjal rebbent el ez az utolsó szó.

Tétován megálltak. Lesütött szemmel.

A hold, mint tapasztalt gardedám ügyesen elbújt egy fodros felhő mögé.

Zákány megfogta a Sarolta puha, remegő, parányi kezét. Finom ujjai olyan odaadással, olyan biztatólag simultak a férfi izmos ujjaihoz. Zákányon keresztülfutott valami gyönyörteli zsibbadás. Ajkához emelte a puha, bársonyos kezét.

Megcsókolta.

A szemek megértették egymást. A vállak bizalmasan egymáshoz simultak. A két szomszár ajak édes gyönyörrel egymáshoz tapadt...

A hold mosolyogva bontakozott ki a felhők közül, s a csillagok sandán hunyorogtak.

A két ártatlan szív pedig remegve, hevesen lüktetett a szerelemnek ingerlő szomszár alatt.

Lent a tánc terem felől pedig fölcsendült száz ifjú ajakon az erdészek andalgó dala:

Erdész vagyok, csöndes tanyám
Erdők mélyében áll.
Hol a vadász esthajnalon
Szelíd kis őzt talál.

Nem csábít a lármás világ,
Csöndes az életem,
Mégis megsebezte szívem
Az édes szerelem

A lassan elhaló dal fölébresztette a két bohó szívet a szerelem első gyönyörének édes zsibbadtságából. Mint valamikor az első emberpár a legelső bűnös csók után, remegve, félénken indultak a tánc terem felé a főenyés, kanyargós úton.

Első szerelmes csók! Édes ingere a mámorító szerelemnek. Itt ég a szomszár kiolthatatlanul a lelkemben. Úgy érzem, hogy az ősök mohó vágya sok emberöltő gyönyöréhsége által szítva mind-mind felgyülemlett az én érzelgő, forró, mély szívemben... Egy nyugtot nem hagyó hang eseng a lelkem fenekén az után a tiszta, igazi szerelmi csók után, amelyet valamelyik hullámos, éjsötét hajú, nefejejs kékszemű ősaným bársonyos ajakáról csent el göndör bajszú, mélyhangú, szilaj lelkű ősapám az ölekezés forgószélében. Talán ez után az ingerlő, jóleső elégtételt szülő csók után haszta-

lan epedek, mint már előttem annyian. Lehet, hogy ezt a sár felé vezető utat járva nem lelem meg azt, akit keresek; a szerelem után való örök éhséget csillapítgatni fogom unott, kelletlen csókokkal, eleget tévén a fenmaradni akarás általános törvényének. És ezt a kiolthatatlan szomszár örökölni fogja talán egy, a lelkében épp olyan kielégíthetetlen vágyakat takargató utód, aki egész életén át búsongani fog a szerelem után...

Zákány Csaba a legszebb szerelmi vallomás, félénk, ügyetlen első csók után valami különös iszonyattal vegyes idegenkedést érzett Körmel Sarolta iránt. Hasonlatos volt ez az érzés ahhoz a különös érzéshez, amely némely ideges ember gerincét átjárja a gyöngyházfény látására.

A keskeny kigyózó úton Sarolta könnyedén libegő alakja csak úgy kereste a Zákányéval való érintkezést. Átterjedt az első csók után a mohó egyesülés vágya a szívéből testének minden porcikájára. Lelkében hatalmasabb hullámokba csapott az örök asszonyi érzés, amely még jobban serkenti a szerelmi vágyat a meghódolás után.

Zákány Csaba idegesen rándult meg, valahányszor Körmel Sarolta szép ívű válla véletlenül hozzá ért. Talán az első csók utáni kiábrándulás szülte ezt az érzést, vagy pedig csak a férfinak örök természete hűtötte le, amely lohasztja a szerelmi vágyat a hódítás, a bírás biztos tudata után.

Csak néhány lépésnyire lehettek már a tánc teremtől, amikor Milde Arthur kipirult arccal elébök toppant. Megjelenése, meg a szeme állása elárulta, hogy lefelkedett Zákányék után, s ha nem is látta a Csókligetben történeteket, de a féltékeny szerelmesek szimatjával megsejtette.

A két férfi szeme összetalálkozott... Zákány lelkében egyszerre magasabbra csapott a szerelmi vágy. Az ellenfél, a küzdés reménye elfeledtette vele a hódítással járó jóllakottság érzését. Harckésztséget sugárzó tekintete mintha azt mondta volna: Igen! Megtörtént az édes vallomás. Jogom volt hozzá. Ő az enyém, mert akarom... Talán még a szótlán szembeszádon kívül egyebet is felelt volna az Integrál számonkérő tekintetére, de a férfiállat fölött győzedelmeskedett a lelkében a kultur ember. Visszatartotta a jelenetcsinálástól az a gondolat, hogy Sarolta mellette van. Kötekedő kedvét leeresztette a közvélemény kárörvendő kacaja.

Körndl Sarolta a női hiuság édes érzésével szemlélte a két férfit, amint így néhány pillanatig farkasszemet nézett egymással. Valami jóleső, örök ásszonyi érzés fogta el a lelkét annak a látására, hogy az ő birásáért két ilyen férfi sikra száll, amikor másnak még egy imilyen-amolyan sem jut.

Milde Arthur megértette a Zákány Csaba szeméből elővillanó hadüzenetet, s azután a belsejében kavargó indulatokat eltakarta azzal a bizonyos, finom mosollyal, amely annyi minden elleplezésére alkalmas álarc. Könnyed meghajlással így szólt Saroltához:

- Olyan régen keresem már magát. Remélem nem ad kossarat? Szabad kérem egy icike-picike fordulóra?

- Engedjen meg Milde. Nagyon rosszul érzem magam. A fejem annyira fáj, azért kértem meg Zákányt, hogy jöjjön velem egy kicsit járkalni a szabad levegőre.

Egy kis unszolás után belépett a Milde karján Sarolta a táncterembe. Úgy tetszett Integrálnak, mintha most sokkal szeretetre-méltóbb volna hozzá, mint máskor.

Két szép, bogár szeme ingerlőbben, biztatóbban mosolygott, mint csak ezelőtt egy félórával is.

A bohó Milde kedves gyönyörűséggel róttá az agyába ezeket a jeleket. Azt gondolta a vak szerelmesek hiszékenységevel, hogy ezek neki szólanak. Pedig Sarolta lelke még akkor az első csók szédítő mámorában rezgett. A gondolatai meg ott rajzoltak a Zákány Csaba daliás alakja körül...

Az a szőke, bogárszemű leány azt gondolta, az első csók után a Zákány Csaba lelke egészen az övé. Csalódott...

Ti leányok nem ismeritek az álmodozó, mélyen gondolkozó, poétalelkű embereket!

A sok hétköznapi ember után, ha elébetek akad egy véletlenül, megcsodáljátok az ő káprázatos egyéniségét. Megtelik a lelketek az utána való édes vágyódással.

Azt szeretnétek, hogy a tietek legyen. Egészen...

Lehetetlent kívántok!

Ha bizalmasabban szorítja is meg a kezeteiket, mint egy másik leányét; ha bele is önti az ő színes lelkét a beszédjébe, amikor veletek beszél; ha ögyeleg is utánatok híbe-hóba; ha egy hangulatos májusi alkonyat lágy színösszhangjával, édes orgona illatával má-

morba ringatja is az ő érzéstarti lelküket, s ellopják ajkatokról az első, édes, ügyetlen szerelmes csókot: Nem szeretnek benneteket egészen.

Csak fölmelegedett egy kicsit a szívek.

Nem titeket keresnek ők. Ti csak hasonlítottok ahhoz... Talán szemetek éjsötétje... Talán a járásotok kecses ringása... Talán a hangotok lágysága... Talán semmitek, csak az ő szerelemre áhitozó lelküknek kell akkor szeretni... Akárkit... Mert nem élhetnek szerelmi érzés nélkül.

Bocsássatok meg nekik, ha egy szép napon odább állanak...

Futnak valaki után. Keresnek valakit, akit föl nem lelnek

soha.

Soha!... Soha!...

Egy hang az őserdőből.

Az Ó-várnak a város felé bámészkodó tornyában megkondult délre nagy komolyan az öreg harang. Mély hangjának kellemes zengése kérkedve hirdette, hogy abban az időben nem igen sajnálta tőle a harangöntő a nemes ércet. Tehették a jámbor selmeciek ezer-négyszáz-negyvenben, amikor vallásos buzgalmukban bizonyosan jól meghányván-vetvén a dolgot, s pontosan meglátolván az ezüstöt, ráadták a fejüket a máig is legnagyobb harangjuk öntésére.

Akkor ontotta az ezüstöt, aranyat a bánya, pedig csak varázsvesszővel keresték holdöltekör, meg egyszerű csákánnyal mentek utána; most bezzeg a teleptan, theodolit, fúrógépek dacára is ráfizet a kincstár a bányászatra jobb jövő reményében, mint a mindenáron idevezülni akaró a menyországra.

No de volt már ez így. Lesz még valamikor másként is. Csak nem szorul rá az ős bányaváros az Ó-vár tornyának fedelében rejtőzködő ércre is, mint egyszer már rászorult a városház fedelében lévőre.

De jó is, hogy a régiek tudták tökéletesen elválasztani az aranyat, ezüstöt a réztől. Legalább maradt a hajdani bőségből az utódnak is szorult napjaira a tót templom, a városház, meg az Ó-vár tornyának a fedelében.

A déli harangszóra alázatosan emelték le zsiros kalapjaikat a bányák üregeiből itt is, ott is előjövő sáppadt, tétova járású *hanckók*.

Valami együgyű, tót imát mormolva igyekeztek haza, kampos botjukkal szilárdítva támolygó lépteiket, a hegyek horhóiban meglapult vityillóikba, sovány, inséges ebédre.

Lassan kapaszkodott fölfelé Zákány Csaba az Ó-várhoz vezető lépcsőn. Bizony nem ártott az óvatosság azon a korhadttal ellátott, düledező lépcsőn, amely mintha harcászati célt szolgált volna, veszedelmesen fenyegette a rajta fölhágó lábának az épségét. Hanem Zákány Csaba most nem azért lépkedett lassan, mert féltette a lábát. Önkénytelenül ment csöndesen a lépcsőnek a biztonsággal gúnyolódó karfája mellett. Minden figyelmét lefoglalták a homlokát melegítő gondolatok. Inkább a gondolataival való küzködés állította meg, mint a kíváncsiság, hogy elolvassa a vár bejárata fölött szemébe ötlő szavakat. Csakhogy meneküljön a gondolataitól hozzá fogott a bölcs latin mondat megfejtéséhez.

A különben egyszeri mondat értelmét nem valami rövid idő alatt sikerül Zákánynak kisilabizálnia. Pedig hát valamikor jól beléverte az instruktora a fejébe a klasszikusokat. De olyan hirtelen felejt az ember mindent... mindent. Csak a csalódásait nem tudja egyhamar elfeledni. Végre mégis csak kisütötte a »Felix civitas, qua tempore pacis cogitat de bello« ékes mondás értelmét.

Hosszú, gondolkodó léptekkel bement a vár udvarára. Megállt a kápolnának a romjai mellett. Máskor ügyet sem vetett a földből kitépsző fundamentumra. Most, hogy ne kellessen a lelkével foglalkozni, jó ideig nézegette a bomladozó falmaradványokat.

Amikor Selmebánya tekintélyesebb polgárai a mostani Ó-vár köré temetkeztek, akkor ebben a kápolnában szolgáltattak misét a megholtak lelki üdvösségéért.

Hogy a sörvás akkor sem volt utolsó foglalkozás Selmecen, annyi bizonyos. Különben Zukerbacher Miklós uram nem hagyományozta volna a kápolnában mindennap mondandó misére egy sörfőzőmalomnak a jövedelmeit. Az ő kegyes lelke ezt a jövedelmi forrást látta legbiztosabbnak. Bizonyosan arra is gondolt a jámbor, hogy így a mindennapi hálaáldozat révén az égben nem éppen rokonszenves ipárnak, a korcsma iparnak, egy kis becsületet szerezzen. Az öreg Zukerbacher egészen jól számított. A selmeciek a holtakon való segítség révén még nagyobb buzgalommal nyelték a sört, s méltán megérdemelték az *ittas* melléknevet. A sörmalom jövedelme annyira megnőtt, hogy a kápolnában a hagyományozó testálása szerint na-

ponta nem egy, hanem két misét is lehetett szolgáltatni. Futotta bőven a bevételből. A megváltásra váró lelkek pedig bizonyosan nem sokáig sinylődtek a purgatóriumba. Így találkozott a selmeciek életében a két legnagyobb ellentét: az izákosság és az üdvözölés...

Jó izút kacagott Zákány Csaba ezen az ötletén. Megnézte az óráját. Még mindég egy negyedórányi ideje volt. Úgy érezte, hogy ez tizenöt perccske éppen elég bátorságának ingadozóná tételére. Csak okoskodnia kell, még megesik vele az, hogy nem fogja használni az éles kardot, hanem egy jót vágat magán a féltékeny, dühös Integrállal. Látni vélte a Milde vérszomjas indulatban égő tekintetét. Ügyesen elodázta megint, hogy számonkérje magától mostani cselekedetének az indító okát.

Végig jártatta tekintetét a vár düledező bástyatornyain, s elmélázott a lelke a legendák ködébe burkolt multon. Képzelete viszsza szállt abba az időbe, amikor még az Ó-vár a vörösköpyönges templáriusok zárdája volt. Keresztülvonult az agyán a mendemonda, amely azt regéli, hogy a selmeci templáriusok kardélre kerültek valamennyien, mert mesterük valamelyik környékbeli földesúr csodaszép leányába beleszeretett. Látogatónak csalta csellel a liliomszálat. Letörte, s kíséretével együtt elsülyesztette a zárda borzalmas kútömlőcébe.

Zákány Csaba elgondolkozott. Bizonyos rokonságot látott a templáriusok veszte, meg a saját maga esete között. Azok is egy leány miatt tünnek el a föld színéről, hátha ő is elvérzik most odafönt az Ó-vár lovagtermében egy ostoba, nehéz kard csapása alatt Körndl Saroltáért.

Az élet semmiségét, értéktelen voltát hangoztató Zákány most megborzongott egy pillanatra. Úgy járt, mint a mesebeli öreg. Csak mikor távol volt, akkor óhajtott a halált.

Hiába! az életosztón minden filozofálás ellenére görcsösen ragaszkodik bennünk a földhöz. Szép a napvilág! Édes az életnek mindennapi megszokása!.. Könnyű a hintaszékben jól elköltött ebéd után az elmúláson tünődni. De mikor közel van akkor még a legbőlcsebb, legvakmerőbb ember belsejében is megrezdül valami...

Mérlegelni kezdte Zákány is a dolgot, közel lévén a veszedelemhez. Lelkében egymás után életre keltek most olyat gondolatok, amelyekért máskor bizonyosan elszégyelte volna magát tanúk nélkül is. Hát érdemes - gondolta magában - azért a leányért kiállni

egy súlyos kard meztelen élének? És ha még az a leány szeretné. De ki tudja? Az asszonyfélenek már vérében van a színlelés. Lehet, hogy Saroltának is az egész viselkedése nem egyéb, mint ügyes képmutatás. Az önkénytelen pirulások, az ügyetlen remegés, hangjának az ellágyulása, szemeinek belső izgalmat rejtő elhomályosodásai, maga az a vérlázító, mesteri odaadás az első csóknál, a *csókliget* fái alatt, mind... mind lehet tettetés. És ha nem tettetés, vajjon talál-e abban a leányban egy hosszú életre igazi, lelki társat?... Talán Körndl Sarolta csak azért szereti, mert elérkezett reá nézve is az idő, amikor a leányok legnagyobb része beleszeret az elsőbe, aki jön, mert nem tudnak ellenni a szerelem édes ingere nélkül. Ezt a szerelmet óhajtja-e ő? A hétköznapi szerelemnek hirtelen ígérkező, csakhamar unottá váló gyönyörűsége miatt vajjon fölhangy-e annak a társnak a keresésével, amelyet a nőben a gondolkozó férfiak csak elvétve találnak meg, s elmúló, meg születő nemzedékek sóvárgó férfiai hasztalan hajszolták, hiába keresik a nőben a párjukat? Szerelemre ígérkező asszony lépten-nyomon akad, de olyat, akit lelke párjának mondhat, jó, hogyha az ember álmában lát. Tulajdonképpen szerelem-e az, amit ő Körndl Sarolta iránt érez? Hátha csak amolyan félszerelm. Az a sok bizonytalanság, tétovázás, amely az ő érzésében van, nem annak a jele-e, hogy ő azt a leányt csak *majdnem szereti*. Ez, az igazi szerelmi érzéssel könnyen összetéveszthető, édes hangulat ejti csalódásba a lelkét. A mostani habozás, lelki ingadozás is nem arra mutat-e, hogy Körndl Sarolta nem az a keresett *valaki*, hanem csak hasonlító hozzá?... Nem volt-e meggondolatlanság Mildét párbajra hívni azért, mert ő is akarja azt a leányt? Mi történt ott a táncterem előtt? Semmi. Csak a tekintetük villant össze. Hát érdemes ezért egymás vére szomjazni? Erre még akkor is ráérne, ha Sarolta választ közöttük. Az a leány most jót kacaghat rajtuk, s talán egyikük sem fogja bekötni a fejét, hanem egy közömbös harmadik.

Bármennyire törekedett is Zákány Csaba józanul mérlegelni a helyzetet, s igyekezett magamagával elhitetni, hogy Saroltát nem szereti, mégis megfájdult a belsejében valami arra a gondolatra, hogy az a leány a Milde Arthuré lehet.

Tovább töprengett... Mégis csak oktalanság ez az én mostani verekedésem. Ha szeret, úgyis az enyém lesz, s ha pedig nem szeret, fölösleges fényüzés érette a bőröm kockáztatnom. És maga a párbaj összefér-e egy művelt embernek a gondolkozásával? Nem. Ebben

igazuk van a párbajellenes szövetségeknek. Mégis nem használ, sem a társadalmi akció, sem a büntetés. Verekszik napról-napra boldog, boldogtalan. Lesz is mindig párbaj, amíg a férfibátorság erény számba megy, s a társadalom oda nem fejlődik, hogy a sértőt közösítse ki maga közül. Most ellenkezőleg a sértetten nevet jót, s az előtt zárja bé az ajtaját, aki nem elég bátor számonkérni a sértőt bántó magaviseletét. Azt mondják ott van a törvény. Mennyi vérgisértő dolgot nem bélyegez annak a törvény. És jogosan. A törvénynek fő célja a közület ellen irányuló cselekedetek megtorlása, de nem ítélkezhetik affelett is, hogy egyik ember a másikkal nem fog kezét, mert nem tartja érdemesnek egy kézszorításra sem. Törüljétek ki a férfiak kebléből a bátorságot, az önzést, az érzékenységet és a hiúságot, akkor nem lesz egyetlenegy párviadal sem!

De hiszen - folytatta tovább Zákány az elmélkedését - engem ez az Integrál, ha úgy veszem, meg sem sértett, sőt mások azt mondanák, hogy kifogástalanul is viselte magát velem szemben. Én láttam a tekintetét. Kereste bennem a küzdő, a harcrakész, tülekedő férfit. Erre a kihívó tekintetre küldtem én el hozzá Scandált és Csimborasszót. Ő elfogadta a kihívást, tehát harcolni akar velem. Azt mondom, hogy semmi ok arra az összecsapásra. Szégyellem magam. Nem elég ok az, hogy ő is akarja azt a leányt, akit én kiválasztottam? Miért? Annak, a természet által szívébe plántált érzelemnek az alapján, mint én, mert szereti. Majd meglássuk melyikünk tér ki a másiknak az útjából?

Egy pillanatra megint békés szándékai támadtak Zákány Csabának. Hátha még most is - gondolta magában - elintézhető ez az ügy békésen. A párbaj előtt ne legyen a békéltetés csak formalitás. Oda nyujtom a kezem. Mildének, hátha lemond arról a leányról. De ha azt követeli tőlem, hogy én álljak félre? Olyan nincs. Ott hagyom Saroltát, ha kiábrándulok belőle, vagy ő maga elutasít, de senki emberfiának a kedvéért nem mondok le róla. Most már kétszeresen akarom azt a leányt, mert Milde is akarja.

Eszébe sem jutott többé a békés megoldás. Azon sem igen tündődött, hogy vajjon Sarolta-e az a valaki, akit keres mohó szerelemmel, hanem semmivel sem törődve akarta őt. Felöltött a szeme előtt az a kép, amelyet a Csókliget egyik fájához támaszkodva látott. Nézte-nézte ezen érzéki képen egy darabig a Sarolta és a Milde alakját, amint a tánc közben egyik a másikhoz simul. Úgy érezte

mintha a keblét egy különös hang rezgette volna meg, s úgy tetszett neki, hogy ez csak gyöngye visszhangja annak az ordításszerű csatakiáltásnak, amelyet évezredekkel ezelőtt egyik bozontoskeblű ősapja hallatott a töretlen őserdőben, ellenféllel találván magát szemben a szerelmi harcnak közepette.

Ez az erőteljes hang, az ősök szava, megedzette egy szempillantás alatt a gondolkodás, okoskodás folytán elgyöngült akaraterejét, ingadozó bátorságát. Többé nem volt a dolgokat mérlegelő, a kultúra következtében elfinomult ember, hanem egy vérszomjas, villogó szemű, harcvágytól égő emberállat. Vívóállásba helyezkedve, toporzékolva tett előre egy pár ruganyos, hatalmast ugrást, s mintha már ellenfelével állt volna szemközt, nagyokat kurjantva, szabdalkozott jobb karjával a levegőbe. Az egyik szegletnél elébe bukkanó Milde meglepetve pillantotta meg a harcvágnak ezt az önkénytelen megnyilvánulását. Megremegett a belsejében egy kicsit, s sietve elfordult más irányban, hogy Zákány észre ne vegye arcának hirtelen elsápadását.

Közeledett a megállapított idő. Az orvosok egykedvűen balagtak fölfelé a lépcsőkön. A keskeny, hosszú lovagteremben már ott várakoztak halkán beszélgetve a segédek. Meglátszott az arcukon a szorongó félelem. A bursok hozzá voltak szokva a slégerezéshez, de a slégerezés a borotvaéles, nehéz kardokkal vívott küzdelemhez képest gyerekjáték.

Azokkal a kardokkal bizony, amelyek föl voltak akasztva az ajtó melletti fogasra, szépen meg lehetett hasogatni akármilyen erősfalú koponyát. Csak kar kellett hozzá, meg bátorság.

Az ellenfelek után az orvosok is beléptek a terembe, s gyorsan kibontották a szerszámaikat. Zákány és Milde végignézték az érkötőkön, csiptetőkön, ollókon, görbe tűkrön, amelyek ott heverték az asztalon, s mind a kettőjük arca halaványabb lett egy árnyalattal. Egyiknek is, másiknak is belesajdult valamelyik tagjába. Mert hiába, az egész párbajkomédiában mégis csak a varrás a legkellemetlenebb.

Csimborasszó és Krokodil kimérték a távolságot. Scandál Csappal sorsot húzott, s a két ellenfél meztelen felsőtesttel odaállt a krétával meghúzott vonalak mellé.

Valami nem mindennapi látvány az, amikor két, elszánt férfi kiáll egymással szemben meztelen kardokkal, hogy összemérjék a bátorságukat. Az igazi férfi, ha nem is keresi azt, végtelen gyönyörű-

séget érez az összecsapás előtti csendes, várakozó pillanatokban. Minden más izgalomtól különböző, édes érzés járta át a férfiallat szívét, amikor kezében érzi a súlyos, kifent kard hideg markolatát, s szeme belenéz ellenfelének haragtól lobogó szemébe.

Ki tehet róla? Még nagyon közel vagyunk az őserdőhöz.

A Zákány tekintete összevillant a Milde tekintetével. Milde lesütötte a szemét, s arca egyszerre halotthalovány lett Zákány Csaba pedig a győzelem édes reményében bátran, haragosan mérte végig a nézését kiállani nem tudó férfit.

Tévedtek, ha azt hiszitek, hogy az a győztes a párbajban, aki megvágja az ellenfelét. A sebesülés sok véletlen eshetőségtől függ, amelynek még a legbátrabb, leggyakorlottabb vívó is alá van vetve. Az a legyőzött, aki lesüti a szemét a másiknak tekintete előtt. Ebben a lelki mérkőzésben, amely a szemén át történik, válik el, hogy kicsoda a győző és kicsoda a legyőzött. Igen gyakran az távozik el lelkileg legyőzve az összecsapás színhelyéről, aki egy jólirányzott vágással megsebesítette a másikat. Az ilyen ember mások előtt talán dicsekedni fog sikerével, bátor magatartásával, de a lelke mélyén elismeri legyőzését, s kerülni fogja ellenfelével az összekoccanást.

Érdekes volt megfigyelni a lovagteremben egymással meztelen felsőtesttel szemben álló két férfialakot. Zákány testének minden vonalán szembeötlött a faj fokozatos tökéletesedésének minden vonása. Magas alakja, vékony csontjaival, erős barázdákkal tagolt izmaival olyan volt, mint egy nagy munka elvégzésére mély, teremtménytől kigondolt acélszerkezet, amelyen minden erős, szilárd, az anyag térfogatához képest, s nincs rajta semmi fölösleges. Milde bozontos mellével még közelebb volt a négykezű őshöz. Vastag csuklóin, inkább görbe, mint egyenes lábain meglátszott, hogy elődei gyakran görnyedeztek zsákok alatt, s gyakran használták a súlyos erdei fejszét. Szintelen, zsíros bőre meg arról tanuskodott, hogy családja évszázadokon át sok puliszkával, krumplival és kenyérrel csilapította a test követelő vágyát, az éhséget.

Azok a bölcsészek, akik a szerelem metafizikájáról írott könyvükben több homállyal, mint értelemmel azt vitatjuk, hogy a nőt csak hozzája fejlettség és tulajdonságok tekintetében rokon férfiak kívánják meg szerelemmel, vakarhatták volna egy kicsit a fejüket, így végignézve Zákány Csabán és Milde Arthuron, akik harcba szálltak mind a ketten Körndl Saroltáért. De én azt hiszem nem sokat

törték volna az eszüket. Nekik minden jelenség megmagyarázására íziben akad *formulájuk*, nagyhangú, nyakatekert *kifejezésük*, maguk által sem értett *fogalomszörnyük*.

Csimborasszó halk hangon fölolvasta a párbajföltételeket, közé állt az ellenfelek közé, akiknek Scandál és Krokodil kezükbe adták a nehéz kardokat.

Zákány kezében a tisztelgésnél élesen süvített a kiköszörült penge, a Mildéből csakhogy ki nem esett.

Aggodalomteljesen hangzott el Csimborasszó ajakáról a »rajta!«

Az eddig lelkileg legyőzött Milde arca egyszerre megváltozott. Vad, visszataszító kifejezést öltött. Szeme előtt egy pillanatra megjelent a Körndl Sarolta képe, s remegő lelkét elszántta, vakmerővé tette a félelem, meg a szomjas szerelmi vágy. Dühösen, nagy erővel jobbra-balra vagdalkozva támadt Zákány Csabára, aki a higgadt, gyakorlott vívók könnyedségével egy hátraugrással meghiúsította ezt a hatalmas rohamot. Milde nem lévén erre elkészülve, egy hatalmas vágással elvágta magát, s kardja a padozatot érintette.

Csimborasszó »állj!«-t vezényelt. A néhány percnyi szünet alatt a kardot ujjakkal cserélték föl.

Integrál még vadabbul hadonászva a kardjával, ismét hatalmas erővel támadott Zákányra. Egy macskához méltó oldalugrással újból megsemmisítette Zákány Mildének ezt a támadását is. Oldalról egészen kényelmesen megsebesíthette volna Zákány egyensúlyt veszített ellenfelét. Látszott a szeméből, hogy nem akarja.

Kis szünet után harmadszor is fölállottak egymással szemben. A segédek és orvosok arcára kiült a zöldessárga félelem.

Zákány elvesztette a nyugalmát. Szeme fenyegetően fölvillant; karcsú felsőteste hirtelen kiegyenesedett; fülebe csendült évezredek kultúráján keresztül az őserdőben csatangoló, pártját kereső emberhím csataordítása, az ősök szava, belézengett ebbe a különös hangba a lelke; fölhangzott az ajkán egy rövid, ahhoz a régihez hasonlatos harckialtás.

Egy pillanatig ingadozóvá tették az emberállatnak ezek az egymás elleni tusájában használt fenyegető, ősrégi jelei a Milde lelkét. Megszeppent benne az állat. Zákány kihasználta ezt a pillanatot, s izomzatának minden erejével, szívós rugalmasságát, gyorsaságát belevitte egy csodálatosan szép támadásba. Milde ügyesen hátrált a

villámgyors roham előtt, s amikor már közel becsülte a falat a hátához, kinyújtott karddal hirtelen megállott.

Csimborasszó látván a Zákányt fenyegető veszedelmet »állj«-t kiáltott, s közbelépni igyekezett.

Hanem Zákány nem rohant bele a kinyújtott kardba. Elhárította az előrenyúló pengét, s teljes karból egy hatalmasat vágott az Integrál feje tetején, közvetlenül a varrat mellett.

Egy szempillantás alatt történt ez.

A megállást parancsoló vezényszó sokszor hiába hangzik el. A támadó nem tudja abban a pillanatban megfékezni magát. Az izmokban már benne van az agynak a parancsa, s azok engedelmesen végre hajtják, mielőtt a letiltás az idegszálakon hozzájuk érkezik.

Integrál a földre zuhant a súlyos sérülés következtében. Zákány Csaba felső karjából egy bőrtartérián keresztül fölszökött a párolgó, piros vér.

Mildét eszméletlenül elszállították.

Zákány Csabának pedig bevarrta az orvos a felső karján támadt sebet ott nyomban. Amíg az öltés sajgása keresztülnyilallott az idegein, olyan megbánás félét érzett. Hát érdemes - gondolta magában - egy leányért egymás élete ellen törni?... Ezelőtt egy félórával is ezt mondtam, s mégis ragadott magával, unszolt erre a barbár tetre ellenállhatatlanul egy, a lelkemben szendergő erő...

Átfutotta az embervilág történetét. Láta abban a férfi mellett a nőt. Szeme elé rajzolódott élénken annak hol magasztos, hol ocsmány szerepe.

Egy egészen új érzés született meg a belsejében. Megjelent előtte Körndl Sarolta képében a maga kedvességével és gyűlöletes utálatosságával a gyöngéd erőtlenség álarcába bújt, legyőzhetetlen, kifürkészhetetlen, örök hatalom: a nő.

A nő... az emberiség anyja!...

Első támadás.

Javában folyt odafent a Schacht-korcszmában a mulatozás.

A szokott szombati, hivatalos ivásra rendelt estély összehozta az összes bursokat. Nyakalták a sört kellve-kelletlenül. Egyik sem igen gondolt a szépfekvésű Karlsbadra. Pedighát egy akkoriban illendően eltöltött selmeci diákélet után olyan biztos volt a karlsbadi kúra, mint a halandót előbb-utóbb utolérő meghalás.

Ki gondol a jövővel az ifjuság könnyelmű, édes gondatlansága közepett?

A tágas termet egészen a padlótól a mestergerendáig megfektette a hosszúszerű burspipák kellemetlen füstje. Az ivási kedv alatt elvérzett sörös hordóktól alig lehetett már megmozdulni a pitvarban. A *kontrapunkt* a sok *propoenától* aligség-alig tudott beszélni. A *fuksok* »die Sonne geht unter« komandóra nyögve ittak meg az asztal alatt egy eks-et.

Egy jókedvű Rundgesang eléneklése után megint csak ivott a társaság egy általános ekset. A fiúk homlokát melegíteni kezdte a sör, meg a szerelem.

Jobban mondva csak a fuksok homlokát, mert a balek évekkel együtt eltűnik a szerelemre, meg a becsutorázásra való fogékony-ság is. Mint mindenben, itt is gyakorlat teszi a mestert. Mire az ember *ultrasupraveteranissimus* lesz, elszáll a fejéből a mámor, lehiggad az udvarlási kedve, elkallódik a fehérneműje (legalább a hiszékeny édesanyák azt hiszik!), megfogy a hitelezőinek a száma, de

ijesztő mértékben megnő az adóssága. Ahogyan nő az akadémikusnak a neve, úgy szaporodik az adóssága. Még jó, ha a haladvány *számtani* és nem *geometriai*. Tessék csak elképzelni, hogy a *fuksz*, *firma*, *veterán*, *veteránissimus*, *ultrasupraveteranissimus* nevek egytől-egyig mind szintjelzők a kölcsönök és a hitel *magassági kótáján*. Csak minden betűre egy pár száz forint adósságot képzelj el jámbor olvasó, azonnal természetszerűnek fogod találni, hogy az adósságok *izohipszáján* mind följebb-följebb hágva napról-napra közelebb jutunk nemcsak a *menyhez*, hanem a *menyasszonyhoz* is. Mert csak ez a lény - aki mint a neve is mutatja, először maga a *meny*, utóbb bizony már csak *asszony* - képes bennünket az abszolút nem tartozás nulla fokára *redukálni* (ha ugyan ilyen valahol létezik).

A vén Csap tiszteletére rázendítettek a bursok »Guten Abend, Herr Kumpan« kezdetű dalt. Keresztben megfogták egymásnak a jobb és bal kezét, megrázták, s tapsolás után leültek.

Zákány Csabának nem volt jó kedve. Ott szomorkodott Csimborasszó és Scandál között. Csak akkor ivott, amikor éppen Krokodil reámért egy-egy propoenát. Éppen azon a napon volt tizedik évfordulója, hogy az édesapját megkötözve elvitték a harangodi kálomista templomból. Bántotta, hogy most résztvett a mulatozásban. Szemrehányást tett magának azért, mert mindez nem jutott előbb az eszébe. A lelke hazaszállt a harangodi udvarházba, ahol talán éppen most imádkozik a nemzeti asszony, az ő édesanyja, nővérével, Emasuval együtt a jóságos megboldogult édesapjuk szelleméhez. A szeme megtelt könnyekkel. Olyan bosszantóan hatott rá azoknak a daloknak az idegen nyelve. Mintha azok a tréfálkozó nőták is okai lettek volna a Zákány András szomorú végének. Elég volt neki, hogy azok, akik az ő apjának a halálát okozták, ugyanazon a nyelven beszéltek, mint a melyen azok a dalok zengettek. És Zákány Csaba újra vad, engesztelhetetlen gyűlöletet érzett a betolakodó idegenek ellen. Pedig már akkor kiderült a hazának az égen. A nemzet kibékült királyával.

Inkább ne békült volna ki, akkor talán most nem kellene azokért a jogainkért harcba szállanunk, amelyeket a békejobb elfogadásával megcsorbíthatatlanul magukéink remélettünk.

A mi dallamos, édes anyanyelvünk hangzott a selmeci bányász és erdész akadémia tanárainak a szájából is. Egyikük-másikuk csak úgy törte, mert három-négy hónap alatt tanult meg rajta beszélni

(érezni azon érzett mindenik!), de szívesebben hallgatták még így is rajta a bányászok, erdészek a felső mathézist, meg a többi tudományokat. A kontinensnek legrégibb, selmecbányai bányász és erdész akadémiaja, amely eddig az egész művelt világé volt, teljesen a miénk lett.

Mienk magyaroké.

A külföldi ifjak egyszerre elmaradtak az ős bányavárosból, de annál többen jöttek föl a mieink a kalászttermő, délibábos, szilaj, magyar csikót nevelő, drága rónaságról. Az akadémia világhire megcsappant, de a magyarok lettek helyette az erdészeinek, meg a bányászaink.

Pusztát szerető fajunkat meghódította a bánya és az erdő.

Zákány Csabának a gyűlölet hatása alatt egy gondolat fogamzott meg az agyában. Itt van az új kor a maga édes reménységével, nemes lelkesedésével, amikor végre-valahára minden magyar lesz ezen a véráztatta földön. Hát éppen a selmeci diákok mulatnának idegen nyelven, s a magyar természethez nem illő módon? Zákány Csaba ezt nem tudta föltételezni azokról a fiúkról, akik között búban, örömben eltöltött három esztendő. Ismerte őket egytől-egyig. Jó, magyarérzésű fiúk voltak mindannyian, habár egyiknek-másiknak bölcsője felett idegen nyelven dalolta az édesanyja az altató dalt. Elgondolta magában, hogy milyen szép lesz az, ha most a nemzet föltámadásának hajnalán ezek a diákok önként szakítanak a régi, idegenszerű szokásokkal, megérezvén egy ezredéves nemzetnek szent vágyát az önállóság, a nemzeti hajlamainak megfelelő módon való élni akarás iránt. Képzeletében megalkotta az új, teljesen magyar diákéletet, amelynek szokásaiból fakadó őszinte, magyaros szeretet még jobban összeforrasztaná a selmeci diákokat a *Burschenschaft* fegyelménél, s hagyományos összetartásánál.

Mint az új eszmék születésénél valami kimondhatatlan gyönyörűséges érzés járta át az ember keblét Zákány Csabának is kipirult az arca ennek a gondolatnak a mámorától. Megjelent szeme előtt az édesapjának jóságos arca. Rámosolygott és Zákány Csaba hirtelen elhatározván magát, szót kért az elnöklő, vén Krokodilustól.

Krokodil annak rendje és módja szerint megadta a szólásra a jogot, s Zákány lassan fölemelkedett a helyéről. Szemei tündöklöttek, arca kipirult az izgalomtól. Beszélni kezdett az egyetértésről, a nemes összetartásról, s a szent, sérthetetlen kollégialitásról.

A bursok elámulva hallgatták Zákány ajakáról áradó ékes-szólást. Bólogattak, tapsoltak hozzá. De amikor Zákány arról kezdett beszélni, hogy a diákéletnek át kell alakulnia, a Burschenschaftnak el kell múlnia, hogy helyet adjon egy másik magyarabb, a baráti szeretetet jobban ápoló egyesületnek; akkor még a teljesen elázottak is életre kaptak, s az egész társaság éktelen kiáltásokkal, füttyöléssel, dörömböléssel némította el a Zákány beszédét. Ilyen vakmerő hangot még ők nem hallottak. Kicsoda mer itt a szent hagyományokhoz nyúlni? Aki azt teszi, azt nem lehet más, mint halálos ellensége a barátságának, a szent kollegialitásnak. Azt pedig egyszerűen el kell üzni magok közül.

Egyre fenyegetőbbé lett a kicsit mámoros diákok magatartása. A bursok dühösen fölugráltak helyeikről. Az öreg Krokodil azonban fölemelkedett, s hatalmas hangjával silentiumot parancsolt. A kontrapunkt alig bírta utánna mondani a szavakat.

- Mephistó firma beszszelt. Bolondokat beszél, tehát iszik a Burschenschaft egészségére egy propoenát.

Zákány az öblös sörös korsót kihajtotta fenéig.

- Éljen az új diákélet! Kiáltotta Krokodil felé.

Fölugrott az asztal tetejére Zákány, s onnan kezdett beszélni, tüzzel, lelkesedéssel.

A bursok egy kis ideig ismét meghallgatták. Nem voltak vele tisztában, hogy Zákány csakugyan eszénél van, vagy pedig csak a sör beszél belőle. Nem tudták föltenni róla, hogy ő törne a barátság ellen, akit mindenki szeretett közülök éppen barátságos érzülete miatt.

De világosak, érthetőek voltak a Zákány szavai. A Burschenschaft ellen szólottak azok. Az új, átalakult, magyaros diákélet mellett nyilatkozott. Felzúgott tehát a tiltakozás minden oldalról. Krokodil belevágott a Zákány szavába:

- Mephistó firma megsértette a mi szent hagyományainkat. Hiszem, hogy ezt nem józanul cselekedte. Ezért az egész társaságot megköveti, de hogy ezt teljesen ép ésszel tehesse, a *fuhrwerk* előlép és Mephistó firmát egy félóra-re kiveszi a szabad levegőre.

A fuhrwerk, amely állt két hatalmas bursból, csakugyan közeledett Zákányhoz, de látva izgatott, fölhevült állapotát, nem merte még Krokodilnak kétszeri parancsa után sem teljesíteni a kötelességét, Zákány pedig leszállt a rogyadozó asztalról, s eltávozása előtt még egyszer odaszólt a bursoknak:

- Elmegyek közületek, de nem egy félóra-re a szabad levegő-re, hanem örökre. Szerettelek benneteket, mint barátaimat, de a mostani pillanattól ellenségekké lettünk. Akik nem akarnak szakítani az idegen szokásokkal, hogy helyette magyarokat plántáljanak, azok nem magyarok; azok ellenségei ennek a most nagygyá, hatalmassá, minden ízében magyarrá lenni akaró országnak. Eddig szerettelek benneteket, de ma meggyűlöltelek.

Zákány szava belefűt a zajba. Egyik-másik hevesebb bursot alig lehetett visszatartani a tettlegességtől.

Otthagyta Zákány a Schacht korcsmát, s amíg a sötétben, a nyaktörő utakon hazabotorkált, fájdalmas érzések hasogatták a keblét. Kimondhatatlanul bántotta, hogy meg nem értették. Ő azt gondolta, hogy kezdeményezésével a magyarságnak fog tenni szolgálatot ebben az idegen fészekben, s látta, hogy azoknak a fiúknak nincs érzékük a nagy, a szent nemzeti eszme iránt.

A Schacht korcsma ivójában pedig ezalatt folyt a tanácskozás a Zákány eljárása felett. A nagy többség engesztelhetetlenül követelte, hogy Zákányt fersiszbe kell tenni, mert ma még csak egyedül van, de holnap már lehetnek többen, s kivesznek a régi szokások, megbomlik a Burschenschaft hagyományos, nemes összetartása; vége lesz a messzeföldön híres selmeci kollegialitásnak.

Csap, Scandál és Csimborasszó még azt is alig tudták kivinni, hogy mielőtt kimondanák a fersiszt, kérdezzék meg még egyszer Zákányt.

A nagyobb rész ezt az egyesület kunyorálásának, megalázódásának tekintette. Végre is Zákány közeli barátainak sikerült a többiekkel rábírní, hogy hallgassák meg még egyszer Zákányt, akit különben mindenki szeretett, és nagyrabecsült, személyes tulajdonságai miatt.

Nyomban elmentek Csap, Scandál és Csimborasszó a Zákány lakására. Az ablakon keresztül beszélhettek csak vele. Nem eresztette be őket, amikor azok szavainak visszavonására akarták rávenni. Rövidre, szinte durván utasította el a három szerető baráti lelket magától. Talán neki még jobban fájt, mint annak a hozzá igazi szeretettel ragaszkodó, három öreg cimborának.

Igen sokáig méregette lépéseivel a három veteranissimus az utat a Zákány lakásától a Schachtig. Mindegyik szeretett volna oda vissza nem menni. De most már a dolgon nem lehetett változtatni.

Fájó szívvel megmondták tehát a várakozó bursoknak, hogy Zákány hajthatatlan maradt, s ami még az egész dologban legjobban fájt neki, hogy be sem eresztette őket, azt baráti lélekkel elhallgatták. Még fokozta volna a bursok fölháborodását.

Kimondták a bursok Zákány Csabára a legmesszebbmenő fersiszt. Nem tiltakozhattak ez ellen a barátai sem, hiszen ő maga vágta el a békülésnek az útját. Pedig elfogadtak volna tőle a bursok bármilyen semmitmondó kifogást.

Zákány Csaba maga sem gondolta, hogy ez után a dolog után neki nem lehet Selmebányán többé maradása. Pedig úgy történt.

Másnap reggel arra ébredt, hogy a háziura fölmondott neki. A kosztadója meg kijelentette, hogy most utoljára látja szívesen ebédre. Aranyért sem kapott még egy skatulya gyufát sem többé Selmebányán.

Amit Csepka Lipót uramnál nem tudtak kivinni a bursok, azt megtették Zákánynyal. Nem érintkezett vele senki, mert félt a bursok bosszúállásától. Bezzeg, ha ő is monopolizálta volna az ízletes kiflik, és ropogós perecek sütését, kedvezőbben alakult volna reá nézve is a fersisz kimenetele. Az ő bojkottálásába nem szólt bele a fersisznél is hatalmasabb selmeci magisztrátus türelmetlen gyomrának a követelő szava. Tehát maradt egyedül, elszigetelten.

Másnap az akadémián, az előadás alatt nem ült vele senki egy padba, nem fogadta senki a köszönését, sőt még Csap, Scandál és Csimborasszó is hátat fordítottak neki.

A legjobb barátaitól sem várhatott semmit Zákány Csaba, így nem volt mit tennie, mint elhatározni magában, hogy örökre búcsút vesz a gidres-gödrös Selmebányától, s hazamegy a harangodi udvarházba gazdálkodni. A három évi selmeci diákélet egészséges kedélye úgyis ott hagyta már nyomát a lelkén. Nyugodtabban tűnődött a bús, megfelfejthetetlen talányokon, s a kifürkészhetetlen, örök kérdéseken.

Meg kell vallani, hogy az elhatározásának abban a pillanatában bizony Körndl Sarolta nem jutott eszébe Zákány Csabának.

Csimborasszó végtelen sajnálta Zákányt, de nem tudott rajta segíteni. Hiába tette volna ki magát érte, nem használt volna neki semmit, legfeljebb keserűségét enyhítette volna. Egész délután azon gondolkozott, hogy mi módon találkozhatna Csabával. A többiekkel együtt meg kellett fogadnia, hogy vele többet nem érintkezik. Kö-

tötte a szava. Bizonyos lelkipurdalást érzett, amiért nem hagyta ott Zákánynyal együtt a bursokat. Az igaz barátság révén meg kellett volna ezt tennie. Dehát nyomorult, gyarló az ember, s önkénytelenül is önző. Ha otthagya volna a *Burschenschaft*ot, vagy tiltakozott volna a fersisz ellen, akkor most felszedelőzködhetne ő is Zákánynyal együtt, hogy itt hagyja Selmebányát. Kezdhette újból egy más élet-pályát, vagy menne valamelyik külföldi bányász akadémiára.

Úgy érezte Csimborasszó, hogy mindezek méltóbbak lennének hozzá, mint ez a mostani cselekedete. Veszélyben elhagyni a jó barátot: közönséges lelke szokása. Wilkens egy kicsit többre becsülte magát... Érezte, hogy a lelke kényszeríti valamelyes cselekedetre. De azt is átlátta, hogy amit tesz, azt most nagyon megfontolva kell tennie.

Addig-addig gondolkozott, hogy végre mégis csak arra a tetterre határozta el magát, amely legtanácsosabbnak látszott előtte mindjárt az első pillanatban. Ahogy leszállott a ködös alkonyat a völgykatlanban fekvő város fölé, elindult elbúcsúzni a barátjától. Sokkal férfiasabbnak tetszett ugyan előtte az, hogyha azt a világ szemeláttára tenné meg, de akkor a bursok őt is fersiszbe tennék. Hiábavaló kellemetlenségnek tenné ki magát, s Zákányon evvel sem segítene. Ha megtudják, akkor viseli férfiasan a következményeket. Most a baráti szeretettől indítatva túltette magát azon, hogy az egyszerű nem férfiasan cselekszik.

Lassan ballagott a Zákány lakása felé. Még mindig ingadozott egy kicsit a kivitelnek a módja fölött. Útközben találkozott az öreg Csappal. Kellemetlenül érintette most ez a találkozás. Sietett is mindjárt az öreget lerázni a nyakáról. Csap sem mutatott nagy hajlandóságot most az együttmaradásra. Hanem amikor megkönnyebbülve mind a ketten, más-más irányban el akartak távozni, akkor az utca másik oldalán húzódott lefelé Scandál. Már készen is volt a két veterán fejében a kifogás, amellyel az esetleg hosszasan társalogni vágyó Scandált majd a faképnél hagyják. De nem igen volt rá szükség. Scandál szemére húzta a kalapot, s igyekezett őket meg nem látni. Ez meg rosszul esett mindkettőjüknek, s méltatlankodva rákiáltottak Scandálra. Valami üres kifogással igyekezett eltűni Scandál a dolgot.

Megállottak egy pillanatra az utca szegletén. Csimborasszó Csapon észrevette, hogy a Zákány kivilágított ablakán nyugszik a

szeme. Felhozta a tegnapi esteli dolgot. Csap, meg Scandál kelletlenül beszéltek róla úgy, hogy Csimborasszó meglehetősen közönséges embereknek bélyegezte őket magában, s most már türelmetlenül vágyott arra, hogy Zákányt fölkeresse. Talán sarkalta az a hiúság is, hogy barátai közül ő legyen a legkülönb.

A vén firmák nemsokára otthagyták az utcaszögletet, s mentek hárman három felé. Csimborasszónak megkönnyebbült a szíve, s a fal mellett lopózva most már egyenesen a Zákány lakása felé igyekezett. Amikor a dombon fekvő házba vezető lépcsőn lélekszakadva fölnyargalt, a jobb és balfelől vezető úton két akadémikus bandukolt föl felé. Azt hitte, hogy ezek rá lesnek. Most elérkezettnek hitte annak a bizonyos férfias cselekedetnek az idejét. Meglassította a lépéseit, hogy legalább ő is megösmérje azt a két leselkedő firmát.

Az egyikben Scandál, a másikban Csap alakjára ismert rá. Düh és csalódás járta át a szívét. Hát ezek még erre is képesek? Ilyen ügyesen lehet hazudni a barátságot?

Csimborasszó most már úgy szabályozta a lépéseit, hogy éppen akkorra érje el az útnak a Zákány lakása elé eső részét, amikor Scandál és Csap is odaér.

Nem csalódott. Csakugyan Scandál volt az Csappal. Nem fogott velök kezét. A szeme csillogott a haragtól, hangját elfojtotta az indulat.

- És ti azt mondtátok nekem, hogy barátaim vagytok? Rám lestetek. Igen, őhöz megyek. Megszegem a szavam, mert szeretem őt baráti lelkem egész őszinteségével. Nem hagyott nyugodni a lelkiismeret. Bántott, hogy tegnap gyáván viselkedtem. Ott kellett volna vele hagynom ez egész Burschenschaftot. Tettetek volna engem is fersiszbé. Kár volt utánam ólálkodnotok. Ha megkérdeztek, nem tagadom el, hogy hozzá szándékoztam jönni. Én nem vállalkoztam volna veletek szemben soha sem ilyen aljas kémszerepre. Menjétek. Láttatok, Mondjátok meg a többieknek is, hogy Zákányhoz megyek. Mondjátok ki rám is a fersiszt. Örülni fogok neki. Jobban becsülöm a Mephistó barátságát, mint a ti alakoskodó cimboráskodásokat. Jól fog esni nekem, ha az ő szeretete miatt zártok ki ti többiek magatok közül, s vetek meg a testvériség nevében. Ha... ha... Barátság, testvériség!.. Tudja is a ti önző, szürke lelketek, hogy mi az?..

Megvető tekintettel mérte végig a két firmát Csimborasszó, s ott akarta hagyni őket a faképnél. Scandál visszatartotta a jobb kezé-

nél fogva. Az erős szemrehányások után lágy, engedékeny hangon szólt hozzá. Beszédéből kiértett a belső elérékenyülés.

- Igazságtalan vagy. Nem kémkedni jöttünk. A barátság hajtott bennünket is Mephistóhoz. Talán nem találkozunk vele az életben soha. Úgy érezte a lelkünk, hogy három esztendő barátsága után, ennyit csak megtehetünk érte.

Csimborasszó nem szólt semmit. Magához ölelte mind a két firmát. Mind a hárman egyszerre nyúltak a zsebkendőjük után, hogy megtörüljék könnyes szempillájukat. A három öreg firma ebben a pillanatban ismerte meg igazán egymást. Érezték, hogy lelkök most már egy egész életre összeforrott. Szótalanul mentek föl a lépcsőn. A vén Csapnak kiszaladt a száján a gondolata.

- Nem ismertük egymást.

Scandál, Csimborasszó önkénytelenül ismételték utána: Nem ismertük egymást...

Zákány elcsodálkozott, amikor a három veteránt látta a küszöbén átlépni. Hidegen akarta őket fogadni. Ha igaz barátaim lennének - gondolta magában - akkor velem tartanának. Mégsem tudta hidegen fogadni.

Akit az ember egyszer barátjának fogadott. Nehezen esik attól hidegen elfordulni, még sok méltatlanság után is.

Nem sokat beszélgettek. Nehéz volt eltalálni a helyzethez leginkább illő hangot. Csak néztek egymásra hosszasan, sokáig. Jobban megérti ilyenkor az ember a lélek titokteljes beszédét, mint a nyelvnek hideg, üres szólásformáit.

Végre Csimborasszó Zákányra függesztvén tekintetét megszólalt.

- Mit szándékozol most tenni Csaba.

- Megyek haza a Tisza mellékére béreseknél parancsolni, meg borjakat nevelni. Haza, az acélos búzát termő rónaságra.

- Komolyan beszélsz?

- Amilyen komolyan, s igazán csak lehet. Barátom, ott az én világom. Egy számadó juhász jobban megért ott engem. Most már Selmeceken nincs semmi keresni valóm.

- Félben akarod hagyni a bányászati pályát, amelyért lelked melegeivel rajongtál?

- Eh! Múló hangulat volt. Vágytam ez után a nem mindennapi, férfias bátorságra tanító életfoglalkozás után. Rabul ejtette búson-

gó lelkem a mély, sötét aknák különös hangulata. Megszerettem a tárnák zugaiban pislogó mécs bággyadt fényét, a csákány ütések alatt zengő sziklafalat. Tetszett nekem, hogy száz méterekre visz le a csillogó érc után az aknakötél. Most kápráztatnak tűnik föl előttem minden... Elmúlt... Vége...

- És ha haza még a harangodi udvarházba, nem fog megint gyötrő, érthetetlen álmokon tündölni a lelked? Nem fogja-e ismét befátyolozni képzeleted a sáppasztó mélabú?

- Lehet. Úgyis csak a bús álmodásban van az igazi öröm. Majd egyszer összetévesztem a képzeletet a valóval, s megtértem aludni édesapámhoz a szomorúfüzek árnyékába.

- A te jó anyád szívet keseríteni fogja a te érthetetlen szomorúságod. Nem szabad haza menned!

- Az ő erős lelke majdcsak belenyugszik a változhatatlanban.

- Halgass reám Csaba! Ne menj haza. Fogadd meg a tanácsomat. A nagybátyám a Zsil völgyében bányaigazgató. Elmegy oda egy esztendeig gyakornoknak. Örömmel fog téged fogadni. Az édesanyádnak meg azt írod haza, hogy ez tanulmányi okokból szükséges. Nagyon fájna neki, ha megtudná a valót.

Zákány jobban belenézett a Csimborasszó szemébe. Milyen nemes szív van eben a nyurga fiúban - gondolta. Soha sem látta az anyámat, s mégis sokkal gyöngédebb iránta, mint én.

- Micsoda célja lenne annak, ha én egy évig gyakornokoskodnék? Nincs semmi értelme.

- Nézd Csaba! Én jobban ismerem az embert, mint te. Az az egy esztendő elég lesz arra, hogy a Burschenschaft meggyöngüljön. Ha majd visszajössz, szó sem lesz többé a fersiszról. Ne kívánd azt az emberektől, hogy pillanatok alatt megértsék a te teremtető lelked álmait. A hétköznapi emberek esze csak nehezen fordul ki a mindennapi, megszokott kerékvágásból. Mi hárman egy esztendő alatt lassan olyan áramlatot támasztunk itt a Burschenschaft ellen, hogy te visszajöhetsz, s meglesz az új diákélet.

- Akkor is minek jönnék vissza? Ti csak ideig-óráig lesztok már itt. Kívületek nem húzza más vissza a szívet. A bányászélet különös hangulatával eléggé megtelt már a lelkem.

- Hát Ő?

- Kicsoda?

- Sarolta...

- Öncsalás... Balga illúzió...

Hiába akarta elpalástolni az utóbbi szavakkal Zákány a lelkében támadt érzéseket, Csimborasszó mégis észrevette, hogy az az egy név döntőleg hatott barátjának az elhatározására. Leült az asztal mellé, s írt egy meleg, baráti érzésekből fakadó levelet a nagybátyjának.

Zákány átvette a levelet, de nem ígérte meg, hogy elmegy-e a Zsil völgyébe. A fiúk jobban tudták már azt őnála.

Néhányszor még körüllépdelte a szobáját Zákány Csap, Csimborasszó és Scandál eltávoztása után.

Tétovázott. Hát azért a leányért jöjjön ő vissza? Talán nem is érdemes. Ki tudja megértené-e őt az a leány?

Véletlenül kinézett az ablakán. Szeme akaratlanul reátapadt a szemben lévő Körndl házra. Úgy tetszett neki, hogy a szeglettorony melletti leány szobának ablakán a függöny szét van húzva. Látta az ablakon kinéző Saroltát. Érezte, hogy arrafelé néz az ő ablaka felé.

Felmelegedett a szíve. Megtelt a szerelem édes, örök vágyódásával. Gyökeret vert a lelkében párja megtalálásának édes remény-sége.

Fölvette az asztalról a Csimborasszó levelét. Forgatta, nézegette. Húzta, csábította a lelkét az a levél a Zsil völgyébe.

Zákány engedett.

Kinézett még egyszer a függönyök mögül a Saroltáék háza felé. A szeglettorony melletti szoba ablaka elsötétedett. Talán most száll szemére a csöndes álom - gondolta Zákány. És elmerengett szerelme édes bizonytalanságán. Képzelete a jövőbe nézett. Jóleső gyönyörűséggel színezgette annak a képét.

Azon jártatta az esztét, hogy milyen lesz az ő találkozása egy esztendő múlva Körndl Saroltával...

Aki lenni akar.

(Zákány Csaba följegyzéseiből.)

November 10.

Lomhán álmosan úszik a köd a dombok fölött. A szívemre ráfekszik a szomorúság.

Most jöttem föl a bányából. Mindennap lemegyek. Huzza a lelkem a négyszáz méter mély akna nedves zsompja. Pedig hát nincsen ott semmi.

Csak szénpor, bányalég, meg halál...

Halál a legborzasztóbb fajtából.

Ott kódorgok naphosszat a legveszedelmesebb helyeken. Egyszer nem jövök föl. Testem roncsai összekeverednek a szénporral.

Bánom is én.

Untat ez a kisszerű élet. Bánt annak szomorú semmisége. A többiek mind félnek a robbanástól. Féltik az életüket.

Van mit félteni?...

Reggel megkávéznak. Délig jól-rosszul elvégzik a munkájukat a hivatalban. Ebédkor kipörölik magukat a feleségükkel, mert forró a leves; de tulajdonképpen a velük való beteltség miatt. Délután agyonütik az időt kártyázással. Este megint csak megtömik a gyomruk. Egyik másik csillapítja a bánatát, az anyagi gondjait mámort hozó borral. És azután alusznak reggelig.

Reggel újra kezdik.

Mégis szeretik ezt a nyomorult életet. Görcsösen ragaszkodnak hozzá. Háláknak ha egyszer-egyszer lemegyek helyettök a bányába.

Utálni kezdem az embert a maga állatóságában.

Nem találok köztük társat...

Társat!...

Cimbora akadna. Bor mellett.

Őket nem érdekli semmi. A gyomor, meg a pénz.

Az utálatos pénz.

Eszmék? Ábrándok? Álmok? Igazság? Örök kérdések?

Pénz!

Olyan egyedül érzem itt magam! Valami melegség után vágyik a lelkem.

Nem azt akarom, hogy az anyám szeressen, a nővérem, meg a barátaim ott távol Selmecen, hanem más valaki.

Nem is tudom kicsoda.

Talán Ő? Sarolta?

Gyűlölöm!

Néha rajtakapom magam, hogy álmodozom felőle. Bogár szeme, selymes, dús, szőke haja föl-föltűnik szemem előtt.

A lelkéről nem tudok semmit. Vágytam és féltem a lelkébe látni.

Azt mondják, ahol szerelem van, ott nincs megfigyelés. Hát miért nem közömbös nekem az a leány, mint ezer más? Vonzódom hozzá és megfigyelem.

Szeretem? Nem tudom.

Mégis, ha a másé lenne, fájna.

Ha ara gondolkodom, hogy magamévá teszem, visszariadok attól a gondolattól, hogy az anyja nem szerette az apját.

A legédesebb szerelmi ábrándozásomban is bele szól a vén Körndl állati szuszogása.

A Sarolta szép alakja mellett bosszantóan föltűnik egyre a vén liszteszsák otromba, idomtalan, lúdtalpú lába.

Iszonyodom tőle.

Nem tudom megérteni, hogy mi lelt engem a vén Körndl lábával.

Hóbortos vagyok. Ennyi az egész.

December 1.

Azt hittem, amikor idejöttem, hogy a magányban hangulatokkal telik meg a lelkem. Csalódtam. Nem érek rá magammal foglalkozni.

Minek is vájkálnék mindég a magam lelkében?
Sok csalódással, s keserőséggel teljes az önismeret.
Ismerd meg magad!

Ismerj meg inkább másokat!...

Ezzel is beteltem. Minden embernek beláttam itt a lelkébe.

Közönségesek. A maga hasznát keresi valamennyi. Se jobb, se rosszabb egyik a másiknál.

A kedvemet keresik. Mindenik nekem beszél a másakra. Őszinték velem szemben, mert rajtam nem találnak irigyelni valót.

Kisebbségnek tartanak maguknál.

Vasárnap szívesen meghívják magukhoz. Ekkor kifelelik a lelküket is, meg a kabátjukat is. Befütenek a szalonba. Különben távol tartanak maguktól.

Kosztot nem adott egyik sem. Két hónapig a legnyomorúságosabb kosztot töltöttem egy útszéli korcsmában.

Miért nem adott?

Az egyik a gyomrán kuporgatja a garast. Ünnepezen sem eszik jót. A másik örökösen civakodik a családjával. A harmadiknak férjhez menendő lánya van. Nem akar okot adni a világnak a pletykáira. A negyedik meg maga is be van telve a feleségének a főztjével. Az igazgató úr meg csak nem engedheti meg azt, hogy egy szerény gyakornok mindennap lássa az ő életét. Sokat vesztené a tekintélyéből, ha a gyakornok azt is tudná róla, hogy villával, vagy kanállal eszi a paszulyt.

Bruch Tóbiásnak nagyon megeshetett a szíve rajtam. Keserves kosztot töltödhett gyakornok korában ő is.

Egy este följajlotta az asztalát.

Derék ember. Jószívú, becsületes, de szürkelelkű.

Mindenki nem lehet lángész!

A felesége, az a barna asszony sokkal okosabb, emelkedettebb gondolkodású, mint ő.

Mióta nálok vagyok, föltűnően kedvesek igyekeznek egymáshoz lenni. Csak én értem teszik.

Az az asszony soha sem szerette Bruch Tóbiást.

Férjhez ment hozzá, mert a kiválasztás nagy harcában nem jött egy másik, hatalmasabb, okosabb férfi, aki őt akarta volna. Elment hozzá, mert kellett.

Asszony akart lenni.

Minden leány asszony, feleség akar lenni. Még a boldogsága árán is.

Várt valakit epedve. Egy hatalmas, egy erős, egy okos férfit. Csak nem akart jönni.

Mikor belefáradt a várakozásba, sok színes álom meghiusulása után jó volt Bruch Tóbiás is.

Azt hitte, majd megszereti. Az anyja, meg a ráncosképű vénasszonyok azzal biztatták.

Ámítás!...

Egy asszony soha sem szeretheti azt a férfit, akinél okosabb.

Meglehet mellette... Válthat vele unott csókokat. De a lelke fenekén más után eped.

Január 25.

Valamelyik naturalista bölcsezt kiátkozott könyvében olvastam, hogy az ember a takarója alatt a legőszintébb. Amiről ott gondolkodik, azzal van tele a lelke.

Meglehet.

Egy idő óta sokat foglalkozom Bruchnéval. Ha annak a naturalista bölcsestnek igaza van, akkor nagyon vigyáznom kell magamra.

Érdekes asszony. Okos, mélyérzésű, nemeslelkű. Nőben ritkán látni ilyen egyéniséget.

Úgy érzem, hogy egy ilyen asszonynyal le tudnám élni az életet.

Talán ővele is?...

Nem! Ha hamarabb találkoztam volna vele...

Mindég közöttünk látnám Bruch Tóbiást. Az ő kicsiny, semmitmondó alakját. Nem tudnám annak az asszonynak megbocsátani, hogy ezé a férfié volt. Csak egy pillanatra is.

Én azt akarom, hogy az az asszony, akit társamul választok, egészem az enyém legyen.

Egyesegyedül az enyém.

Ne legyen ott az a másik: Bruch Tóbiás.

Amikor legelőször találkoztunk, olyan sajátságosan nézett végig rajtam az az asszony.

Megértettem ebből a nézéséből, hogy vágyakozása közben nem állapodott meg Bruch Tóbiásnál. Még mindig keres valakit.

Fürkésző tekintetet vetett rám. Végig mért a szemével a fejem búbjától egészen a cipőm talpáig.

Azt nézte, hogy nem görbe-é a lábam.

Irtóznak a nők a görbe lábaktól, mert az emlékezet az őserdőre.

Csakugyan jól sejtettem. Az az asszony nem szereti Bruch Tóbiást.

Idegesen rezzen össze, ha a férfi keze véletlenül hozzáér.

A legcsekélyebb dolgokon összeperelnek. Ha a leves nincs behűtve, vagy ha egy kicsit sós, mindjárt kész a veszedelem. Egy parányi engedékenységgel ezek fölött az apró bajok fölött szépen át lehetne siklani.

Azt tapasztaltam, hogy nem is ezek az aprócseprő dolgok a családi csetepaték igazi okai.

Az összezőrdülés oka ott van az unott csókokban, az egymás iránti utálatban, az elhidegülésben. A leves, meg a többi kis dolog csak ürügy.

Sokkal színesebb az asszonynak a haragja, amikor hozzám szól, mint amikor szegény Tóbiáshoz.

Folytonosan korholja. Egyszer a félrecsúszott nyakkendője miatt, másszor a kabátján sorakozó pecsétekért.

Férfiak! ne hanyagoljátok el magatokat a házasság után!

Tóbiás tűr és hallgat. Látom, hogy úgy néha ebéd alatt rajtam felejtí a szemét.

Összeméri magát velem. A megalázkodó hangjából érzem, hogy elismeri felsőbbiségemet.

Irgylik az alakomat, meg a lelkem nagyságát. Nem féltékeny. Egész természetesnek találja, hogy a felesége amikor velem beszél, beleadja a szavába az egész lelkét.

Napról-napra jobban meghódol az a barna asszony előttem. Látom. Érzem...

Olykor-olykor hirtelen elkapja rólam a szemét. Ránéz Bruch Tóbiásra. Azt nézi mennyivel vagyok különb nála. Ilyenkor a lelkében mindig gyűlölettel fordul el attól az embertől, akihez soha egy színes érzése sem tapadt, s meghódol nekem egészen.

Mutogatja lelkének összes kincseit.

Eped utánam.

Utánam, aki okosabb, erősebb, hatalmasabb vagyok, mint Bruch Tóbiás...

Február 28.

Mi férfiak nem tudjuk mi az anyának lenni...

Életet adni egy csöppnyi, síró jószágnak, aki a mi vérünkéből való vér. Egy gögicselő apró embernek, *aki lenni akar*...

Minden asszonynak kiolthatatlan, örök, türelmetlen vágya.

A multkor ott volt Bruchéknál a mérnök a feleségével. Magukkal hozták azt a gügyögő, csipetnyi embersarjat, akiért van minden. A család...

Megfigyeltem Brruchnét. Egész délután a csúszkáló fiút dédelgette.

A szemei mintha jobban fénylettek volna a boldogságtól, mint máskor. Még Tóbiáshoz is gyöngédebb volt. Kacagott, ugrándozott, dévajkodott avval a pöttyöm fiúval.

Még nem láttam olyan szépnek egyszer sem. Pedig nem volt kiöltözve.

Ott gyöntöltük a kis legényt a nagy diványon. Kacagott, rugdalózott, amint csiklandoztuk.

Az a barna asszony egyszer csak minden átmenet nélkül elhallgatott. Szemével mereven nézte a kis fiú ficáncolását. Bizonyosan nem látta.

Elgondolkozott... Alig hallható sóhaj szakadt fel a lelkéből.

Majd belenézett a szemembe mélyen. Hosszasabban mint ezelőtt.

Lágy hangon megkérdezte, szeretem-é a gyerekeket.

A fiúkat? Vagy a kis leányokat?...

Hozzáfogott megint a kis poronty csiklandásához.

A keze hozzásimult az enyémhez. Lágyan, engedékenyen. Hagyta, hogy érezzem az övének a melegét.

Ujra belenézett a szemembe. Epedve, vágyakozva, sokáig...
Az asztalnál ülők felénk néztek. Nem vettek észre semmit.
Látszott a tekintetükből.

Megértettem mindent. Ebben a pillanatban dőlt el a barna asszony sorsa.

Egy vágy ébredt a lelkében.

Egy vágy, amely nem az övé volt, hanem azé a csöpp valakié, aki lenni akart...

Március 10.

Magához hivatott. Kelletlenül mentem, mert tudtam, hogy az ura nincsen otthon.

A hó már olvadt.

A márvány keretes kandallóban pattogott a tűz, s az ebédlő ablakában nyíltak a jácintok és az ibolyák. Illatuk ölelkezett a barna asszony nagy, koromfekete hajának az illatával.

Mámorító illat.

Ott ült a hintaszékben. Valami lilába játszó, rózsaszín köntös volt rajta.

Vért perzselő szín.

A fényes, kékes, nagy haját tele tűzdelte jácintokkal.

Nem jött elémbé, mint máskor. Megvárta, míg bemegyek. Akkor sem állt föl. Meg sem pihentette a kezét a kezemben.

Helyet mutatott maga előtt egy zsámolyon.

Azt hittem megint az uráról fog beszélni. A kis, görbelábú Tóbiásról. Bizalmas dolgokat, amelyeket nem szokott egy asszony elbeszélni az uráról egy másik férfinak.

Nem szólt most róla egy szót sem. Más dologról beszélt.

Ha számon kérnék tőlem, nem tudnám megmondani, hogy miről.

Minden mondatában ott csillogott az ő százszínű, mélyérzésű lelke.

Úgy tűnt föl nékem akkor, hogy ő az, akit keresek. Egyre azt hajtogattam a fejemben: Megtaláltam.

Újjongott a lelkem: Megtaláltam!.. Megtaláltam!...

Szerettem volna megmondani neki.

Tudtam, hogy ő is ezt érzi.

Odament a zongorához. Eljátszotta a Chopin gyászindulóját. Mintha az ő lelke eljátszott boldogságának szomorúsága sírt volna belőle.

Az ablak mellett állva hallgattam végig. Szerettem volna a nyakába ugrani, s megáztatni dús haját a könnyeimmel.

Fölállt a zongorától, s odajött mellém.

Közel állt hozzám. Éreztem a testének a melegét, s hallottam a szívének türelmetlen dobogását.

Nem tudtam forró tekintetét kiállani. A jácintokra fordítottam a szemem.

Elvett az ablakból egy cseréppel. Megszagolt egy jácintfűrtöt. Az orrom elébe tartotta, hogy szagoljam meg.

Átéreztem a virág illatán az ő barnapiros bőrének a jácint körül lengő illatát.

Ismét megszagolta a virágot, s visszatette az ablakba.

Lesütötte a szemét és időnként föl-fölnézett rám. A szemével, mélyen a szemembe.

Megértettem, amit gondolt.

Olyan szép volt így vágyakozva, szóval, remegő ajakkal...

Láttam, hogy nincs a lelkében semmi más, csak egy epedés. Aki lenni akart, annak az epédése.

Különös, lágy lilaszínben szállott le az alkonyat. Álmodozásra ingerlő volt az esti pírnak az égen előmlő, csöndes színösszhangja.

A lelkem elmélázott. Régen megálmodott, bús álmokon. Vágyak járták át a szívem az után, akit áhítózva keresek. Sehogysem akartam megérteni annak a barna, szóval asszonynak a zavarát. Nem tudom miért.

Elidegenedtem tőle. Talán azért, mert könnyebben hódolt meg előttem, mint ahogy vártam.

Menni készültem.

A kezem nem eresztette el.

Lázban égő szemeivel marasztalt.

Csöndesen, lágyan, félre húzott közelebb magához.

A szívem általjárta valami melegség. Megkívántam. Akaratlanul közelebb húzódtam hullámozó kebeléhez.

Majdnem egymásra tapadt szomjas ajakunk. Megéreztem a lehelletét.

Összeborzongtam.

Ő bizalmasabban szorította meg a kezem. Észrevettem, hogy hegyes állati ujjai vannak. Hideg futott át a hátamon. Megtelt a keblem undorodással.

Néhány másodpercig tétozáztam még a vétek mesgyéjén vággyal és utálattal a szivemben.

Eleresztettem a kezét.

Hasztalan volna még százszor szebb a lelke, nem tudnám szeretni a lehellete, meg a kezének az érintése miatt.

A lélek magában nem elég a szerelemhez.

Március 11.

Találkoztunk az ebédnél. Azt hittem hidegebb lesz hozzám. Elhalmozott kedvességével.

Úgy gondoltam, hogy ezzel akarja elpalástolni a tegnapi dolgot.

Valahogy föl ne tegyem róla, hogy ő azon az áldomásra készítő alkonyaton akart valamit.

Kellett volna valaminek történni. A lehellete, meg az ujjai...

Nem színlelt. Észrevettem később. A nézésével, a hangjával elárulta, hogy nem bánta volna, ha valami történik.

Akármi. Csak közelebb jött volna a szivünk egymáshoz.

Láttam a jókedvéből, a szeméből - éreztem az érintésből, hogy még mindig remél.

Egy mámorosabb pillanattól, egy mélázóbb alkonyattól, egy csábítóbb köntöstől, ami akkor elmaradt.

Korholta Tóbiást a kifoszott gallérjáért. A félrecsuszott nyakkendőjéért. Szavaiban ott rezgett a belső elhidegülés.

Finom cipőjébe bujtatott lába az asztal alatt hozzásimult az enyémhez.

Megrezzentem. Sáppadtan kiejtettem a kanalat a kezemből.

Elfehéredett az ajaka. Megértette, hogy éppen úgy iszonyodom tőle, mint ő Bruch Tóbiástól.

Szegény Tóbiás megtörülte a villáját az asztalkendőjébe. Megszokta még, amikor legény korában a vendéglőben kosztolt.

Az asszony fölcsattant. Minek vonja kétségbe az ő tisztaságát?

Összevesztek előttem a legközönségesebben.

Othagyta az asszony az urát. Elment, hogy többet vissza ne jöjjön soha.

Tóbiás kérdezte tőlem, hogy kinek van igaza. Neki, vagy az asszonynak.

Ha azt mondom, hogy ő volt a hibás, talán még utánna megy a feleségének, megkérni.

Elhallgattam a feleletet.

Úgy sem értette volna meg Bruch Tóbiás, hogy a feleségének van igaza.

Neki volt igaza, mert a természet mély sugallatát követte. Engedelmeskedett az örök törvénynek. Elhagyta az urát, mert az, aki lenni akart, aki még csak a lelkében élt, gyűlölte, utálta az alacsony, görbelábú, korlátolt Bruch Tóbiást.

Szerencsés vagyok, hogy az a szelid alkonyat varázsával meg nem ejtett.

Ő nem az én párom.

A lehellete... A hegyes, állati ujjai... Meg az összevissza fogsora... És még az a másik férfi, Bruch Tóbiás...

Ilyen a bányász élete.

Pitymalliott.

A klopacska tompa hangja szomorúan zengett a dombok felett. Tikk... takk... tik... tak... tak. A mogorva Sziklás gorombán kiabálta vissza a kopogó rémes, fakó hangját.

A völgy teknőjéből, a hegyek horhóiból halavány fénypontok tűntek elő, s mint megannyi bolygó tűz imbolyogtak tovább a sötét mélyébe, míg amott a hegyfarknál elnyelte őket a Szerencse akna sárgás, bágyadt világossága.

Négy óra... A leszállásnak az ideje.

Szénportól bekormozott, szurtos bányászok, különös, lázban égő szemekkel, halálra fáradva támolyogtak ki a rendelőházból. Letelt az egynapi szakmány ideje. Törekedtek haza, nyomorult viskóikba. Aludni. Erőt gyűjteni, amelyet holnap ismét kiszí belőlük a bányája. Mert nincs nekik ember-vakondokoknak semmijük az ég alatt. Mindenük, a lelkük is, a testük is a sötét, mély örvénnyé, a bányáé. Akkor ragadja el tőlük, amikor akarja.

Egyszer csak lemennek a kenyérért, s nem jönnek föl többé soha a napvilágra azt megenni.

Születik, vágja a szemet és a bányában marad... Kihordják a szénporral. Megsiratja, ha van kinek. Szent misét szolgáltatnak a lelke üdvéért. Beleteszik a nevét az ujságba az áldozatokéval együtt. Ennyi... Éppen elég egy szemet talicskázó bányásznak.

Tudják ezt ők is. Keresztet vetvén magukra, mégis minden nap leszállnak a mély aknatorokban. Hiába... Kell a kenyér. Nem hagyta csak úgy rá mindenkire a kuporgató édesapja.

Lassan ballagott a domboldalon lefelé Zákány Csaba. Ráért. Nem kellett neki mindég a bányában lenni. Mégis ott ült naphosszat. Vonzotta, csábította a lelkét a robbanó szénbányák különös hangulata. Idefel is mit csinál? Nap nap után hallgassa Bruch Tóbiást, aki kesergett az asszonya, a felesége után? Ennél külön szórakozás a bánya. Ott még meg is lehet halni, ha úgy akarja a végzet. A meghalás meg nem éppen mindennapi szórakozás...

Hozzá szoktatta magát Zákány Csaba a mulandóság gondolatához odalent, az akna sötét, nyirkos zsompján. Ott kisértette a halált a gyilkos, tüzetfogó, robbanó bányagáz tüdőt fullasztó levegőjében. Legfeljebb - gondolta magában - nem kerülök a harangodi sírboltba, hanem összekeveredik a testem a tárókban fölgyülemlett szénporral. Mindegy. Por, hát por...

Elhallgatott a kopogó. Meggyorsította a lépteit. Szeretett volna még a munkásokkal leszállani. Megszerette ezeket a szénben vajúkáló férgeket. Bátorította a lelkeket, amikor a szén hasadékaiból susogva, sisteregve elősugárzott a gyilkos gáz, a *methán*.

Zákány Csaba fölvidult arra a gondolatra, hogy egy fél óra múlva megint ott lesz a veszedelemben. Egy dalt kezdett dúdolni. Szomorú volt a hangja, mint valami temetési éneké.

Előttem a sötét akna,
Beléje kell mennem.
Hogy élethivatásomat
[:Most is teljesítem.:]

A ragyogó napvilágon
Nyujtsd még egyszer kezéd!
Az út, amelyre lép lábom,
[:Tán síromhoz vezet...:]

Itt a verőfényen kedv, dal,
Vágy, szerelem fakad.
Még az életkedv is kihál
[:Ott lent a föld alatt...:]

A sötét akna fenekén
Vész, vész nyomába hág...
Ne kívánczozzatok közénk!...
[:Oly szép a napvilág!:]

A bányász rövid élete
Egy borzalmas tengés...
Sirját már hányadszor föllete,
[:Míg a sziklába vés:]

A lábunk hányszor botlik meg
Apánk csontjaiban,
Amíg rövid életünknek
[:Mécse ki nem lobban:]

Egy lámpa megreped, s a lég
Hirtelen fölrobban.
Testünk formátlan szénné ég
[:Egy akna sarokban:]

Az utolsó versszakot eldúdozta még egyszer. Valami különös kedve tellett ebben a bánatos bányász nótában. Azután még jobban meggyorsította a lépteit. Ma valami kimondhatatlan sejtelem ragadta a föld alá, a sötét akna fenekére.

Belépett az aknaházba. A sáppadt bányászok már ott tolongtak mind az akna nyílása körül. Közben pislogott a jól elzárt, sodrony szövettel körülvett, biztosító lámpa. A nyugodt, hallgató, fénytelen tekintetű bányászok egy része létrán ment a mélységbe, másik részét vitte négyes-ötös csoportokban a szállítókosár.

Zákány kezébe vett egy alig lobogó lámpást, s beszállt a két utolsó maradt munkással a szállítókosárba.

A szállító mester jelt adott a gépésznek. Egykedvűen jött ki az ajakán a »Jó szerencsét!« A gép nagy fogaskereke lassan megindult. Egyet rándult a kötél, s a kast elnyelte a mély, sötét aknatorok.

A bányászok keresztet vetettek magukra, s valami jámbor imádságot mondtak.

Percekig tart a sülyedés a négy-ötszáz méternyi mélységbe. Zákány szeme odatapadt a két bányász halavány arcára. Azok bámulnak mereven a mécsük éledő lángjába.

Egyiknek sem jön ajkára szó. A bánya templom. El van foglalva a lélek önmagával... Nem a félelem akasztja meg a nyelvet, hanem valami mély, belső hangulat. Az ember valója mintha összeolvadna a bizonytalan homállyal... Valami különös érzés. Nem öröm. Nem félelem. Más. Ennek az érzésnek nincs neve sehol a világon. Formátlanul, kifejezetlenül van az a tudatban...

A kötél egyet nyúlt még, s a kosár megállott. A bányászok elmentek dolgukra. Zákány ott maradt egyedül. Nem. Vele volt a mécsse.

A mécsse. Egy alig pislákoló, halavány láng.

Nincs mindég egyedül az ember, ha egymaga van is. Sokszor egy bot, egy mécs, egy kutya társ, barát. És nem érezzük magunkat egyedül. De hányszor egyedül vagyunk a körülöttünk sürgő-forgó embertömegben. Mellettünk van valaki. Haljuk a szavát. Mégis fázik a lelkünk az egyedüliségtől, társtalanságtól. Egy egész életen át sokszor.

Leült Zákány az aknasarokban. Előtte hunyorgott a lámpája lángja. Beszélgetett vele. Nem a nyelvnek a szaván; a lélek szónélküli beszédén.

Odalent az aknák sötét világában a mécs társ, barát, élet... Minden. Bizalommal legeltetjük rajta a szemünket, s szeretettel fogjuk ujjaik között fényesre kopott, sárgaréz kampóját. A veszély nyomasztó érzése, az egyedüliség barátunkká teszi azt a kis fém alkotmányt. Mennél többször járjuk be vele a keskeny tárnák zézugos sikátorai, annál jobban megtanulunk csak az ő nyelvén beszélni. Mert van neki nyelve. Lelke is. Talán több, mint igen sok embernek.

Fejét egészen a térdei közé horgasztva mozdulatlanul ült Zákány egy köves széndarabon.

A siri csöndben, amelyet néha-néha szakított meg a lámpa sercegése, fázni kezdett a lelke. Érezte maga körül az egész világ-egyetem mérhetetlenségét. Félt, remegett az egyedüliségtől. A lelke megmelegedni odarepül Körndl Saroltának, kicsiny, izléses leányszobájába. Most a bánya csöndjében jobban érezte a leány utáni vágyódást, mint valaha. Talán nem is ő utána, hanem csak valaki után, aki megértse az ő töprengő, bús lelkét, s aki leány legyen. Aki belecsicseregjen a fülebe, megsimogassa gondolkodástól forró homlokát puha, kis kezével, s forró csókján át el tudja vele hitetni, hogy szép,

kíváncsi az élet. Szelid téli esteiken, a kandalló barátságos világánál lágy ölelésével bele tudja lopni a szívébe a lankadó élnivágyást. Gyöngéd szeretetével melegséget adjon az ő mély, örök kérdéseket fürkésző gondolatainak. Vidám kedélyével benapsugarazza az ő szomorúságát. Egy csöppnyi, gögicslő emberrel hozzá kösse az emberfajhoz, meg a röghöz. A röghöz, az élethez.

- Délibáb! mondotta kacagva Zákány, s visszajött lelkével a mécséhez.

A láng sercegett, pörccikélt. Beszélt.

Minek vagy te itt? Nem neked való ez a hely. Mi van itt? Sötét, szénpor, életgyűlölet, meg borzalmas halál. Vannak itt elegendő a szomorú munkára. Nincs bennök más, mint vágy a kenyér után. Ők összeégnek, agyonnyomja őket az omlás. Jön helyettük más. Egy csomó kéz, felényi gyomor. Amelyek csak szemet vágni, s jóllakni akarnak. Neked nem itt kell ezt a szén után bujkáló vakondokat vezetned, hanem odafent a napfényen kell prófétálnod a szeretetet, s egymásnak a megbecsülését. Az való neked. Az az apostoli munka, nem ez a vakondok vájkálása. Menj innen és adj a te szived melegségéből és nemességéből az embereknek, ha nem kell is nekik, ha megdobálnak is érte. Olyan szüksége van a boldogságot álutakon kergető emberiségnek a melegszívű emberekre! Eszes, okos, bátor, ravasz, számító ember van elég, de melegszívű alig akad. Menj! Addig, míg itt nem maradsz te is egyszer. A bányagáz nem kimél senkit. Összeéget, agyonnyom téged is a robbanás egyszer. A gáznak, meg a szénnel mindegy, akárkivel bán el. Neki csak vér kell. Hús... A lélek mellékes.

Úgy gondolta Zákány, hogy a mécse beszél így hozzá. Talán a lelkének a szava volt az. Akármelyik volt, nem hallgatta tovább. Fölvette a sárgaréz Davy lámpát, s ment egyenes a bányának a legveszedelmesebb részébe. Elgondolkozott. Egy hatalmas ütés visszaterelte a lelkét a gondolatok világából. A veszélyes rész előtt a táróban keresztben függő fakeresztbe hatalmasan belevágta a homlokát, hogy csak úgy szikrázott bele a szeme. Más embernek használt volna a figyelmeztetés, hogy jobban féljen, mert segíteni úgy sem segíthet, ha a robbanás közel, de Zákány még jobban érezte magát a halállal fenyegető helyen.

Kitért egy oldalfolyosóba. Ment megnézni a tüzet. Égett a széntömeg csendes izzással. Kivette a fadugót a habarccsal borított

deszkafalból. Nézte-nézte sokáig a lyukon keresztül az izzó zsarát-nokot, amíg ki tudta állani a talpa a hőséget. Sütött a táró fala, mint egy gőzpokol. Már esztendő óta égett a szén ezen a helyen. Nem használt az elgátolás. Terjedt a tűz napról-napra tovább.

Egy vājóvég elébe érkezett Zákány. A lámpájának a lángja megnyult, s kékes burok lebegett körülötte. Ment a munkahelyre. Csodálkozott, hogy nem hallotta már messziről a csákányütések tompa zaját. A munkások ott tanakodtak egy alig másfél méter magas, s két méter széles lyuk előtt, amely a munkahelyre vezetett. A jobb karjuk, meg a jobb lábukon ott volt a deszkasín, mert görnyedezve, féloldalt fekvő vājók a szenet a bányának ebben a részében. Kezükből volt a csákány.

Munkára készen állottak, de nem merte egyik sem az üreg padlásán összegyűlemlített gázt meggyújtani. Még szemük előtt lebegett a vén Vaszil véres teteme, aki tegnap gyújtotta meg a gázt. Utóljára. Úgy odacsapta a falhoz, hogy a szénporral kellett fölszedni. Azoknak a lyuk körül hallgatagon álldogáló, sápadt embereknek szívébe belopódzott az élet vágya. Félt mindenik a bekövetkező haláltól.

Pedig az ő életükön nincs mit féltetni. Itt lent az örökös homályban a nehéz, izomsorvasztó munka, az esetleges halál. Otthon a nélkülözés, s egy sereg éhes, borzas, sívító gyerek. Mégis kell nekik az élet. Örökös rettegetésével, nyomorával, fáradságával, éhségével, civakodásával...

A bányának ebbe a távoli részébe nem hatott a szellőztetés. A munkahelyen fölgűlemlített bányagázt el kellett égetni, addig amíg annyira föl nem gyűlemlik, hogy magától robban. Mert abban ugyan nincsen köszönet.

Zákány végig nézett a szurtos bányászokon. Megszánta őket. Elgondolkozott az emberiség közös, hatalmas ösztönén: az élni vágyáson, a felmaradni akaráson. Azután ráparancsolt a hozzá legközelebb álló bányászra, hogy menjen be az üregbe, s gyújtsa meg a robbanó gázt. A hosszú, sovány ember lassan fölvette magára a vízbe áztatott bőrköponyeget, föltette arcára a szem helyén vastag üvegekkel ellátott lárvát, kezébe vette a fáklyát, s leguggolt, hogy hasonlóan elinduljon a veszélyes munka elvégzésére. Zákány igyekvésére nógatta. Az a földre kuporodott ember fölnézett rá. A láztól fénylő

szeme tele volt esengéssel és félelemmel. Remegő hangon csak annyit szólt: Uram! öt apró gyermekem van.

A többiek némán bólintottak hozzá. Zákány előtt megjelent az az öt borzas, éhes, sivító gyerek. Fölvette ő maga a vizes bőrkö-pönyeget, s négykézláb bemászott az üregbe.

Fölguyította a robbanó gázt.

A munkások megrázkodtak a lyuk szélén a robbanástól, amely Zákány Csabát, úgy a falhoz csapta, hogy majdnem eszméletét veszítette. Véres fejjel, rogyadozó térdekkel botorkált ki a mélységből. A munkások bekötözték a fejét, s mentek fejteni a szénét. Az öt gyermekes, hosszú bányász pedig hálát adott az Istennek, hogy nem kellett neki meggyújtani az üreg tetején összegyülemlett bányagázt. A gyakornok úr csak ráér kiheverni azt a kis ütést. Akkor fekszik le, amikor kedve szottyan. De a szegény munkás a betegsége alatt csak fél bért kap. Az öt borzas porontynak meg még az egész bér mellett is gyakran megkordul a gyomra.

Othagyta Zákány a munkásokat, s ment tovább.

Egy szűk odúban két bányász várja izzadva a szénét. Lassan óvatosan dolgoztak. A szénből a víz forrásához hasonló sistergéssel, zúgással szabadult ki a gáz. A lámpa lángja hol összezsugorodott, hol megnyúlt. A bányászok szeme apró szurásoktól sajgott. Az ujjai között bizsergő érzés támadt, mintha pókhálóban kotorásztak volna.

Óvatosságra intette őket Zákány. Elrendelte a szellőztetést, s a felgyülemlett szénpor locsolását. A mécse megint percegni, pattogni kezdett. Küldte erről a veszedelmes helyről.

Eleinte nem akart reá hallgatni. De egy belső sejtelemről vezéreltetve mégis eltávozott a bánya kevésbé veszedelmes helyére.

A két bányász pedig ontotta tovább a szénét. A bokáig érő pocsolján keresztül, amelyben álltak, bugyborékolva, pattogva tört elő a bányagáz. A vágás alatt lévő széntömről pattogva finom szilánkokat röpített a levegőbe. Ezek olyan sajátságos hangot adtak, mintha száz, meg száz tücsök cirpelt volna. A lámpa lángja fehéresen izzóvá vált. Hol elaludt, hol föl-föllobbant, mintha valami lidérccláng járt volna boszorkánytáncot. A két bányász nehezedni érezte a tüdejét. Kigyult a szemökben a bányagáz által okozott láz sajátságos fénye.

Tompábban szólt a csákány. Gyorsabb lett a bányászok lélekzetvétele. Még fehéresebben izzott a sustorgó, pattogó mécsesláng. A levegőben pókhálószerű finom ködök lebegtek.

Közelgett a halál lábújjhegyen...

Egy pillanatra elcsendesedett a zúgás, sistergés. A csákány megpihent a szénfalban.

Összezsugorodott a láng egészen a kanóc hamváig. Megszűnt a szemhéjak alatt a szűrő érzés. A levegőben úszkáló pókhálószerű felhők elmosódottabbá váltak.

Csend, ijesztő, kísérteties csend borult a bányára.

Gondolkozott a halál...

A mécs lángja dühösen fölugrott egészen a sárgaréz fedeléig. Egy nagyot csattant. Hirtelen kialudt. Megtűzesítette a lámpa fém szövetét a robbanás. A sodronyháló útját állotta a tűznek, amely fölrobbantotta volna az egész levegőben imbolygó bányagázt.

Mohón nyelte a két munkás szeme a megtűzesedett sárgaréz szövet sötétbe vesző, vérvörös színét. Lelköket megremegtette a félelem. Hátha megismétlődik a lámpában ez a robbanás. Megreped a törékeny üveg. Lángfolyammá lesz a levegő.

Kialudt a láng egészen. Beborult az egész bányára a lélektelel, az ijesztő sötétség.

A szemek előtt egy pillanatig tűzkarikákat rajzolt a belső láz, meg a félelem.

A szűk tárók zugaiban előmlött a sötét. A bányászok lelkében elaludt a remény.

Sötét, ijesztő, bántó sötét...

A halál fénytelen, csillagtalan éjszakája.

Bántón szelte át a sugártalan csöndet egy hosszú, éles csöngetés.

Meneküljön, aki tud!

Csőndben, koromsötétben közeledik a borzalmas halál...

Bánatosan hallatszott a légakna felől a szellőztető gépek egyhangú bűgása. Vontatott, rémes halottas éneke a robbanógáz elől a sötét folyosókon bukdácsolva menekülő bányamunkásoknak.

Az oldalnyílásokból elősiettek a csengettyű szavára a bányászok. Füstölgő, kialudt lámpával igyekeztek menekülni a kijárat felé. Szapora lépteiken, remegő kopogásukon érezhető volt a halál-félelem. Fel-felhangzott a tárók szűk falai között sokszorosan vissz-

hangozva egy-egy elfojtott sikoly, amint egyik-másik menekülő beleütdött valamibe az átláthatatlan sötétben. Az akna zsompja felől ide hallatszott a létrákon fölkapaszkodó munkások tülekedésének zaja. Rugdosták, harapták, lökdösték egymást a sötétben, hogy hamarabb meneküljenek a veszedelem elől. Egyik-másik vadabb természetű a csákányával csinált magának utat az egymásba fonódott, verekedő embertömegben keresztül a feljáró létráig. A szállító kosárra egyszerre tizen-tizenöten is fölkapaszkodtak. Akik bent elfértek, azok szerencsésen napfényre jutottak, a többieket pedig az akna falához nyomta az emelkedő kosár.

Az akna faláról csurgott a párolgó vér, s a menekülők gázoltak a szénporral összekeveredett testroncsokban.

Nem volt ott többé egy sem ember. Állattá tette őket a haláltól félelem, meg a párolgó, friss vérnek a szaga.

Élni!... Élni!... Ki a napvilágra!... A nyomorba, a szenvedésbe, az állati munka fáradságába.

Csak ki!... Élni!... Élni!...

Ezzel az őrvongó vágygyal volt tele mindegyiknek a lelke. Marakodott, gyilkolt valamennyi a gyűlölt, a megvetett, az utált életért.

Zákány a bányának távoli részében volt. Hallotta a csöngettyű szavát. Türelemre intette a vele lévő két munkást, Juont és Gyorgyét. Lassan mentek a kijárat felé. Oktalanság lett volna sietni. Vagy bele jutottak volna a robbanó részbe, vagy a dulakodó, a menekülésért gyilkoló embertömegbe. Így is, úgy is kétséges lett volna a szabadulás. Mindegy, akár összetapossák az embert, akár összeég.

Halál, hát halál...

A vezető táróig az út megtart egy jó fél óráig. Addig meg úgy is eldől a sorsuk.

Egyszerre csak egy rémítő dörgés rekesztette meg a levegőt. Zákány a két munkással együtt a földre terítette a nagy légnyomás. Alattuk, felettük, körülöttük mindenfelé recsegett, ropogott ijesztően a szén, mintha törékeny üvegből lett volna. Hullámozott, dörgött, bömbölt, sülyedezett a föld a talpuk alatt.

A negyedik nyilamon lévő munkahely mögött, valahol a széntömegben, egy fuvadékban nagy nyomás alatt állott az össze-sajtott bányagáz. Fejtették a szén minduntalan. Napról-napra véko-

nyodott a szénfal. Most nem bírta ki a nyomást, s recsegve, ropogva izre-porra zúzva engedett a robbanógáz feszítő erejének.

A szénfal megmozdult, s a bányagáz kinyújtózott. Vilámsebességgel maga előtt tolta a sok ezer mázsányi széntömeget. Rémes recsegés, ropogás között finom liszté örvölve elkergette ezt egészen az aknáig. Leseper, összezúzott maga előtt amit talált. Pozdorjává törte a tárok tölgyfa ácsolatát, véres péppé gyurta az élő menekülő embert.

A tárokon végignyargaló, liszté örvölt széntömeg előtt kavargva száguldó szénporfelhők fölgújtották a munkahelyeken összegyűlemlett gázt. Az bőgve, dörögve, vihogva, hahotázva rohant, mint egy örvénylő lángfolyam a szénportól be nem tömött folyosón föl és alá. A lángoló, föl és alá nyargaló forgószelek elől üvöltve menekültek az emberek. Szaladgáló, égő szövémek. Örültséget sugárzó szemmel, lángoló hajjal, cafatokban lógó, félig elszenesedett végtagokkal. A kavargó, lángoló szél rőt fényét ijesztően világította meg a felkavart izzó szénpor tüzes, gomolygó fellege, amely izzó, tüzeső alakjában hullott a földre. A sűrűn egymásután következő, ágyúk sortűzéhez hasonló dörgést kitöltötte a folyosók recsegése, ropogása. A félig összeégett bányászok nyöszörgése, fájdalmas jajkiáltása.

Örült leány módjára vihogva, hahotázva ugrálta körül a láng a halottak elszenesedett tetemét.

Vihogott, hahotázott a halál...

Odafent az aknatorok öntötte magából a sűrű, rótszínű füstfelleget. Lomhán ráereszkedett a szálló szénporral kevert füstgomoly a dombok, épületek tetejére. Sárgászöröses fényben tetszett át rajta a napsugaras égbolt, mintha az is meggyulladt volna.

Az egész vidéket megreszkedtető dörgésekre ijedten rogytak térdre a dombok lankásán épült, dűledező bányászviskókban a sáppadt, dologtól és szüléstől elnyűtt soványkezü, sárga, ráncosbőrű asszonyok. Keresztet vetettek magukra. Megcsillant a könny a szempillájukon. Hátha az ő kenyérkeresőjük is odalent maradt... Ijedten, jajveszékelve, kétségbeesett siránkozással szaladoztak az aknaházhoz. Egyik-másik boldogan ölelte magához a megszabadult urát.

Éktelen sikoltozás, halálrémült asszonyok sírása és átkozódása, a parancsokat osztogató, ide-oda szaladgáló, ingerült mérnökök dühös, goromba káromkodása töltötte be a levegőt. Bele-beleszólt

ebbe az útálatos, zagyva, emberi hangzavarba a földalatti szűk folyosónak meg-megismétlődő, távoli, tompa dörgése.

Mire Zákányék magukhoz jöttek a nagy légnyomás általi ütéstől, a föld mélyében elcsendesült a dörgés.

Learatott a halál...

Juon, az egyik munkás még szédelgett a fején dudorodó hatalmas vakütéstől, amelyet egy lezuhanó széndarabtól kapott. Zákány és Gyorgye karonfogták, s csöndesen tapogatódzva a szűk, sötét folyosóban megindultak kifelé.

Az elaludt lámpát ilyenkor nem tanácsos meggyújtani. Mentek sötétben. Kiabáltak. Sehol semmi nesz. A bányamunkások mind elmenekültek a bányának ebből a részéből az égő robbanásba szénné égni.

Vagy két-háromszáz métert mehettek már egyenesen, amikor a Zákány lába megbotlott egy nagy szénrögben. Utjokat állotta a folyosó és a kivezető táró találkozásánál a robbanás által odatolt széntörmelék. Mind a hárman megborzadtak. Be voltak temetve. Nincs út a menekülésre. Óvatosan meggyújtották a bányamécseket. Lehetett. A bányának ezen az eltorlaszolt helyén most már nem kellett tartani a robbanástól.

Szétnéztek. Elébbök sötétlett a mécses gyér világánál ijesztően a kivezető tárót kitöltő széntörmelék. Egymásra néztek. Mintha egyik a másik tekintetéből akart volna erőt, bátorságot meríteni a veszély tudatának az elviseléséhez.

Mert semmi, ha az embert összeégeti a robbanás. Kínlódik, de nemsokára meghal. Ha rá omlik a törmelék, akkor is egy-kettő a másvilágra költözik a lelke. De elzárva lenni egy három-négyszáz méternyi folyosóban, egy szál méccsel, amelyben folyt az olaj, s a megszabadulás gyengén pislogó reményével - a legeslegborzasztóbb. Érezni napokig a halálfélelmet a maga rettenetességében, amíg el nem homályosítja az ember szemét az iszonyú, örült-ségbe kergető éhszomj. Nem. Ezt még a legbámulatosabb lélekjelenléttel rendelkező férfi sem tudja könnyen elviselni. Ott már nem is ember az ember, hanem az éhséggel, rémülettel, halállal viaskodó, agyoncsigázott, őrző fenevad.

Zákányt nyugodtabbá tette még a lelki ereje. A két munkás Gyorgye és Juon, meglátva a kijárást eltorlaszoló szénfalat, üvöltött, ordított, dühöngött rémületében. Alig tudta őket lecsendesíteni Zákány.

kány. Mit használ ilyenkor a sírás, jajgatás? Oktalanság! Takarékoskodni kell a test erejével, még a lélegzetvétellel is, hogy kibírja az ember az epedve várt szabadulás megérkezéséig.

Két mécsset eloltottak. Úgyis kotyogott már bennök az olaj. A harmadiknak alig pislákoló fénye mellett visszamentek a munkahelyre az ott hagyott csákányért. Hátha csak egy pár méter hosszúra nyúlik a széntörmelék a táróban, s azután nyitva áll az út a ragyogó napvilághoz, az édes, gyönyöröket adó élethez.

Sietve hozták el a csákányokat, s neki fogtak a törmelék vájásának. Izzadtak, törték magukat, kimerültek, ellankadt kezükből kifordult a csákány, a szén mégis útját állta a kijárásnak.

A bányamécsekből kifogyott az olaj. Most már örökre sötétben maradtak. A segítség, az élet csak kívülről jöhetett.

Várták. A nappal és éj összefolyt a tudatukban az őket körülvevő bántó, ijesztő sötétséggel. Néha szapora csákány ütések zaja hangzott a fülökbe. Tudakolták egymástól. Hallották mind a hárman. Csakhogy nem csákányütések voltak azok, hanem a reájuk törő láznak kopogtatása a fülök ablakján. Azután a fülökben lévő zúgáson kívül nem éreztek már egyebet...

Követelő, gyötrő, vad éhséget...

Csigázta, marcangolta őket az örületbe kergető, dühös, türelmetlen éhszomj...

Gyorgye önkénytelenül kaparászott a csizmaszára körül. Megakadt a keze a pipaszárán. Kimondhatatlan örömmel fogta a fogai közzé. Rágta, szíta a fogai között lévő, nikotinnal átitatott kesernyés vessződarabot.

Juon meghallotta.

- Gyorgye! Ugy-e az a pipaszárod?

- Nem. Hol lenne nekem itt pipaszárom. Régen fölthagytam a dohányzással is.

- Ne hazudj. Hallom, hogy az.

- És ha az?...

- Adj belőle egy darabot, megfojt a szomszúság.

- Az kellene még csak!...

- Adjál...

- Nem adok.

- Embertelen vagy. Odafejt meg, hogy adod a jámbort, a kegyeset. Mindég te viszed a baldakhinumot is. Alamizsnálkodsz, hogy más lássa. Embertelen vagy.

- Akármilyen vagyok. Nem adok.

- Adj! Az öt sebből vérző Krisztus szent nevére kérlek.

- Még arra sem adok. Ő is csak azt mondta, hogy »úgy szeresd embertársadat, mint magadat«. Ha neked adnék belőle, jobban szeretnélek, mint enmagamat. Ne kunyorálgj! Nem adok... Én kibírom rajta egy nappal tovább az éhséget. Egy nap sokat számít. Segíthetnek rajtunk kívülről. Így még megszabadulhatok. Első a magam élete. Csak azután gondolhatok a máséval.

- Ti csak ketten vagytok, de én hatod magammal.

- Ki tehet róla? Magad! Szegény embernek terhes az élet még másodmagával is. Szép! Haljak meg úgy-é azért, hogy a te négy éhes porontyodnak legyen kenyerere? Juon nem szolt többet semmit, csak hallgatott, szomorún, lecsüggesztett fejjel.

Zákánynak hasogatta a szívet a két munkásnak a beszéde. Ebben a kis párbeszédben megtestesülve látta az egész emberi nemnek szívtelen, utálatos önzését. Ellágyult a szíve. Szerette volna ebben a pillanatban az emberiség összes szenvedőjét keblére ölelni. Vágy szállta meg a keblét, hogy az ő mély, forró lelkének a szeretetét elpazarolja a hidegszívű, számító emberek között. Már egészen belemelegedett az apostol szerepbe, amikor a fülhasogatása eszébe juttatta, hogy négyszáz méter mélyen el van falazva a föld alatt. Nem igen rémítette már a halál. Belegyőződött. Nem használt volna semmit, ha perelt volna is ellene. Az éhséget, a szent, nem hatotta meg semmi. Hanem most a halál küszöbén mégis megrezegtette a szívet az életnek a vágya. Szeretett volna életben maradni. Föltűnt a szeme előtt a harangodi udvarház. Az édesanyja, meg a nővére. A kalászt ringató széles rónaság... Azután elkalandozott a lelke Selmece. A barátokhoz. Megállapodott a toronyszoba melletti csinos leányszobában. Látta a Sarolta pici íróasztalát. Hányszor gondolkozott arról ottléte alkalmával, hogy azon fog neki Sarolta írni parányi, gyöngéd, szeretettől áradó levelet. Szeme elébe ötlött az olvasó az ágy melletti szekrényre akasztva. Most nem bántotta az sem. A nagy fikus a szögletben. A szerelmi álmokat ábrázoló képek a falon... Vége... Eltűnt minden a napvilággal. A szíve szerelmes, forró vágyának, a

lelke magasztos eszméinek útját állotta talán örökre a durva, otromba szén... Minden elveszett, a napvilággal, a mosolygó étellel.

Fönt a tárok bejáratánál az akna lábánál lázasan folyt a mentés. A tűz a robbanás után csakhamar elaludt. A kiterjeszkedett gáz, amely a széntömeg belsejében óriási nyomás alatt állott, betömte mindenütt szénporral a kivezető utakat. A munkások összeégtek, elhamvadt testük összekeveredett a szénporral. Nem maradt belőlük más, mint egy pár szerteszórt szenes csont. Egy maréknyi hamu... Nagyrészők megfulladt a robbanás után keletkezett füstben, mérges, fojtó gázokban. Bányász halál...

A félig megszenesedett holtakat kirakták hosszában az akna ház előtt.

Murcos gyermekek, lesóványodott, beesett szemű asszonyok szívétépő siránkozások között keresték a fölismerhetetlen, szenes tetemek között az apjukat, meg az urokat. Azután ráfogták egy holttestre, hogy az az övük, s a mellett sírtak nagy jajveszékeléssel.

Szomorú látvány. Az istenadtáknak az a két, csákánynyélből elkérgesült, repedezett, izmos kéz volt minden vagyonuk. Azt is elragadta a bánya. Felemésztik csakhamar a sovány végkielégítést, s azután mehetnek koldulni. Szegény embernek koldustarisznya az öröksége. A legkönnyebb életmód, ha nem társul hozzá a szegénység.

A hatóság jegyzőkönyvet vett föl az esetről. Fűrészte a szerencsétlenség okát. Mit használ az annak a holttestek körül sivalkodó porontyoknak, meg a munkától elnyűtt, köhögő, özvegyen maradt asszonynak? Semmit. Betűvel nem lakik jól a telhetetlen gyomor...

Azután a harminc, s egynéhány összeégett hullát belezárták egyenként gorombán meggyalult, sietve összetakolt, fenyőfa koporsókba. Akármelyikre ráborulhatott a zokogó özvegy, s a koldúsvezetőnek maradt árva. Ki ismerné föl a magát a sok elszenesedett tetem közül? Halott, hát halott...

Mondott felettük a pap rikató beszédet, a katolikusok fölött pedig elénekelt a plébános szomorúan a *Requiemet*. Elkapták őket az alig három láb mély sírba. A hant fölibe állítottak egy lécből eszkábált keresztet. Másnap mondtak a lelkük üdvösségéért misét a dombtetőn emelkedő templomban. Azzal vége... Elfelejték őket. Még az emléköket is. Hamarabb, vagy később... Egyre megy.

Az igazgató meg vakarta a fejét a végkielégítések miatt. Leszidta a mérnököket, s újévkor nem emelte a fizetésöket. Türték a méltatlan szidalmat. Hja! Első a kenyér. Azután az önérzet.

Mind mélyebbre-mélyebbre hatoltak a mentési munkálatokat végző bányászok a munkahelyek felé. Négy nap mult el a robbanás óta. Éjjel-nappal megfeszített erővel hordták ki a széntörmeléket. A bányászok nagy üveggolyókkal a fejükön, amelyekbe a hátukon lévő szekrényből sűrített levegőt eresztettek, megközelítették a legveszedelmesebb helyeket. Mindennap összeégett bányászokat hoztak a fölszínre. Meghiúsították az asszonyok és gyermekek reményét, akik még azt hitték, hogy az ő kenyérkeresőjük valami csodálatos módon életben maradt a robbanás után keletkezett mérges gázokban.

A Juon négy apró, kócos gyermeke minden nap háromszor elment az aknához tudakozódni az apja felől. Az öreg, kérgestenyérű bányászok szeretettel dédelgették az egymás kezét fogó, négy, apró fiút. Könnybelábadt szemmel biztatgatták őket mindennap. De amit mondtak, maguk sem hitték. Igen, előkerül Juon is - gondolták - de elszenesedve, vagy összeroncsolva.

Elmult a hatodik nap is. A bányászok már közeledtek affelé a hely felé, ahol Zákány el volt zárva Gyorgyéval és Juonnal.

Még éltek mind a hárman. Gyorgye és Juon már jó régen félrebeszért. Zákány még tudott valamennyire gondolkodni, de már ő is közel volt ahhoz a ponthoz, amelyben a kínzó lázálmok káprázataiba megy át az éber öntudat. Még birkózott a lelke a révedező szemű örülettel. Még megtudta itélni a helyzetet. Érezte, hogy beleszédülnek a vízbe, ha végkép elfogy a levgő. Belefúlnak a szennyes, iszapos vízbe. Már hónaljig ért a víz. A robbanás után a táróban keletkezett hasadékon keresztül betört, s megtölti egészen. Még néhány óra, s azután végük.

Juon végső erőfeszítéssel oda támolygott a kijárást elzáró széntörmelékhez. Vad dühvel belemélyesztette a tíz ujját az éles törmelékbe. Az örültek erejével szórta a háta mögé a sulyos széndarabokat. Fájdalmasan fölördített mikor véresre marta a kezét az élesre tört széndarab. Eltékozolta az utolsó erejét is a menekülni törekvésre. Belefordult a vízbe. Kínos vergődés után belefűlt.

Gyorgye is görcsöt kapott a hideg vízben való állástól. Lesülyedt ő is a piszkos vízárba.

Zákány Csaba iszonyattal hallgatta végig a vízbefúló két munkás végső, rettenetes küzdelmét. Várta megadással mikor kerül reá a sor. Amint a két munkás halálvergődése által fölkapart, mocsos víz hullámai elsimultak, érezte a bőrén a feljebb-feljebb emelkedő folyadék hidegségét. Hallotta távolról a hasadékon betóduló víz zuhogását. Másfél arasz még a szájától. Aztán vége. Menekülni, fölkapaszkodni előre nem lehet sehová.

Hálál, vízbefúlás mindenütt.

Még egyszer visszaszállt a lelke a harangodi udvarházba, búcsút venni a nemzeti asszonytól, meg a nővérétől. Azután átrepült Selmecre. A toronyszoba melletti leányszobába. Elbúcsúzott Saroltától is. Itt a halál révén megbánta, hogy olyan nagyon elemezte az érzéseit.

Legboldogabbak azok az emberek, akik nem vizsgálják az érzéseiket a megfigyelés lámpásánál, hanem szeretnek hévvel, öntudatlanul, s vakon, meggondolatlanul odaadják magukat egy hatalmas, kimondhatatlan gyönyöröket adó érzésnek. Olyan szomorú, szürke az élet. Olyan kevés benne a derült, mámort osztogató pillanat. Balga álmódózók azok, akik elhagyják röpiülni az ilyen perceket, a nyomtalan elmúlásba, hideg semmiségbe... Ők, az ébrenálmódózók tiltakoznak az ellen. Hagyják elfutni a gyönyört, a mámort, a szerelmet, a soha vissza nem jövő ifjúságot. Csak a kezüket kellene kinyújtaniok utánok. Nem... Mennek tovább zsongó dallamokkal a keblükben. Mintha nem is e földről valók volnának... És egy örökös epedésben eltöltött élet után sóvárgó álmokkal a lelkökben, gyönyörszomjijal az ajakukon, kielégítetlenül botlanak bele a sírba... Álmódózók!..

Remény!..

Át tudjátok-e érezni ezt a színtelen, kéttágú szót? Bizonyosan megcsalt már benneteket is. Csak a keserűségeire emlékeztek. Arra nem, hogy hányszor táplálta a lelketeket csüggedező bizalmát. Az örömet elfelejti az ember, a bánat fájása pedig megmarad. Remény! Könnyelmű adós, aki mindég csak hitegetsz. Megcsalsz, áltatsz bennünket, de hű maradsz hozzánk egészen a halálveszedelemig, amikor már elhagy az öntudat is bennünket.

Ott volt a Zákány Csaba lelkében is. Még akkor is, amikor a víz egészen a felső ajakáig ért, s lábujjhegyre ágaskodott, hogy az orrán be ne csapjon. Még másfél centimétert kellett csak emelkedni a víznek, s azután Zákány Csaba is úgy jár, mint a két bányamunkás.

Elaltatja örökre az iszapos, szennyes víz. Másfél centiméternyire a vízszínétől, a haláltól. Tudjátok micsoda ilyenkor a remény? Csaló, aki az életet hazudja a fülünkbe, hogy könnyebben essék a meghalás.

Az életre gondolt Zákány is a halál küszöbén. Sarolta jutott megint az eszébe. És megfogadta, hogy ha megszabadul, azt a leányt mindenáron a magáévá teszi.

Megszabadulni most, mikor az ember orra előtt másfél centiméternyire van a halál, ezt a képtelenséget is csak nagy ámitó, a remény súghatta a Zákány fülébe.

Nagy erőlködéssel még ki tudta emelni az orr lyukának a felét Zákány a vízből. Még mielőtt egészen ellepte volna a víz utolsó lehelletét, elhomályosodott a szeme, a térdei megrogytak. Alámerült... Végso vergődésében csakány ütések hallott, szeme előtt mécses pislogó fénye vibrált, s úgy érezte, mintha a mocsok, undok víz ragadta volna kifelé.

Nem a Zákány káprázatának a képei voltak ezek. Csakugyan megérkezett a segítség. A beszorított víz zúgva tört ki a táróba a széntörmelékben vésett lyukon keresztül. A három tetemet vitték ki eszeveszett gyorsasággal a napvilágra.

Szívtépő látvány volt, amint a nemzeti asszony meglátta a fiát. Scandál, Csimborasszó, Csap visszafojtották a sírásukat, még Dr. Frisch szeméből is előcsillámlottak a könnyek. Őt is elhozta magával a nemzeti asszony. Pedig hát ő sem tud a halál ellen semmi medicinát. Dehát a nemzeti asszonynak nagy volt a bizalma hozzá.

Juonnak a négy kis fia ott pityergett az anyjuk kopott kabátjába csimbalkózva. Az elaszott, magas, sovány asszony fülhasogató módon jajveszékelt. Az emberek, akik körülállották a leterített testeiket mind elérzékenyültek. Kotnyeles, élesnyelvű oláh asszonyok sugdostak a bámészkodó tömegben. Némelyik elsíratta még egyszer a tegnapelőtt eltemetett urát. Csodálattal szemlélték a Zákánné nem arcát. Nem tudták megérteni, hogy nem siratja az egyetlen fiát. Bizonyosan nem szerette - mondogatták rosszakarató hanglajtással. Az ő közönséges fejük, hogy tudta volna fölfogni, hogy a legszívtépőbb fájdalom szárazon hagyja a szemet?

Megkezdték az élesztési kísérletet. Zákányt bevitték a rendelő szobába. Gyorgyét, meg Juont kint hagyták az aknaház előtt. A kergestenyerű munkásnak ott is jó. Köszönje meg, hogy még ott is hozzá nyúl az orvos finom, fehér, gyűrűs kezével.

Hideg vízzel locsolták először is végig őket. Ecetes vízzel mosogatták az arcukat, kezüket, mellüket és lábaikat. Többször végig dörzsölték őket lágy kefével. Különösen a talpukat. Erős vízsugarat bocsátottak a gyomorgödör tájékára, hogy a lélegzésük meginduljon.

Egy félóra múlva Gyorgye éledni kezdett, Juonnak nem használt sem a torna, sem a szalmiákszesz. Maghalt.

Bent a rendelő helyiségben mindent elkövettek, hogy Zákány Csabát életre térítsék. Dr. Frischről csakúgy szakadt az izzadság. Sehogy sem tudta két kollégájával Zákány tüdejét lélegzésre kényszeríteni. Nem használt semmit a mustárlisztép sem, amelyet a lába ikrájára és a mellére raktak.

A nemzeti asszonyt biztatgatták, bátorították. Pedig ő nem kért senkitől sem reménységet. Vértó szívvel belenyugodott az Isten akaratába.

Dr. Frischnek eszébe jutott valami. Feltalált ő valamikor egy mesterséges légzést előmozdító készüléket. Akkoriban lerántották az orvosi szaklapok. Ő maga sem sokra tartotta. Magával hozta azzal a gondolattal, hogy hátha most lesz alkalma kipróbálni. A nagy kapkodásban majd el is felejtette. Bekapcsoltatta a gyomrára Zákánnak a gummi lapot, s alá lábbal hajtott fujtatóból levegőt préselt. A levegő minden lábnyomással ránehezedett a gyomor falára, s egy kis szelepen a nyomás megszűntével eltávozott a gummi lap alól.

Már jó tíz perce működött a készülék. Zákány feküdt élettelelenül. A mesterséges légzés megindítására fordított idő öt perc híján egy órát tett ki. A remény még a legjobban bizakodókat is elhagyta már, mikor Zákány Csaba fölnyitotta a szemét.

A nemzeti asszony ráborult éledni kezdő fiára, s csöndesen zokogni kezdett.

Bántóan hasított bele az elfojtott sírásba egy indulni készülő vonat éles sipítása. Vitte a szent messze vidékekre.

Téli zimankós estén a kályha barátságos melegében sütkérező, hintaszékükben kényelmesen nyújtózó száz, meg száz ember közül vajjon eltűnődött-e egy is azon, hogy zsarátnokon izzó, sziporkázó széndarabokhoz halavány bányamunkások vére tapad?... A kényelemnek nem jut eszébe a nyomor...

Gyorgye pedig magához vette Juonnak négy árva maradt fia közül a két legkisebbet.

Bántotta a lelkiismeretét, hogy megtagadta Juonnak a kérését ott a föld alatt.

Könnyebb a napvilágon valakivel mindennap megosztani a betévő falatunkat, mint egy avas pipaszárnak odaadni a felét ember-társunknak az éhhalál veszedelme előtt négyszáz méternyi mélyen a föld gyomrában.

Talán valamennyien úgy cselekedtünk volna, mint Gyorgye. Mert mindnyájunk lelkében ott lappang mélyen elrejtve az önzés.

Sokszor a legnagyobb, legszebb önfeláldozás álarca alatt. Csakhogy nem látjuk. Magunkban szép minden a mi gyarló szemünknek...

Az utálatos, soha ki nem alvó önzés, amelynek jelentősebb szerepe van az emberiség fönmaradásában, mint a szeretetnek...

Jönköpingsek.

Halad az idő...

Nem vár még a selmecbányai szép leányok kedvéért sem. Megy, siet, rohan az elmúlásba, a semmiségbe.

Hiszen az még nem volna valami nagy baj, hogy a nyughatatlan idő sebes szárnyakon tovalebben. Hadd repüljön. Nagy az útja az örökkévalóságtól a végtelenségig. Lehet biz az egy-két nagyobbkább tyúklépés. Ha ennél sokkal nagyobb baj az, hogy minden eliramló nappal vénebb lesz az ember. Nemcsak az ember, a fejiénép féle is.

Egy esztendő még a selmeci leányzók életében is egy esztendő. Ha férjét nem hoz is mindenik számára, hát hoz az szivükbe epedő szomorúságot, az arcukra meg hervadást.

Jó is volna, ha a ruhaviselettel el lehetne csaklizni az évek sorakozó számát! Aranyért sem lehetne látni öreg asszonyt. De bizony mamák bölcs belátása szerint meghosszabbított, vagy megrövidített szoknya csak az udvarlónak szól. Kacéron föl húzódik a formás bokák fölé, ha messzi még az eljegyzés reménye; szemérmesen cirógatja a földet, ha a leányszoba ajtaján kopogtat az epedve várt Hymen istennő. Ez a két szempont az irányadó. Dicséretére legyen mondva - nem tudom a szigorú mamáknak, vagy a jónevelt leányoknak? - a hosszú ruhát nem azért hordják Selmecen, hogy alkalomadtán ingerlően meg is lehessen mutogatni alatta a formás, finom cipőbe bujtatott lábakat.

Hja! hja! A jóhiszemű udvarlóval csak könnyen el lehet hitetni az eladó *családi megbeszélés* szerint megkevesebbitett - vagy ami sokkal ritkább - egy-kettővel megtoldott éveinek a számát. Nem úgy ám az idővel. Ez a vén, kitanult udvarló, aki bókokat egy bizonyos életkoron túl még a legszebb leányoknak sem mond, nem a ruhára ügyel, hanem a szívet nézi. A szív pedig nem hazudik, nem színlel, mint a sötétkék, vagy a galambszürke ruhaalj, hanem az évek száma szerint őszintén dobog. Rá sem hederít, hogy a szőke, vagy barna leány bokorugró szoknyában jár-e, vagy földig érővel boronálja a kövezetet. Ha tizenhat éves, tele van színes, bolondos leányálmokkal, ha húsz felé kocog; követelő szerelemmel, férjhezmenéssel.

Mert a leánynál a szerelem mellett mindég ott van a férjhezmenés reménye is. Sőt mindég az a legelső. A férfinál pedig a szerelem mellett a házasságnak még csak a gondolata is a legeslegtolsó.

Így van biz ez még Selmecebánya gidres-gödrös városában is. Pedig ám itt sok minden nincsen úgy, mint más imilyen-amolyan helyen. (Hogy a sok kivétel közül csak egyet említsek, Selmecebánya sz. kir. városnak egyetlenegy hordárja van, s annak is kettes szám kérédik a sapkáján.)

Egy esztendő tenger idő a leányszív történetében. Máshol is. Selmecen meg legkivált. Más városi leány, a farsangot kivéve, alig találkozik egy-két fiatal emberrel egész esztendőn át. A selmeci szín-ről-színre láthat mindennap két-háromszáz akadémikust. Abba szeret bele, amelyik legjobban tetszik neki. Egy esztendő alatt azután átmehet egy leányszív a szerelemnek minden változatán. Átélteti a büszke, dacos, féltékeny, álmodozó, követelő, reménytelen, lemondó, csalódott szerelmet. Melyiknek hogy tetszik.

Hanem hát még a selmeci leány is beleún egyszer a sok mindenféle szerelembe. Amikor a huszadik farsang kezd zajos mulatságaival felé közeledni, egyszerre megváltozik. A szíve kezd gondolkodni. Feléled benne a praktikus szerelem. A mulatságokon körülötte dévajkodó, hirtelen fölcseperedett *bakfis*, *pocok* és *csitri* népség között idegennek érzi magát. Kikiváncozik a zajos bálteremből, egy kedvesen berendezett lakás merengő hangulatába, egy csinos, gondozott bajuszú férj mellé... Ebből a hangulatból kifolyólag aztán ügyet sem vet a körülötte futkosó *balek*-seregre, hanem barátságos,

sokat ígérő mosollyal fogadja az *ultrasupraveteranissimus* köszöntését. Mert emberi és isteni számítás szerint az ultrasupraveteranissimusból mégis csak hamarabb lesz *valami*, mint a gyámoltalan, kiskorú balekből.

A huszadik év határjelző a leány életében. A mama csak azt veszi észre, hogy az ő csöndes, szelid leánya perlekedő, engedetlen lesz. Az asztalterítésnél mindig eltör valamit. Elhanyagolja a zongorázást, beleun a festésbe, undorodik a konyha levegőjétől, himzésnél véresre szurkálja az ujjait, elszabja a ruha alját. Szóval egészen ki van cserélve. Naphosszat az ablakban ülne az ő szorgalmas, dolgos leánya, s úgy intézi a dolgot, hogy az ebédfőzés ideje alatt a jégpályán legyen. Mindennap új ruhát szeretne. Este pedig nem csinál egyebet, mint nekiül a sok, ostoba, érzélgős regények olvasásának. Szegény, mama kétségbe van esve kedves leánya ilyenén megváltozásán, s búsan sóhajgatja, ha nem látja leányában a családanyai érények összességét: Nem az én leányom... Dehogy is nem az. Éppen olyan piros-pozsgás, jóltáplált mama lesz ő belőle is, mint az édes anyjából; olyan gonddal fogja ő is nevelni szősi leányait; a konyhapénzből ő is meg fog tudni takarítani egy-egy selyem bluzra, hogy az öreg ne mormogjon; a diák fiának ki fogja ő is fizetni suttyomban a tartozását; szelid, békétűrő, a családi békéért sokat elnyelő asszony lesz ő belőle is... Csak most húsz éves... Nem fogja megérteni ő sem a leánya húsz éves lelki állapotát. Nem fog visszaemlékezni a magáéra.

Húsz év! Küszöbe a vén leányságnak. Az eladó szíve ilyenkor tele van mohó, türelmetlen vágyakozással az ismeretlen gyönyörök, a férfi, a férjhezmenés után...

Selmecebánya híres arról, hogy mindég idejében férjhez mennek a leányai. Háromszáz akadémikus, háromszáz fiatal, szerelmes szív! Ilyen körülmények között nem csuda, ha kevés a vén leány. Bohó, fiatal, szerelmes szív nem mérlegeli a szerelmet. Egy-kettő *csűrbe szalad*. Évtizedekig alig akad Selmecen leány, aki nem akadémikussal köttetné be a fejét. Én szentül hiszem, hogy a születendő leányokat éppen eme körülmény miatt előszeretettel hozza a gólya Selmecebányára. Gondja van a jó Istennek, hogy az akadémikus a hat-hét esztendő alatt meg ne unja a különben nem sok látványossággal dicsekedhető Selmecebányát. Nő leány minden esztendőn annyi, hogy

sok is. Így aztán megesik, hogy a leányok jegygyűrű nélkül közelednek a huszadik évhez.

Amikor a mamák már nem tudják túrni leányaik szeszélyeskedését, nagy nehezen rájönnek a baj igazi okára. Egyik-másik tilbuzgóan teljesíti anyai kötelességét, s reáadja magát a férfifogás csalafinta, fortélyos mesterségére.

Kezdődnek a vacsorák. A társaságbeli akadémikus elszámolja az ujján az ismerős családait. Ha nem teszi ki a hetet, akkor köt még ismeretséget. Melyik akadémikusnak jutna eszébe vacsorát is választani a kosztadónál? Az akad itt, vagy amott, csak nem kell beadni korán valamelyik leányos háznál a derekát, mert akkor ugyan nem vár rá senki. Fogott embernek nincs értéke.

Boldogan traktálják a mamák a meghívott akadémikusokat. Mert tudják, hogy az eladó bájainál igen sok udvarlóra végzetesebb hatással vannak a leányos házaknál kellemesen eltöltött vacsorák. A családi élet kedves, meleg hangulata; a mama szeretetreméltósága; a szépen bebutorozott, kellemes családi otthon; a hófehér abroszokon csillogó ezüst tálak; természetes cserépkályhában barátságos meleget árasztó vidáman pattogó tűz; az izlésesen föltálat, étvágygerjesztő polgári vacsora; a kristálytisza poharakban habzó bor; szemben, vagy mellette az ember mellett egy viruló, kékszemű, fekete hajú leány, akinek kellemesen csengő hangja ismeretlen gyönyöröket ébreszt a banyaingjébe, vagy atillájába beleszorított akadémikusba: jóleső hangulatba ringatják a fiatal szívet, az imígy-amúgy bebutorozott, hideg, sokszor bizony a padláson kucorgó szűk diákszoba ridegsége után. Hazaszáll a lelke a kedélyes vacsorák közben a boldog, szülői házba. Talán a nővére éppen úgy töltögeti valakinek ott a kihúzott asztal mellett rózsás ujjával a párolgó, zamatos teát, mint neki most ez az idegen leány. Ellágyul a szíve, s egyszer a zongora mellett megmondja annak a leánynak, hogy szereti. Az eladó pirulva igent mond, s kész a boldogság. Várnak egymásra, míg a firma elvégzi az akadémiát, s állást kap valahol a vadregényes hegyek alján...

Akadtt abban az esztendőben is elég húsz tavaszt számláló leány Selmezbányán. A mamák hüek maradtak a régi rendszerhez. És az akadémikusok is hüek maradtak - a leányhoz nem mindég - a vacsorákhoz.

Körndléknél is elhatározták ilyen vacsoráknak a tartását. Mert bizony már Sarolta is a húsz felé kezdett ballagni. Az ő szívében is kezdett követelőzni a húsz éves leányok mohó, türelmetlen vágya. Igaz, hogy kéznél volt Integrál. A Sarolta szemében a fejetetején frizurájával jól eltakart, Zákánytól kapott, hatalmas vágással is növekedett. De mégsem növekedett annyira, hogy Sarolta megállapodott volna még egyenlőre mellette. Zákány után valaki más után vágyott. Csak, ha az nem jön, akkor gondolt Mildére.

Saroltának esze ágában sem volt vén leánynak maradni. Amikor Zákány búcsúzás nélkül eltávozott Selmezbányáról, búslakodott egy kicsit. Megáztatta egynehányszor a vánkosit kiomló könnyeivel. Az arca megfogyott, fehérebb lett. Eleinte még arra is gondolt, hogy zárdába megy, s eltölti életét a szerelemnek megtagadásával, az élet szépségeiről való szomorú lemondásával. Úgy belétele már magát a zárdák szomorú, vágyakat ölő hangulatába. Sokszor formált fehér gyócsból a feje fölé az apáca fejkötőhöz hasonló fejdíszet. Nézegette magát a tükörben. Arra gondolt, hogy amikor majd serdülő leányokat fog kísérni a templomba a zárdá falai közül, mennyi vágyó pillantás fog repülni felé az utcán ácsorgó férfiak szeméből. Tetszelgett magának azzal a gondolattal, hogy az emberek a szerelem mártírjának fogják tartani. A szobájában járva-kelve bizonyos felmagasztosultsággal gondolt arra az időre, amikor fölveszi majd a sötétké apáca ruhát, s lemondva a világi hiábavalóságokról, fölcseréli a Körndl Sarolta nevet a Soror Clarissa névvel.

Soror Clarissa... Soror Clarissa... Hányszor mondogatta magában. Mikor ünnepélyes komolysággal, mikor becézgető szeretettel. De nem jutott tovább. Jött a tavasz rügyeket nyitó, szerelmi vágyakat ébresztő, aranyos napsugarával. Sarolta szívében vágyakozóbb lett a szerelem szomja. Amikor a fák virágba borultak, s a levegőben szárnyra kelt a virágzó rétek illata, belátta, hogy nem lemondásra született. Szeretnie... szeretni kell. Ha mást nem, hát Milde Arthurt...

Hanem most sok gondot okozott Körndlének, hogy az akadémikusok közül kiket hívjon meg. A *jönköpingeket* vagy a *bursokat*. Végre is Sarolta határozott kívánságára a bursokat hívta meg, mivel a Burschenschaft elnöke Milde volt.

Az alatt az egy esztendő alatt, amíg Zákány a Zsil völgyében volt, sok minden megváltozott Selmezbányán. Külsőleg nem, mert

hiszen a városház hátulja még mai nap is elől van, hanem az emberek szívében igen. Már magyar szót is lehetett az utcákon hallani. A magyar tanítási nyelvnek az akadémiára való behozatala óta, a Zákány felszólalása után az akadémikusok erőssége, a Burschenschaft bomladozni kezdett. Csap, Scandál, Csimborasszó mindent elkövettek, hogy a Burschenschaft ellen áramlatot támasszanak. Szívós kitartással, nagy körültekintéssel sikerült is ez nekik, annyira, hogy a következő októberben már hatvanan nem iratkoztak bele a Burschenschaftba. Ennyi emberrel már nem tudtak mit csinálni a bursok. Nem ért semmit a fersisz. Még ő közülök sem tartotta meg sok. A Burschenschaftból kiváltaknak igen nehéz volt a helyzetük. A legtöbb leányos házból kiszorították őket a bursok. Gunyból elnevezték őket jönköpingseknek.

Akkoriban jöttek használatba a svéd gyújtók. Hozzánk is hoztak Jönköpingből eleget. Új volt a gyújtó, új volt a Burschenschaftból kiváltak törekvése, innen származott a gúnynév. Lehet, hogy a különváltak között keletkező *önképző*-kör, s a gyújtókon lévő *Jönköping* felírás között csekély hasonhangzás adott alkalmat a *jönköpings* gunyos elnevezésre. Így lett a fjordok országa egyik városának neve nálunk csufnév.

A német nyelvű társadalom rossz szemmel nézte a jönköpingsek mozgalmát. Maga a tanári kar sem rokonszenvezett nagyon az újítókkal. Talán azért, mert félt az ifjak közötti egyenetlenkedés esetleges elfajulásától. Talán, mert a Burschenschaft-hoz kötötte őket is ifjúságuknak, boldog, verőfényes emléke.

Az öreg *Kacs*la bátorította, buzdította a kitartásra a jönköpingseket. Nagy magyarságáért kapta a professzor a vulgóját is. Valahol Alsópomerániában született. Idevetődött hozzánk, s magyarrabb lett közöttünk, mint mi jómagunk. A magyar tannyelv behozatalának ő volt legbuzgóbb követelője, pedig még akkor nem tudott egy árva szót sem magyarul. Lement a magyar alföld szívébe, s három hónap alatt megtanult magyarul. Hogy nem tudott a megalapít és megállapít között soha sem különbséget tenni, nem nevelték ki érte. Amikor a legelső, sujtásos magyar ruhát elhozták neki, levágta az ellenzőjét. Azt hitte, hogy a szabó csak úgy felejtette a nadrágján azt a lelógó darabot. Annyira magyarrá lett az öreg, hogy irtó hadjáratot indított az idegen kifejezések ellen. A paragrafus neki *kalcsa* volt innen kapta a vulgóját. A kémiában beszélt az öreg *halvany*savas

hamany iblanyról, *halvany*savas *ham* élegről, azután *légeny*ről, *dárdany*ről, *köeny*ről, s az Isten tudná még, hogy micsoda furcsa nevekről. A zsiráfot *nyakorj*ának hívta, a török majmot meg *farkagom*nak. Nem törődött a gúnymosollyal, amely egy-egy ilyen név használatánál érte. Magyarul nevezett mindent. A sinus *kebel* volt, a cosinus *pótk*ebel. Áldott jó szíve volt az öreg Kacslának. A szíve nemességénél csak a tudománya volt talán nagyobb. Meghítták többször a külföldi egyetemekre, amelyet ő akkor az universitást magyarrá átültetvén, mindenségnek hívott, tanárnak. Nem ment. Itt akart maradni a magyar földön soványabb fizetés mellett... Egyszerűségéről, s szórakozottságáról humoros anekdoták keringettek. Ráfogták, hogy amikor nyíratkozni akar, egy gyékény szakajtó kosarat tesz a fejére, s ollóval maga nyesdesi le a kilógó hajfürtjeit. Azt is beszéltek róla, hogy egyszer elhagyta a szobájának a kulcsát, s három hónapig az ablakon járt be, csak mikor egyszer a fejét az ablakrámba beleütötte, akkor vette észre, hogy eltévesztette az ajtót. Tréfálózva még azt is beszélgették az öregről, hogy szórakozottságában még a saját születésénél is elfelejtett jelen lenni. A szegény akadémikusoknak édesatyja volt az öreg. Akinek a pénzéből nem jutott, tellett az ő szívének a jóságából. Ez pedig többet ér a pénznél. Hadi-lábon csak a tyúkokkal állott az öreg. A kedves virágait mindig kikaparták az átkozottak. Nagyon megbotráncozott ezért, s drámai pózban odaállt a felesége elé, dörögve így szólt: Terts, félékd tyúkjaidnak ádáz dühét! Plántáim ím mind kikaparvák... Ez volt az öreg Kalcsának a legerősebb kifakadása az élet bajai ellen.

A jönköpingsek az öreg Kacs

la rajongó magyar lelkéből merítették a lelkesedést, a kitartást, a német társadalom megmagyarosítására, s a Burschenschaft megtörésére. Szükségük volt a bátorításra a társadalom nemtörődömségével, meg a bursok határtalan terrorizmusával szemben. Gyakran elment közójök az öreg a Szöllőhöz címzett korcsmába, ahol, hogy a sörívő bursoktól még ebben is megkülönböztessék magukat, kedélyes borozgatás közben panaszkodtak el a jönköpingsek egymásnak bánatukat, s lelkesítették az ingadozókat a küzdelemre.

Egy családot Körndlékben ismét elvesztettek a jönköpingsek. Eddig Saroltaékhoz bursok, jönköpingsek vegyesen jártak. Ha jött az egyik párt, távozott a másik. Most a vacsorára való meghívásnál választani kellett a két párt között. Sarolta a Milde kedvéért a

bursokat választotta. Ha Zákány Selmeceen lett volna, alighanem a jönköpingsek kaptak volna meghívót a Körndlék asztalához. Dehát Sarolta Zákányról majdnem másfél év óta nem tudott semmit. Bele-fáradt a lelke a várakozásba, a búsulásba. Nem kívánczozott már egy cseppet sem a zárda komor falai közé, de annál inkább egy kedves családi otthonba, ahol ő legyen az úrnő.

Zákány a második szemeszter elején jött Selmecere vissza. Nem kellett most már a fersisztől tartania. A hatvan-hetven jönköpings ellen nem volt olyan könnyű boldogulni. A közönség egy része nagyon is megunt már a bursok garázdálkodását, féktelen terrorizmusát, s jobban-jobban kezdett a kifogástalan magaviseletű jönköpingsekkel rokonszenvezni. A még nem régen erős, hatalmas, rettegett Burschenschaft haldoklott...

Körndlék már egy héttel kibocsátották a meghívót Zákány megérkezése előtt. Csimborasszó, Csap, Scandál nem igen tudtak róla. A bursok nem érintkeztek velők, mások meg nem igen beszéltek a Körndlék készülő vacsorájáról.

Amikor Zákány megérkezett, Csimborasszó hozzácsatlakozott Saroltához az utcán. A leány arca bíborpiros lett a Zákány nevének az említésére. Szívében egyszerre fölujult a régi epedés. Ügyesen elrejtette beszéd közben, hogy Zákány számára a házuk bármikor nyitva áll. A lelkében életre keltek a régi színes leányálmok. Hátha még nincs későn. Zákány hátha szereti, s egyszer csakugyan megvallja neki a szerelmét.

Alig hitte, hogy elbúcsúzzék Csimborasszótól. Lihegve szaladt fel a lépcsőn, az izgalomtól, s boldogságtól kipirult arccal. A toronyszobában találkozott az édesanyjával. A nyakába csimbalkózott. Össze-vissza csókolta. Becézgető neveket suttogott a fülébe. Majd szenvedélyesen magához szorította, s belső örömtől színes hangon fölkiáltott: Anyám! Ő visszajött! Érzem, el fog jönni hozzánk... Ráborult az édesanyja keblére, s keservesen zokogni kezdett.

A *rabasszony* szeretettel magához ölelte a leányát. Egy könyccsepp csillogott elő a szempilláján. Valamikor ő is ilyen mohón, szenvedélyesen vágyott valaki után. Nem érte el. A be nem teljesült álmok ott fájnak még mai napig is a lelkében. Határtalan gyűlölettel gondolt a vén *liszteszákra*. Odahajolt a leánya könnyes, kipirult arcára, s gyöngéden szeretettel megcsókolta.

Önkénytelenül az ablakhoz mentek. A szemök odatévedt a Zákány régi lakásának az ablakára. Zákány ott állt az ablakban. Amint észrevette Körndlnét a leányával, visszahúzódott. Körndlné meglátta Zákányt, de nem szólt a leányának semmit. Jó jelnek vette, hogy Zákány nem maradt az ablakában.

Azután megbeszélte a *rabasszony* a leányával, hogy miként viselkedjék Zákánynyal szemben, hogy eljön hozzájuk, amit egészen bizonyosra vettek. A vacsorára a bursokhoz meghívni nem lehet. Úgy sem jönne el. A vacsorát meg a Zákány kedvéért nem lehet elodázní, amikor már a meghívók ki voltak bocsátva. Felhozni Zákány előtt a kényszer helyzetet, s mentegetni magukat nem találták illendőnek. Még azt gondolhatná Zákány, hogy erővel kapaszkodnak belé. Ez ellen a látszat ellen tiltakozott az önértékük. Legalább a Körndlnéjé igen. Sarolta hajlandó lett volna már valami elfogadható ürügy alatt még a vacsorának az elhalasztására is. Mit bánta ő a bursok neheztelését, meg a világ csipős megjegyzéseit, amikor Zákány Csaba látogatásairól volt szó. Végre is hosszas tanakodás után abban állapodtak meg, hogy ha eljön Zákány hozzájuk, szívesen fogadják. Igyekeznek hozzá szeretetreméltónak lenni, de a bursok meghívásáról nem szólnak semmit. Zákány nem volt itt a meghívó kibocsátásakor, tehát nem neheztelhet meg jogosan az utólagos meg nem hívásért, amikor az a mostani körülmények között lehetetlen. Ha Zákány csakugyan szereti Saroltát, akkor a helyzet meggondolása után el fog menni hozzájuk legalább még egyszer. Ügyesen szóba lehet hozni majd akkor az egész dolgot. Ha pedig nem szereti Zákány Saroltát, hiába való lenne az egész dolognak a fölhozása. Úgyis elmaradna hamarabb, vagy később a házuktól. Akkor nincs más hátra, minthogy Saroltának le kell mondania róla. Ki kell tépnie a szerelmi álmokat a lelkéből, s vérző szívvel, mosolygó arccal meg kell alkudnia az étellel, mint annyi más leánynak.

Saroltának belesajdult a szívébe erre a gondolatra. Úgy érezte ebben a pillanatban, hogy ezt nem tudná elviselni. A zárda falai most nem igen csalogatták vért hűtögető, komor csendjökkel. A Soror Clarissa név helyett a Zákánynét találta kíváncsatosabbnak. Egyszerre szomorú, hallgatag lett. Bement kicsiny leányszobájába, s egész lelkével odaadta magát az idő előtti búsulásnak. Nem jött ebédelni sem. Fejfájásról panaszkodott. Valami kifogás kellett. Az anyja tudta, hogy mi a baja. A vén *liszteszák*nak elég érthető volt a fejfá-

jás. A drága, cifra kalapokat hozta föl a baj okául. Majd tőle telhető gyöngédséggel dédelgette a leányát. Sarolta csak túrta, hogy hasznosabbnál-hasznosabb orvosságokat diktáljon belé a szerinte szörnyű fejfájás ellen. Minek mondotta volna meg Sarolta az apjának, hogy a szerelem gyötri. Mit tudott az ő szürke lelke a szerelem kínjairól!... Szerelem? Mi az? Képzeldés!.. A fejfájás, az már valami.

Zákány Csaba most az egyszer életében nem sokat gondolkozott, hogy elmenjen-e Körndlékhez. Csimborasszónak Saroltától hozott üzenete után először jutott eszébe, a föld mélyében, a halál veszedelem pillanatában tett fogadása. Belegyőződött. Hát elveszti Saroltát! És boldog lesz vele annyira, mint amennyire az emberek legnagyobb része boldog. Nem fog futni elérhetetlen álmok után. Olyan rövid úgyis az élet. Felkel az ember a bölcsebből, s lenyugszik a koporsóba. Lehet, hogy magához is fogja tudni emelni annak a leánynak a lelkét. A szerelem csodákat művel a női lélekben.

Nem ismerte Zákány Csaba magát. Ha tudta volna, hogy az álmai jobban hozzá vannak forrva a lelkéhez, akkor nem gondolkozott volna így. Egy esztendő, egy bányarobbanás, meg egy biztató üzenet nem űzi el az elérhetetlen, kósza álmokat az ember lelkéből. Jó, hogy gyakran egy hosszú élet folytonos csalódása sem. Az álmok csalják meg az embert, azok emelik föl a lelkét a magasba, az álmok aranyozzák be előtte a csúf világot. Megcsalnak és hitegetnek. Tudjuk róluk, hogy délibábok, ködképek, mégis ragaszkodunk hozzájuk, mégis szeretjük őket jobban, mint a szívünket melegítő szerelmünket. Álmok, ábrándok nélkül elviselhetetlen ez a szomorú, kisszerű élet...

Fölvette Zákány az ünneplőjét, s azzal a gondolattal ballagott a Körndl-ház felé, hogy ma véget vet a bizonytalanságának.

Hányszor elhatározza magát az ember a szerelmi vallomásra. Sokszor a vonat indulása előtti öt percet elégnék tartja a nagy dolog keresztülvitelére, amely fölött a lelkében már azelőtt egy esztendővel habozott. És a nagy készség a cselekvés pillanatában megint csak lehül. Éleset füttyentett a vonat, s viszi az eladót messzire. Később visszagondolva erre az időre, úgy örülünk neki, hogy szerelmet nem vallottunk. Mert a szerelmi vallomás olyan, mint a váltózsírálás. Később mindig megbánja az ember. Azért legjobb, ha csak a tulajdon feleségünknek vallunk szerelmet. Az már mindegy, akár bánjuk meg, akár nem...

Sarolta az ablakból nézett kifelé, amint a kapujokon beforduló Zákányt meglátta. Újjongva szaladt be az édesanyjához. Átölelte, megcsókolta. Amikor a csengő megszólalt, beszaladt ismét a szobájába a haját megigazítani, meg módosabb ruhát venni. Hiába! Tudják a leányok, hogy a szerelem jobbrészt a szemekben lakik. Vigyáznak is külsőre, különösen a hosszú távollétre következő találkozás után.

Megremegett Zákány keze újlag fényesre csiszolt réz kilincsen. Van-e közöttük valaki, akinek nem remegett meg valamikor a keze egy réz kilincsen?.. Balga fővel akkor azt hisszük, hogy örök érzések dúlnak a lelkünkben. Dehogy... Csipp-csupp szerelem. Forrása a humorunknak, meg az évelődő tollunknak...

De ha Zákány remegett az ajtó nyitásnál, annál jobban remegett a leányszobában Körndl Sarolta. Hol az ajtóhoz szaladt lábujjhegyen, hol a tükrökhöz, hogy a haját megigazítsa. Sokáig nézte a kulcslyukon keresztül a Zákány alakját. Sokkal szebbnek tetszett neki most, mint másfél évvel azelőtt. Még jobban föllángolt a lelkében a vágy azután a férfi után. Elkomorult. Hátha most van nálok utoljára? Lehet, hogy a bursok meghívása után feléjük sem néz többet. Elhidegedik tőle örökre a dacos, büszke, érzékeny, búsongó lelke.

Fájdalmas érzés fogta el Saroltát erre a gondolatra. Ügyetlennek tetszett előtte az édesanyjával megbeszélt magatartás. Szőzi fejében mást tervezett. Ha most be nem megyek - gondolta magában - akkor nemsokára el fog ismét jönni, hogy lásson, s beszéljen velem. Ismerem őt. Talán soha sem fogja többé hozzánk betenni a lábát a bursok meghívása után. Lehet, de mindenesetre beszélni fog velem. Akkor könnyű lesz félreértést kimagyarázni. Ha most bemennék, talán nem szólna többet hozzám. De hátha nem fogja keresni az alkalmat, hogy velem beszélhessen? Akkor keresni fogom én.

Sarolta egyet toppantott a lábával a szőnyegen erre a gondolatára, mintha bizony olyan könnyű lett volna azt megtenni.

Zákány pedig beszélgetett ezalatt Körndlnével a szalonban egészen közömbös dolgokról. Nem kérdezősködött Sarolta után. Pedig többször nekifohászott már, de nem tudta a nevét egyszer sem a szájára venni. Körndl mama egynéhányszor ügyesen belekeverte pedig a beszédjébe a leánya nevét. Zákány, mintha előtte egész ismeretlen névről lett volna szó, nem hallotta meg. Elsiklott felette.

Várta-várta Sarolta a kis szobában a kulcslyukon át kukucskálva, hogy Zákány kérdezősködik-e felőle. A szeme már elfáradt a leskelődésbe, a háta belefájult a gömnyedésbe, az a szórtan, búsongó ember még sem érdeklődött iránta. A szive megtelt szomorúsággal és kétségbeeséssel. A keze már többször rajta volt az ajtó závarján, hogy belépjen. Rátette, meg leeresztette. Várt hevesen dobogó szívvel, hogy Zákány majdcsak szóbahozza, s akkor bemegy hozzájuk. Hanem Sarolta hiába várta. A társalgás tovább folyt mindennapi dolgokról. Amikor Sarolta elunta a várakozást, fölédelt a lelkében a dac. Hát még meg sem említ? Én azt gondoltam, hogy annak a férfinak minden gondolata én vagyok. Most látom, csakugyan igazuk volt a Titiliti lányoknak. Játsszik velem. Azt akarja talán, hogy én olmoljak a lába elé, s imádjam őt, mint a férfi megtestesült eszményképét. Azután jót kacagna rajtam, s menne tovább új hódításokat tenni. Nincs az ő szívében egy szikrányi szeretet sem, csak végtelen hiúság. Azért tetszik neki a szerelem, hogy a hódításaival tetszelegessen önmagának. Mély, igazi, őszinte érzés nincs az ő szívében. Nem. Soha sem fogja megtudni, hogy szeretem. Hideg, büszke, gögös leszek én is vele szemben. Tudja meg, hogy a leányok nem mind egyformák. Akad közöttük önérzetes is, akinek nem kell a szerelem mindenáron. Kegyelemből és megaláztatással... Dacosan hátraszegte szép, szőke fejét, s határozott léptekkel eltávozott a hátsó ajtón keresztül a szobájából. Akarattal lépett nagyokat, hogy behallatszék a lépéseinek a zaja a szalonba. Most már nem bánta, akár kérdezősködik róla Zákány, akár nem.

Megismerte Zákány a Sarolta lépteit. Most már nem sokat habozott. Hirtelen fölállott, hogy elbúcsúzzék. Az a leány, aki még be sem jön, amikor itt vagyok nálok olyan hosszú távollét után - gondolta magában - nem érdemli meg, hogy reá pazaroljam a szívem legforróbb érzelmeit.

Eltávozott. Nem szólt semmit a Körndlné máskori meghívására. Minek hazudott volna? Nem volt szándéka többet a Saroltáék küszöbét áttápní. Érezte, hogy neki nem olyan szerelem kell, amely mellett a dac, a hiúság, a kicsinyes érzékenykedés is megfér a szívben. Egy mély, hatalmas érzésre vágyott, amely átjárja a szívet egészen a fenekéig. Keresett egy leányt, akinek a lelkében ne éljen a szerelem mellett gög, az önérzeteskedés, a bosszantó, kicsinyes érzékenykedés, hanem csak az iránta való mélységes szerelem.

Igaza volt. A férfi büszkélkedhetik, dacolhat, megsértődhetik a szerelmében. A szerető férfiszívvel mind megférnek ezek a tulajdonságok. A nő, ha egyszer igazán, mélyen, a lelkéből szeret, nem tud dacolni, önérzeteskedni, apró dolgokért megneheztelni...

Az ő nemes, gyöngéd lényében nem szabad lenni ekkor csak mélységes szeretetnek, határtalan odadásnak, feneketlen jósnak...

Zákány Csaba elég nyugodtan ítélte meg a dolgot, amikor megtudta, hogy Körndlékhez a bursok meg voltak már híva az ő látogatása előtt. Eleinte bosszantotta, hogy semmit sem tudva meglátogatta Saroltáékat. Még azt gondolhatták, hogy meg akartam magam hívni, tündött magában. Mégis örült, hogy elment hozzájuk, mert ha megtudta volna a bursok meghívását, nem tette volna be többet a lábát, a Körndlék ajtaján soha. Azután így okoskodott. Ha komolyan érdeklődnék az a lány irántam, akkor most meghívtak volna az estélyökre, mindannak dacára, hogy nem voltam itt a meghívó kibocsátásakor. Nem jöttek volna el a bursok, de elmentem volna én. Mit törődnek ők a bursokkal, ha engem szeretnének a leányoknak?.. Tisztán áll előttem a helyzet. Nem voltam itt. Milde is jó volt. Ő a bursok közé tartozik, azért turták ki Saroltáéktól a jönköpingséket... Van annak a leánynak a szívében igazi szerelem?.. Férjhezmenés!.. Üzlet!.. Nem az ügyetlen, hanem a számító szerelem sugalmazta neki azt, hogy be ne jöjjön, amikor ott voltam. Úgy gondolkozott, hogy én mindenestre fogok majd vele beszélni csupa kíváncsiságból is. Akkor majd kimagyarázza a helyzetet. Hanem Mildét, a tartalékot sem akarta elriasztani magától az én meghívással. Tudták rólam, hogy szeretem Saroltát. Mégsem hívtak meg, mert nem voltam itt a meghívó kibocsátásakor. Tartom én is magam a társadalmi formákhoz. Nem hívtak meg a házukhoz, tehát nekem többet nincsen ott semmi keresnivalóm.

Nem is igen bántódott Zákány a dolog fölött. Legyőzte magát. Ilyen leány nem méltó az ő szerelmére. Hanem a vacsora napján megmozdult a szive. Búsulni vágyott. Beült a Szöllőbe a jönköpingsékhez. Ott érzelgett a habzó bor, meg az Ádu ríkató hegedője mellett. Csimborasszó, Scandál, az öreg Csap nem tudták elterelni Saroltáról a gondolatját. Alig szólt egész este valamit. Merengett, mélézött, mereven bámult maga elé, amint a bántódó szerelmek szoktak. S amikor a szívében felgyülemlett a keserűség, intett a cigányoknak. Megindult a tornyos Körndl-ház felé.

Az ódon épületen ki volt világítva minden ablak. Odabent éppen állt a vacsora. Lehallatszott az ezüst evőeszközök csengése, meg a jókedvű leányok édes kacagása. Köröndl ott sürgött-forgott vendégei körül a régi selmeci polgárok díszes, sujtásos, nagy ezüstgombos dolmányában. Sarolta kedves enyeggéssel kínálhatta az ízletes étkekből a bursokat, s a kínálgatásra reávaró barátnőit. Milde szomorú volt egy kicsit. Azt gondolta, hogy Saroltát bizonyosan mellé fogják ültetni. Csalódott. Köröndl né sokkal ügyesebb és tapintatosabb mama volt. Saroltát az alatt az ürügy alatt, hogy leányának a vacsora rendezésénél ki és be kell szaladgálnia, az asztal végére ültette két leány barátnője közé.

Bánatosan fölsírt az ablak alatt az Ádu nyirettyűje:

Kék nefelejts, kék nefelejts
Virágzik a tó szélén...

A kacagás elhallgatott. Sarolta lángvörös lett. Ez a Zákány nótája. Ő küldte ide a cigányokat. A *Titiliti* leányok irigységükben egy nyolcaddal magasabb hangon kezdtek beszélni, hogy valahogy el ne ragadjon a nóta hangulata a társaságra. Hiába sipitoztak. Megszólaltatta biz az Ádu kesergő hegedűje a bursok fiatal, szerelemre vágyó szívét is. Ők nem is sejtették, hogy az a nóta a Zákány kedvenc nótája. Lassan utánna zümmögték a hegedű zokogása után:

Hanem azért, hanem azért
Koszorút, ha meghalok.
A síromra, sírhalmomra
Nefelejtsből fonjatok...

A banda eljátszott még egy pár bús-kesergő magyar nótát, azután elment. Vége volt az éjjeli zenének...

Sarolta hangulatán egész este meglátszott az erőltetett vídamság.

Éjjeli zene... Holdvilágos, merengő éjszakán az Ő ablaka alatt... Legszebb, legpoétikusabb vallomása a meghallgatásért esengő, bohó, szerelmes szívnek...

Elmosódó emlékeid, a színes dalfoszlányok visszazsonganak most egy pillanatra a fülembé...

Feltűnik előttem annak a szőke leánynak hirtelen piruló ar-

ca... Nézem a lelkem...

Nem volt az szerelem... Csak az én izzó szívem szeretni vágyásának ragyogó hangulata, amely nem tudta még annyira sem fölmelegíteni a lelkem, hogy nyíltan szerelmet valljak...

Előmelegítés volt a szívemnek mostani mély, titkolt, lángoló szerelméhez, amely velem jön a sir hideg hantja alá...

Jólesik reá visszagondolnom. Megmosolygom...

Nincs tovább...

Édes álmokba ringató éjjeli zenék!...

Csak az a kár, hogy akinek adjuk, az a leány rendesen másnak a felesége lesz. Elfeledjük... Vagy ő csal meg bennünket. De a merengő, holdvilágos éjszakának emléke ott marad mélyen bevésődve az ő lelkében is. Amikor talán éppen rólunk szőtt édes álmából lágyan költötte föl egy szerelemről, álmodásról zengedező szerenád, s repeső örömmel gyujtotta meg az éjjeli mécs pislogó lángját...

Asszony korában, amikor visszasóvárogja a verőfényes ifjúságot, csöndes, holdvilágos éjjeleken eljön hozzá kísérteni az éjjeli zenék emléke. Álmodik felőlünk... Reggel hidegebb, tartózkodóbb lesz az urához. A gondolata rajtunk jár, meg az éjjeli zenéken... Az urát kevesleni fogja, aki úgy vette el a szerelem édes költészete nélkül. Verset sem faragott hozzá, sohse ment a cigánnyal az ablaka alá...

A nő merengő lelkének nem elég magában a szerelem. Regényesség kell hozzá. Legyen miről mesélni az unokáinak évfordulók alkalmával.

Mert nincsen annál szánalmasabb dolog, ha egy nagymamának nem voltak csillogó leányálmai, s szerelemre vágyakozó unokáinak fullentenie kell...

Öreg adósság.

Bizony megesett az Selmezbánya sz. kir. várossal is, hogy boldogabb időkre készült, vaspántos ládája kiürült. Elúszott az utolsó körmöci aranya is. Nem kis dolog biz az. Tűnődött is rajta eléggé az érdemes magisztrátus. Azonban a tűnődés mit sem használ. Sohasem válik abból pénz magától. Olyan nagy lumen meg nem igen akadt a város vénei között, aki a gondolatát pénzzé tudta volna tenni. Különb embereknek is ügyel-bajjal jár ez az értékesítési művelet. Elég az hozzá, hogy hetekig tartó tanácskozás után sem tudtak az öregek semmi okosat kifundálni, amellyel tele lehetett volna varázsolni csillogó, csengő arannyal a kissé megrozsdásodott vaspántos ládát. (A kitűnő találmány, a hetvenkét százalékos pótagó meg akkor in statu nascendi ott imbolygott valamelyik finánczseni tekervényes agyában.) Mint minden nehezebb helyzetben úgy most is kikérte a selmeci magisztrátus a társ bányavárosok véneinek a bölcs tanácsát. Selmec, Körmöc, Beszterce együtt szerepeltek ősidők óta. Talán díszítő jelzőt is egyszerre adott a néphumor mind a három bányaváros lakosainak. Elnevezte az egyiket *ittasoknak*, a másikat *álmosoknak*, a harmadikat meg *gőgőseknek*. (Találó kifejezések.)

Hanem hát sem a gőgös beszterceiek, sem az álmos körmöciek nem tudtak most az egyszer okosabb tanácsot adni az ittas selmecieknek, hogyha nincsen pénz: be kell csukni a bótot.

A nagy ide-oda kapkodásban valamelyik régi leveleket böngésző városi atyának eszébe jutott, hogy a városháza fedelében a vörösréz társaságában néminemű arany és ezüst is leledzik. Nosza

előkeresték valahonnan a boltja fenekéről a város nagyteknélyű ötvösét, Silberer urat, hogy kellő ókumlálás után nyilatkozzék a dolog felől. Silberer mester csakugyan úgy találta, hogy az érdemes városatyának igaza van, s a városház tetején lévő vörösréztáblák tetemes mennyiségű aranyat tartalmaznak. Bezzeg nem sokat gondolkodott a magisztrátus, nekiesett a fedélnek, s egy-kettő leverte azt a karcsú tornyú városházáról, s helyébe befedette a városháza tetejét miniumozott vasbádoggal. A városháza tornyáról már nem bántották a régi fedőleket, az marad ott emlékül a régi időknek, s ékes hirdetője gyanánt a selmeci magisztrátus előrelátó gondosságának. Lehet arra még máskor is szükség...

Ilyenformán tett Scandál is. Csakhogy amíg a magisztrátus a városház fedelét értékesítette, addig ő a lelke házának fedelét, a ruháját. Amott olvasztás útján jutottak az aranyhoz, Scandál lombard üzlet útján kaparította meg az ezüstöt. Bizony a vén veteranissimus nem maradt hű csak az apjától örökölt grúbenkabátjához. A többi ruhaneműjét mind a fogására akasztotta *Majlesz*.

Az indexe is ott hevert már régen a jámbor izraelita fiókjában.

Mert hát az index nemcsak tanulmányi bizonyítvány, hanem tőke is. Nemcsak arra való, hogy bele ne írják a hiányzó vizsgaeredményeket, hanem arra is, hogy *Majlesz* adjon reá hébe-hóba a naptár állása szerint egy kis aprópénzt. Egy balek indexének potom tíz forint értéke volt csak a *Majlesz* szemében, de egy veteránissimuszé, az már megért száz bankó forintokat. Mert hát a veteránissimusból mégis csak hamarabb lesz valami, mint a balekből, s *Majlesz* hamarabb jut a pénzéhez.

Volt eset rá, hogy *Majlesz*nél volt *megőrzés* végett az egész akadémiának a leckeönyve. Az akadémiai tanács, véget akarván vetni ennek a különös üzletnek, egy szép napon elrendelte az indexek bemutatását. Hiszen ha csak olyan könnyen ment volna az. Jórész ott szunyadtak azok a *Majlesz* üveges szekrényébe. Hanem még olyan tanár a világon nem születet, aki a diákember eszén túl járt volna. Nagynehezen összecsiszítottak annyi pénzt, amennyiért a tíz első indexet ki lehetett a zsidótól váltani. Amint ezt bemutatták, kicserélték másokkal *Majlesz*nél, s ezeket vitték az akadémiára, a tanácsnak nem kis ámulatára. Ilyen rendezett anyagi viszonyok között még

magok a tanát urak sem éltek. Már, amint ők maguk gondolták. Majlesz pedig nevetett a markába.

Jó barátja is volt *Majlesz* az akadémikusoknak. Hű marad hozzájuk egészen az utolsó nadragjukig. Sőt azután is, de akkor már nem hitelezni, hanem a pénzt kérni ment hozzájuk. Ő volt a bursok, s a jönköpingsek élő kalendáriuma. Elsején bekopogtatott mindenüvé. Nem kért pénzt senkitől, csak az egészsége után tudakozódott. Ha nem volt pénz, azt felelte: majd lesz. Innen kapta a vulgóját is. Nem egyszer kibántak az akadémikusok *Majleszszel*. A kapura kiszögeztek elseje körül, hogy: Fertőző betegség miatt tilos a bemenet. Ha *Majlesz* mégis bemerészkedett, akkor egyikök lefeküdt, s karminnal himlőhöz hasonló foltokat festettek rá a többiek. Ilyenkor *Majlesz* úgy fordította a beszédet, hogy nincsen-e egy kis pénzre szükség. Persze, hogy volt. Holmi csekély értékű ingóságokra mesés summát adott ilyenkor. Ismerte ő jól az embereit. Megtérült mindég az ő pénz busás kamattal, ha nem innen, hát amonnan.

Valamikor egy nyári nyúlőrön kezdte *Majlesz* az üzletet. Eladta egy hatosért. Akkorra már ezrei is voltak. Honnan szerezte? A diákoktól, akiknek sohasem volt elég pénzüik. Ha véletlenül ezreket örökölt volna *Majlesz*, bizonyosan akkoráig szép kis vagyont szerzett volna. Eleinte csak úgy ment az üzlet, hogy a kis házaló *Majlesz* hordta az üzenetet az akadémikusokért epedező leányoknak, akiket a mamájok pórázon tartott. A jó hír fejében aztán vettek a leányok a motyójából tulipiros keszkenőt, meg kopikék kártont. Úgy, hogy alig volt Selmecen házasság, amelynél *Majlesz* el ne adott volna a batyujából két-három tucat zsebkendőt. Azok voltak a boldog idők. Még mai napig is fölmelegszik a *Majlesz* szíve az emlékekön, hogyha róluk esik szó. Igenis, a szíve. Mert ám *Majlesz* nem amolyan kufár lélek. Szerелеmből házasodott, ami pedig a magafajta zsidócskánál fényűzés. Még nemcsak hogy szerелеmből vette el a feleségét, hanem vele vette magához a négy árva testvérét is. Pedig kaphatott volna gazdagabb leányt négy kenyérpusztító nélkül is...

Hanem hát a *Majlesz* jóságának is volt határa. Nem tehetett róla, hogy az Isten nem jótékonytságot gyakorló tőkepénzesnek teremtetten, hanem öreg ruhákkal csereberélő zsidóvárossá. Amannak lenni bizonyosan kényelmesebb dolog. Amikor elfogyott *Scandálnak* az utolsó rendbeli ruhája, (tehát kabát ultimót csinált), s teleírta *Majlesz* a lapját is jobb jövő reményében apróbb kölcsönökkel, (a lap

felétől kezdve igen öregebb betűket penderített, hogy hamarabb teljék!) egy szép napon fölmondta a hitelt. Hiszen az még nem lett volna baj, hogy *Majlesz* nem hitelezett, hanem a Szöllőben is fölmondta az *auf*-ot. Ez már a legborzasztóbb csapás. Éhen még csak el tud lenni a veteránissimus, de szomjan, azt nem bírja ki. Nem született homokban poroszkáló, sivatagi tevének. A többi fiúnak sem volt egy árva garasa sem. Nem készültek ők uzsorásnak, aki zacskóba gyűjti a tallért. A havi pénznek rendesen előre volt helye a *Majlesz* bugyellárisában. Kornyadoztak ők is.

Bohém diákevek!... Amikor az ember meggondolatlan könnyelműséggel bánik a pénzzel. Hadd menjen! Ki törődik a holnappal? Nem gondolja meg, hogy egész életén át evvel az átkozott csereeszközzel lesz baja... Kisiklik az az ember keze közül, ha nem igen szórja is.

Scandál nem bánta volna most ha siklott volna is. Jól esik a pénznek még perces megálló helyének is lenni. Csakhogy már hetek óta nem látott egy árva hatost sem. Egyszer aztán egy gondolatban elköltözött, kellemes vacsora után megunta a lemondást. Így gondolkozott: Hát kell nekem itt koplalnom? Van odahaza az öreg apámnak elég. Irok neki, hogy jöjjön föl, s fizesse ki az adósságaimat. Vagy, amint ő kifejezte magát, váltsa bé a fizetési ígéreteimet. Hozzá nem méltó gyorsasággal neki is látott a levél írásnak.

Valahol az erdélyi bércek között nagyon megvakarta az öreg *Scandál* a fejét a fia levelére. Mondott egy pár kemény szót, s azután föltette magában, hogy egy tapodtat se mozdul. Így is történt volna a dolog, mert az öreg *Scandál* nem hiába szokott magában valamit föltenni, ha *Scandálnak* nem lett volna édesanyja.

Édesanyja, abból a szerető fajtából, akik elküldik titokban a diákfioknak a megtakarított pénzüket, s rajtok nyugtalankodik minden gondolatjuk.

Addig-addig beszélt az öregnek a fülébe hol esekedve, hol perelve, hogy mégis csak elhatározta magát a hosszú selmeci útra. Belső zsebébe tette az öregebb bugyellárist, s hol delizsánszon, hol vonaton fölkerelkedett az ős bányavárosba. Meg kell vallani, hogy bizony az öreg *Scandál* egy kicsit ifjú korának boldog emléke is csalogatta a sz. kir. város falai közé. Meglepte a színes emlékek raja. Vágyott látni s *Schacht* korcsmát, a *Fortunát*, a *Grubenlichtet*, *Flórist*, *Bajszert*öt, a *suszt*ert, akinek kattogó papucsja már jóelőre

figyelmeztette az akademikust, hogy szemben jön vele egy hitelezője. A zeg-zugos utcákon egész kényelmes egérutat vehetett Bajszszerő uram elől, ha *lógott* neki. Az együgyű suszter aztán örökké azon tűnődött, hogy ő soha sem találkozik az adósaival. A rejtélynek oka pedig ökelme csattogó papucsában rejtett.

Édesen esik mindég visszaemlékezni a vidáman eltöltött diákévekre, amikor az ember szívében virágzik a csalóka remény, s a könnyelmű, gondtalan szerelem!.. Az öreg kor vágyakat altató idejében, a merengés óraiban föl-fölmelegszik a csendesen dobogó szív az örökre letűnt ifjúkor rózsás emlékein... Öreg embernek már nincsen más reménye, más vágya: a lemondás, meg a sir... Az öntudatot elringató sir... S mennél közelebb vagyunk ahhoz a pár láb mély gödörhöz, annál jobban elhatalmasodik a lelkünkben az élni vágyás.

A megvetett, utált, gyötrődéssel teljes földi élet egyszerre megaranyozódik szemünk előtt az emlékek színes ködén keresztül nézve... Sajnáljuk, hogy valamikor fitymáltuk az élet kicsinyes örömeit, hidegen elmentünk bús álmokon csüngve a gyönyört kínáló források mellett... Szeretnénk még egyszer újra kezdeni az életet. Pedig éppen úgy nem lennénk megelégedve az életünkkel másodszor sem... Mert az emberi természet kielégíthetetlen... Ifjú, öreg szívében egyaránt benne van a legnagyobb emberi ábrándnak, a boldogságnak vágya... Ragyogó, színes álom, amelyet kergetünk, de nem érünk el soha... Sem a szegényes, porlepett diákszobában, sem a kényelmes családi otthonban...

Az öreg Scandál is fiatalnak érezte magát, amint meglegyintette az arcát a selmeci levegő. A lábai olyan gyorsan nyargaltak alatta, mint egykor, amikor még százzsinű foltokkal tarkázott grubenkabát volt a ruházata. Pedig azóta már elfolyt bizony huszonöt kerek esztendő, térdeket rogyasztó gondokkal. Csak úgy szaladt föl a meredek garádicsokon. Legénykedett az öreg. A fia, Csimborasszó, Csap, meg Zákány alig birták követni. Mint egy pajzán gyerek, úgy virgonckodott, amíg fölértek a szellős Olympusra.

Ez alatt a homéri kifejezés alatt pedig ne érts egyebet jó olvasó, mint a Hibalkát. Az istenadta tótok nem tudták a klasszikusokat, azért adták ama jól lakható helynek azt a furcsán hangzó nevet. Mert ott volt a Scandál lakása a szellős Olympuson, a fergeteg szomszédságában, közel az istenekhez, egy padlásszobában. Vágyott az öreg fia lakásán is széjjelnézni. Meg volt elégedve. Ő is olyanban

élte végig a zajos diákéletet. Igaz, hogy nem sokat koptatta a küszöbét. Sorra nézte a fia ruháit. Nézhette. Jó előre kikölcsönözte azokat barátaitól Scandál. Hadd teljék az öreg szeme! A rozzant asztal csak úgy recsegett a sok tudományos könyv alatt. Nem igen volt az ilyen dolgokhoz hozzászokva máskor. Csak a kályhával nem igen volt megelégedve az öreg. Egy jó fél óráig ültek már a padlásszobában, a kályhában lobogott a tűz, még sem volt meleg. A szíve csak megfiatalodott az öreg Scandálnak Selmecen, de bizony nem a köszvényes csontjai. Dideregtek biz ott a fiatalok is, de hallgattak, mert a kályhában fa helyett gyertya lobogott. Így szedték rá az öreget.

Lejöttek azután a városba. A vén Scandál minden utca szegletről, minden körül tudott valami érdekeset mesélni, az ő humorral és csinytevésekkel tarkázott diákéletéről.

Megálltak egy ódon épület előtt. Az öregnek arcán elsimultak a mély barázdájú ráncok. Akkoriban leányiskola volt az az épület. A felesége még odajárt, mint kurtaruhás, kis leány, amikor *letemporálta*. Nem bánta meg. Leélt már vele huszonöt esztendőt boldog egyetértésben. Megakadt a szava egy pillanatra. Megtörülte a szemét. Általélt gondolatban diákkorának édes, bohó szerelmét, amely valóra válva melegíti még most is az aggastyán vénhedő szívét...

Mentek tovább a Grubenlicht elébe. A címtáblán most is éppen olyan elmosódott a fölírás. Nem ujíttatná meg Flóris egy viláért sem. Úgy is tudják a bursok merre van a Grubenlicht. Meg az új szintől talán elmenne a szerencse is. Az öreg Scandál meg-megállt a korcsma előtt. Szeretett volna bemenni. Megnézni, hogy olyan-e még most is, amilyen akkor volt, amikor ők mulattak benne vidám bursdalok mellett. Nem lehetett bemennie. A fia, Csimborasszó, Csap, Zákány kiváltak a Burschenschaftból. A jönköpingseknek meg nincs mit keresni a bursok mulatóhelyén. Az öreg Scandál megcsóválta a fejét. Motyogott valamit magában. Bizonyosan azt, hogy az ő idejükben nem volt ez így. Összetartotta őket valamennyiöket a baráti szeretet. Vége... Vége a régi kollegalitásnak!... Beköltözött már az ifjú szívekbe is az önzés, s a gyűlölködés.

A vén Krokodil ott könyökölt a Grubenlicht ablakában. Megismerte a korcsma előtt ácsorgó öreg úrban a Scandál apját. Gyermekkorában látta utoljára, amikor még az édesapja az öreg Scandállal együtt igazgatott egy erdélyi bányát. Az édesapjuk jó

barátságban voltak. Ők is egy ideig, amíg ez a szétszakadás nem történt. Pedig szereti most is Scandált, meg a többieket is, akik vele vannak. A többi bursok is köréje gyűltek Krokodil köré. Megtudták tőle, hogy az öreg Scandál egykor a Burschenschaft elnöke volt. A bursok szívében egyszerre föllobogott a századokon át féltő gonddal ápoltsági kollegalitás. Szerették volna maguk között látni az öreg Scandált, az asztalfőn. Hátha be sem jönne, mert a fia jönköpings. Azok a barátai is. Semmi... Hátha mégis bejönne? Jőjjenek be a jönköpings is. Scandál, Csap, Csimborasszó, Zákány. Valamikor barátaink voltak.

Így tanakodtak az ablakban könyöklő bursok. A szívük csordultig megtelt azzal a magasztos érzéssel, amelyet selmeci kollegalitásnak neveznek. Egy különös, szent érzés az, amelyet nem tud igazán csak az átérezni, aki valamikor itt volt Selmecen akadémikus. Az ódon bányaváros sajátságos, méléző hangulata; a gondtalan könnyelműség; az első, diákszerelmű mámore; a sötét aknáknak mélyén a lélekben támadó szorongó érzés; valami nem mindennapi, különös ragaszkodó szeretet; az érdekek nyüegtől ment nemes önkénytelenül támadt baráti érzés; az érzések, s hangulatoknak ki tudná megmondani mennyi árnyalata benne van abban a hatalmas, szent érzésben amelyet ez a két szürke szó takar: selmeci kollegalitás... Ezt csak érezni lehet...

És a bursok érezték. Úgy maradt a szívükben az édesapjukról, meg a dédapjukról. Azok is mind bányászok és erdészek voltak. Selmeci diákok. Kimentek az öreg Scandálhoz. Kérték, hogy jőjjön beljebb... Zákálynak, Scandálnak, Csapnak, Csimborasszónak kezüket nyújtották... Elfogadták a baráti jobbot. Az öreg Scandálnak fölragyogott a szeme az örömtől. Szempilláján két könnycsepp gyönyögzött. Kőhögött az öreg erősen, hogy észre ne vegyék a bursok elérzékenyülését.

Flóris ott szunyókált a pitvarban. Fölébredt a zajra. Az öreg Scandál elébe állt kezét feléje nyújtva így szólt hozzá:

- Emlékszik-e még reám öreg?

Flóris fölpillantott először a boltozatra, azután összeráncolta a szemöldökét, s a kezével egy sajátságos mozdulatot tett, mintha kotorászott volna az emlékei, meg az *auf* könyvei között.

- Harminchat forint bányafőtanácsos úr.

Gyorsan odaszaladt az egyik ablakos szekrényhez, s megmutatta az elsárgult lapon följegyezve a kiegyenlített összeget. Az öreg Scandál kamatostul kifizette. Lehet, hogy csakugyan tartozott. Flóris nem szokott tévesztetni. Zaklatni sem zaklatta az adóssait. Jelentkeztek azok úgy is.

Illendő meghajlással köszönte meg Flóris az öreg adósságot.

- Rendben bányafőtanácsos úr. Köszönöm. Legyen máskor is szerencsém.

- Ha rajtam állana. De ki hozza vissza a letűnt ifjúságot Flóris?

Gyorsan összetoltak egynehány asztalt. Az öreg Scandált az asztalfőre ültették, s a bursok ajkáról felhangzott a régi dal:

Grüss' ihn Gott unsern alten Scandál...

A fiatal Scandálnak is fölvidult a szeme. Nem azért, hogy sört látott maga előtt annyi tenger idő óta, hanem mert most már minden hosszabb atyai oktatás nélkül ki fogja fizetni az öreg az adósságait. Lám ő sem volt jobb a Deákné vásznánál. Huszonöt év múlva fizeti ki a diákkori adósságát.

Beszélt az öreg Scandál a bursoknak az ő fiatalságából vidám, humoros történeteket. Azok hallgatták, szítták magokba az elmúlt idők szellemét, amely most előttük egy pillanatra életre kelt. S hogy a jönköpings iránti szeretetüknek is kifejezést adjanak, rázendítették magyarul az ő bányász dalukat:

Szerencse fel! Szerencse le!

Ilyen a bányász élete.

[Váratlan vész rohanja meg,
Mint bérctetőt a fergeteg.]

Nem kincs után sóvárgok én,
Bányászt kis lányt óhajtok én,
[Bányász kis lányt óhajtsz szívem,
Ki szívémben bányász legyen.]

És hogyha majd a föld ölében
Végóránkat éljük...
Isten kezében életünk,

Ő megsegít reméljük...
 S te kis leány ne bánkódjál
 Bányásznak halni szép halál.
 Az égbe szállani fel... fel...
 Szerencse fel! Szerencse fel!
 Szerencse fel!...

Lassan-lassan megjött a fiúknak a pajzánkodó kedvük is.
 Valamelyik rágyújtott a tréfálkozó selmeci duettre:

- Hát Selmecen a dolgok hogy állnak?
- Szélaknára, a szélaknai kapun járnak.
- Farsangon énekelnek-é a bakfisok?
- Egy évben egy lakodalom is sok.
- Áll még mindig szilárdan a hitel?
- Kecske varga ád puffra amennyi kell.

Vén Selmec nevedre
 A szívem éled...
 Hej! Csak te benne szép,
 Vidám az élet...

- Az András-aknánál szól még a zene?
- Biz elhallgatott már jó ideje...
- A Fortunába jártok hébe-hóba?
- Sokkal többet a vendégfogadóba...
- Milyen a vicinális, ha jön a nyár?
- Sok távozó burs lesz rajta csapodár.
- Hát virágozik még a csalfa szerelem kora?
- Egyre ritkább a potya vacsora.
- S a leány, ki párját hiába várta?
- Kinját növeli a selmeci járda...

Az öreg Scandál eleinte elmosolyodott ezen az évelődő nótán. Véletlenül megakadt a szeme az előtte lévő márványasztalon. Leánynevek voltak annak fehér márvány lapjába belekarcolva. Egy évszázad akadémikusai vették abba bele az eszményképeik kereszt-neveit a szerelmi ábrándozás édes perceiben. Multak az évek. A márványlap elnyűtt azóta három lábat is. Jöttek új akadémikusok. Szaporodott a bevéssett nevek száma. Hiába. A szív mindig egy és

örök. Szeretni vágyik. Az ideál nevét belevésni valahova, ősrégi vágya a szerelmes lovagnak. Talán Ádám is belevéste az édenkert pálmájának héjába az Éva nevét? Úgy szállt ez a szokás apáról fiúra, mint az eredendő bűn.

Soha sem volt igazán szerelmes, aki a tantermekben először elhelyezte a »Kiméljük a bútort és a berendezést!« felszólítást. Az unalmas előadási órákon mennyi szép leány nevét vették bele az imádók az iskola rideg, fenyőfa padjaiba! Milyen sokat lehet ezekből a vésésekből kiolvasni! Csak érteni kell hozzá... Álmodó lélekkel kell nézni, nem az illem tisztára törült szemüvegén. Vége ennek is... A szívnek ezt az álmát is kiölte a jó modor. Divatját multá. Pedig mennyire más az iskola poros, magyarázó táblákkal teleakasztott helyisége, ha az Ő neve ott van előttünk egy padon. Tele van álmokkal, szerelmes ábrándokkal. És ebbe a sok édes merengésbe grombán belekiáltott egy száraz, figyelmeztető szó: Kiméljük a bútort és a berendezést!... Pedig boldog az a nemzet, amelynek fiai még tele faragják a felső iskolák padjait szép leánynevekkel. Soká korhad az el...

Nézte-nézte az öreg Scandál a sok összevissza nevet, kereste az övét. Megtalálta. Ott állt az asztal közepe felé nagy, kövér, szabályos betűkkel bekarmolva. Jenny! Jenny!... Elsusogta még egyszer az öreg ezt a leány nevet, mint ezelőtt huszonöt esztendővel, vágyakozva, szerelmesen... Az akkor rövid bordóruhás, fekete hajú, kékszemű leány most ott sűrög-forog az ő házában, mint szerető feleség. Átálmodta még egyszer a szerelmét. Az egyetlent, az igazit, s amikor a bursok elhagyták a dévajkodó nótát fölállt. A hangja ellágyult, az arca lázban égett...

- Fiúk! Ezen az ódon diáktanyán, én nem tudom mi történik velem? Elönti keblem a mult fuvallatán, egy ösmeretlen, édes érzélem... Míg ajkatok az ócska nótát fújja, elmém a rég mult időkbe téved s a lelkemben életre kelnek újra az örökre eltűnt ifjú évek. Gondtalan idők! Eltűnt ifjú évek!... Emléketekre szívem földobog. Megifjul bennem ez a vénhedt lélek, valahányszor csak rátok gondolok... Fiúk! e régi, rozzant asztal mellett elsimul komor ráncos homlokom. Az ifjúságot, s az első szerelmet - utóljára tán - visszaálmodom...

Nem tudta tovább folytatni. Szavát elfolytotta a zokogás. Az öreg Scandál érzélgő szíve emlékezett... Álmodott a szerelemről, s a letűnt ifjúságról...

Másnap Majlesz új lapot nyitott a Scandál számára. Apró, alig látható betűvel írta föl a nevét. Hadd férjen rá mentől több hittel... Jó pénz!...

Az öregebb bugyelláris is lesoványodva ment haza Erdély bércei közé az öreg Scandál belső zsebében.

Sebaj! Majd megtelik ismét.

Az öreg Scandál dicsérte otthon a feleségének a fiát. Jó fiú. Még nem is olyan sok adósságot csinált. Eszébe jutott az öregnek a Flóriszsal történt esete...

A felesége nagyon elcsudálkozott, amikor egy este a leánykori becézgető nevén szólította meg az ura. Annyi esztendő óta nem hallotta. Olyan különösnek tetszett előtte. Hát még az, amikor az öreg egyszer vacsora után melegebben szorította meg a kezét, s elmesélte magának a szerelmük történetét. Csillogtak a szemei hozzá... A lelke viasszállt a vén bányavárosba, az ifjúság rózsás idejébe... Selmecet nem lehet egykönnyen elfeledni!...

Így fizeti a selmeci akadémikus az adósságát.

Vagy ha véletlenül adós marad, úgy tesz mint az öreg Scandál.

A fia adósságával együtt fizeti ki.

A legszebb ének.

Sokat eltűnődöm azon a merengés óráiban, hogy micsoda a legszebb ezen a sárból gyúrt világon. Akárhogy hányomvetem is a dolgot, mindég oda lyukadok ki, hogy egy tizenhét éves viruló leány. Természetesen én azt a tizenhét éves leányt csak dús, leomló, kékesbe játszó, fekete hajjal tudom elképzelni, nagy, beszédes, zöldesbe villódzó kék szemekkel; rózsalevél piros arccal, lilium termettel, az ében hajában piros szalaggal; bordó, vagy kékes, galambszürke ruhával a karcsú, liliumszál termetén.

Nem tehetek róla. Szőke és érzélgő vagyok...

Jó olvasó, aki véletlenül ismersz! - sokszor talán nem éppen előnyös oldalról - valahogy azt ne gondold, hogy ezen a ponton beleláltál a lelkembe. Tudom, hogy reám fogtad már egy pár lapon, hogy itt-ott magamat rajzolom. Tévedsz itt is, mint a legtöbb föltevésedben, amely az én megismerésemre irányul. Az a tizenhét éves leány nincs sehol. Rázod a fejed?... Hát hallgass ide. Beismerem, hogy van egy bordóruhás leány valahol, kőkény a szeme, éjszaka haja piros szalaggal van átkötve, dehát ez a kurtaruhás leány még jócskán innen van a tizenhét éven. Elég ebből.

Ez már egy másik regény...

Akkoriban is volt egy legszebb leány, nem ezen a sárból gyúrt világon - ez költői nagyítás lenne - hanem csak az alsó Tisza mentén. (Ezzel sem mondtam ugyan kisebbet, mert van ott ám tenger sok szép leány.) Az a legszebb leány pedig a harangodi udvarházban lakott. Fekete volt az ő haja is tengerszemében ott lakozott a jószág.

Láttatok már egyszer a harangodi kálomista templomban. A nemzeti asszonnyal ült a katedra melletti széken, amikor Zákány András uramat Turbucz Gergely ő tisztelendőségével elfogatta Beőr Ádám. Azóta bizony megnőtt egy kicsit. Bakfis lett. A bakfisból meg viruló, tizenhatalmú éves leány. (Tehát ennyiben különbözött az én merengés óráimban legszebbnek gondolt leányomtól.)

Amint lassan-lassan szaporodott a Zákány Emasu éveinek a száma, úgy tűnt el a harangodi udvarházból a szomorúság. Az ő kedves, derült lelke besugározta az egész házat. A mogorva, komor termek salugáterese ablakaikon, mintha mohóbban szívták volna magukba az éltető napsugarat, amióta ő rendezgetett bennök egyet-mást. A harangodi dűlőutakon bujábban nőtt a vadvirág, amióta ő nyargalászott rajta virgonc, almásszürke Szellő lovával. Még az öreg Seregélyi bácsinak is eltűnt azóta a lábából a köszvény, sebesebben járkált a frissen szántott földeken, igazgatván a gazdálkodást. A harangodiak Kufsteinből visszakerült prédikátora is begyesebben lépkedett az Emasu picit ujjai alatt készült palástban, mert bizony szegény Katóka által varrott már a papiros skatulyába került az emlékek közé... A nemzeti asszony arcáról is leköltözött a búbanat. Szelid mosollyal járt-kelt a gazdaságban. Jóságát, szeretetét pazarolta még a legutolsó mindenre gyereke is.

Csodákra képes egy nemeslelkű fiatal leány. Szeretetet, vidámságot, életkedvet hint mindenütt, amerre csak elmegy. Az emberek jobbak, nemesebbek lesznek körülötte. Az ő dús hajkoronája körül lengő napsugár színesebbé válik. Illatosabb lesz az alakjával ölelkező szellő. Kivirágzanak körülötte a fák meddő ágai. Vidámabb lesz a madarak csicsérgése. Életöröm sugárzik körülötte mindenre, mert ő a természet legszebb, legszerelmesebb költeménye.

A harangodi öreg udvarház körülötte elterülő virágos kerttel, a falát eltakaró, virágba borult folyondárokkal olyan volt, mint egy kiöltözött vénlegény, aki vissza akarja csalogatni az örökre eltűnt ifjúságát. A ház, a cselédség, a fák, a rózsabokrok mind mintha ragyogóbbak lettek volna a szokottnál. Vártak valakire...

Igen, a harangodi udvarházban vártak valakit. A leánykérőt...

Talán titokban az Emasu jóságos, szerelmi lángot még nem fogott szívében is türelmetlenebb lett napról-napra ez a várakozás.

Boldogok vagytok ti leányok, akiket csöndes falu békés magányában szerető édesanyátok oldala mellett töltitek el leányéveiteket! Vártok epedve valakire, s egyszer megjön, egy daliás férfi képében, aki hatalmas és mégis gyöngéd; aki a dolgok mélyére lát és mégis tele van a lelke színes álommal... És boldogok lesztek vele, mert nincs teleplántálva a lelketek kielégíthetetlen vágyakkal, a városi élet felszínes, hivalkodó köntösbe öltözködött léhaságával. Csak a ti lelketek lehet igazán gazdag. Benne van a puszták ős költészete... Csupa álmom, feneketlen jóság a lelketek, merő szeretet a szívetek... Talán nem lesz meg bennetek a városi asszony ingerlő kacérsága, ha egyszer férjhez mentek, de lesz belőletek otthonotoknak élő, szerető édesanya. A nőnek legszebb legmagasztosabb hivatása...

Nahát ebben a rekkenő, júniusi hőségben nem igen volt kedve senkinek sem leánynezőbe térferegni. Zákány Emasunak sem igen járt azon a bizonyos valakin az esze. Szép homlokáról csak úgy gyöngyözött az izzadság. Dús, fekete haja egy piros, hátra kötött kendő alá volt szorítva. Előtte egy saját maga szőtt katrinca volt. Finom, fehér karjaiban másodszor dagasztotta át a kalácsnak való tészát.

Csodálkoztok úgy-é kedves, szeretetre méltó hajadonok - ha ugyan eddig az édesmama ki nem vette a kezetekből a könyvem - hogy a harangodi udvarház dalos madara, Zákány Emasu még olyan prózai dolgokkal is foglalkozott, mint a kalács sütés. Bizony azon a környéken is kevés leány tette meg azt azok közül, akikre hét-nyolcszáz hold tiszamenti föld nézett az apai örökségből. A nemzeti asszonyban volt valami a régi nagyasszonyokból, a Lórántfy Zsuzsánnak-ból, s úgy nevelte a leányát, hogyha egy falat kenyér nélkül maradt volna, akkor is meg tudott volna élni. Emasu nemcsak Wágnert játszotta betéve, hanem ezenkívül tudott sütni ropogós cipót, omlós pogácsát is. Megülte a legszilajabb lovat, rekkenő hőségben csupa kedvtelésből kijárt kalangyát gyűjteni a napszámos lányokhoz. Nem féltette a bőrét a naptól, sem a kezeformáját a favilától. Nem ártott az ő szépségének semmi.

A megye bálon őt táncoltatták a legjobban, pedig hát nem igen kereste a fiatal emberek kegyét. Hej! haragudtak is reá a magukat nevetségesen kendőző, vidékbéli leányok. Hiába! Szebb volt a Zákány Emasu keze még a fonás és petrence gyűjtés után is, mint az

ő kesztyűbe bujtatott kezük, amelynek csak az élével nyomták meg még a szobaajtó kilincsét is, hogy valahogy ki ne szélesedjék.

Pityu, a Csaba kedvenc vizslája örvendező ugatással szaladt be az udvarház verendájára, Emasu kinézett az ablakon. Egy hosszú, banyainges alakot látott a major felől jönni. Úgyahogy volt, egy kicsit letisztította kezéről a tésztát, szaladt ki a verandára. Szívrepesve sietett a selmeci akadémikus ruhába bujtatott alak felé. Azt hitte, hogy Csaba jött haza váratlanul. Éppen át akarta hátulról ölelni az ambitus ajtájával bajlódó alakot, amikor az megfordult, s szemrevaló szobacicusnak nézván, egy hatalmasat csipett a jobb orcáján.

- Ejnye szentem, de szép szemed van. Mond meg csak a nagyasszonynak, hogy Csaba úr barátja van itt Selmecbányáról.

Alig érkezte kimondani Csimborasszó ezt a mondatot, már egy hatalmas nyakleves csattant el az ábrázatán a bizalmaskodásért.

- Itt a fogadó szoba. Várja meg ott a nagyasszonyt. Tüstént küldöm.

Azzal mint egy jelenés eltűnt Emasu a konyhaajtó mögött. Csimborasszó, amint a kék karikák elvonultak a nyakleves után a szeme elől, be akart menni a konyhaajtón. Emasu becsukta maga után. Ment tehát arrafelé, amerre az a kökényszemű leány mutatta.

Még jóformán szét sem érkezett nézni a művészi érzéssel bebútorozott szobában, amikor Emasu belépett. Csimborasszó még mindig azt hitte, hogy a szobacicussal van dolga. Már gondolatban sajnálta is, hogy ez a leány ezzel a szépséggel csak szobacicusnak született. Éppen feléje tartott, hogy a nyakon legyintésért elégtételt szerezzen magának, amikor meglátta a leány tiltó tekintetét. Csimborasszó zavartan állott még egy pillanatra, s önkénytelenül dadogta:

- Wilkens Jenő vagyok.

- Ismerem a bátyám elbeszéléséből, meg a leveleiből. Azt is tudom, hogy Csimborasszó a vulgója.

Csimborasszó egy kicsit magához jött a zavarából. Ha Csaba beszélt róla, akkor nem is igen kell félnie. Bizonyosan érdemén felül földicsérte.

- Sok szépet mondott magáról a bátyám.

- Többek között azt is, hogy nyolc éve vagyok az akadémián.

- Mondja csak bátran, hogy ultrasupraveteranissimus. Megértem én úgyis.

- Nem, még csak supraveteranissimus.

- De ha jól megy lehet még ultrasupraveteranissimus is? És azután mi lesz, ha ki talál fogyni a névből?

- Egyszerűen elvégzem az akadémiát.

Egy pillanatig elhallgattak. Csimborasszó bosszantotta az előbbi illetlen magaviselete, szerette volna alkalmas formában mentegetni magát.

- Látja-látja - törte meg Emasu a csendet - mennyire ismerem én a maguk diákszótárát. Még azt is tudom, hogy aki Selmecen megházasodik magok közül, arról azt mondják: csűrbe szaladt.

Emasu bájosan föl kacagott. Csimborasszó kellemetlenül fészkelődött a székén. Látta az Emasu szeméből, hogy gyönyörködik az ő zavarában. Ezt már még sem engedi tovább.

- Bocsásson meg, de az elébb nem tudtam, hogy ki áll előttem.

- Nem kell bocsánatot kérnie. Megkapta a magáét. Köszönöm a bókot. Elhiszem, hogy őszinte volt. Most már tudom, hogy csakugyan szép a szemem. Hanem törölje meg az arcát, még mindig látszik rajta a lisztes kezemnek a nyoma.

Csimborasszó szót fogadott. Most már jobban érezte magát, mint amikor a felső mathezisből levizsgázott. Pedig ám az is sisyphosi munka. Még, ha van is az ember koponyájában.

- Nézze Wilckens, vagy ha jobban esik Csimborasszó, én nem sokat puhatolózom, hogy maga miről beszél szívesen. Egyszerűen megkérdezem szereti-e a zenét? Nem akarom magam mutogatni, de ha szereti, játszanék magának valamit. Ezzel is telnék az unalmas, falusi délután. Előbb azonban kimegyek megnézem a kalácsot, mert a cselédek csak azért se, gondolnak reá. Bosszantja őket, hogy jobbat tudok náluk sütni.

Emasu visszajött, s odaült a zongorához. Eljátszotta Beethoventől a Pathétique-t olyan művészettel, hogy Csimborasszó, aki maga is nagy zenész volt, csodálkozott bámulatában. Azután megint csak beszélgetni kezdtek. Csimborasszó kereste az alkalmat, hogy megmondhassa kiméletes formában idejövételének a célját. Most már nem sokat okoskodott. Két órai együttléte Emasuval egészen kicserélte. Olyan bizalmasan érezte már magát annak a leánynak a társaságában, mintha testvére lett volna. Nem tudta megítélni, hogy micsoda az az érzés, amelyet Emasu iránt érez. A Csabával kötött

baráti viszonyból eredő rokonszenv-é, vagy pedig egy attól teljesen különböző független érzés, amely onnan ered a szív belsejéből?...

A rendkívüli helyzetek megadják még a legprózaibb embernek is az érzések és gondolatok közlésének azt a művészi formáját, amely különben csak a kiváltságosak, az ihletettek sajátja. Szürkelelkű, hétköznapi emberektől hallunk sokszor olyan beszédet, amely nagy íróknak is becsületére válnék. Azt hisszük róluk, hogy kiváltságosak. Nem. Csak megihlette lelköket a pillanat, amely nemsokára eltűnik, hogy jobban kitessék az ő lelköknek a szegénysége.

Csimborasszó nem volt közönséges ember. Belső életet élt, amit kevés ember mondhat el magáról. Mi mindennapi emberek kifelé élünk. Meglátjuk a mások hibáit, megszóljuk őket, de a lelkiünkkel nem érünk rá foglalkozni, Csimborasszó sokszor nézett bele a saját lelkébe - az angol fajnak kiváló tulajdonsága - mégis másnak nem tudta volna olyan szépen elmondani, olyan hűen megrajzolni a Zákány Csaba lelkiállapotát, mint éppen az ő tulajdon nővérének, Emasanak. Megihlette őt is a pillanat rendkívülisége. Elmondta Csabának Körndl Sarolta iránt táplált szerelmét. Megmagyarázta, hogy az előtt a szerelem előtt nincsen semmi akadály. De Csaba nem úgy szeret, mint más ember. Elemzi az érzéseit. Nem megy utána vakon. Vonzza valami Saroltához. Ezt az érzést mások szerelemnek nevezik, átadják annak magokat egészen. Csaba túlfinomult lelke érzi, hogy az a leány nem tudja őt megérteni. De nem talál mást, aki jobban megreagálna a szívét. Beleúnt a keresésbe. Nem tudja elviselni, hogy nem talál egy olyan forró, olyan mély szívet, mint az övé. Ez a szerelmi kielégíthetlenség még jobban hazudja neki az élet értéktelen voltát. Fáj neki az élet, szomorú a világ, mert nincs egy hasonló szív, amely szerelmi csókokban összerezzenjen az övével. Nem bírja tovább. Önkezeléssel akar véget vetni életének. Az ő baráti kérésére ígérte csak meg, hogy még öt napig nem hajtja végre végzetes elhatározását. Ő gondolt egyet. Hajtotta a baráti szeretet. Eljött ide a harangodi udvarházba, amelynek szeretetéből neki is jutott a Csaba lelkén át, hogy megmondja az édesanyjának meg a szeretett nővérmeg barátja szándékát. Hátha az ő hívó, gyöngéd szavuk visszacsalogatja Csabát az életbe...

Mindezeket elmondta Csimborasszó Emasanak, lágy, mély érzésektől csengő hangon. Emasu hallgatta. Reátapadt a szeme. Eszményi magaslatra emelkedett előtte az a nyurga, szépnek nem

mondható fiú. Az, aki így gondolkozik és érez a barátjával szemben, az nem lehet más, mint egy nemes, emelkedett lelkű férfi.

Emasu felállt, megfogta a Csimborasszó kezét, s csak ennyit tudott mondani:

- Megértettem Csimborasszó. Áldja meg az Isten a nemes lelkéért!...

Csimborasszó érezte, hogy az Emasu kézszorításában a hálán kívül más egyéb is volt.

Igen! Egy kézszorításban sokszor több van, mint sok hosszú beszédben. Résztét gyűlölet, hála, tisztelet, szeretet, szerelem...

- Tudja mit Csimborasszó - szólal meg újra Emasu - édesanyám most jön a városból. Ha nem esnék nehezére, elmehetnék elébe. Maga felül a Csaba lovára.

Végimentek a majorságon. A kis, szurmos béres gyerekek pajzánkodva kapaszkodtak a ruhájába. Mindenkihez volt egy nyájas szava. Megcirógatta a pirospozsgás arcukat. Cukrot nyomott a markukba. A betegeket megnézte. Bement a tisztára meszelt fehér béres házakba. Csimborasszó érzékenyült. Visszaemlékezett az édes anyjára. Ott a bérces Skóciában éppen így tett az ő édesanyja is a cselédekkel. Olyan nemes szíve lehet Emasanak is, mint az ő anyjának volt. Valami szerelem féle kezdett ébredeni a szívében.

A lóistálló előtt összecsoportosulva állottak a béres asszonyok. Egy kocsis gyerekek megrugta a karját a Ráró. Eltört. Jajveszéltek, de nem akadt közöttük egy sem, aki segített volna a vérző gyereken. Más úri leány iszonyattal hagyta volna ott a földön hempergő kocsis fiút. Emasu lehajolt hozzá, gyöngéden fölemelte a Csimborasszó segélyével, ráfektette egy dikóra, egy szent türelmével bekötötte a jajgató gyerek kezét, hogy el ne vérezzék, amíg megjön az orvos.

Csimborasszó éhes tekintettel nézte Emasut. Akaratlanul is összehasonlítást tett közöttük és eddigi leány ösmerősei között. Eszményi magasságban állt Emasu mindenik fölött. A többiek gyöngé, tétova lelkű leányok voltak, mint amilyenek a leányok legnagyobb-részt, Emasuban fölismerete azt a társat, amelyet hasztalan keres anny gondolkodó férfi a nőben, sokszor egész éltén át.

Ott lovagoltak egymás mellett a vadvirágokkal behintett dűlőúton. Csimborasszó nem nagyon sokat beszélt, csak nézte-nézte azt a mellette lovagoló leányt, a szeretni vágyó férfiak mohóságával.

Emasnak nagyon jó kedve lehetett. Dalolt, táncoltatta az amúgy is virgonc Szellőt. Valami kimondhatatlan báj volt így is az alakjának a ruganyosságában a lovon ülve.

A vacsora előtt egy kis ideig magára hagyta Emasu Csimborasszót. A nemzetes asszonynak beszélte el a Csimborasszótól hallottakat, Wilckens előtt olyan hosszúnak tűnt föl ez az egy órai idő. Olyan különös érzés fogta el, mintha Emasuval azelőtt már egy egész életen át együtt lett volna. Fájdalmasan gondolt arra, hogy Selmeceen nem fogja látni. Talán soha életében. Elmegy a harangodi udvarházból édes szerelmi álmokkal a szívében, s ezek az álmok el fognak hervadni, mert nem lesz amiből táplálkozzanak. Az ember meg olyan gyarló, hogy még a leghevesebb szerelmet is elfelejti, ha nem éleszti azt benne mindennap valami új fordulat.

Így álmodozott Csimborasszó. Nézte az udvarház verandájáról az alkonyat bágyadt fényében úszó, széles rónaságot. Valaki rátette a vállára a kezét. Turbucz Gergely ő tisztelendősége volt. Ő is azt hitte a háttal álló Csimborasszóról, hogy Csaba került haza. Csakhamar megbarátkoztak. Falusi ember nem tartózkodó. A kálomista meg éppen nem. Négy-öt szavából megtudja az ember az egész élete folyását. Hogy Turbucz Gergely bizalmas legyen tüstént Csimborasszóhoz, annak két oka is volt. Wilckens angolnak született és presbyteriánusnak keresztelték.

Az öreg Turbucz Gergelyt bizony elnyűtte egy kicsit az idő. Segített neki a kufsteini ötévi vártömlőc is. De a szíve, a kedélye az fiatalos maradt. Nem is sok új prédikációt irt már az öreg. Mondta a régieket. Csak egy beszédén járatta az eszét jó két esztendő óta: az Emasu esketési beszédén. Nagyon megszerette ezt a nyurga Csimborasszót egy pillanat alatt. A legnagyobb kegyét is rápazarolta. Megkínálta a dohányából. Pedig abból már neki is mindössze tiztizenöt csibuknyi volt. A híres bodrogi közeli természetből való volt az, amelyből fejedelmek szívták annak idejében. Felhagytak azzal is.

Gergely prédikátor nagyot bámult, amikor beszéd közben Csimborasszótól azt a kijelentést hallotta, hogy a kálomistáknak van a legszebb énekük a világon. Egy kicsit elámult az öreg, mert sokra tartotta a vallását, ismerte is annak tantételeit, zsoltárait, dicséreteit, de bizony, hogy melyik a világon a legszebb egyházi énekük, azt nem tudta.

- Hogy-hogy? - kérdezte Csimborasszót.

- Hát úgy, hogy a legszebb ének a kálomisták az úrvacsora vétele alkalmával éneklük...

- Melyik az - tudakolta Gergely pap kíváncsian?

- »Szolgáltasd ingyen az italokat. Oltsd el végképpen szomjúságokat.« Ez a legszebb ének tisztelendő úr?

Turbucz Gergely megértette a humort. Sokáig mulatott rajta. Hja! Hja! selmeci diák - mindenütt az itókát keresi... Nem is csoda. Bányászat és korcsma réges-rég összefüggésben állanak egymással. Még amikor az igazságos Mátyás Beatrixszel Selmecebányán járt, akkor kiadott egy rendeletet, hogy minden italmérőnek egyúttal bányarésztvényesnek is kell lennie. A korcsma akkor is jobban fizetett a bányánál. Eppen úgy, mint ma.

A vacsora alatt kedélyesen, szelid humorral fűszerezve folyt a beszélgetés. Csimborasszó csodálta a nemzetes asszony lelkierejét. Fájt neki pedig a Csabáról hozott hír, de nem mutatta. Nemes, emelkedett lelkek tulajdonsága, hogy nem untatnak mást a bánatukkal. Micsoda jogon rontjuk el mások jókedvét a magunk szomorúságával? Maradjon az mélyen eltemetve a lelkünk fenekén. Bár nagy kint okoz az elrejtett fájdalom. Nemes, emelkedett lélek sokat el tud viselni. Sőt a hallgatag szenvedés jobban meggazdagítja a lelkét...

Emasu kihívta magával Csimborasszót a kertbe. Wilckens sejtette, hogy most beszéli meg a nemzetes asszony Turbucz Gergelylyel a lehangoló hírt. Minek lenne ő ott? Elég, ha Turbucz Gergelynek vele sajog a szíve a nemzetes asszonyéval.

Valami sajátságos hangulat vett erőt Csimborasszón. Jól esett a lelkének, hogy itt ebben a csendes faluban nem közönséges lelkeket talált. Szerette volna megmondani annak a mellette lebegő leánynak a gondolatait. Nem tudta. Gyarló eszköz a szó. Akkor nem jön az ember ajakára, amikor legjobban áradozik lelkében az érzés...

Mélázó, sejtelmes, júniusi éjszaka volt. A tejút csillagmilliárdja ott ragyogott az égen. A rózsák és a székfűk illata ölelkezett az udvarház kertjének mesgyéjén sorakozó olajfűzök édes, mámorba ringató illatával. Egy-egy hullócsillag sziporkázva pattant el az égen. A réti ér felől ide kergette az enyhe szellő a pásztorfurulya zokogását.

Emasu megállt, nagy, beszédes kék szeméit az égboltra függesztette.

- Nézze Csimborasszó, milyen felséges a csillagos az ég! Látja, hogy tündöklök az Órion?... Nincs szebb látvány a földi szemnek a csillagokkal behintett égboltozatnál. Csaba szeretette meg velem. Minden este itt ábrándoztunk vele együtt ezen a kispadon. Lelkünk elkalandozott az örök mindenségbe. Én itt szoktam a csillagos ég alatt imádkozni vele együtt, ha hazajön. Elrévedezik a szemünk a csillagok óceánján. Érezzük a lelkünkben a nagy mindenség mérhetetlenségét, s a mi véghetetlen gyarlóságunkat; a sok alantas vágyat, amely a gondolatunkhoz tapad. A tökéletesedés örök vágya kapja meg a lelkünk. Köny gyűlik szemünkbe, s megsiratjuk sárhoztapadt embervoltunkat. Ezt nevezzük mi imádságnak. Csak-hogy Csaba ilyenkor nem mondja meg nekem, amit gondol. Látom rajta, hogy még jobban kínozza az ő lelkét ebben a pillanatban a szomorúság.

- Fáj neki, hogy embernek, gyarlónak született...

- Ő unja az életet. Pedig nincs igaza. Érdemes születni, hogy megérezzük szerelem édességét; hogy szeretetet terjesszünk az önző, hidegszívű, könyörületlen emberek között.

- Érdemes, ha megtalálja az ember a magához való társat, aki megértse minden gondolatát; szíve összedobbanjon az ő epedő szívével...

- Ha keresi megtalálja. Van sok nemes lélek ezen a földön. Nehezen akadunk rájuk. Elfáradunk a keresésükben, s meggyűlöljük az életet.

- Így járt Csaba is. Hiába vigasztaljuk ott Selmecen. Halni akar.

- Az a Körndl Sarolta nem tudná őt megérteni?

- Nem! Az ő álmodó, nemes lelkének nem Körndl Sarolta a párja. Talán nincs is a földön. Még sem tud tőle szabadulni, mert a lelke tele van mohó, türelmetlen, szerelmi vágyakkal...

Mély hatást tett Csimborasszóra Emásunak a beszéde. Érezte, hogy ennek a leánynak a lelke közeli rokon a Csabáéval. Sokáig nem jött a szemére álom. Mintha Csaba szobájában az ő gyötrő, bús álmái szállottak volna az agyára.

Reggeli után, amíg a nemzeti asszony levelet irt a fiának, ott ült szemben Emásuval. A tegnapi bátorságuk elment mind a ketőjüknek. Alig szóltak egymáshoz. Ha a tekintetük találkozott, ügyetlenül, szemlesütve kapták el a fejüket. Pedig csak egy éjszaka

mult el azóta. Egy álmatlan éjszaka elég ahhoz, hogy két rokon lélek egymásba szeressen. Mert a rokon lelkek jól ismerik egymást. Találkoznak többször az örökkévalóságban...

- Olyan képtelenséget álmodtam az éjszaka - szólalt meg Csimborasszó remegő hangon. Azt álmodtam, hogy maga az én menyasszonyom volt, s Gergely tisztelendő összeadott bennünket.

Emasu belenézett a Csimborasszó szemébe. Pajkosan föl kacagott:

- Maga ezt olyan képtelenségnek tartja?

Csimborasszó szeme könnyel telt meg, s Emasu pirulva kiszaladt az ebédlőből...

Seregélyi bácsi előállott a két szilaj szürkével az ajtó elé.

Csimborasszó ügyetlenül elbúcsúzva átvette a nemzeti asszony levelét. A kezében fogva tartotta egy pillanatig az Emasu, formás kezét. Megértette egymást a két kéz...

Emasu utánna nézett még a verandáról. Tekintete tele volt öntudatlan szerelmes vágygyal, reménnyel, biztatással... Csimborasszó megértette.

Így néztél te is énutánam...

Elöttem van ma is a tekinteted.

Nagy, beszédes, tenger szemednek mosolygása.

Némán állottál az ebédlő ablakánál.

Indult a szán, s eltévesztette szemem a te mélységes, kék szemed... Vágyak, álmok rajzottak föl a lelkemben. Álmai a szüntelen álmodozónak, vágyai örökké hiába epekedőknek.

Azt hittem akkor múló hangulat. Azóta nagyra nőtt a lelkemben egy sírig égető szenvedély, a csalóka álmokból, merengésekből táplálkozó szerelem sáppasztó szenvedélye... Sok, sok édes kint átszenvedett attól fogva a lelkem. Ez a búsongó, dacos, érzékeny lélek.

Édes azóta ez a szürke, kisszerű, reménytelen élet is. Kíváncsús, mert rólad álmodozhatom... Rólad, aki a szépek szépe vagy...

Sötétebb a csillagtalan éjszakánál a te hullámos, piros szalaggal átkötött, nagy, leomló hajad.

Ajakad frissen kinyílt pipacsnál színesebb.

Kecsesebb a járásod, mint a réti füvek rezgése.

Alakod karcsúbb, a tavi liliomnál...

Mosolygásod ragyogóbb, mint a májusi nap sugára.
 Hangod csengőbb, lágyabb a pusztába tévedt esti harangszó-
 nál...

Arcod színe mellett elsápad a frissen kifestett rózsaszirma...
 Elbágyad a legszebb gyémánt tüze is, a te két, kacagó, zöl-
 desbe villódzó, kék szemed ragyogása mellett...

Szebb vagy magánál a szépségnél...

Lelked a jósnál is gazdagabb...

Lehet, hogy a másé leszel...

Lemondás a sorsuk az álmodóknak. Örök epedés, délibáb
 kergetés...

Talán meg sem tudod majd, hogy igazán csak téged szeret-
 telek.

Kitől tudnád meg? Az én ajakam hallgat...

Boldog vagyok, hogy megláttalak.

Talán nem látlak többet soha...

Utolsó tekinteted egész életemen át melegíteni fogja a lel-
 kem.

Álmokat kergetve botorkálok majd a sírig... És semmit sem
 érek el, amire vágytam... Mert álmodozó vagyok... Az álmodozók
 tűnődő élnetlenségével...

Mit bánom én?.. Hadd fusson más kincs és hír után!.. Min-
 dennél édesebbek nekem az álmaim... De a legeslegédesebb közöt-
 tük az, amely egy kurtaruhás leányhoz fűződik...

Egy bordóruhás, ébenhajú, kékszemű leányhoz, akihez
 egyetlenegy szót sem tudtam szólani...

Honnan?... Hová?...

Mi vagy, mi vagy tünékeny földi élet?...
 Tévelygés, vágy, örökös kényőnyör. Semmi
 egyéb... Hő szivünk mégis éled folyásodon, mely ámit,
 bánt, gyötör.

Miért, hogy félünk leszámolni véled, ha elringat mindent a
 sírgödör? Miért tart vissza szerelem, vágy, emlék, ha boldog mély
 álmával a nemlét?

Zákány Csaba a nyitott ablakában állott. Nézte elgondolkoz-
 va a csillagos eget. A virágzó hársak illata mámorossá tette a levegőt.
 Párjukat kereső fénybogarak villantak át az éjszakai félhomályban.
 Zákányt elandalította az éjszakának szelid varázsa. Szívén keresztül
 nyilallott az álmodozók örök vágya, a szerelem.

Hirtelen becsukta az ablakát. Rosszkor támadt a lelkében ez
 az élet édes ingerével csábító hangulat. Tíz óra felé közelgett az
 idő. Még néhány perc és letelik a Csimborasszónak megígért idő-
 pont. Azután szabad a cselekvés. Egy csattanás, s jön a halál, a meg-
 semmisülés. Forgatta, nézegette az asztalán heverő forgópisztolyt.
 Még egyszer megvizsgálta a töltéseket. Mind az ötöt. Mintha bizony
 egy is nem elég lett volna belőle. Fölvette a pisztolyt. Egy nehéz
 tölgyfaszék karjára kötötte. Odaállította a széket az ágyához. Csak rá
 kellett ülnie. Fölibe hajolni a vont cső fölé, meghúzni a ravaszt, s
 kopogtathatna aztán a menyország ajtaján. Célszerűbbnek látszott
 előtte, hogy a szívébe röpitse a golyót, minthogy esetleg a koponyája
 erős falát állítsa elébe a lapuló ólomnak. Biztosabb a golyó útja a

hatodik és hetedik borda között. Kemény koponya a Zákányok koponyája. Megcsorbult azon még a dúló török handzsárja is. Még esetleg át nem vinné a lágy, kiméletes ólom. Zákány pedig halni akart minden áron.

Kétszer - háromszor végignézte még a szobáját. Megállt. Azon tűnődött, hogy hagyjon-e maga után levelet. Minek? Mi köze ahhoz valakinek, hogy ő miért dobja el magát az életet. Az édesanyja, meg Emasu úgy sem értenék meg tettének az okát. Hiába írná meg, hogy vele született az életcsömör, a meghalni vágyás. Élt eddig, vonzolta búslakodva a testét a sír felé, mert azt remélte, hogy megszereti az életet, annak kicsinyes, bölcséhez nem méltó örömeit. Most már belátja, hogy ez lehetetlen. Sarolta iránti érzéséből meggyőződött, hogy a szerelem sem kíváncsítja meg vele az életet... Szerelem? Fanyar gyümölcs... Nincs mit várnia. Minden nap csak új kint, az életnek nyomasztóbb, elviselhetetlen unalmát hozza maga után. Nem értenék meg ők ezt a lelkiállapotot. Hogy lehet egy viruló ifjú, akinek a lelkéből kihalt az életnek a vágya? Akinek édesebb az örömnél a bánat, s az életnél kíváncsabb a sötét, nedves sír... Még jobb, ha nem hagyok magam után egy sor írást sem. Legalább azt fogják gondolni, hogy pillanatnyi örültségemben váltam meg az élettől. Az anyai szívnek vigasztalóbb tudat, mint a jól megfontolt, előre kitervezett öngyilkosság...

Komorán, ijesztőn beleszólt a Zákány tépelődésébe az Ó-vár öreg harangjának mély, szomorú kongása. Ütötte a tizet. Letelt a határidő. Zákány fölírta egy papírra Csimborasszónak, hogy várt tíz óráig, s leült a karosszékre, amelyhez oda volt kötve a pisztoly. Hátal fordult az ágy felé, hogy arra essék hanyat, ha jól talál a lövés. Ránéztek a szűk csőre. Belenyomult a két bordája közé. Ráillesztette az ujját a ravaszra. Ott reszketett rajta egy ideig. Eleresztette. Fölállt.

Amíg végigment a szobáján, azt jártatta a fejében, hogy ugyan miért fogadtatta meg vele Csimborasszó a ma estéig való várakozást.

Hirtelen megállt a nagy tükör előtt. Kezébe vette a lámpát. Megvilágította az arcát. Belenézett mélyen tükörképének a szemébe...

Gúnyosan fölkacagott. Ha!... ha!... Félsz Zákány Csaba. Ennyi az egész. Hát mit érdekel téged az a kis dolog, amiért esetleg

Csimborasszó ma estéig kért elhatározásod elhalasztására, amikor az egész élet nem érdekel? Félsz! Gyáva! Tettető! Jajgatsz, arcodra erőszakolod a bút, képmutatóskodsz, hogy te tökéletesebb, elfinomultabb vagy, mint más közönséges ember, nem találsz az életben megnyugvást, örömet, s most a cselekvés pillanatában tétovázik a kezed a pisztoly ravaszán. Azt hiszed, hogy a tudás tragikumát hordozod a lelkedben? Ámitód magad! Hazudsz magad előtt is. Tetteled, hogy megfejtethetlen, bús álmok bántanak, nem hogy nyugodni a gyötrő tudás, s tépi lelked a kínzó kételkedés. Komédiás vagy. Azért ez a szépen festett álarc, hogy vele önmagadnak tetszelegj. Világfájdalom, komor életgyűlölet, örömcsőmör? Komédiázás... Kendőződ velők szürke lelkedet.

Jobban belenézett még egyszer Zákány a tükörképének a szemébe. Azután tovább viaskodott a lelkével... Igazságtalan vagyok magammal szemben. Kiméletlen. Hát nem volna bennem semmi más, csak üres tettetés? Nem, nem lehet. Most ebben a pillanatban még egyszer belenézek a lelkembe. Hátha megértem magam. Önismerettel könnyebb a meghalás.

Ránézett az órájára. A mutató jól túlhaladta a tizet. A Csimborasszónak adott határidő betartásával nem lehetett már leplezni többé a halogatást. Borzongott a haláltól, hozzáfogott tehát a lelki vizsgálathoz, hogy néhány perccel meghosszabbítsa még a gyűlölt, utált, siralommal, s lemondással teljes életet.

Úgy érezte, hogy ebben a pillanatban teljesen megérti magát. Mereven bámult maga elé lehorgasztott fejjel. A gondolatok pedig rajzottak egymásután a fejében.

Tulajdonképpen miért fogott most el engem a halni vágyás, amikor már-már kibékült az étellel a lelkem? Sarolta miatt? Esztelenség! Arra sem vagyok kíváncsi, hogy szeret-e és meghalnék érte? Meggondolatlanság. És ha nem szeret? Akkor sem érdemes érte meghalni. Ha nem szeret, nem értett meg. Én pedig nem tudom azt a leányt szeretni, amelyik meg nem érti a lelkem. Egészen a fenekéig. Tehát nem Sarolta miatt hívom a halált. Lehet, hogy azt mondják majd az emberek. Mit bánom én az emberek beszédét a halálom után. Nem fogja zavarni a nyugalمامat, a nagy csöndességet, amelyet ad a legkényelmesebb ágy, a koporsó. Mégis miért van, hogy a Saroltaéknál tett látogatás óta foglalkozom ismét a halál gondolatával? Mert beláttam, hogy nem vagyok a szerelemre teremtve. És

mégis örültem vágyom utána. Sötét világfelfogásomban még egy remény gyújtott jóleső, derengő világosságot. Párom megtalálásának a reménye. Nem! Én sohasem találom meg a párom. És ez a tudat még jobban kerget a megsemmisülésbe. Az utolsó, földben nyüzsgő hangjának is megvan az a reménye, hogy tökéletesebb utódot hagyjon maga után. Ezért a nagy célért végigéli az életét. Nekem nem lehet meg ez a reményem sem, mert nem akadok sohasem magamhoz méltó párra, s aki lenne a szerelmünkből, az felejtlenebb lenne, mint én. Iszonyodom ettől. Követelően szól a lelkemben a fajnak, a természetnek a szava: Előre, a folytonos tökéletesedés felé!... Nem látom ezt az utódban, tehát inkább megtagadom a faj ösztönét, mint-hogy az aki lesz, korcs legyen. Ennek az élethez kötő legnagyobb ösztönnek a reménytelensége kíváncsítja meg újra velem a halált. Reám nézve üres, reménytelen a cél... Érzem, hogy más anyagból vagyok gyúrva, mint a többi emberek. Mélyebben belelátok a dolgok igazi mivoltába. Jobban érzem az élet szomorú semmiségét... Ők elsiklanak az örök miértek fölött. Engem szüntelenül üldöz a kérdések kérdése: honnan?... hová?... A bölcsőből a koporsóba. Ennyit biztosan tudunk. A többi álom, együgyű föltevés. Hol voltunk a renegő bölcső előtt? Hová megyünk a koporsó után? A sírba? S ezzel vége? Nincsen tovább? Többé nem álmítanak a létről szóló nagy álmok. Por vagyok, semmi egyéb! Egy marék hamu... Legyek mennél előbb az. Hát érdemes napot-napra tolvá végig jajgatni az egész életet? Beváltani a nagy adósságot, amelyet a mi számlánkra más csinált?... Miért? Ha nem lenne ábránd a megismerés! A földhöz kötne a kíváncsi tudás. Csaló az is. Délibáb játék... Önmagunk csalása. Mit ad az élet? Csalódást, jóllakást!... Soknak még azt se, mégis szereti. Én nem. Megutáltam embervalóm. Átokként szállt rám a születés. Honnan? Hová? Sehova. A nemlétből a megsemmisülésbe. Születés, halál, egy rövid araszt a nemlét örökkévalóságban. Miért vérezném át ezt a rövid araszt? Fájt valami születésem előtt? Nem fog gyötörni semmi a halál után. Elaltat mindent a nemlét. Vágyat, álmot, mindent... Levetközni az embervalót!... Lenni por, amelyből virág fakad! A lényem alkotó parányok szétszóródnak majd a nagy mindenségbe. Ennyi... Valami magasztos gondolat, visszatérni az őstermészet öntudatlanságába... Élni?... Az én vágyam porrá lenni! Porral élni tovább, mint hullámmoraj, üde vadvirág. Mosolygó napsugár-

ban, türelmő habban élni a mindenségben öntudatlan!... Honnan? Hová? A nemlétből a nemléthe. A porból a porba...

A sok bölcséleti tudás, amely Zákány agyában fölgyülemlett, most csak ilyen szegényes gondolatsorozat alakjában tudott összpontosulni. Még egyszer belenézett a tükrébe. Most már nem tett magának szemrehányást. Meg volt elégedve. Azt gondolta, hogy azzal a vékony elmélkedéssel eléggé meglátolta az életet, s tudatosan, komor fenségben válik meg tőle. A tudnivágyó, elérhetetlen álmokat kergető, boldogságáért hiába epedő emberiség sorsát látta a maga esetében. Örült neki, hogy nem úgy egyszerűen fogja magára a pisztolyt, mint annyi más. Igen! Az ő esetében benne van az ismeretleneket fürkésző, nemes, nagy, bús lélek tragédiája.

Ez a felemelő tudat elég volt neki. Leült a székre, s mellét erősen a pisztolycsőnek szegezte. Jól az ágy széléhez húzta maga alatt a széket. Meghúzta, bátran, habozás nélkül a ravaszt.

A pisztoly csüörtörtököt mondott. Elcsattantotta még egyszer a ravaszt. Akkor sem sült el. Sápadtan fölállott a székről. Homlokán csakúgy gyöngyözött a hideg veriték. Föl, s alá járkált egy darabig a szobájában. Most megint borzongott a haláltól. Nem tudta megérteni azt, hogy miért nem sült el a pisztolya. Ezelőtt egy héttel kipróbálta. A történeteket okolta. Pedig nem azokban volt a hiba, hanem Csimborasszó gyengítettette meg a rúgóját a puskaművessel.

Ha tudta volna Zákány, hogy a harmadik kísérletre sikerülni fog, talán meghúzta volna még egyszer a pisztolyának a ravaszát. De így a bizonytalanság ingadozóvá tette megint.

Egyszer csak egy hatalmas lökés érte az ajtaját. Kívül hallatszott a Csimborasszó hangja. Kérte barátját, hogy bocsássa be. Zákány elszégyelte magát. Milyen gyávának fogja őt Csimborasszó tartani. Már egy jó fél órával túl ment a határidőn, s még sem vetett véget az életének. Tehát itt az ideje - gondolta magában - hogy még egyszer meghúzzam azt a ravaszt. Kiszólt Csimborasszónak.

- Nem bocsátalak be. Először végzek magammal. Nem a gyávaság tartott eddig is vissza a haláltól, hanem, a pisztolyom már kétszer csüörtörtököt mondott.

- Csüörtörtököt mond az még harmadszor is. Én gyengítettem meg a minap a puskaművessel.

- Nem vagy barátom. Folytonosan útját állod a szándékaimnak. Mit értél el vele? Egy nappal hamarabb, vagy később. Min-

degy... Az ember elhatározását legfeljebb késlelteti egy meggyengült pisztolyrúgó. Most menj szépen haza. Nem eresztelek be.

- No ne okoskodj! Beszélnem kell veled.

- Most nem vagyok hangolva a társalgásra. Ha barátom vagy nem háborgatsz.

- Ha nem eresztel bé, akkor betöröm az ajtód.

Csakugyan neki is dült Csimborasszó a Zákány ajtajának. Recsegték, ropogtak a vállai előtt a szüette deszkák. Zákány haragot színlelt, de azért magában örült a Csimborasszó látogatásának. Most már nem restelte magát előtte. A pisztoly volt az oka nem ő.

Amikor már majdnem beroppant az ajtó, kinyitotta Zákány. Csimborasszó nem szólt semmit. Kivette a zsebéből a nemzeti aszszony levelét, s átadta Csabának.

Zákány fölbontotta az édesanyja levelét. Olvasni kezdte:

»Édes fiam! Nem akarom neked itt azt bizonyítgatni, hogy az élet szép, s élni gyönyörűség. Magam sem tartom úgy egészen. De ha azt hinném is, akkor sem tudnák róla meggyőzni. Veled született az életgyűlölet, a földi tartózkodásnak az unalma. Nem tehetsz róla, mintahogy nem tehet senki sem arról, amilyen. Arról sem igen akarok veled vitatkozni, hogy érdemes-e végigélni az életet, ha az ember örömet nem talál benne bánatára, s feleletet fürkésző lelkének a kérdéseire. Úgyis megcáfolnád az állításaimat. Csak egyet mondok neked édes egy fiam. Én is voltam azon a ponton, hogy eldobom az életet magamtól. A te jó apád halála után. Nem tudtam megtenni. Visszahívott az életbe a te, meg a nővéred szeretete. Neked is kell szeretned engem, meg Emásut. A te lelked nemes, gyöngéd, szeretetteljes. Megtudnád tenni fiam, hogy visszataszítsd a lelkünk a bánatba? Könnyebb neked fiam túrni az életet, mint nekünk téged meggyászolnunk. Ha van egy forró szív, amely szeret bennünket a földön, ha van egy rokon lélek, amely meg akar érteni bennünket; akkor szent kötelességünk végigélni az életet, hogy azt a jóságos szívet, azt a gyöngéd lelket meg ne keserítsük. Elhiheted, hogy mi ketten szeretünk. Ha nem köt a földhöz téged ez a szeretet sem, akkor halj meg. Elsiratunk, de nem fogunk meggyászolni, mert nem érdemled meg a mi szerető szívünket, sem ezt a levelet hozzád vivő barátodnak az önfeláldozását. Mind a ketten számtalanszor csókoltunk.«

Zákánynak kicsordult a szeméből a könnyű a levél utolsó sorainál. Erre ő nem is gondolt. Az édesanyjának, meg a nővérenek a jóságos szívére. Ez a nemeslelkű Csimborasszó most is milyen szeretettel mutatta meg neki a helyes utat... Megfogta a barátja kezét, s csak ennyit tudott szólani: Köszönöm.

Odadólt a vén cserépkályhához. Zokogott keservesen, megkönnyebbülve a lelke mélyéből...

Csimborasszó átölelte lágyan, gyöngéden, s szeretettel simogatta a haját annak a nagy, forrószívű, búslelkű álmodozónak...

A bölcsesség, a gondolkodás sokszor eldobatná velünk az életünket, de idetapaszt bennünket a röghöz egy-egy jóságos szív mélységes szeretete...

Egy vótum.

Nem kell azt hinni, hogy Selmebánya szép leányai csak az idejekorán való férjhezmenéshez értenek. Nem bizony. Értenek még ők ezenkívül más ékes dologhoz is.

Régen volt az, amikor a monda szerint Sebnicz pásztor megvetette a sz. kir. bányaváros alapját. Jól elköltött ebéd után szundikálni tért a lombos fák enyhetadó árnyékába. Nem jött a szemére az édes szendergés. Két nagy, zöld gyík süt kéregett a fák ágai között beszűrődő napsugárban. Eleinte ügyet sem vetett rájuk. De amint az egyiknek a hátán megcsillan az ezüstpor, a másikén pedig fölragyogott az arany törmelék, utánuk ment, s gazdag aranyleltre bukkant. Akkoriban még nem igen kellett zártkutatási jogot kérni, tehát egyszerűen birtokába vette az aranytermő helyet.

Hát bizony azóta elfolyhatott már egy néhány esztendőcske. Meg is dézsmálta a természet kincsét a kapzsi, aranyért sóvárgó ember. Én azt hiszem, hogy attól az időtől fogva sokkal többet tettek a selmeci leányok a bányaváros alakulásában, mint a véletlen, meg a város bölcs vezetősége együttvéve.

Csak az utóbbi esetekből következtetek. Bizony nem tudom én, hogy ki nem mondották volna legalább elvben már az akadémiának Selmebányáról való elvitelét a város tanácsának buzgólkodása ellenére, ha selmeci bájos leányok szíve bele nem szól a dologba? Hogyis ne? Holmi célszerűségi tanügyi szempontok miatt ők nem engedik a jogukat olyan könnyen elvitatni maguktól. Elvinni az akadémiát, az egyenlő reájok nézve a nem éppen kíváncsatos vén leány-

sággal? Kihez mennének akkor férjhez, ha nem lenne akadémikus? (Persze ezt a szempontot bölcsen elhallgatta a város tanácsa is ékesszavú memorandumában!) Óh! Mária Terézia tudta, miért vetette meg az alapját az akadémiának éppen Selmebányán. Bizonyosan megsajnálta az akkori vén leányokat! Még festői egyenruhát is rendelt az akadémikusok számára. Asszony volt ő is. A szívével alapította itt az akadémiát, nem bölcs belátásával.

Körndl Sarolta is örökölte a selmeci leányok nagy képességeit. Ki tudja, ha az ő immáron húsz éves szíve (egy kicsit udvariatlan vagyok) nem vágyik Zákány Csaba után, talán még ma is fönnáll a Burschenschaft?... Hasztalan várta Sarolta azt a bizonyos találkozást Zákánynyal, amelyen majd a félreértéseket ki lehet magyarázni. Csak váratott az magára. Zákány ügyesen elkerülte még a legkinálkozóbb alkalmat is. Házukhoz nem mehetett - ezt Sarolta is tudta - mert azóta a nevezetes estély óta a bursok lettek Körndl házában az egyedüli urak. A jönköpingsek teljesen otthagyták őket. Saroltával már táncolni sem igen mertek menni a többi bursok, ha csak Mildétől nem kértek engedelmet. Azt hitte mindenki, hogy Milde már réges-régen *letemporálta*.

Saroltának nem igen tetszett ez a helyzet. Zákányt szerette volna. Milde, a *póttartalék*, most nem volt első helyen a szívében. Valahogy szeretett volna a dolgokon változtatni.

Akkoriban már a Burschenschaft összetartása nagyon meglazult. A hébe-hóba tartott schachttagokra alig verődött össze egy-két burs. A hivatalos ivások kora lejárt. Flórisnak sem vörösödtek ki a szemei az éjszakázástól. Sokszor már tíz órakor becsukott. Nem izlett a sör a bursoknak még *aufra* sem.

A jönköpingsek meg kezdtek napról-napra elhatalmasodni. A fersiszt nem tartották be már a bursok. A vén Scandálnak a Grubenlichtben tett látogatása óta Csimborasszóékkal összebarátkozó bursok el-elnéztek a Szöllőbe is. Jobban tetszett nekik a Burschenschaft kényszerívásánál a jókedvből eredő kocintgatás. Hiába terjesztették volna ki reájok is a fersiszt. Csak még jobban bomlott volna a Burschenschaft. Áramlatok támadtak a bursok között, amelyek még jobban meglazították a hagyományos összetartást. Nagyrészek már hajlandó lett volna a jönköpingsekkel valami elfogadható ürügy alatt kibékülni. Selmeci diák nem tudja azt sokáig megtenni, hogy visszavonásban éljen a saját kollégáival.

A selmeci leányoknak sem igen tetszett a bursok és a jönköpingsek viszálykodása. A bálon, meg az utcákon megritkultak az udvarlók. Burs és jönköpingsek együtt nem udvarolt egy leánynak. Már pedig több udvarló közül mégiscsak nagyobb a férjhezmenésnek az esélye.

A többi leányok is szerették volna az akadémikusok kibékülését, de legeslegjobban óhajtotta Körndl Sarolta. Csak így remélhette, hogy Zákány Csabával ismét találkozhat. Esetleg a saját házukban. A leányok összebeszéltek, hogy amennyire lehet, közelebb hozzák egymáshoz a bursokat és a jönköpingseket. Mindenik csillapította az udvarlója szívében a másik párt iránti gyűlöletet. A Körndl Saroltának jutott a legjelentősebb szerep a békülés előkészítésében. A Milde gyűlöletét kellett neki csillapítgatni. Integrál eleinte hallani sem akart a békülésről. Testtel, lélekkel burs volt. Gyűlölte a jönköpingseket jobban, mint a többi burs, mert ő volt a Burschenschaft elnöke, s mert a jönköpingsek elnöke volt Zákány.

A leányokat már-már elhagyta a remény. A bursok, jönköpingsek barátságosabb tekintet váltottak ugyan, ha találkoztak az utcán, de kibékülni még sem voltak hajlandók. Milde is mindent megígért Saroltának, de nem tett semmit a bursok és jönköpingsek kibékítésére. Talán egy kis féltékenységgel is volt a szívében. Félt, hogy Zákány a kibékülés után megint járni fog Körndlékhez, s ekkor ő ismét a rövidebbet fogja húzni.

Hanem hát nem lehetett föltartóztatni a Burschenschaft bomlását. Napról-napra átpártoltak a bursok a Grubenlichtből a Szöllőbe, a jönköpingsekhez. Akik még ott maradtak is, azokban is napról-napra jobban megérlelődött az a terv, hogy a Burschenschaftot föl kell oszlatni. Inkább ne legyen semmi, mint ilyen semilyen-semolyan állapot.

Egyszer Mildét ismét elfogta a szerelmesek vágya. Szerette volna Saroltától meg tudni a feleletet nyíltan, a már két esztendő óta nem egyszer megismételt vallomására. Sarolta azt a föltételt kötötte ki, hogy bocsássa szavazás alá a Burschenschaftban az egyesületnek a feloszlását. Milde megígérte. Legalább - gondolta magában - ismét összeforrunk, mert nem hitte azt, hogy a bursok közül akárcsak egy is merne nyíltan szavazni az egyesület főnállása ellen.

A leányok most már igazán elővették burs udvarlóikat. Mindenféle csalfogással megígértették velök, hogy az egyesület főnma-

radása ellen fognak szavazni. Sarolta is levette a lábáról Mildét. Szavát vette, hogy kétség esetén nem fog dönten. Integrál megígérte. Azt gondolta, hogy úgy sem fog reákerülni a sor.

Elérkezett a nagy nap. Flóris megcsapolt egy néhány természetes hordót. Örült, hogy legalább most fog keresni valamit, annyi csöndes este után. A bursok már mind ott szorongtak a Grubenlichtben. Egy sem sejtette a másiktól, hogy a leányok neki szavát vették.

Megkezdődött a szavazás. Integrál kijelentette Saroltának tett ígérete szerint, hogy a szavazatok egyenlősége esetén nem fog dönten. Még a legvérmesebb reményűek sem hitték, hogy ma még erre is rákerülhet a sor.

Folyt a szavazás. Az igen és a nem legtöbbször egymás mellett tartott. Ki gondolta volna? A magyar fiúk kivétel nélkül nemmel szavaztak. Pedig talán ők voltak a legnagyobb bursok. Fájt nekik, hogy a jönköpingsek mindig megvádolták hazafias érzésük miatt. Szemökbe mondták, hogy nem jó magyarok. Nem tudott azok közül bizony egy sem németül. Sokszor még a német nóta szövegét sem értette, de danoltak, mert a barátság, a szent összetartás szavát sejtette benne... Most azonban nem lehetett nekik ingadozni. Ellene szavaztak a Burschenschaft főnnmaradásának.

Leszavaztak egytől-egyig a bursok. Az egyik felük igennel, a másik felük nemmel. Örömmujongás harsant fel az egyik oldalon, keserű szitok a másikon. Dehát a Burschenschaft sorsa még függőben volt. Milde nem vonhatta vissza a szavazás előtt tett kijelentését. Nem döntött sem jobbra, sem balra. Csak az öreg Krokodil hiányzott a Burschenschaft tagjai közül. Nosza! Mind a két párt hajtóvadászatot indított az ultrasupraveteranissimus után. Hosszas keresés után végre ráakadtak egy pincegádorban. Mulatott az ő szokott társaságában. Ez a kedélyes társaság állott egy kis hordó sörből, mert csak ilyen méltó környezetben tudta a sörkirály ő felsége eltölteni az estéit. Kerülte a szemét az álom, azért kellett először a gyomrát megtölteni a butító árpalével, s beködni a lelkét az alkohol mámorával.

Nagy ügygyel-bajjal föltápaszkodott az öreg. Egy vágyó pillantást vetett még a sörös hordóra, azután lassan cammogva elindult a Grubenlicht felé. Hagyta hagy zsongjanak az érte jövők a fülébe. Nem szólt a véleményéről egy kukkot sem. Amikor Flóris elébe értek, beküldte a bursokat a kocsmába. Maga pedig valahogy

nagynehezen fölkapaszkodott az épület tetejére, s a rozsdás bádoggal fedett kéményen kiálltotta be a maga vótumát. Ezzel az egy szavazattal bukott meg hivatalosan a hatalmas, rettegett Burschenschaft.

Leirhatatlan elkeseredés töltötte el az egyesületért rajongó bursok szívét. Nem akartak belenyugodni a társaság ilyen sorsába. Fájt nekik, hogy ezután már nem lesznek vidám Schachttagok. Elfelédik majd nemsokára az egyesület virágzása alatt keletkezett hol búsongó, hol dévajkodó dalokat. Megsemmisül az összetartás, s vége az önfeláldozó barátságnak, a nemes, eszményi kollegialitásnak... Nem tudták megérteni, hogy miért kellett a barátságot, testvéri összetartást ápoló egyesületnek felbomlania. Azért, mert a szeretet helyett beköltözött az akadémikusok lelkébe az önzés. Amikor a Burschenschaft ellen szavazók elvonultak a Grubenlichtből, a bursok még ott maradtak, hogy a mai nap szomorú emlékét megörökítsék az utókor számára. A Schacht névkönyvébe beleírták mindannyian a nevüket. Némelyik utána irt még egy-egy kifakadást az újítók ellen. Azután összeölelkeztek, s szomorúan, könnyező szemekkel énekelni kezdtek:

Wo sind die schönen Feste,
Die man einst aufgewichst?
Verschwunden, - und die Reste
Sind auch nun bald verwischt!

Hazamentek mélységes fájdalommal a lelkükben. Hanem másnap, amikor egy kicsit megfontolták a dolgot, nem igen akarták az esteli gyűlés határozatát elfogadni. Föl akarták tartani a Burschenschaftot. Amennyien lesznek, hát annyian, de az egyesületnek mégis föl kell maradnia.

Hiábavaló volt a hű bursok jó szándéka. Pár nap múlva a kormány mindennemű, német diákszokásra emlékeztető dolgot betiltott. Most már igazán erőt vett a szomorúság a bursok lelkén. A Burschenschaft megszüntetésében a barátság, testvéri összetartás üldözését látták. Nem tudták megérteni, hogy mit vétenek ők a magyarság ellen azzal az egy pár német nyelvű dallal, amelyet vidám Schachttagok alkalmával elénekeltek, amikor a szívök, az érzésük szinmagyar volt. Az új korszellem elseperte a Burschenschaftot.

Integrál összehívta még egyszer a bursokat az utolsó Schachttagra. A jókedvű vidám társaság elköltözött a Schacht korcsmából. Nem volt az az estély más, mint fenséges elsíratása a Burschenschaftnak, s a baráti összetartásnak.

Másnap nagy ünnepélyességgel eltemették a fukszok jelvényt: a rókát is. Ott álltak mind a gödör mellett. Kezökben volt a habzó sörrel csordultig teli stibli. Megszólalt a *klopacska* fakó hangja, mint valami szomorú, bányász temetésnél. A cantus praeses rázendítette bánatosan:

Wir hatten gebauet
Ein stattliches Haus
[:Und drin auf Gott vertrauet
Trotz Wetter, Sturm und Graus.:]

Wir lebten so traulich,
So innig, so frei;
[:Dem Schelechten ward es graulich,
Wir hielten gar zu treu.:]

Das Band ist zerschnitten,
Es was silbergrün,
[:Und Gott hat es gelitten,
Wer weiss, was er im Sinn!:]

Das Haus mag zerfallen -
Was hat 'es denn für Noth?
[:Der Geist lebt in uns allen,
Und unsere Burg ist Gott!:]

Elhangzott a dal. A bursok leszakították mellükön átkötött grubenkabátjuk alatt lévő burs szallagot, bedobták a gödörbe. Ittak egy utolsó eks-et, s a sörös stiblit a földhöz vágták.

Eltemették a Burschenschaftot...

Most már könnyebb dolguk volt a selmeci leányoknak. A bursok hajlék nélkül maradtak. Jobban mondva teljes nemtörődömség vett erőt a lelkükön. A Grubenlicht nyitva volt most is. Flóris

adott még mindig *aufra* jobb jövő reményében. Alig vetődött be nála hetekig egy-egy burs.

A selmeci diáknak szívében mélyen benne van az összetartás, a barátság nemes érzése. Szereti még akkor is egymást, amikor gyűlöli. Nem tudjuk miért? Marad az ultrapraveteranissimusról a kiskorú, gyámolatlan, falánk balekre. Nem tudtak a bursok, s a jönköpingsek sem tudtak a Schacht megszűnése után sokáig megleni az egymás barátsága nélkül. Napról-napra mind jobban elfogta őket az egyesülésnek vágya. A selmeci leányok élükön Körndl Saroltával női leleményesség minden eszközével táplálták ezt a vágyat. Leginkább utját állta az egyesülésnek Milde. Az elárvult bursokban ő tartotta a lelket. Talán a büszkesége sem engedte, hogy a jönköpingsekhez csatlakozzék ő is, mint annyi burs, mert a jönköpingseknek Zákány volt az elnökük.

Végre is sikerült Saroltának Mildét engedékenyebbé tenni. Fiatal, szerelmes szív sok mindent kitép a lelkéből az imádottja kérésére. Integrál is kitépte a jönköpingsek, s Zákány iránti ellenszenvét. Hajlandó lett ő is a békülésre.

A májusi nap aranyos sugara mosolygott le az égről. Múltóbb napot nem is találtak volna az akadémikusok az egymásközötti barátság fölújítására. A Grubenlicht előtt ácsorogtak a bursok. A jönköpingsek jöttek a Szöllő felől. A Szentháromság-tér közepén találkoztak össze. Milde és Zákány kiváltak közülök. Kezet nyújtottak egymásnak. A békülés jeléül összeölelkeztek.

A többiek is hasonlóképp cselekedtek.

A selmeci lányok az ódon házak ablakaiban patyolat keskenyükből törülgették a szemüket. Ez jórészt az ő művük volt. A kibékült akadémikusok ott mindjárt kikiáltották Zákányt elnöküknek, s megalakult a bursokból és jönköpingsekből az *Akadémiai Kör*, amely *Főiskolai Kör* néven ma is ápolja a szeretetet, s az összetartást jobban, mint akármelyik diák-egyesület. Nem énekelték igaz most Zákánynak a megválasztásának az: »Ich bin der Fürst von Thoren« kezdetű dalt, nem is öntötték a sört tölcseren a szájába, amint az a bursoknál szokásban volt, de sokkal lélekemelőbb volt ennél a mókánál a nagyszerű kibékülés, az egymás iránti kiengesztelődés...

Néhány nap múlva fölszentelték a Fortuna udvarában az *Akadémiai Kör* selyem zászlóját. Ott hirdetik maig is a nyelébe vert

arany zászlószegek a selmeci leányok szívének a gyöngédségét, jó-ságát, amely elősegítette az új, virágzó, tagjai között szeretetet terjesztő egyesületnek a megalakítását.

Flóris pedig levette korcsmája sárga faláról a rozsdásodó cégért. Becsukta a Grubenlichtet. Fájt neki, hogy az akadémikusok hűtlenek maradtak hozzá. S amikor mind beszedte az adósságát utánna ment ő is a megboldogult igavonója, Galilei után az örök nyugalomba. Betöltötte a hivatását... Mit keresett volna ő már itt a földön, amikor nincsenek bursok akiknek csapolja a sört?...

Így mult el egy századnál tovább tartó virágzása után a Burschenschaft. Az emléke még mai napig vissza-visszajár kísértgetni a lelkünket... A német nyelvű dalokat megtanulja az alföld szívéből ideszakadt magyar fiú is. Sokszor nem is érti, de a hangjára megrezzen a szíve... A bányajárások után föl-fölhangzik egy-egy ilyen szép dal, úgy elmerengünk rajta... Lelkünk visszaszáll a selmeci diákélet fénykorába. Sóvárgunk utánna. Szebbnek látjuk a diák-legendák rózsaszínű kódén keresztül... Tudjuk, hogy el kellett múlnia, mégis szeretnénk visszahozni, hacsak egy pillanatra is... Úgy gondoljuk, hogy fölmelegednénk akkor még jobban egymás iránt. Eszményibb lenne a barátság, az összetartás...

Lehet, hogy nem. De azért sóvárgunk utánna. Mert benne van az emberi lélekben a vágy a visszahozhatatlan után. Az ifjú emberében még inkább. Szint, hangulatot hajszolunk ebben a szürke életben, amely melegítse a lelkünk... Hiába futunk utánok a jelenben... Csalogatnak magok után a multba... Oda is megyünk értök, mert szomjazza őket a lelkünk, hogy ne veszítse el álmait időnap előtt; a szívünk, hogy el ne fásuljon fiatalon...

Hogy fogják a balekot?

Vele született a selmeci diákkal az ötlet, s az egészséges humor. Ha pedig véletlenül vele nem született volna, akkor bele plántálódik a lelkébe itt Selmezbányán. A város összecsúfolt házai, szűk, zeg-zugos utcái valami csodálatos, szorongó érzéssel töltik el az ember lelkét. Ehhez az érzéshez jön aztán a bányák komor, nyomasztó hangulata, a legelemibb szórakozás hiánya. Úgy hogy a lélek önkénytelenül menekül ezek elől a zsidbasztó érzések elől az ötletek, a humor, a pajzán csínytevések kacagtató világába...

Akármilyen komoly merengéssel lép is ki az ember a kapuján, félrehúzódik a szája. Mosolyogni kezd. Szemébe ötlük mindjárt a keskeny, úgynevezett terras, amelyen egy természetes családkánya is alig fér el, s amelyet azért építettek a régi jó időben Selmezbányán, hogy dicskedhessék vele a lakója, miszerint az ő városában is lehet ötven egyenest lépni. Hanem balul ütött ki ez a terv. Nem lehet azon egyetlen egy egyenes lépést sem tenni, mert olyan kanyargó, mint az akadémikusok salamander menete. Ha az ember nem ügyel arra, hogy sétál, beleüti tüstént valamelyik kirakat szegletébe az orrát. Azután ott van a szeme előtt a városháza. Felemás fedelével, a homlokzaton ékeskedő hátuljával. A furcsán épített házak, amelyek elől két-három emeletesek, hátul pedig lépcsőn kell beléjük leereszkedni. A kálvárián a fehérre festett ördög. A leányvárban az ör, a kétlábú óra (ő üti a harangon kalapácsal mindég az eltűnő órák számát), meg a selmeci specialitás, a gyorstüzelő, üdvölvő ágyú,

mely minden lövés után fűtűl. A szűk főutczán a város címeres, nagy villásszarvú ökrei, amelyek, ha légy után csapkodnak, beverik az utca mindkét oldalain szorongó házak ablakait.

A lyceumon, amelyből kiüldözték, ott van Petőfi emléktáblája...

Ezek és még sok más furcsaság humoros érzésekre hangolja még a legkomolyabb embert is. Ha igaz az, hogy a környezet nagy hatással van az ember gondolkodására, akkor valaha a világ legelső humoristájának Selmezbányán kell születnie.

A fiatalságon kívül ezek a körülmények mindenestre nagy szerepet játszanak az akadémikusok derült életfölgölgésében.

A Schacht megszűnt. Vele együtt odalett a bursok nem mindég szelid humora. Fakadt helyette a diáklélekben más. S mintha a bányászok kedve elment volna a tréfálódzástól a Burschenschaft megszűnése után, az erdész akadémikusok ágyából pattantak ki a legkacagtatóbb ötletek.

Október eleje volt megint Selmezbányán. A szeretni vágyó leányok a balekokról álmodoztak, a korcsmárosok, szabók, suszterek pedig az ultrasupraveteranissimusokról, jobban mondva a kölcsöneik megfizetéséről...

Az Akadémiai Körben a fekete táblán egy megleghangú távirat hirdette, hogy az országos főerdőmester Selmezbányára érkezik, s a kör vendége lesz. Nosza! Spezzi, Lopsz, Butykos, az erdész akadémikusok vénei fölkeresték a lakásaikban rejtőzködő erdész balekokat (mert a balek gyámoltalan és még az utcára sem mer eleinte kimenni), s kapacitálták őket, hogy beszéljenek az országos főerdőmester fogadtatásánál. Nehezen akadt vállalkozó, mert a balek amilyen irigy és falánk, éppen olyan félénk is. Végre mégis akadt egy törekvő balek, aki hajlandónak nyilatkozott a nehéz föladat betöltésére. Természetesen először jól fölüzelték a firmák a kiskorú balek képzeletét, hogy milyen mesés előnye lesznek abból később az erdészeti pályán, ha most egy jól sikerült beszédet kívág a főerdőmester üdvözlésére. Mikor aztán a balekban hajlandó lett a készség a beszéd megtartására, hozzáfogtak a kezeléséhez. Nem engedték senkivel szóba állani. Meg ne tudja valahogyan azt, ami készül ellene. Betanították egy magvas beszédre, amelyben szakszerűség szempontjából ott volt az óriási cser hasonlat is. Persze még sok egyéb mulatságos, kacagtató szónoki fordulatok társaságában...

Az akadémikusok ott várakoztak csoportokba verődve a Fortuna előtt. Selmezbánya szép leányai is eljöttek természetesen a gardedámjaik felügyelete mellett. Scandál, Milde, Csap ott legyeskedtek Körndl Sarolta mellett. Csimborasszó Zákánynyal ott állt a bélabányai kapu szögletéhez támaszkodva. Körndl Sarolta gyakran tekingetett feléjük, de nem találkozott egyszer sem a tekintete a Zákányéval. Úgy látszott, hogy őt nem igen érdekli az egész komédia. Nézett tünődve maga elé, mintha valami nagy dolgon törte volna a fejét.

Már hallatszott a hintónak a robogása. Az áldozatul kiszemelt balek megigazította még egyszer attilájának a gallérját, s elusogta alig hallhatóan a beszédének a bevezetését. Valahogy el ne akadjon. Különben erről is gondoskodott Lopsz. Odaállt a háta mögé sűgőnek.

Megállott a négy szürke paripa a Fortuna előtt. Egyet úgy festettek be az akadémikusok, mert nem volt csak három szürke ló Selmezbányán. Az országos főerdőmester zúgó éljenzés között kiszállott a kocsiból. Gazdag, aransujtásos egyenruháján táncot járt a napsugár. Az akadémikusok félkörben elébe állottak. A szerény balek homloka csak úgy gyöngyözött az izzadságtól. A jelenlévők arcán elsimult egy-egy visszafojtott kacagás.

Belefogott a balek az üdvözlő beszédbe. Meg kell adni neki, hogy emberül megtanulta. Bátran, határozottan hangzott el a sok nevetséges szóvirág az ajakáról. A vén firmák egy-egy kacagtató kifejezésnél bele-belezúgtak helyeslőleg a beszédjébe. Most már aligség-alig bírta magát még a gondolataiba elmerült Zákány is túrtóztatni. A többiek már hahotáztak. A szónokló balek csodálkozva nézett széjjel. Megállt egy pillanatra a beszédjében. Lopsz hirtelen hátba bökte. Nekilátott tehát megint tűzzel a beszédnek. Pokolian nevetséges volt látni azt a törekvő balekot, amint összes szónoki képességét beleadta az országos főerdőmester üdvözlésére betanult beszédjébe. A gondolatának a háta megett már bizonyosan már valami időelőtti kinevezésről álmodozott.

Csönd lett. Válaszolt az erdőmester a balek üdvözlésére. Komoly, méltóságteljes hanghordozással. Senki sem hitte volna, hogy itt ez alatt a komoly álarc alatt egy ördögi tréfa megy végbe. Miután az országos főerdőmester illendően megköszönte a szíves fogadtatást, s kellőképpen biztosította az akadémikusok baráti jóin-

dulatáról, odalépett a balekhoz. Az már nyujtotta örömmel az új fehér kesztyűs kezét. Lopsz oldalba bökte. Be volt tanítva, hogyha az országos főerdősmester kezén nem lesz kesztyű ő is huzza le. De mielőtt lehúzta volna a balek a vadonutuj, ragyogó, fehér keztyűjét, hozzálépett az országos főerdőmester, s vállon veregetvén ezekkel a szavakkal fejezte be a beszédét: Téged pedig, oh *balekok dísze* az Isten sokáig éltesse!

Kitört erre a hahota. A *dísz-balekot* vállukra emelték a firmák, s vitték a városon végig folytonos kiabálások, éljenzések között.

Körndl Sarolta hátramaradt az édesanyjával. Úgy tett, mintha nem tudott volna előre haladni a nagy tolongásban. Pedig tulajdonképpen Zákány Csabához akart közelebb jutni. Amíg Milde a rabaszszonnyal beszélgetett, ő kereste a szemével a Zákány szemét. Egy-szer aztán összetalálkozott a tekintetök.

Zákánynak szívébe rezgett az első csók mámore. Visszaemlékezett a Csókligetre. Elfogta egy pillanatra a csókok szomszárja. Ment ebben a pillanatban az után örök vágy után. Hozzájuk csatlakozott Körndlékhez.

Saroltának soha nem érzett öröm járta át szívét. Azt gondolta, hogy most már Zákány igazán az övé. Csalódott. Zákány csak ellágyult most egy pillanatra, hogy azután annál nagyobb mohósággal adja oda magát az ismeretlen ideál utáni sóvárgásának, a búslakodó, elérhetetlen álmok kergetésének. Sarolta úgy intézte a leányok ügyességével a dolgot, hogy Milde hátul maradjon az édesanyjával, s ő elől menjen Zákánynyal. Egy darabig egymás mellett mentek szótlánul. Sarolta igyekezett előre, hogy az anyjék meg ne hallják a beszédöket. Azt következett a Zákány szótlanságából, meg a váratlan csatlakozásából, hogy bizonyosan megtelt a szíve nagyon érezelemmel. Vallani akar. Nem jól gondolta. A szerelemnek csak első időszakában vágyik az ember a vallomás után. Ha az elmúlt, ezután már nehezen adja rá arra a fejét még másforma ember is, nemcsak Zákány Csaba... Ha megkérdezték volna Zákánytól, bizonyosan nem tudott volna rá megfelelni, hogy miért csatlakozott éppen most Körndlékhez. Önkénytelenül. Megfontolás nélkül. Hangulatból... Végre Sarolta megszólalt.

- Régen nem találkoztunk.
- Régen. Sehova sem járok.

- Azóta sok minden megváltozott nálunk.
- Talán a belsejökben is?
- Lehet, de maga iránt még mindig a régiek vagyunk.
- Köszönöm. Nem vagyok méltó rá.
- Én átköltöztem a toronyszobába. Világosabb, mint az enyém.

- Elég világos volt a maga előbbi szobája is.
- De most hímezem a kelengyémet. Őrizni kell a szemem.

A kapuhoz értek. Várniok kellett a mamára, Zákány nem szólt Saroltának az utolsó mondatára semmit. Hallgattak. Zákány úgy érezte, hogy egészen elidegenedett attól a leánytól a lelke. Amikor elbúcsúztak, Körndlné meghívta Zákányt meg Mildét egy közeli estére vacsorára. Zákány kimentette magát. Nem vette észre a Sarolta szemében a mentetetősítésére támadt szomorúságot. Nem érezte a leány puha kezének bizalmas, vágyódó szorítását. Az álmok ismeretlen hazájában kalandozott a lelke.

A firmák ezalatt ugyancsak ugratták a *dísz-baleket*. Belediktáltak szép számú ekset. Virtuskodott a balek. Ha már póruljárt, legalább igya meg a levét. Hanem hát a kiskorú balek koponya nincsen hozzászokva úgy a sörhöz, mint a vetaranissimusoké. Letörött mellettük korán a díszbalek. Mikor már egészen elpilledt, belefektették egy nagy teknőbe, leterítették fehér lepedővel. Négy markos firma a vállára vette, hat szál gyertyát meggyújtottak mellette, s a *Requiemet* énekelve kísérték a szállására a díszbaleket.

Így fogják Selmecen a baleket. Ugyan még másként is, de abban már a gardedámok, s a főköttő is szerepelnének, arról tehát hallgatok.

Kérditek, hogy mire való a *díszbalek*? Mindenütt ott kell lennie. Mulatnak rajta, s ha csinos fiú, még ki is vetik rá a hálót.

Legtöbbször azonban növeli az akadémikusoknak azt a bizonyos százalékát, amely időnap előtt elvégzi az akadémiát...

Utolsó "Jó szerencsét!"

Ketten voltak a kórház durván bemeszelt szobájában. Zákány és Csimborasszó. Az a harmadik, aki ott tusakodott a durva, lepedővel bevont szörpokróc alatt, az már nem volt többé. Tusakodott, vívódott ugyan még a halállal, de már megvette róla az asztalos a koporsóhoz a mértéket.

Szegény Limonádé! Egész világéletében mindig vizet ivott és mégis utolérte a halál. Az ivással virtuskodó firmák meg olyan egészségesek, mint a makk. Csakugyan nem érdemes az embernek mértékletesnek lenni. Úgyis csak hóttáig él...

Zákány és Csimborasszó szótlanul ültek a megrepedezett fenyőfa asztal mellett. Kellemetlenül recsegett alattok az imigyamúgy összetákolt szék, ha egy kicsit a rendesnél nagyobb lélekzetet vettek.

A faggyúgyertya sárga, pislogó világánál táncot jártak a pászmásan meszelt falon a sötét árnyak.

Nézték a halállal vívódó Limonádé viaszsárga vonagló arcát. Régi hagyományos szokás szerint virrasztani jöttek a beteg ágya mellett. Az előttük lévő papírlapra tettek néha jegyzéseket a beteg viselkedéséről. Akár jegyezték, akár nem, mindegy volt már az. Limonádén már nem segített más: a legnagyobb orvos, a halál, amely mindent meggyógyít. A nyaka már három napja megmerevedett, a szeme fölfordult, a beszédje hörgésbe ment át. Hamar elbánt vele az agyhártyalob. Őt már ugyan vissza nem szólítja a halál révéből sem-

miféle orvosi tudomány. Sokáig nyugodt a tekintetők a Limonádé vonagló ábrázatán.

- Úgy-e Csimborasszó milyen nagyszerű a halál? Először elveszi az öntudatot, hogy azután ne fájjon az élettől való elválás. Milyen jó lenne, ha én feküdnék ott Limonádé helyett!

- Megint okoskodol Csaba? Megírom Emasunak, hogy újra kéjelegsz a fájdalomban.

- A fájdalom egyedül az igazi gyönyörűség. Az nem csábít, nem áztat, nem csal meg; összeszorítja a szívet, s az szenved jóleső gyönyörűséggel.

- Magad sem hiszed, amit beszélsz. Csak rászokott a nyelved.

Nem szólt semmit Zákány a Csimborasszó szavaira. Tovább gondolkozott a megsemmisülésről. Szép volt így ez a két fiatal fiú. Tenyerökbe csüggesztett fejjel ültek az asztal mellett. Az egyik szemé mosolygott, a másikban ott sötétlett a szomorú mélázás. Az egyik a halálról elmélkedett, a másik a szerelemtől ábrándozott. Csimborasszó a szerelemtől, Zákány a halálról.

A harangodi udvarházban tett látogatása óta mindég arról ábrándozott Csimborasszó. Ma különösen el volt lágyulva. Levelet kapott Emasutól. Egyszerű, semmitmondó levelet, amelyet minden héten kap azóta, amióta ott volt. Csak Csabáról van abban a levélben szó. Kéri benne Emasu Csimborasszót, hogy vigyázzon rá; mégis milyen sokat beszél annak minden formás betűje. Benne van az egész udvarház költészete. Az Emasu feledhetetlen, utolsó tekintete. Minden...

A szerelem, a boldogság. Két egymásért epedező szívnek az édes, bizonytalan reménysége.

Az Ó-vár tornyában elütötte a tizenegy órát. Limonádé már lassan, alig hallhatóan hörgött. Olykor egészen normális lett a lélekzetvétele. Egy-egy rándulás cikázott által az izmain. Közeledett a legutolsó vonaglás felé.

Zákány kicsavarta a nedves ruhát, s a fejére tette. Nem használt már az semmit. Dehát az ember még a végső percben is remél.

Bejött a Soror és megnézte a beteget. Azután kiment. Láta ő is a Limonádé arcán, hogy már nem soká viheti. Nem szeretett ott lenni a végső harcnál.

A szobában ismét csöndesség lett. A fal valamelyik szögletében kísértetiesen, órához hasonló módon ketyegett a pók.

A sötét folyosó kikoptatott kövezetén félénk léptek zaja hallatszott. Megzörgette az ajtót egy bátortalan kopogtatás. Zákány és Csimborasszó nagyon el voltak foglalva a gondolataikkal, mert nem vették észre a zajt. Még egyszer fölhangzott a félénk kopogtatás. Csimborasszó odament az ajtóhoz. Azt hitte, hogy a szél rázza.

Nem a szél volt. A legkisebb Titiliti leány lépett be rajta. Az arcán nem látszott semmi megütközés a két fiatal ember látására, de a szemeiből kisötélt a végzetes szomorúság.

Zákány és Csimborasszó megértették a helyzetet. Szerették egymást régtől fogva Limonádéval. Most eljött megnézni, utolsó istenhozzádot mondani neki a halál előtt. Későn jött, a szeretett firmának már csak a végső vívódásánál lehetett jelen.

Zákány és Csimborasszó mélyen el voltak érzékenyülve. Bámulták annak a leánynak fenséges lelkierejét, amely visszaparanccsolt a könyeit. A lelkekben mély hódolattal teltek el a szerelemnek ilyen magasztos megnyilvánulása előtt.

A legkisebb Titiliti leány leült a Limonádé halálos ágya mellé. Nézte-nézte még utoljára az arcvonásait. Látszott a szeméből, hogy örökre be akarja azokat vénsi a lelkébe kitörölhetetlenül.

Limonádé arcán kezdtek elsimulni a küzdelemnek a nyomai. A hörgése egészen elcsöndesedett. Az egész testét keresztül futkosó görcsök mind ritkábbakká váltak. Az arca mosolyogni kezdett, mint ha valami szépet álmodnék a szerelemtől. A szervezet föladata a halál elleni harcot. Egyet rándult még. A mosolygós arca egy pillanatra valami rettenetes kintől eltorzult. Azután ismét földerült. Utolsót vonaglott. Meghalt.

A legkisebb Titiliti leány szeméből kiestek a könnyek. Letörölte. Nem sírt. Pedig dúlta a keblét az mindennél kínzóbb fájdalom, amelyet csak annak az elmúlása felett érez az ember, akit egyedül szeretett igazán az életében.

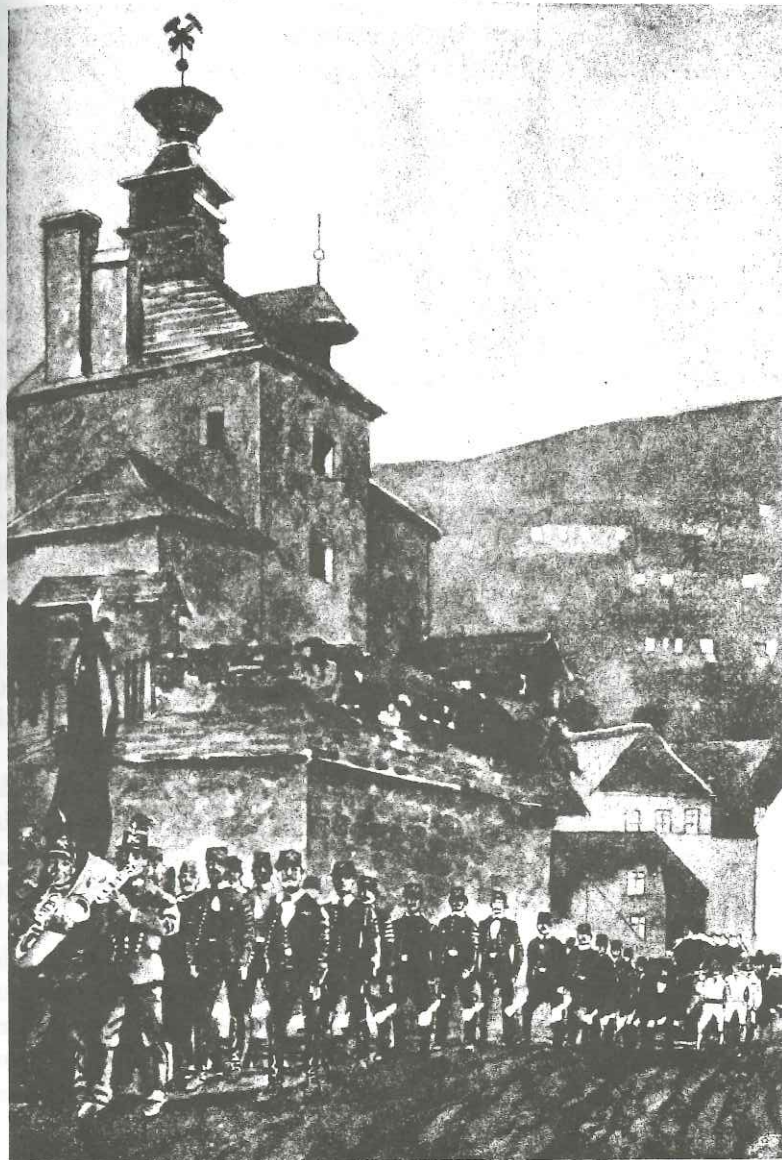
Az apácák bejöttek és betakarták a Limonádé tetemét fehér gyolcs lepellel. Bezárták reá az ajtót. A halottnak nem kell, aki vigyázzék fölötte. Nem kellett senkinek sem hírül adni a Limonádé halálát. Nem volt senkije a világon. Árván nőtt föl. A koporsójára senki sem borulhat reá. A legkisebb Titiliti leány sem. Csunyan le-szólt a világ.

Másnap aztán kiterítették Limonádét a bányatörvénytörvényes épületében fölállított ravatalon. Fekete gyászba volt borítva a nagyterem. Fikuszok, pálmák állottak a koporsója mellett. Tizenkét díszbe öltözött akadémikus állt mellette kivont karddal díszőrséget. Selmecbánya leányai mind odajárultak a ravatalához. Ki egy marék virágot, ki egy egész koszorút hozott. Nem is Limonádét, hanem a barátnőjüket, a legkisebb Titilit leányt sajnálták.

Este nyolc órakor egybegyülekezett a gyászközönség. Az akadémikusok valamennyien; a városi közönségnek igen nagy része. Sokakat a részvét, másokat meg a kíváncsiság vitt a Limonádé koporsójához. Az *Akadémiai Kör* fényes temetést szokott rendezni az elhunyt tagjainak. Ő fedezi a kiadásokat az utolsó fillérig. Tekintet nélkül arra, hogy a boldogult atyja milliomos, vagy földtűró bányamunkás. Legszebb, legfényesebb bizonyítéka a selmecbányai diákok páratlan kollegialitásának.

A pap gyászbeszéde után a fehér ruhába öltözött tetemvivő bányamunkások vállukra vették a koporsót. Nem volt rajta csak egy koszorú. Azon sem volt felírás. Ugyis tudták, hogy kié. A többi koszorúkat elől vitték az akadémikusok, meg két virággal telerakott kocsi.

Megindult a temetési menet. Elöl ment a sapkáján fekete tollforgató bányász zenekar. Utánna az *Akadémiai Kör* zászlóját vitte egy hatalmas akadémikus. A zászló előtt ment kivont karddal a menet vezetője. A zászló mellett kivont karddal lépdelték a zászlóőrök. Utána két-három lépésnyi távolságra ment Zákány, mint a körnek az elnöke. Utána ballagott két sorban nyolc-nyolc grubenkabátos veterán, égő bányaméccsel a kezükben. Hosszú salamanderben jöttek utánok kanyarogva az út egyik széléről a másikra a többi bányász akadémikusok. Grubenkabát volt őrajtuk is, s égő bányamécs pislogott a bal kezükben. A kör nagy, babér koszorúját hozta ezután két erdész, s egy bányász akadémikus. A nyomukban lassan menő két kocsi meg volt rakva töméntelen koszorúval. Barátoktól, egyesületektől, a selmeci szép leányoktól. A nehéz, homályosra csiszolt érc-koporsó előtt lépkedett nyolc koporsóvivő akadémikus. Fehérbe öltözött, farbőrös, zöld sapkás bányamunkások hozták vállaikon a koporsót. Két oldalt mellettünk huszonnégy díszőr ment kivont karddal. Tizenkét erdész, tizenkét bányász. A koporsó után négy-öt lépésnyire nem jött senki. Nem volt rokona Limonádénak. Egyedül állt gyerek-

sége óta. Nem volt, aki megsirassa. Vagy ha volt is, a legkisebb Titiliti leánynak nem volt szabad azt nyíltan megtenni. Szomorú temetés, amelyen a koporsó után nem megy csöndesen zokogva senki... senki. Egy temetés, amelyen nem kell szánni a gyászolókat. A halott az már nem szájalomraméltó... Az után komolyan, méltóságteljesen jöttek az akadémia tanárai. Ott volt valamennyi. Utánok a közönség szorongott. Alig fért a keskeny, szűk utca sikátorában. Az egész menetet két oldalt lobogó, füstölgő fáklyákkal erdész akadémikusok vették körül.

Lassan haladt fölfelé a temetési menet a lejtős utcákon, a szélaknai út melletti sírkert felé. A dobok döbögésébe bele-belesírt s sípok sikoltása, a klarinétok kesergése, a bombardó bánatos bugása. Harangok kongása szelte át a levegőt. A várost körülkerítő hegyek százszorosán visszhangozva verték vissza ezt a zagyva hangzavart. A fáklyák fénye, az akadémikusok lámpájának lobogása vörösre festette az épületek, s tornyok komor falait. Az ég csillagtalan, sötét volt, mint egy óriás bakacsinn mennyezet. Ezeknek az érzékeket megkapó külsőségek hatása alatt valami különös meghatottság nehezedt az emberek lelkére.

Egy pillanat alatt elhallgatott a dobok dörgése, a harangok zugása, a sípok siránkozása. A menet a klopacska tornyához ért. Tompán, rémesen rezgett keresztül a város fölött a kongó szomorú, fakó hangja.

Tik... tak... tak... tikk... takk... takk... A hegyek felől alig hallhatóan zengett vissza a színtelen visszhang. Végtelen szomorúság hullámozott az emberek lelkében. A halálfélelemnek rettenetes érzése. Az a kegyetlen szívet szorító tudat, hogy a halál mindnyájunkkal közös. Nem tesz személyi válogatást.

A temetőbe ért a menet. Az akadémikusok égő kahanecceikkel, lobogó fáklyáikkal megvilágították a sírt. Szűk, alig háromláb mély gödör. Elég a koporsónak. Ott már nem számít senki kényelemre. A halottvivő bányászok letették a koporsót a nyitott síron keresztül fektetett keresztfára. Az akadémikusok énekkara rázendítette bánatosan a temetési dalt:

Szerencse le! A rög kétfelé rakva
Omladozik a gödör mellett...
Tátong a sir, a legsötétebb akna...

Amely örömet, bánatot elfed...
Jó szerencsét! A föld mély ölébe le
Utólszor visz a koporsó kötele...

Téged nem rémit a sir örök éje.
Elég ijesztő sir a banya...
Hányan maradnak közülünk a mélybe
A szénnel egy rakásra hányva.
Ha a szűk üreg odalent megdördül
S füstös láng csap fel az akna gödörbül...

A poros, kormos aknák nedves zsompja
Szi a rémes örvénybe minket...
Az élet vágyát ránk hiába ontja
Mosolygó napfény, lánytekintet...
Ragaszkodunk őrzőgő szerelemmel
A sötét lyukhoz, mely végtére elnyel...

Mind arra vágyunk, a bányász halálra
Mikor a láng dörgő haraggal...
- Hol csákány ütésektől zeng a tárna -
Vad vihogással végig nyargal...
És fut, menekül előle az ember
Összeégve, tébolyt lövellő szemmel...

E szép haláltól megfosztott a végzet...
Fenn a ragyogó napvilágon
Költöztél el - szived még alig vérzett
A sok hiábavalóságon...
Virágot nevel sírhalmod göröngye
Megáztatja kedveseidnek könnye...

Ha a kopogó szomorú tik-takja
Lehív az örökös homályba.
Hol a bányászok szótlan csapatja
A sziklát görnyedezve vájja:
Ott elfeledve minden földi gondunk
Emlékeden könnyezve elborongunk.

Megőrzi szívünk emlékéd hű barát
- Habár lelked fölszállt az égbe -

Míg lelkünk ott nem hagyja múló porát
Egy akna-zugban összeégve...
S ama nagy napon találkozunk véled,
Ha az ég kihúny... lesz örök ítélet...

Szomorúan verték vissza a hegyek a gyászdal utolsó ütemét.
Zákány odaállt a koporsó mellé. Csöndes, eltompított hangon mon-
dott a megboldogult Limonádénak az akadémikusok nevében utolsó
istenhozzádot. Hangját olyan kísértetiesen verte vissza a város, tor-
nyos kapujának kopott fala. Körndl Sarolta ott állt Zákánynyal szem-
ben nézte-nézte annak az embernek a beszéd láza alatt átszellemült
arcát. Kiesett a köny a szeméből. Nem Limonádét siratta, hanem a
maga elérhetetlen boldogságát... Zákány észrevette, s neki is a torká-
ra szorult egy kicsit a szó.

Azután Ádu eljátszotta a Limonádé kedvenc nótáját:

Oly jó lesz ott megpihenni.
Odalent már nem fáj semmi.
Nem fáj semmi...

Négy markos bányász megfogta a koporsó alatt átvett kö-
telet, kivették a keresztfákat, s Limonádét utószor vitte a föld ölébe a
koporsókötél. *Jó szerencsét!* az utolsó leszálláshoz, hangozott föl a
körülálló akadémikusok ajakáról.

A sírásó patkójának kopogása ijesztően hallatszott föl a sír-
ból, amit végig lépett az érckoporsón, hogy beleszorítsa a szürke
ásott sírba. Mit bánta ő. Az ő érzékenykedését előlte a mindennapi
foglalkozás. Még a halált is megszokja az ember, ha mindennap látja.
Azután meg minek ásna szélesebb gödröt; a halottnak jó ügyis. Neki
pedig kevesebb földet kell kilapátolni.

Rátették a koporsóra az imígy-amígy összetákolt deszka
padot. A sírásó kijött a gödörből. A bányászok egy-egy marék földet
szórtak a sírba. Tompán, rémesen dörögtek a deszka padra gördülő
göröngyök...

A legkisebb *Titiliti* leány nem bírta tovább a néma fájdalmat.
Hangosan elzokogta magát. A gyászközönség szemében fölcillám-

lottak a könnyek. A boldogtalan, szerencsétlen szerelem mindég megható...

A gyászközönség szétszlott. Hazavitte mindenki magával csendes családi tűzhelyére a halál szomorú gondolatát. Az akadémikusok libasorban lementek a Városi Vigadóba. Ott a nagyteremben sorban állított asztalok mellett elrendezkedtek. A lámpákat kioltották, s kopogó szomorú hangja mellett elénekelték még egyszer az akadémikus gyászdalt.

Csap harsány hangon megszólalt az asztalfőn:

- Silentium! Ad maestrum salamandrum parati estis?

- Sumus!

- Surgite! Ergo Salamander, Salamandri, Salamandrorum pro defuncto academico montano Limonádé.

A hallgatagon álló akadémikusok megfogták az előttük lévő, telt söröspoharat. Csap szólalt meg újra.

- Az asztalhoz! Az ajakhoz! Három ujjnyira az asztaltól! Az ajakhoz! Eks!

Valamennyien fenéig kiitták a telt sörös poharat. Csap megkezdte az asztalfőn a kopogtatást, a sörös pohárfenekét két hosszabb és három rövidebb időközönként ütötte az asztalhoz. Sorban egyenként utána csinálták a többiek is. Amikor már az utolsó is kopogott, a pohár fenekét körben hatszor-hétszer az asztalhoz dörzsölték, s egyszerre földhöz vágták az üres poharakat.

Csörömpölve törtek össze az üveg poharak. Abból a pohárból ne igyék többet senki! Legyen az egészen az elhunyt barát emlékéé!... Mindenik akadémikus hazavitte magával a sörös poharának a megmaradt fülét. Ha a kezébe akad, emlékezni fog a kedves kollégára. Valahányszor rátekint majd az üvegcserepre, mindannyiszor eszébe jut a csalóka, szétfoszlott remény...

Csöndben hazamentek az akadémikusok. Azon az estén kocsmába menni nem volt szabad. Legyen az egészen az elmélkedő szomorúságé!

Amikor a tavasz virágot fakasztó lehellelével lassan fölkapaszkodott ide a selmeci hegyek fölé is, kinyitotta a Limonádé sírján a kis *Titiliti* leány által duggatott narcis, jácint, ibolya töveket. Az akkor kis *Titiliti* leány még talán most is kijár ahhoz a sírhoz olykor-olykor emlékezni. Nem ment férjhez. Pedig akadt más kérője is. Elutasította. Egészen elfoglalta az ő jóságos szívét a Limonádé emlé-

ke. Pedig hát a szegény leánynak az emlékezés mellett gyakran föl-kopik az álla. Szegény leánynak jövője, mindene a férjhezmenés. Férjhez kell mennie, hogy megéljen. De a kis *Titiliti* leány inkább ad zongora leckéket, s él a be nem teljesült szerelmi álmainak, mert nem mindennapi lélek...

Így szeretnek a selmeci leányok... Főzhetnek rosszul, talán szabadabban nőttek, mint más város leányai, de szeretni tudnak igazán, mélységesen.

Ezzel a kijelentéssel tartoztam nekik. Egyszer-másszor nagyon is megcsipkedtem őket könyvem lapjain. Bocsássanak meg... Kényszerűségből tettem.

Ha nem végződött egy-egy fejezet a lap felén, akkor szorított a szedő, hogy írjak még hozzá. Szorultságomban nem tudtam mást tenni. Szóltam-szapultam a selmeci, szép leányokat...

Cé-có.

Összeomlott a német szellemnek utolsó mentsvára is a Schacht feloszlásával. Most már alig lehetett az akadémikusok között német szót hallani. Hanem a német nyelvű társadalom átalakítása nem olyan hirtelen. Az utcák képét csak meg lehetett egy éjszaka változtatni. Az üzletek német fölírásait egy virradóra eltüntették mind az akadémikusok. Amelyikkel nem boldogultak egykönnyen, azt pedig nevetségessé tették megcsonkítással, vagy hozzáoldással. Csakhamar új feliratok díszeltek az üzletek fölött. Többé nem németül ajánlotta a fűszeres a manduláját, a rőfös a vásznát, hanem magyar felirással. Majlesz járt elől jó példával. Érdemes följegyezni, hogy Selmezbánya sz. kir. városában egy zsidó ódondásznak volt az üzlete fölött legelőször magyar fölírás.

Az utca csak megváltozott, hanem az emberek szíve lassabban engedett, s a nyelve még lassabban fordult a magyar szóra. A magyar nyelv eltanulásában a százszemű gardedámok jártak elől. (Valami jót illik már ő róluk is mondanunk.) Hanem őket sem annyira a honleányi erények sarkalták a mi zengzetes nyelvünk megtanulására, hanem inkább a foglalkozásukkal járó élelmesség. A gardedám marad mindég gardedám! Kegyetlen, önző, s mindenekfelett számító. Az akadémikusok ezután sohasem beszéltek a selmeci hajadonokkal másként csak magyarul. Bezzeg a gardedámok fülét csiklandozta eleinte a barbár, fölötte nehéz nyelv. Nem igen tehettek ellen. Az udvarló mégis csak elébbvaló az ő szemökben is, mint az apáik nyelve. A leánynak ideje korán férjhez kell menni. Ez a fő.

Nem pedig az, hogy milyen nyelven dicsérte az Istent a nagyapja. A túlszigorú gardedámok megtanultak magyarul azért, hogy ellenőrizhessék a fiatalok társalgását. Az enyhe hölgycsőszök meg azért, hogy ezzel is kelendőbb legyen az eladó a magyar fiúk szemében.

Hanem hát még Selmezbányán sincsen annyi leány, hogy mindenki gardedám legyen. Akik nem foglalkoztak a gardedámoskodás tiszteletreméltó mesterségével, azokkal másként kellett megkedveltetni a magyar nyelvet. Mit tudtak ők a magyarokról? Nagy részök születésétől fogva nem volt túl a steffutói határon. Ott pedig még nem igen száguldozik szilaj lován a honfoglaló Árpád ivadéka. Az a nép, amely ott lakja a lankás hegyoldalakat, bizony csak krumplit zabáló istenadta tót. Az utóbb említettek között aztán a magyarságot *Steingrube* nagyközség terjesztette.

Amint igen sok embernek gúnyja a neve, úgy nem illik a nagyközségre sem ez a német név. Mert hát talpig magyar volt a nagyközség, kezdve Butyos bíró uramtól egészen az utolsó rongyszédőig. Terült pedig el a nagyközség a piarista kolostor és a Mihályakna környékén. Mellette természetesen Selmezbánya sz. kir. város csak amolyan lenézett, kisközség számba ment.

Mi volt a célja *Steingrube* nagyközségnek? Ezt a kérdést fölteheti valamelyik mindenben célt kereső olvasóm. Semmi más, minthogy a város abban a részében lakó akadémikusok között a barátságot kedélyességet ápolja, s a város lakosainak hajlékába eljárván hibe-hóba egy kis jófajta papramorgóra, azokat a zamatos magyar nyelvben gyakorolja. Bizony reá is fért a selmeci bennszülöttre abban az időben egy kis gyakorlat, mert olyan kegyetlenül beszélt magyarul, hogy mesterség volt megérteni.

Nem imilyen-amolyan nagyközség volt ám *Steingrube*. Vala neki címere, s hivatalos pöcsétje is. Léven mind a kettőnek szép formás ovális az alakja. Ovális? Ezt a *steingrubeni* polgárnak, aki nem érti meg az idegen szót, a következőképen kell megmagyarázni. Ha egy gömbölyű arculatú polgár nádmézét szopogat, s hirtelen ecetes uborka kerül valahogyan a fogai közé, ahogyan elnyúlik az ábrázata, olyan az ovális.

Éppen nagy foglalatosságban van most az érdemes nagyközség polgársága. Scandált költöztetik a szellős *Olympusról*, aki is bejelentette a *feőpenna* hivatalánál a nagyközség területén való laknivágyás hajlandóságát. Ott ácsorgott *Steingrube* minden épkez-

láb polgára a Scandál lakása előtt. Maga bíró uram is ott volt a nagy törülmetszett botjával, az érdeemes, bölcs kupaktanács élén; lévén neki úgy a bot, mint a kupaktanács segítségére a nagyközség célirányos kormányzásában.

Kínézte pediglen bíró uram a polgárok közül a markosabbakat, s kiadta nekik a rendeletet, hogy vennék magokhoz az új polgárnak mindennemű ingóságát. Az alabárdos bakteroknak pedig szívére kötötte az új polgár holmija fölötti éber őrködést. Vigyázzanak, hogy a sok cók-mók szét ne dividáltassék, sem pedig a nagyközség vályogvetőinek vonzalma folytán el ne tűnjenek.

Megindula tehát a menet sok kázkálódás után. Bíró uram baktatott elől ünneplő gúnyájában. Utána a kupaktanács. A főpenna, a rabbi, a sintér, s a község többi előkelőbbsége. Scandál, az új polgárt, két esküdt hozta karonfogva, hogy megakadályozná a netalántáni eloldalgását, a hurcolkodás befejezte után nem tudná mi az illendőség. Azután hozták a Scandál lomját. Ki egy gallért, ki pedig egy beteges állapotú lábbelit. Hogy a nagyközség polgárainak megkönnyítse a dolgát, elhurcolkodott Scandál már előbb Majleszhez. A libasorral végződő menet végén kullogott a főbakter, valahányszor a község dádéinak megfázott a keze a húron, mindannyiszor befűvint a kürtjébe, hogy Selmecebánya sz. kir. kisközség lakosai tudomásul vennék a szomszéd Steingrube lakosainak ismét egyel való gyarapodását. Odaértek a Scandál új lakása elé. Bíró uram csendre intvén a községet bevezette a költöztetett polgárt kötelességeire, amely járt egy fél liter jófél papramorgó fizetésében a kupaktanács részére, egy liter lerogyinak (bundapálinka) viksolásában a többi községi polgárok gégejének megnedvesítésére. Megjegyeztetvén, hogy a nép az itókat porcióból kortyanthatta; a cigányokra csak legutoljára kerülven a sor; a kupaktanács, élén bíró urammal, könyvnélkül ivott a gibirtuszból, mivelhogy az előljáróság mindig ad a tisztességre, ha látják. Mielőtt hozzáfogtak volna a megivandókhoz, bíró uram háromszor nagyot ütven a botjával a pádimentumra, csendet teremtven, így szól: »Üdvözlöm az urat ki közénk vezérelt és üdvözöllek téged polgártárs és kérlek, légy hű a község törvényeihez és szokásaihoz. Isten éltesse!«

Elfogyott az itóka. Bíró uram behajtotta Scandáltól az adót, s miután értésére adta, hogyha pontosan nem fizet, akkor a szűre időnap előtt kitétetik a nagyközség becsületes polgárai közül, eltávozott.

Az idő minémüése már jól előrehaladt óraszám szerint, s ebéd után leszen a nagy disznótori fölvonulás, rendbe kellett szednie illendőképpen az ünneplőjét.

Történt, hogy bíró uramat oldalba dörgölte a szerencse (ötödszörre levizsgázott a fizikából), meghát a nagyközségbeli légénység is megkínlódott kicsit a kutyaszorítóban (a félévi vizsgák alatt), megintelen a számadó is jelentette volna, hogy az igen tisztelt ártány fogát sem üti már a kukoricába, ezenfelül még a fejrécseled félének is viszkett a talpa, azért bíró uram a főpennai hivatal utján összeharangoztatta a kupaktanácsot, s mely is aztán hosszúnyakú üvegek jóleső társaságában elszánta magát egy disznótorral egybefűzőtt táncos cé-có megcselekvésére. Kiókumláltaték pedig a kalendáriumból az idő, kidoboltatott a nagyközség polgárainak, hogy kellőképp kitisztálkodván, megjelenjen az igen tisztelt disznó torára. A hurkaszekerekkel elküldötték a főpennai hivatal által ékesen megszerkesztett, s papírra karmolt invitáló cédulát Selmecebánya sz. kir. kisközség érdeemes polgárainak is. Beletétetett pedig abba, hogy aki a tisztelt hizójószág földi maradványaiban is részesülni akar, az fizessen egy pengő forintokat. A táncos cé-có végignézésének a díja harminchárom és fél krajcár. Akik pedig mindvégig a kakasüllön akarnak maradni, azok izzadjanak ki három krajcárokkal többet, mert egyrészt ott nagyobb a meleg, másrészt meg a lábbelijöket sem kopatják. Kikötetett továbbá még az is, hogy minden fejrécseled az ünneplő víganóját vegye föl, s ne valami bécsi szabású, hanem magyaros, takarosat.

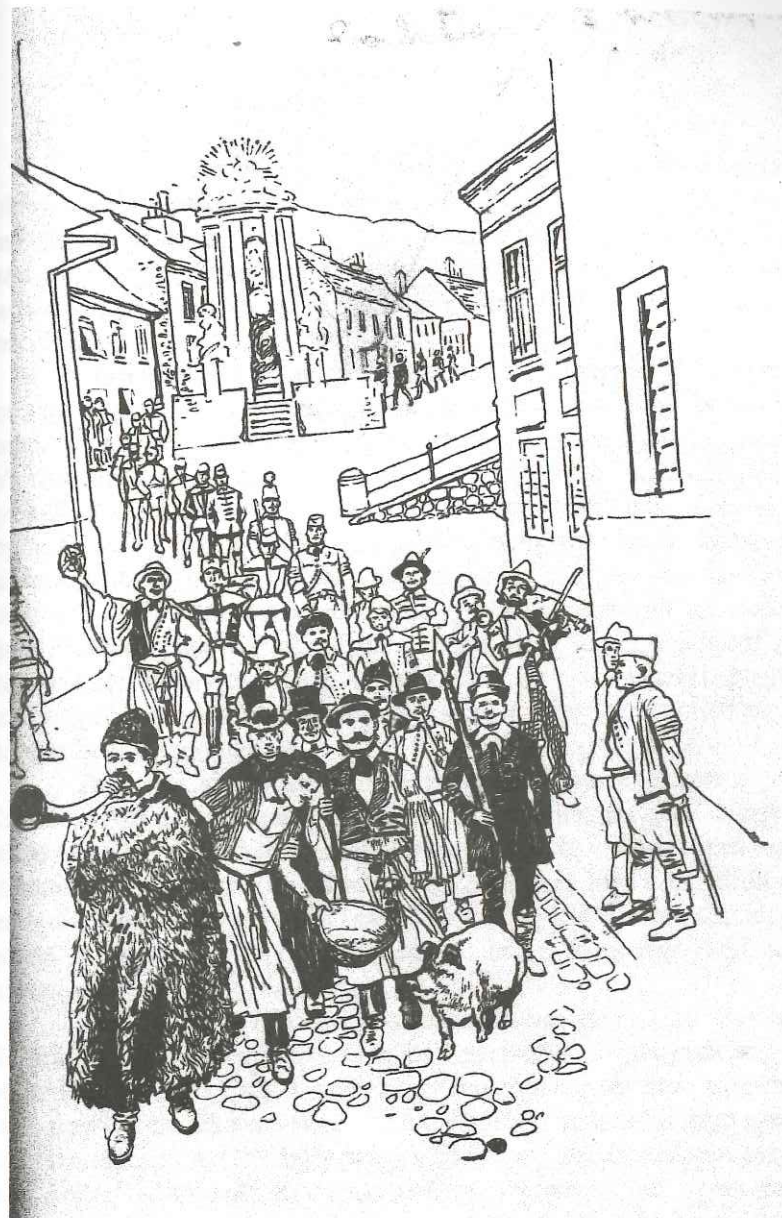
Őszvegyülekezett annakokáért a község érdeemes polgársága bíró uramnak a háza előtt. A kupaktanács minden egyes tagja az öt megillető jelvénnel. A főpenna a pennával, a kántor a palajbással, a bakter az alabárdal, a főbakter a tülökkel. A többi hivatalbéli ember is kinek ahogyan dukált. Amikor pedig a tisztelt ártány is megérkezett a jobb hátulsó lábán uj kócmadzagon rángatózva, bíró uram jelt adott az indulásra, de előbb még ékes kék szalagot kötött az érdeklődés fő tárgyának bájosan telt nyakába, a számadó pedig piros pántlikából hurkolt máslit erősített a nagyrabecsült ártány farka végére. A főbakter belefújt a tülökbe, s a menet a kanásztól kukoricával csalogatott disznó - jószággal megindult a városon keresztül. Az ártány után lépdelt nagy bottal a kezében Butykos bíró uram. Háta megett nagy illegetés-billegetés között húzták a steingrubeni

csüddöngülőt. Komoly, tisztes képpel ballagtak a nagyközség vénei. Még a rabbi is ott volt, pedig neki tréfli volt az ilyen mulatság, de megtette a menet teljessége kedvéért. A nagyközség érdemes polgársága hangos torokkal kiabálta az utcákon: Éljen a bíró meg a disznó!...

Este aztán telegyűlt Icignek az *árendásnak* a korcsmája a fenti, igen tisztelt ártány földi maradványaiból részesülni akaró nagyközségi és Selmezbánya kisközség illetőségébe tartozó polgárokkal. Lekuporodtak a terített asztalok mellé valamennyien, s bíró uram nagyot ütven botjával háromszor az asztalra, s elkurjattván magát, hogy csend legyen megadta az engedélyt a kalbász, hurka, ódalos, s más egyéb disznóságok behordására. A féjércselédek a karzatról nézték végig a lakmározást. A vályogvető szabadabb óráiban pedig muzsikusnépség kornyadozott a hegedűje mellett. Jobban mondva kornyadozott volna, ha nem lett volna szeme, meg keze Kácsa, Harcsa ott settenkedtek az asztalok körül, izibe elemelték ami csak mozdítható volt. Bíró uram nem csukatta be őket a kóterbe. More népség abból él, amit elcsenhet. A rabbi sóvár szemmel nézte végig a lakmározást, feje tetején Mózes fedéllel. Suttyomban az asztal alatt azonban biztosította magát. A nem kóser eledelből, s a ropogós, tepertős pogácsából jól megtömte a kaftánja széles zsebét. De mikor vacsora után egérutat lelt az eltett holmik megízlelésére, mihón kotorászhatott a zsebjében. Harcsa, a brácsás elkezelte azt mind onnan kellő időben.

Megvervén pedig a nagyközség polgársága jól a gyomrát a disznótor zsíros étkeivel, a plébánatos uram összeadta a falu rosszát a kiválasztott leányzóval, s hálát adott az úrnak, hogy a nagyközség polgárait ma is ilyen sok jóban bővölködtette ingyen kegyelméből; bíró uram fölszólította a kántor Urat, hogy adná meg az alaphangot a nagyközségi nótá eléneklésére. Kántor uram érces torkával megadta az alaphangot, s a polgárok rázendítettek a dalra:

Ha Steingrubenben óra volna:
Már kilencet ütött volna.
De mivel itt nincs óra,
Csak úgy mondom találomra...

Óra! De minek is volna nekünk?
Csak azt látnók, hogy elkéstünk.
Így magyarázható jóra:
Steingrubenben nincsen óra!

A nóta eléneklése után föltápáskodott a polgárság az asztaloktól, s hangosan kiáltott; »dicsértessék«. Bíró uram pediglen elmarasztalt literekben a polgárok közül sokakat, akik a »dicsértessék« után még hozzá tették az Úr nevét is, mert a steingrubeni *corpus juris*ban nincsen megírva, hogy ki vagy mi dicsértessék, csak dicsértessék.

Lekászolódtak a karzatról a selmeci szép leányok is. Magyaros viganóban volt valamennyi. Kácsa, Harcsa meg a többi füstös fiú csinált egy nótát, s a steingrubeni csördögülőt ropta minden épkéz-láb ember. Meg kell adni a nagyközség polgárainak, a selmeci leányokat ők tanították meg csárdást táncolni. Nem úgy tipegtek-topogtak most már a hajadonok a nóta hangjára, amint láttuk a fukszok Katalin-bálján, hanem szilajan, amúgy magyarosan. Hanem hát a sok eladó mozgása között mégis csak legszebb volt a Sarolta tánca. Körndl papa örömeiben nem tudott hova lenni. Veregette a steingrubeni legénység vállát, szorongatta a bíró uram kezét. Nagy szivességéért meg is választotta ott tüstént a nagyfejű kupaktanács steingrubeni díszpolgárnak.

Zákány Csimborasszóval egy sarokból nézte a táncot. A Csimborasszó lelke valahol a harangodi udvarházban járt. Nézte-nézte az előtte táncoló leányokat. Akaratlanul is összehasonlítást tett közöttük és Emasu között. Eszményi magasságban látta ezek fölött a leányok fölött. Ezek csak nők, szerelem után epedő asszonyállatok - gondolta magában - de Emasu, a társ, a barát, az eszménykép, az édesanya.

Zákány Csaba tekintete is ott ragadt a Sarolta alakján. Egy jó fél óráig le sem vette róla a szemét. Tépelődött. Mégis csak nagy bolond vagyok én! Csak a számat kellene föltátani ez után a leány után, s az enyém lehetne. Nem akarom és mégis nem tudok róla egészen lemondani. A Csókliget után, a bányában tett fogadásom után meg kellett volna neki mondanom, hogy szeretem. Nem, nem ezt kellene neki megmondanom, hanem azt, hogy hiába vonz hozzá egy hatalmas érzés, még sem tudok lemondani ennek az érzésnek a

kielégítéséért a színes, ragyogó álmairól... Szeretem, de nem ő az akit keresek. Szeretném magam tisztázni előtte. Miért, mert egy elérezékenyült pillanatban ártatlanul megcsókoltam? Talán megértene és megbocsátana nekem, aki nem tudok megmaradni mellette. Tisztelné azt a hatalmas érzést, amely föltartóztatlanul ragad valaki felé, akit nem láttam soha, talán nem is akadok rá, de érzem, hogy él valahol, s ő az én párom... Kikacagna! Bolondnak nézne. Háttha nem. Bántana, hogy nem értve meg lelkem, csapodárnak, léhának nézne.

Zákány egy lépést tett Sarolta felé. Oda is ment volna hozzá, hogy ezeket megmondja neki. Meglátta Saroltának bizalmas enyelgését Mildével. Elfogta a szívét a dac. Bolond vagyok - gondolta magában. Minek mutatnám meg annak a leánynak egészen a lelkem. Nem érdemli meg. Nem szeret az engem. Lám, hogy enyeleg most is azzal a szürkelelkű emberrel! Mindegy neki. Én nem járok bezzeg senki után. Nem - nem hozzám való. Minek pazarolnám el rá az érzéseimet?

Sarolta ezalatt játszott Mildével. Kunyorálására oda ígerte neki a valéta bál második négyesét, amelyet a selmeci leány mindig a választottjával szokott táncolni.

Nem igen bántotta már Saroltát a Zákány érthetetlen viselkedése. Leányszív olyan, mint a napraforgó. Arra fordul, ahonnan biztatóan mosolyog felé a szerelem napja.

Zákány és Csimborasszó összenéztek. Megértették egymást. Mintha azt mondták volna: Nincs nekünk itt mit keresni. Hazamentek. Az egyiket csalogatta innen a harangodi udvarház fülemléje, Emasu; a másikat meg nem tartotta itt az ingatag, tétova lelkű Sarolta...

A cé-có tartott tovább. A polgárok pedig megittasodtak a selmeci, szép leányok tekintetétől. Ropták reggelig a táncot a közönséges emberek irigylésreméltó jókedvével...

Steingrube!

Te neked is véged. Elmúltál. Sok kedélyesség, eredeti humor lett oda veled. Miért kellett megsemmisülnöd? Nehéz lenne rá igazán felelni...

Az emléked még most vissza-visszajár kísérteni. Azt is elfeledik majd és nem fog rád búsan visszaemlékezni senki, csak Icig, az árendás...

Ballag már a vén diák...

De szép is volna az élet, ha az ember élete fogytáig diák maradhatna! Kapná minden hónap elsején a pénzt az apjának a zsebéből, hódolna a csapodár szerelemnek, s egy lángész könnyelműségével elfelejtene a vizsgáira menni... Álomnak megjárja. Hanem hát kivénül ám az ember mindenből. A diákságból éppen úgy, mint a leányok után való szaladgálásból. Egyszer csak azt veszi észre, hogy nem ismeri a saját kollégáit. Akikkel együtt jött föl baleknek, a sok *stréber* már valahol családot is alapított. A leányok, akikkel a Katalin-bálon lejtette a keringőt, mind férjhez mentek. (Nem várhattak reá, a könnyelmű ösdiákra!) Egyikük-másikuk már el is vált. Az ultrasupraveteránissimus nevet is megtoldotta már egy jó esztendővel. A fehéreneműjéből is csak itt-ott maradt. Majlesznél megcsökkent a hitele. Az első szerelmét máshoz adták. A kedve is eltűnt, az ifjúsága is maradozik a háta megett. Takargatni kell a meggyérült haja alól ki-kivillanó koponyáját. Elfogja valami Byron-i hangulat. Egyszer aztán, amikor a jólelkű édesanyjától kap egy szeliden dorgáló levelet, amelyben a legerősebb kifejezés ez »mit akarsz édes egy fiam?« neki fog a száraz tárgyak biflázásának és sorra rakja le a vizsgákat.

A leányok, mamák barátságosabban fogadják a köszönését. Mégis csak lesz belőle valami - mondogatják. Meg-meghívogatják kedélyes vacsorákra. Ismételtetik előtte, hogy csak az olyan férfiból válik szerető, otthonülő férj, akinek volt ifjúsága. És megesik, hogy a vén firmát elfogja a szerelem mohó vágya. Kötélnek áll. Jegygyűrű-

vel távozik Selmecről. Hagy maga után bizony sokszor hat-hét esztendeig epekedő menyasszonyt. (Várják a fizetés fölemelését.) És az hű marad hozzá (mert nincs más, akihez férjhez mehetne). Ha pedig annyira kitanult már a veteránissimus, hogy nem *szalad csűrbe*, akkor is *filiszter* lesz, de nem hagy maga után epedő szívet - legfeljebb adósságot. Elmegy az ő bányavárosból... Nem sajnálja senki. Talán a kocsmáros, meg az utcasarkon ácsorgó, féllábú, öreg koldús...

Más városban is van ő diák, annak is keresztülmegy a lelke többé-kevésbé a fenti dolgokon, de mégsem olyan az ő búcsúzása a diák korának városától, mint a selmeci diáké. Talán a diák éveit más és más városokban töltötte. Megoszlanak az emlékei, szerte vannak az ideáljai, de a selmeci diák egy ugyanazon szögleten koncsorgott hét-nyolc évig várva egy szőke, vagy barna leánykára. Talán minden nap találkozik az első szerelmével, akit időközben más jegyzett el. A város minden zugához fűződik édes emléke. Más diák drukkol a zárszigorlatra. Leteszi. Megsürgönyözi az apjának a nagy örömet. Egy-két jó cimborájával belül a szeparéba, csinál egy nagy *ramazúrit*, vagy *nedves estélyt*, s reggel jammerosan felül a robogó gyorsvonatra. Selmeci diáknál nem ilyen kegyetlenül költőietlen a búcsúzás... Őt a lányok szemmel tartják. Tudják róla, hogy végezni fog. Mosolygós, biztató tekintetek repülnek felé a selmeci leányok igéző szeméből. Kollega úrnak szólítják a tanárai. Csöndes, méléző merengésben várja azt az időt, amikor leveti a kedves grubenkabátot, s belebújik a filiszter szürke, prózai gúnyájába.

Kopnak a vizsgák... Egyre közeledik a várvavárt idő. És a vén diák, a *valeténs* a pünkösdi utáni első vasárnapon vállára akasztja a *valéta* szalagot, amelyet a jövődöbelije hímezett ki édes álmodozás közben a jövődö boldogságáról. A jövődöbeli természetesen száz közül százegy esetben valamelyik kékszemű, ábrándos, szösi, selmeci leány...

Hanem bármennyire poétikus is annak a tenyérnyi széles, földig érő, aranyrojtos, selyem szalagnak a viselése, mégis csak kellemetlen, mert az ember attólfogva, ahogy azt a vállára akasztja, nagyon ki van téve a hitelezői, meg a sok házasságközvetítő üldözésének. Készülődik a veteránissimus az akadémiáról, tehát megokolt a fenti hivatalos vendégek alkalmatlankodása. És ha a hitelezők nem is kopogtatnak mindég eredménnyel az ultrasupraveteránissimus ajtaján, a házasságközvetítők sokkal szerencsésebbek. Mert olyan hirte-

len talán sehol sem tudnak két fiatal szívet összeboronálni, mint Selmecbányán. Az ókullárás nénémasszonyoknak meg van erre már ősidőktől a jól kipróbált módszerük. A leánynak azt mondják, hogy az akadémikus vonzódik hozzá; a veteránissimusnak pedig, hogy az eladó eped érte titokban. Így aztán mindkét fél azt hiszi a másiktól, hogy az van érette a bolondulásig, ellágyul a szíve, s kész a holtig tartó frigy...

Föl és alá ögyelegtek már a keskeny terraszon a veteránok, veteránissimusok, ultrasupraveteránissimusok az oldalukon lógó, tengerzöld valéta szalaggal. Az ablakokból mosolyogtak rájuk a leányok. Egyik a jövődöbelijére, másik meg arra, akitől még várta egy orgona illatos estén a szerelmi vallomást... Csimborasszó, Scandál, Zákány is ott lógtak közöttük. A Scandál, meg a Zákány szalagján nem volt semmi.

Bezzeg ott tündöklött a Csimborasszóén az Emasu piciny ujjaival mesterien odatűzdelt arany hímzés. Haragudtak is reá a selmeci leányok. Ilyen vakmerőséget! Hogy nem szégyeli magát egy ultrasupraveteránissimus, aki nem Selmecbányáról házasodik? Mit törődött Csimborasszó az irigy leányok, s élesnyelvű hölgyecsőszök megjegyzéseivel! Ott mélézgatott az ő lelke a harangodi udvarház tájékán. Illett is neki Silberer uram már jó ideje mértéke: vett a mátkagyűrü elkészítéséhez. Most is oda törekedett Csimborasszó az ötvöshöz. Mindennap megnézte. Nem szabad volt azon az ő jelenléte nélkül még egy reszelést sem tenni. Az Emasu, meg a Csimborasszó nemes lelke megértette egymást. A Csaba lelkiállapotáról kérdezősködő, s azt hűen lefestő levelek egyre bizalmasabbá váltak. Észrevétlenül átcaptak a szerelmes levelek gyöngéd, bizalmaskodó, boldogságról áradó hangnemébe. Igaz, hogy ebben nagy része volt Turbucz Gergely ő tisztelendőségének is, aki hozzá fogott az ébredni kezdő viszony ápolásához tüstént, amint elkészült az Emasu esketési beszédjével. Korholta is érte eleget a vén ispány, Seregélyi bácsi mondogatván, hogy a pap csak a templomban kösse össze a szerető szíveket. A szerelem útjainak egyengetése csak a vén asszonyokhoz méltó mesterség. Irigykedett az öreg Seregélyesi a papra. Ő szeretett volna a két jószágos szív között a tolmács lenni...

A Milde valéta szalagjának belső oldalára Körndl Sarolta még rá is hímezte a maga nevét. A két nagyobb Titiliti leány meg is

csipkedte ezért egy néhányszor. A legkisebb az már nem csipkedte a barátnőit. Csak zongora leckéket adott és a Limonádé emlékének élt.

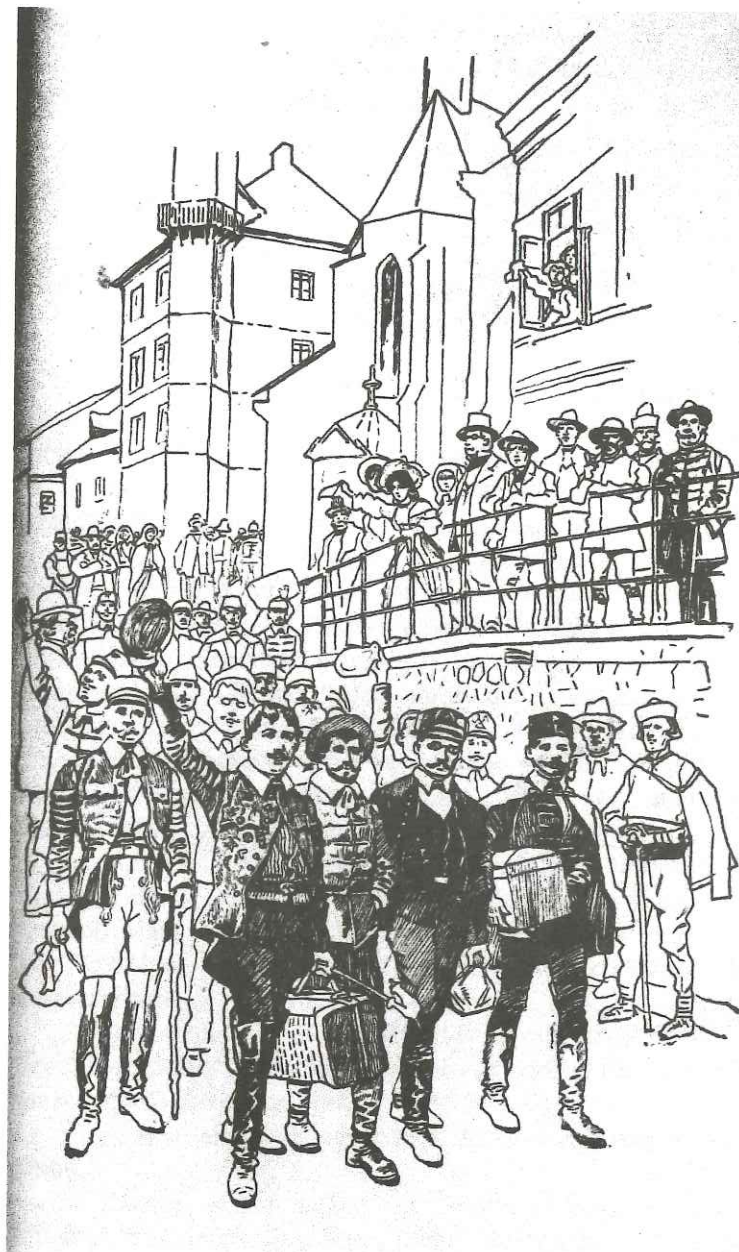
Gyors szárnyakon közeledett az az idő, amikor a firmák, veteránok ágynéműje Majleszhez vándorolt, mivel közeleg az édes, váravárt szünidő. A valetánsok megbeszélték egymásközt a valetálás megtartásának az idejét. A vizsgák utáni napra tették. Ne szóljon bele a búcsúzás édesbús hangulatába az átkozott vizsgáktóli félelem.

Egy méla, árnyas júliusi estén aztán összegyűltek a Fortuna előtt, hogy megtartsák a hagyományos valéta fölvonulást...

A veteránissimusok már jól beleélték magukat a *ballagás* hangulatába. Selmeci diák, amikor az utolsó éve végefelé jár, nem tesz egyebet, mint ballag, azaz búcsúzik a hat-hét évi selmeci emlékeitől. El-elábrándozik egy-egy utcaszögleténél a csapodár, a könnyelmű diákszerелеmről, amelyek megaranyozzák a hosszú selmeci tartózkodást. Ha bevetődik egy vendéglőbe, lecsavartatja a lámpákat, a cigánnyal elhuzatja a valetánsok dalát. Búsul, érzeleg, siratja az eltűnő, könnyelmű, boldog diákéletet...

Drága Selmec! (ezt az apák tudnák legjobban megmondani!) Szegényes, ódon, unalmas város vagy, mégis benned éljük át életünknek legszebb, legragyogóbb idejét. Mindent megaranyoz, megnagyít benned az ereinket dagasztó ifjúság, s a szívünkben nyíló, ábrándozó szerelem. A te furcsaságaid, a benned eltöltött esztendők derült emléke elkísér bennünket egészen a sírig. S majd a kandalló merengésre hangoló barátságos fénye mellett, csöndes téli alkonyaton, a térdünkön lovagoló unokáinknak regélni fogunk a te összevissza falaid között általélt idők rózsás emlékéiről... Vén Selmec! Ne neheztelj rám, hogy itt-ott humorizáltam a furcsaságaid fölött. Vedd ezt olyannak, mint amikor a szerető hitves hangulatos estéken az imádott feleségével gyöngéden évelődik. Szeretlek. A legszebb álmok itt születtek a lelkemben. Persze sokkal találóbb volna költői szempontból, ha ezek az álmok a te legszebbik leányodhoz fűződhetnének. Nem tehetek róla. A szívem, ez az érzelő szív, más felé vonz...

Elment a menet a Fortuna elől. Legelől a balekok hozták a firmák podgyászát. Utánok jött Ádú a bandájával. A valetánsok cserégekkel díszítették föl a kalapjokat, fejök búbján biggyeszkedő sapkájokat. Egyikök-másikok affeletti bánatában, hogy meg kell

válnia a kedves, tarkabarka grubenkabátjától, s bele kell bújnia a jámbor filiszter öltözkébe, fehér cilindert tett a fejébe, piros frakkot öltött magára. Az öregek összeölelkezve ballagtak, s elérékenyülve dalolták az Ádu hegedűje után:

Ballag már a vén diák tovább...
Isten veletek cimborák! Tovább...
Utam ki tudja merre visz,
Filiszter leszek magam is...
Tovább... tovább... tovább...
Föl búcsúcsokra cimborák!...

A selmeci szép leányok mind ott ültek az ablakaikban. Patyolat keszkenőikben törölgették könnyező szemüket. Soknak az elválás fájt, némelyiknek meg az, hogy nem volt kitől elválnia.

Bejárták az egész várost a valetánsok. Összeölelkezve, melázó lélekkel általélték még egyszer a selmeci emlékeiket...

Leért a menet a Vigadó elé. Előgurultak a pincéből az öblös hordók, s a firmák, veteránok, ultrasupraveteránissimusok ittak még utoljára, a balekokkal együttesen megfelelő számu ekset.

Lassan-lassan a közönség is kezdett gyülekezni. Jöttek boldog mosolygással Selmec hajadonai a komoly gardedámok felügyelete alatt. Látszott a szemükből a szívüket eltöltő végtelen boldogság. A valetáns táncestélyre csak olyan leány jön, akinek párja van. A *letemporált* leánynak meg még a szeme járása is más, mint az epekedőnek. Csillogóbb a tekintete, hamiskásabb a kacintása.

A balekok nyakokba akasztott rajztáblákon hordozták körül a búcsúzó diákok *valéta ívét*. Reá írta mindenki a nevét kedves emlék gyanánt. Majd ott a havas alján épült erdész lakban, vagy a bányatiszti lakásban el-elábrándozik azon a kedves emléken a hajdani selmeci diák...

Odavitette Zákány a valéta ívét Körndl Saroltához. A leány arcát elborította a pír. Szíve hangosabban kezdett dobogni. Aláírta a nevét, s gondolkozott egy kicsit.

A neve alá odaírt egy napot. Az első csóknak feledhetetlen napját...

Zákány, amint meglátta a Sarolta aláírását, elérékenyült. Szívében most már még jobban föllángolt a nyugtot nem hagyó sze-

relmi vágy, követelõn, elodázhatatlanul... Scandál Csimborasszóval ott beszélgetett a terem ajtajánál. Hozzájok ment, szenvedélyesen átölelte õket:

- Fiúk! Ha szerettek, gondoskodjatok róla, hogy Integrál ne legyen itt a második négyesnél. Én akarok Saroltával ballagni. Nem bírom tovább. Nem tépem a szívem. Majd ha a lámpákat lehúzzák, megvallom neki nyíltan, hogy szeretem, s nem tudok nélküle ellenni.

A két jóbarát ránézett Csabára. A szemébõl látták, hogy igazán beszél. Csimborasszó elszomorodott. Ez a fiú most beugrik a hangulatának. Egésze életére boldogtalan lesz. Sarolta nem az õ párja. Aggodalmasan, esdõleg nézett barátjára. Zákány nem vette észre a nézését. Ő már akkor gondolatban a szerelmi vallomását színezgette.

Scandál, Csimborasszó megigérték Zákánynak. Ugyan magok sem tudták még, hogy miként fognak Integrállal boldogulni.

Zákány ujjongó kedvvel hagyta ott a barátjait. Elvegyült a közönség között azzal a gondolattal, hogy ma este õ táncolni fog. Legalább utoljára Selmecen. Hanem, amikor Ádu rázendítette a csárdást, Zákányban ismét föltámadt a bús álmokon merengõ, táncgyûlölõ ember. Összefont karokkal megállt a csillár alatt, s nézte-nézte a gondtalanul táncoló fiataiságot. A szeme ott volt rajtok, de a lelke a merengés tündérorszáiban kalandozott...

Csimborasszó Scandállal az ivóban üldögélt. Scandál hallgatta a Csimborasszó beszédét. Emásuról beszélt. A szerelmesek remegõ boldogságával. Véletlenül Integrál is odavetõdött közéjük. Eszõkbe jutott a Csaba kérése. Közrefogták. Beszéltek neki Saroltáról. Milde édes gyönyörűséggel hallgatta. Talán, ha egészen tisztában lett volna a Sarolta érzelmeivel, nyugodtan hagyta volna a két veteránissimus beszéde, de így, a bizonytalansága közepett kedves volt ez a társalgás az õ reménykedõ szívének.

A teremben ezalatt negyven-ötven pár boldogan lejtette a táncot. A legtöbb leány a párjával. Sokkal melegebb, lázasabb volt a valéta bál, mint a selmeci többi multságok. A feszesség, a tartózkodás elmenekült az egymást szerető szívek bizalmaskodása elõl.

Zákány még mindig ott mélézött a csillár alatt. Nem vette észre, hogy a második négyesre beharangoztak. A párok már mind föllállottak, amikor fölocsúdott álmodozásából. Arra nézett Körndlné felé. Ott állt mellette a leánya zavartan, lesütött szemmel várakozva. A leányok már mind ott voltak táncosaik karján a terem közepén.

Csodálkozó tekintet vetettek Sarolta felé. Ő csak pirult, s kereste a szemével Mildét. Azt ugyan hiába kereste! Scandál, Csimborasszó úgy *elkezeltek* a sok szerelmi vágyakat ébresztõ beszéddel, meg a jófajta *tokajival*, hogy haza kellett vinni.

Zákány habozott egy ideig. Nem bírta a lábát megmozdítani, hogy Sarolta felé menjen. Csimborasszó, Scandál hozzá mentek. Beszéltek neki. Végre Sarolta elébe lépett. Meghajtotta magát. A leány tekintetébõl valami végtelen boldogság sugárzott elõ. Vágy, szerelem, vallomás, odaadás, minden benne volt Saroltának ebben a tekintetében.

A komoly, csipõsnyelvű gardedámok csodálkozva néztek össze. Erre a fordulatra õk nem igen számítottak. Amint fölhangzott az Ádu hegedûje, hogy hangosabban is lehetett beszélni, nem is hagyták szó nélkül az esetet. A rabasszony pedig büszke, mosolygó pillantásokat vetet feléjük.

Sarolta beállt Zákánynyal a táncolók sorába. Nem szóltak egymáshoz. Csak jártatták egymáson a szemöket a szerelmesek édes gyönyörűségével...

Elhallgatott a hegedû. Leicsavarták a lámpákat. A termen egymás karján végig ballagó leányok veteránok ajakáról fölhangzott búsongva: Ballag már a vén diák...

Zákány odahajolt Saroltához:

- Nem haragszik, hogy így történt?

- Valamikor így gondoltam el én is a maga ballagását a Csókliget fái alatt...

Közelebb húzódott Zákányhoz a szerelmes leányok gyöngéd, bizalmas, ingerlõ odaadásával...

Valakit keresek... Valakit várok...
(Zákány Csaba följegyzéseiből.)

Fülembe cseng édeszengésű, lágy hangja... Kezem érzi kezének melegét... Szívem tele az utána való vágyakozással...
Harcolok mégis a lelkemmel.

Szeretem és gyűlölöm.

Szeretem, mert hozzátapadt szívemnek első, legmelegebb érzése, a szerelem. Gyűlölöm, mert a lelke nem olyan, mint az enyém.

Gyöngé, tétova, korlátolt asszonyi lélek...

Vonz a külseje, az alakja, a kedvessége, de a lelke elüldöz magától.

Óh! Csak a Burch Tóbiásné lelkét ki lehetne cserélni az övével...

Ott a ballagás alatt már majd szerelmet vallottam neki.

Bolondság lett volna... Az apja kufárlélekű, az anyja megalkudott a szerelemmel...

Nem, ő soha nem tudná kielégíteni az én mély, ős szerelmemet. Nincsen benne fogékonyság a nagy szenvedélyek őrjöngéseire. Ha én elmegyek, kellene fog neki a Milde csókja is... Asszony!... Lelke tele van állhatatlansággal és gyönyör-szomjival...

Szeret. Látom... Úgy, ahogy ő tud szeretni. Szín és melegség nélkül. Nem ég benne egészen a lelke, mint az enyém. Még arra sem lenne képes, hogy megvallja nekem a szerelmét.

Leánynak nem szokás. Illetlenség... Biztatott eléggé. Igaz. Kacérság, semmi egyéb. Amikor mellette nem voltam, Mildével is azt tette...

Én voltam az első, ő a második.

Az én szerelmemben nincsen második. Ő van a szívemben egyesegyedül...

Nem olyan szerelmet akarok én, amelyben második is legyen.

Én, magam, egyedül.

Egy vad, ős, halálos, égő érzelmet, amelybe belezsibbad a lélek. Őrjöngő szerelmi vágyat, amely ha be nem telik, megreped tőle a szív. Ő nem képes ilyenre. Az édesanyja is megalkudott a szerelemmel. Ő is sarokban tartja Mildét. Jó lesz, ha én elmegyek.

Nem. Ő nem az én mély, forró, lázasan lüktető szívemnek a párja...

Mi kötne hozzá a sírig? A csókja? Abba hamar beleún az ember. Nem értené meg az én töprengő lelkemet... Szelíd, csöndes, álmodozó estéken halálra unná magát mellettem. Belekiabálna az álmaimba lelke közönséges vágyaival. Nem kérdezné meg soha tőlem, hogy min tűnődöm. Íróasztalom mellől fölfráncigálna, hogy dorgáljam meg a cselédet, mert megsértette az ő hiúságát... Mélázó, sejtelmes augusztusi estéken nem tudna velem a csillagfény mellett tűnődni a mindenség végtelenségén, s földi létünk szomorú semmiségén... A kandalló barátságos fénye mellől vágyna a báltermek csillogó léhaságába... Nem járná által a lelkét az egész világot átölelő emberszeretet... Kicsinykedéseivel soha sem hagyna békében. Nem, nem értené meg az én búsongó, rajongó, színes, álmodozó, hangulatokat kergető, töprengő lelkemet... Nem lenne társam, barátom. Csak asszonyom...

Mihamar megünnám a csókját. A lelke nem olvadna össze az enyémmel... Akik lennének a szerelmünkben, még azokat is gyűlölém, mert olyan törpe, szürke lenne a lelkük, mint az anyjuké... Nem. Nem őt keresem...

Nem ismerem a nőt. De érzem lázongó lelkemben a hozzá minden férfit ellenállhatatlanul vonzó gyönyöröket. És ezek a mámorító gyönyörök annál fenségesebbek, mennél színesebb lelkű az ember. Abból az ügyetlenül lopott csókból sejtem ezeket. Talán Saroltához is ez köt. Ez, az ajakát alig érintő csók...

Valakit keresek... Valakit várok...

Egy leányt. Egy forró, mély szívet!... Egy csókos ajakat, amely költse föl a lelkeMBERI szendergő gyönyöröket. Egy társat, egy barátot, aki a szíven, a csókjain keresztül megértse az én bús, álmon tündő lelkemet...

Szerelmet, amely hevítse az én hűnyini kezdő, lankadó szerelmemet... Szenvedélyt, amely összeölekezze az én lelkem vágyaival, mint két óceánt szántogató, fergeteg által űzött forgószél. Egy nőt, aki át tudja hágni a szerelméért a társadalmi korlátokat; semmibe sem veszi az évszázados, korlátolt előítéleteket... Egy gyöngéd nő, aki kedves, szelíd, színes, hullámnzó kedélyével melegé, hangulatossá tegye az otthonomat. Egy élettársat, aki velem tudjon gyönyörködni a vihar dörgésében, a hajnal pirkadásában, a rózsák nyílásában, a csillagos égboltozatban, a hullámnzó kalásztengerben, a természet ő, vad szépségeiben. Egy költői kedélyű nőt, aki vállamra hajtsa dús fűrei által koronázott fejét, ha álmodozó délutánokon vele együtt eltűnök a költők, bölcsészek könyveinek mélységein. Egy jóságos, önfeláldozó édesanyát, aki virrasztani tud gyermekének hófehér ágya mellett; kedves zengésű hangján maga dúdolja el az altató dalt kicsinyének lágyan rengő bölcsője felett; kékszemű, csepp leánya ágya szélén ülve, maga mondja el előtte az estvéli imát, ha jön szendergésével az alkonyat. Egy mélyérzésű nőt, aki könnybenúszó szemmel játsza el nekem a zongorán Chopin gyászindulóját a kandalló sejtelmes, derengő fénye mellett, ha odakünt a láthatárra ráborul a november álmos, szomorító köde; agyonázott, sárga leveleket ráz le a fák csöpögő ágairól a dudorászó szél, s az ablakon bekandikál violaszínével az alkonyat. Hadd kéjlegjen a lelkem veleszületett szomorúságban. Egy liliumtermetű, karcsú asszonyt, akinek ölelése alatt elhigyjem, hogy van cél, van melegség ebben a szomorú, kisszerű életben... Egy nemeslelkű, jóságos lelkű nőt, akinek belenézek a lelkembe, ha el akarom veszteni a gyarló, nyomorult ember iránti szeretetemet; aki mellett érzem, hogy a férfiről alkotott eszményképemhez tökéletesül a lelkem.

Ezt a valakit keresem... Erre a valakire várok... Lehet, hogy nem találom föl soha. Ténfergek a sirig vágyaktól égve, szüntelen álmodva, semmit el nem érve...

Talán te is vágyakozni fogsz valaki után, föl nem lelve a szerelemben, amit kerestél. Lehet, hogy álmodozva gondolni fogsz

reám. Valamelyik szerelem után epekedő unokádnak beszélni fogsz a leányálmairól.

Talán rólam is. Elmerengsz majd az ifjúságnak, színes, ragyogó költészetén... És - ki tudja - én talán abban az álmodozó pillanatban írom meg az utolsó verset, melyben megadással keseregek, hogy egész életem folyása volt balga álmok álmodása... Améylek megértésére vágyom - hiába tündöttem a sok bús talányon, s mivoltán a létnek... Elpanaszolom deres fővel, hogy egész életünk merő kérdőjel... Rá semmitmondó felelet a halál... Lehet... akkor éppen, hogy elűzzem a redős arcú gondot, egy szép emléken elborongok... S szobám ablakára, telve színnel, telve illattal, rámosolyog majd a tavaszi nap derűs sugára... Eszembe jut az első csók, az első dal... Lelkemen keresztül szállnak az első édes, szerelmes vágyak... Diákkoromnak vidám képe szemembe téved és ezen a képen vágyakozva, szépen, meglátlak téged... A mélyenfekvő, aszott szengödörbül fakó arcomra egy könnycsepp legördül. Szánni fogom tévesztett életem, hogy álmodozó módjára éltem, s a valóságra ügyet sem vetve, kalandoztam a fellegekbe...

Lehet, hogy így lesz. Talán szemem elé képzeltem mindazokat a leányokat, akikkel addig találkoztam, s téged tartalak akkor is magamhoz azok között legméltóbbnak, mégis megyek tovább zengő dalokkal a lelkemben színes álmaim után...

Az után a valaki után, akit keresek, akit várok; aki szemem előtt csak egy édes álom, de érzem, valahol él a világon... Talán nem akadok rá... Mégis megyek, mert nem tudom a lelkemből kitépni a róla álmodott színes álmokat. Nem tudok megalkudni a szívem hevítő ő, mélységes szerelemmel. Itt ég az ajakamon az ősknek évezredeken folyülemlett szerelem-szomja. Fázik a lelkem az ő tőlük rám maradt egyedüliség, társtalanság érzetétől...

Ezt a szomjat te nem tudnád a csókkal eloltani Sarolta! Egyedül, társtalanul érezné magát melletted a lelkem...

Mennem kell... Szólit a természet hatalmas szózata...

Nem te vagy az én párom...

Az, akit keresek; az, akit várok...

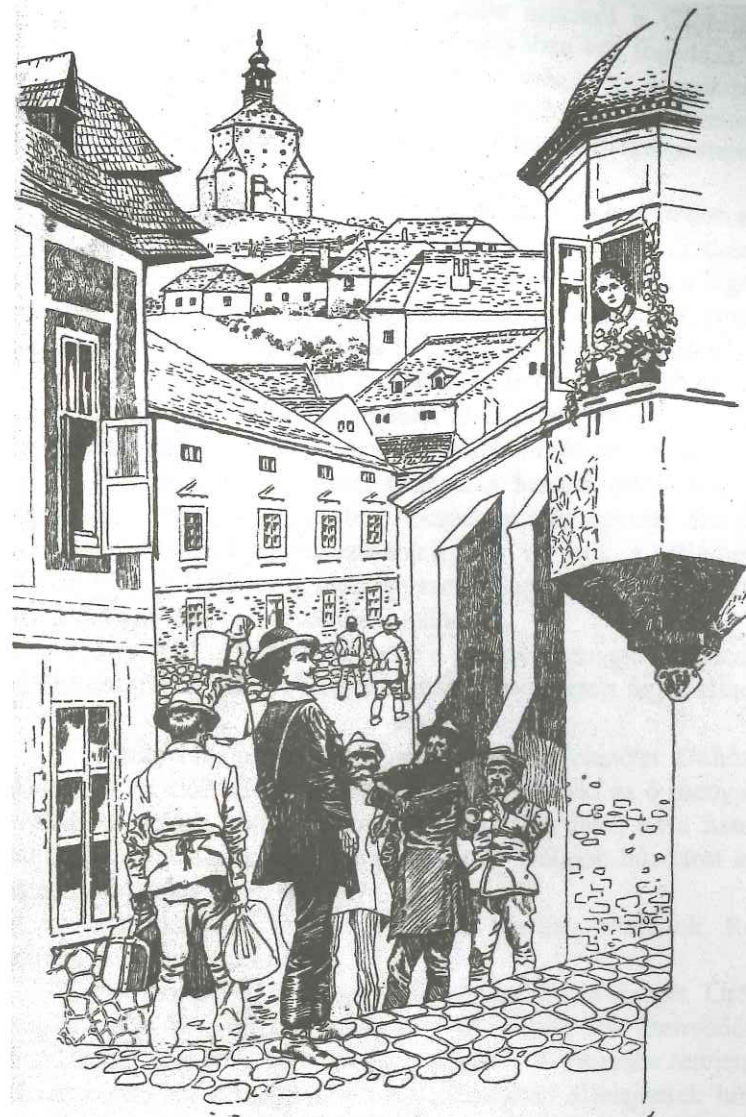
Örök vágy.

Zákány Csaba letette a tollát. Fölállt az asztalától. Elolvasta még egyszer, amit irt. Úgy érezte, hogy most egészen a lelke legmélyéről jöttek a gondolatai. Ismételte maga előtt szomorú epedéssel: Valakit keresek... Valakit várok...

Rózsás arcával fölmosolygott az ég keleti felén a hajnal. Epedő, szerelmes dalt csattogtattak a fülemilék. Enyelgő szellő hömpölygette be az ablakán a hársak édes illatát... Keresztünyilallott a szíven az ős, örök vágy, eszményképe megtalálásának a vágya...

Ismét eszébe jutott Körndl Sarolta. Fülébe csendült szép, alt hangja. Előtte ragyogott az ő mélységes fekete szeme... Ingerlően csalogatta a leánynak dús, aranyszőke haja; alakjának utánozhatatlan görbülésű, szelíd lágy vonalai. Egy pillanatra megint ellágyult a szíve. Azon gondolkodott, hogy itt marad, s megkéri annak a leánynak a kezét. Egyet toppantott a lábával. Nem!... Nem az én párom... Elgondolkozott. A szeme megakadt egy könyvön. *S kiválasztás, a fejlődés örök törvényéről* szólt az. Megértette, hogy őt a természetnek az a kérlelhetetlen, egyetemes törvénye tiltja el Saroltától, s vonzza ellenállhatatlanul valaki után, akit nem ismer, de akiről érzi, hogy az ő párja. Érezte a lelkében hatalmasan követelőzni a természetnek azt a bennünk szüntelenül megújuló vágyat, hogy az, *aki lenni akar* tökéletesebb legyen, mint mi.

Az utcáról fölhallatszott a veteránok jókedvű kurjantása. Rózsás hangulatban mentek a vonathoz.

Zákány az órájára nézett. Nem volt sok ideje tétovázni. Elindult ő is. A vén Körndl-ház előtt megállott. Az ablakok le voltak függönyözve. Átrezgett a szíven Sarolta ajakáról a Csókligetben elcsent csók mámore. Eszébe jutott a bányában tett fogadása. Ingerülten fölkiáltott: Nem!... De azért elment még vagy háromszor Sarolta ablaka alatt. Ábrándozott, mélázott szívének első szerelmén. A nő után érzett első, tudatos, mohó vágyán, amely megismertette vele a lelkében szunnyadó indulatokat.

Ádu harmadmagával jött valahonnan. Utoljára mulatott még Selmecen valamelyik veteranissimus. Odaintett nekik Zákány. A három cigány megállt a Sarolta ablaka alatt. Ádu ráhúzta a legszebb, legrikatóbb nótáját. Az arca kipirult, a szeme lázban égett, mintha ő is átérezte volna a Zákány Csaba lelkében viharzó indulatokat.

Az ablak nesztelenül kinyílott. Kihajolt rajta Körndl Sarolta igéző alakja. A szeme megtalálta a Zákány álmokon tűnődő, befelénéző szemét... Nézték egymás lelkébe, mélyen sokáig...

Zákány szívében ismét föléledt a Sarolta utáni türelmetlen vágyódás. Itt akart maradni, hogy beszéljen még egyszer Saroltával. De beleszólt a szíve vágyakozásába a nagy, az örök, a kérlelhetetlen törvény: Nem! Belenézett még egyszer a Sarolta szemébe. Láta abban a gyöngé, tétova, mindennapi lelket...

Elindult!... Sarolta kiejtette a parányi, remegő kezében lévő három szegfűt. Zákány fölvette, s földre horgasztott fejével elindult a vasút felé.

Milde a függőnye mögül nézte az egész jelenetet. Dühösen le akart valamit kiáltani Zákánynak. Hogy mer valaki az ő menyasszonyának az ablaka alatt érzelegni! Felsajdult a fején az a hatalmas vágás, amelyet a Zákány kardja hagyott... Beljebb húzódott a szobájába. Valahogy észre ne vegye valaki!...

Az állomáson már ott voltak az elutazó veteránok. Rózsás hangulatban volt valamennyi.

Örül az ember, ha egyszer lerázta az iskola nyögét. Örömjongva megy ki az életbe, pedig ott vár rá még sok szenvedés, lemondás, félreismerés, föllebbvalója gögje... A vicinális tetején két-három hordó sör díszelgett. A nagy sietségben elfelejtettek hozni a firmák poharat is. Pohár? Minek az. No ugyan nem estek kétségbe az ultrasupraveteranissimusok! Aláhelyezkedtek a csap alá, úgy szítták magukba a habzó árpalét.

Scandál összeölelkezett a vén Krokodilussal, s rágyújtott egy gúnyolódó nótára:

Mindnyájan voltunk egyszer
Az akadémián...
Leraktunk minden vizsgát...
No egy-kettő híján!
Megittunk néhány ekset
És egy pár *létra* bört...
Az volt a dicső firma,
Ki szerte udvarolt...

Gyöngy élet Selmebányán
A veterán sora...
Sok a leány, sokkal több
A potya vacsora...
De az esztendő végén
Gondolunk ám egyet!
Csak a vonatra *váltunk*
Mosolyogva *jegyet*...

Feledtünk *csűrbe menni*
S fizetni egyaránt.
Faképnél hagytuk Majleszt és
Faképnél a leányt...
Így mulattunk Selmecen
Öt-hat évig *puffra*,
Adtak kabátot, leányt,
Szerelmet *aufra*...

Az öreg Csap egy sarokban gunnyasztva hallgatta a csúfondáros dalt. Ő nem énekelhette, mert ott fénylett az ujján a jegygyűrű. Eljegyezte a nagyobbik *Titiliti* leányt. Jó feleség lesz belőle. Szűkösen nőtt. Meg fogja tudni kuporgatni a garast. Szegény legénynek ez a sorsa. Összetéved a szeme egy magafajta lány szemével. Megkéri. Aztán ásó, kapa... Megy neki az életnek vakon...

Zákány Csaba irigykedve nézte a veteranissimusok jókedvét. Őneki soha sem volt ilyen. Vele született a bánat és kísérni fogja egészen a sírig. Miért? Mert elfinomultabb, gondolkodóbb, mint más

ember; színesebbek az érzései, nagyobbak, lángolóbbak a szenvedélyei.

Úgy fázott Zákány ezek között az emberek között. Egyedül érezte magát... Egyedül! Társalanul, mint amilyen egyedül és társalanul mennek keresztül a búslelkű, töprengő, melegszívű álmodók az életen...

Körndl Sarolta sokáig ott maradt a toronyszoba ablaka mellett. Nézett merőn arrafelé, amerre Zákány elment. Kijött a rabasszony, haragosan így szolt hozzá:

- Mit nézel már azon az ablakon? Van is mit búsulnod az után a jellemtelen után.

Sarolta elsápadt. Odaállt az anyja elébe. Remegve szemrehányólag felelt neki:

- Igazságtalan vagy anyám. Érzem, hogy ő jobb, nemesebb, mint a többi ember. El kellett mennie, mert az én szívem nincs olyan mély, olyan forró, mint az övé; a lelkem nem olyan érzékeny, színes, álmodozó, mint az ő nagy gondolatokkal tépelődő lelke. Nem értettem volna őt meg soha, mert éppen úgy megalkudtam a szerelemmel, mint te.

Elsírta magát Sarolta, s a könnyein keresztül éppen olyan gyűlöletes pillantásokat vetett Mildének a közeli szekrényen lévő arcképére, mint amilyen gyűlöletes tekintettel méregeti végig a *rabasszony* mindennap a vén *liszteszsákot*...

Fülmetszőt sikoltva, lassan, gondolkozva megindult a kis vonat. A kocsik tetején gugyorgó ultrasupraveteranissimusok arca egy pillanatra elborult. Elvonult egy szempillantás alatt a szemök előtt a vig, a boldog, könnyelmű, selmeci diákélet. Egyiknek-másiknak meg is csillant szemében a könnyű.

Könnyezték az örökre letűnt ifjúságot, s a szívüket számítóbbá tevő, csapodár szerelmeket... Egy-kettő az otthagyt menyasszonya után búsult.

Zákány tétován nézte a lassan induló vonatot. Küzdött magával. Csábította vissza Körndl Saroltához az első csóknak az ingere...

Majd sietve fölugrott a vonatra. Győzedelmeskedett a lelkében az emberiség örök vágya. Az örök, kiolthatatlan vágy az elérhetetlen eszménykép után.

Mindnyájunk lelkében ott van ez a vágy mélyen elrejtve. Hajszolja a porban játszadozó gyermeket; nem hagy nyugtot a sírja felé botorkáló aggastyánnak sem... A bölcsőből hozzuk magunkkal a koporsóba.

Mindnyájan keresünk valakit ebben a tűnő életben; mindegyikünk vár valakire...

A nő egy erős, hatalmas, gondolkodó férfira. A férfi egy gyöngéd, jóságos lelkű nőre...

A mindennapi férfi a legelső leányban megtalálja azt, akit keres. A színes, szenvedélyes, álmodozó lelkű, mélyen gondolkozó Zákány Csabák nem találják meg a párjukat soha... Gyötri, kínozza őket az örök, kiolthatatlan vágy. Költökké, bölcsészekké, életgyűlölökké teszi őket. Valami feneketlen, mély, ős szerelem él az ő lángoló lelkökben. Ezt a nagy, emberfölötti szenvedélyt csak a párjuk csókjával tudnák hűtögetni.

Nem ismerik meg a szerelem gyönyöreit, mert nem akadnak rá a párjukra.

Más nő meg hiába kínálná nekik a lágy karjának az ölelését... Elmennek vakon mellette. És keresik a párjukat, futnak lihegve az elérhetetlen eszménykép után...

Hiába...

Amíg ez a nyüzsgő, mámort, élvezeteket hajszoló embertömeg hűtögeti a lelkében lángoló, örök, kiolthatatlan, örvongó vágyat hétköznapi csókok örömeivel; ők elérhetetlen álmok után futva, zsongó dalokkal a keblükben, örökké vágyva valamire, epedve egy képzelt asszony édes csókja után, megtagadva a lelkét, gyönyöréhesen, kielégítetlenül rognak a sírba...